ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԵՄԽԵՆԵՄՑ

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԳԱԿԱՄԻՆԻ

ՍՏԱՑՎԱԾ Է 1961
17
Հ 85

ՏԵԱՌՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՑ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

ԼՈՒՍՈՒՐ

103
6562

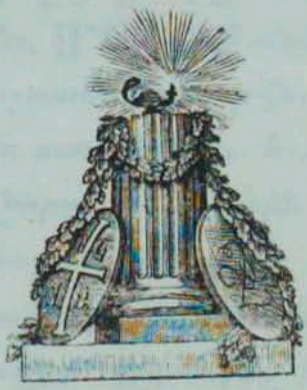

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

ՅԱՄՍ 1836 ՌՄՃԵ

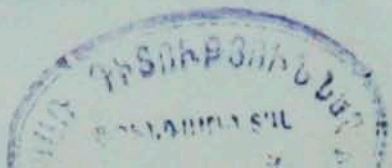

103

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆ

Ծնողաստեր որդւոց գովելի բարք են արդեաք արձան անմոռաց յիշատակի հաստատել զկնեացն առհասարակ արժանաւոր փառաց գնացելոյն եւ սիրոյ մնացելոյն։ Լրբախտապարտ որդիքս ցանկացեալ դարուց ժամանակաց թողուլ անմոռաց զյիշատակ անուան զմեծի հօրս Յովհաննու մանդակունւոյ քան զամենայն պատշաճական անուան նորա եւ հայրագործով սիրոյս դատեցաք ածել 'ի լոյս 'ի բազմաժամանակեայ փոշեաց զքաղցր եւ զհոգեբուխ բանից նորա զշարս, որով նշուլազարդ փայլեն յաչս ամենայնոյն փառք նորա եւ անսուգիտ վարք։ Հայր կայցեալ սորա եկեղեցւոյս հայաստանեայց զմնի սրբոյն Պահակեանց եւ Մեսրովպեանց Հոիացոյց զեկեղեցի ՝ն ՝ն ՝ն պաշտամամբք, օրհնութիւնաբեր կարգաբ եւ կանոնական սահմանաբ, եւ ըստ ՝ն ՝ն ՝ն անտեսութեամբ առաջնորդելոյն հօտին իւրոյ. խնդակից եւ պարգեւալոյս նոցա գտեալառ Աստուած ցնծութեան յամենայն փառաւորութիւնս առաքինացելոյն, եւ անաչառ կշտամբիչ թերացելոցն յանբարերիւր վարուց, որպէս զայլ ոմն Ոսկեբերան երեւեցաւ 'ի Հայաստան աշխարհիս, քարոզ բանին Հշմարտութեան սքանչելի պերճախօսութեամբն։

Ի քսան եւ վեց Հառւոց աստի Հայրապետիս առաջինքն մեծաւ մասամբ յանուն Լուսաւորչի մակագրեալ են 'ի Հառնտրի ուրեք. որպէս եւ 'ի փարիզայոյց քաղաքին կայ այլ օրինակ մի ամբողջ բոլոր

բագիր անթուական նովին մակագրով։ Եւ առ մեզ նոյն Ճառք 'ի նորագիր մատենի միոջ ամենայնն յանուն Անդակունեաց մակագրին։ Իսկ 'ի հնագոյն պատուական օրինակն երկաթագիր զոր ունիմք եւ զոր կալաք մեզ առաջնորդ 'ի տպագրութեան, խանգարեալ էր անուն մատենագրին առ հնութեանն։ Ան 'ի Ճառից աստի եւ ոմանք յայլ եւ այլ գրչագիրս միոյն անուամբ վարեցեալ եւ այլոց յայլում. յորմէ եւ ոչ վայրապար երկբայեսցի հնախոյզ ուսումնասէրն եթէ զոր 'ի նոցանէ որոյ մատենագրի սեփականել արժան իցէ. զայս եւ եթէ յայտնի գիտեմք, զի 'ի յոյն և յասորի բնագիրս մատենագրութեանցն Ներսիսի չիք եւ ոչ մի 'ի Ճառից աստի։ Եւ թէ նորին Անդակունեաց իցեն թարգմանութիւնք Ներսիսայ որոց բնագիրն կորուսեալ իցէ, կամ թէ 'ի բանից նորին Ներսիսի եւ Ասկեբերանի ծաղկաքաղ արարեալ եւ յանձնէ յայլ կերպարան ածեալ իցէ զնոսին ըստ ժամուն պիտոյից 'ի բեմբասացութիւն ժողովրդեան, յորմէ յոմանս 'ի նոցանէ երեւի անուն Ներսիսի եւ ուրեք եւս Ասկեբերանի, չիշխեմք առ ժամն դատաստան առնել համարձակ։ Եւ եթէ այսպէս եւ եթէ այն, կարծեմք եթէ չիցեմք վրիպակ ինչ գործեալ եթէ Անդակունեաց զնոսին ընծայեցաք ցորչափ օրինակ յանուն նորին 'ի ձեռին ունիմք, եւ 'ի հակառակէն ոչ զօրաւոր ինչ հաւաստիք։ Եւ զի ոչ ինչ երկբայիմք եթէ ընթերցասիրացն ջան եւ փոյթ 'ի լուսաւոր եւ յանստերիւր վարդապետութեանց աստի ոչ սակաւ հրահանգեսցի 'ի կիրթս առաքինութեանց. որով եւ մատենագրին, ո ոք եւ իցէ, եւ աշխատողացս լի կատարեալ պսակին իղձք։

Մ.մենայն վիրաւորք մարմնով. . ՝ ար . . . . . ա-
նեն զվէրս ցաւոցն . . . . . և հնարագէտ . . . . . ըստ
ցաւացուածին և ըստ վիրին չարութեանն զեղ յօրինեն այնմ
անդամոց ուր վէրն կայցէ . և ոչ եթէ վէր յականն և զեղ յուն-
կանն որ առնիցէ ։ Նոյնպէս և յորժամ մեղաց հիւանդութ որ
ունիցի, և առ բժշկին որ հոգւոց մերձենայցէ, զոր ինչ վէրս մե-
ղաց ցուցանիցէ վիրաւորն, մնո՛ և բժշկին զնոյն չարութիւնն
ծանուցանել, և վասն նորին խրատել և յանդիմանել և մխի-
թարութիւն կատարել զնրատ բանի վարդապետութեանն . զի
թանձրագունիցն լսելիք դիւրաւոր բանիցն հանդիպել կարաց-
ցեն, և զաբուսի վիրին ծանուցանել, և զդեղոցն հանդամանսն։
Այդն և բանից թղթոյս չարարութիւն ոչ կատն ՝ի խուռն զամ
անօրէնութիւն առաջի արկեալ ցուցանեն, և կամ զայլ և այլ
յանցանաց ինչ պատմին, այլ ըստ խնդրոյ խնդրողին զնորին
անօրէնութիւն չարութիւնն ծանուցանեն, զի լսելիքն օգտել կա-
բասցեն . ոչ . . . . . ՝ բանից և կամ . . . . . ց փոյթ արարա-
. . . . . դիւրաւոր ցուց . . . . ՝նչ պատմիլ, որ ՝ի . . . . . ՝ւյն,
դիւրաւ և քաջ ՝ի մտ տան առնուլ . զն ոչ եթէ Ճարտարասա-
նութիւն բանից ՝ի խնդիր է վիրաւորն, այլ որ դիւրաւոր բանիւ
զհանգամանս առողջացուցիչս դեղոցն ոգոյն վիրացն ցուցանիլ
ցէ, և զանտս մեղացն փարատիցէ ՝ուծային վարդապետու-
թիւն . ոչ ինչ աւելի ձեւացուցանել քան որ Հոգւոյն սրբոյ են
հրամանք։ Զի թէպէտ և գիրք բազում դեղցան, սակայն մի
և նոյն են պատգամք։ Ա՛յսպիսի ինչ է զոր ասէ։ Ընկալաւ
Մովսէս տասնպատգամսան օրէնս ՝ի Հոգւոյն, որ ունէր զամ
կամ այ . Նմին վկայ և մարգարէքն գրեցին, և զնոյն դիւրա-
պատում արարին . Նոմին Հոգւով զնոյն և առաքեալքն գրե-
ցին, և ևս առաւել յայտնագոյնս ծանուցին . Նոմին Հոգւով
զնոյն վարդապետքն թարգմանեցին . և մի ըստ միոջէ դիւրա-
լուր ևս արարին ՝ի լուսն . . [3] Ջերմեռանդն արտասուօք պարտ
է կալ առաջն այ . և որպիսի ազօթք են անընդունելի և զնն,
վարձք նորա, և կամ որ ընդունելիք և որպիսի . . նորա . . և թէ
որպիսի մ՝. . . . . ք ջանայ սատանայ խափանել զազօթս ազո-
թականին։ Ծանուցանել և զդառն դատաւորն ծուլացելոցն և
զան մահկենացն վայելչութիւնս։

1 Բօրինակին խանգարեալ է. 2 Թուղթի մի անկեալ է յորի-
որպէս և զնին։ նակէն։

Ե. Վասն ողորմութեան և անողորմութեան, և թէ որպէս շահաւոր է քան զնմա առաքինութիւն. և թէ որ օգուտ հոգոյն է և որպիսի ինչ աղքատին ի տրոցն ողորմութիւն։ Ուսուցանէ և զանազան կարգս ողորմութեան հանգամանս և զկնդաւորացն պատիժս։ Պատմէ և զնեղելոցն նեղութիւնս և զանողորմիցն զթշնամանս։ Յիշեցուցանէ և զանողորմիցն դատաստանն անողորմ, և զողորմածացն ողորմիս յահեղ աւուրն յեսուսմն։

Զ. Վասն պտղոց և պատաբագաց և ողորմութեան ազբատաց. և եթէ կերպարանք բարւոյ գործ անօրէն կատարէ սամանայ. և թէ պարտ է զոր ինչ ունիցն տերմանեսն՝ երկիւղիւն ոչ կատարել և ոչ ի ցոյս մարդկան, զի մի զխոտանն մատուցանելով յանդիմանեսցուս իբրև զԿայէն։ Եւ ապա ի խրատ մատուցեալ յայտնէ զարդութիւն հնարից սատանայի, և ցուցանէ թէ որպէս պարտ է զերծանել ի նմանէ։

Է. Վասն փոխոց և վաշխոցն չարաց. և թէ որպէս անօրինադոյն են քան զնմա անօրէնութիւն փոխոցն տոկոսիցն, և անթիւս հոյլս ամբարշտութեան ծնանի. և թէ պիղծ։ են պատարագք և ողորմութիւք զոր ի վաշխեցն զբ առնիցի։ Պատանայ և ահիւ զեհենին թէ յայտմ աւուր շուրջ զնովաւ տեսանելոց է զարեացն զպատկերս զրկեալս և զկոծիեալսն։

Ը. Վասն յանդիմանութեան տրամեղոյնացն և մխիթարութեան ազբատացն զոհացողացն. և թէ որչափ չար է տրտունջ, և հաւասար հայհոյութիւն. և որպիսի շահք են յաղբատացն զոհութիւն, որք և զպակաս իսկ զմարտիրոսութիւն ստանան։ Եւ ուսուցանէ թէ որ են պատուք և պատաբագք և ողորմութիւն ազբատին, որ առանց ոսկոյ և արծաթոյ է բաշխումն։ Պատմէ և զկոյլս տրտմութեան մեծատանցն և զազբատացն անհոգութիւս. յիշէ և զտանջանացն արհաւիրս, և ապա ի խրատս խոնարհի։

Թ. Վասն քահանայիցն տեսչութեան ի վերայ ժողովրդեանն. և թէ որպէս ահիւ և դողութիբ պարտ է առանձնորդել, զի և անդ . . . ժողովրդեանն. զի բազում քննութիւ . . . . . նէն. և եթէ ահեցա . . . . . լին ոչ զգուշացուցանեն բանիւ վարդապետութիբ։

Ժ. Վասն բամբասողաց և չդատելոյ զվարդապետս. և թէ մեծ անօրէնութիւն է բամբասողաց չարութիւն, և ընդ պատնիկս և ընդ յաւիշտակոզս դատապարտին. և առաւել ևս օրք պահանայն և զվարդապետն և զառաքնորդս բամբասիցեն. և թէ որչափ ապաշխարութիւն է բահանային վասն հօրին տեսչութեան։ Պատմէ և զահեղ տանջանացն, և ցուցանէ զճանապարհ կենացն յաւիտենից։

ԺԱ. Վասն սիրոյ և յանդիմանութեան և մխանանց և նախանձու. և եթէ որ է սէրն ճշմարիտ, և կամ որ բան մարմնոյ. և եթէ որպիսի անօրէնութիւն է նախանձն և ատելութիւն զոր զուն-

1 Բազում ուրեք յորմնակին գրեալ էր գ-ԷԴ։

լիսն սատանայի նմանեցուցանել և նորուն տանջանացն տանջանակից։ Ապա ՝ի խրատ խոնարհվի, և սպեղանիս ՝ի վերայ հրամայէ ըստ սխոտն չարութեան։

ԺԲ. Վասն բարկացողաց բարուց և անհաչտ թշնամութեան մտաց. և թէ որպէս անհամբոյրք են և վայրենաբարոյք, և ըղթոյնս թշնամութեան . . . . . են հանապազ . . . . . ցուցանել զհաչտեն ընկերին . . . . . ի ահեղ խորհրդոց . . . յիշեցուցանել զթշնամանս Քրիստոս զոր առ ՝ի մէնջ և համբեր. և զպակս համբերողացն և զանհնազանդիցն զտանջանս։

ԺԳ. Վասն ոխապահաց և քինահաչտաց. որ ծանուցանել եթէ քանի չարութիւնք նախանձոտացն ոխութիւնք, որ իբրև ըղհոլ բորբոքեալ այրէր զնոսին. և եթէ ոչ է պարտ զայնպիսի մարդ անուանել, այլ օձս և իժս դառնութիւնս՝ որ հանապազորդս ՝ի տուէ և ՝ի գիշերի սպանութիս գործեն։ Ապա և զպատիժս դատաստանին յիշեցուցանել. և ՝ի խրատս յորդորել հանդերձելոց բարեացն ցանկութիւն։

ԺԴ. Վասն սակաւ ինչ գոհութեանց որ ոչն ապաչխարեն. և այն է զոր ասէ՝ եթէ Պէտ անօրէնութիւն մեզք են. և են մեղք՝ որ մահուչափ են։ Յայտնեալ և զպատարանս սատանայի թէ որպէս փոքր կարծեցուցանել զմեծամեծ անօրէնութիւն. զի ոչ եթէ ըստ չափոյ ընչիցն գտանի, այլ զերկիր պատուիրանահատուն պահանջի։ Զիշէ և զաչ ահեղ դատաստանին, և զանմահ կենացն . . . ևս։

ԺԵ. Վասն չար սովորութեան երդմանցն . . . օրինադրելք են քան զ . . . . . արդեալ է ամենեին ՝ի պատուիրանաց զերդմունս սատանայականս. զի անհաւատից են երդմունք և ոչ հաւատացելոց։ Ապա խրատ և զշնորհաբերութիւն ուսուցանել. և յիշեցուցանել զանբաւ բարութիւնն զվայելչութիւս։

ԺԶ. Վասն արբեցողացն անօրէնութեան, և թէ ընդ պոռնիկս և ընդ յաչիշտակոտս դատապարտին. պատմել և զանանգան չաբեացն որ անտի են ոգւոց և մարմնոց. եղկելի դիմաբութիւս արբեցողացն լինի, որ ՝ի միոյ սրտն երկոցին և նմանեաւն սատանին. ՝ի հնոցէ պոռնկութիւնն սարսեն և բոցով արբեցունն այրին և խորվին. որոց պարտ էր յերկոցուցն հեռանալ։ Ապա խրատ և յիշեցուցանել զարբեցողացն տանջանսն և զպատուիրանացն պարգևսն։

ԺԷ. Վասն անօրէնութեան թատերացն դիւականաց՝ եթէ սատանայական է ժողովն և մայր ամ մեղաց. յորմէ ծնանին անձիւ ախտիցն բազմութիւք, և առաւել ևս ՝ի կատակացուցս և ՝ի զուսանացն երանիցեն հայհոյութիւք և զարգալի հոյլք անօրէնութեանն։ Իսկ եթէ հայհոյիչք են պատուիրանաց որ ՝ի թատերս մտանեն, և ՝ի շնորհաց Հոգւոյն մերկանան։ Ապա խրատ հեռանալ ՝ի բազմաչար ախտից և առ ՝ն ծած մերձենալ։

ԺԸ. Վասն կնաթոռոց, որ փասն անպատշաճ ինչ բանից եթէ լուաւ, ոխս բազմերեաս ունիցի. և զորձ մահէռ զոր-

ծեաց որ զկիսն իւր եթող. այնպիսին անձնասպան է որ հեռացաւ յայր, և անսերելի տանջանացն մատնիցի։ Ա՛յլ վասն չքաւորութիւն որ որդւոց առնիցէ զառեալսն ընդ ամուսնոյ, չար է առաջն ամ՝ որ ոպառնայ ահիւ դեհենին։ Ապա ի խրատ խոնարհի և զգուշացուցանէ վարդապետութիւն։

ԺԹ. Վասն անասնամոլացն և իգապերոյն և անօրէն աբուգաիտացն եթէ յորպիսի անդուձդս անօրէնութեն իջուցանէ զմարդիկ սատանայ. որ քան զՀեթանոսութիւնս ևս պղծագոյն է, և չէ իսկ ի մարդկան համարիւ։ Զարմանամ և ընդ նեզ բոզութիւնն ամ՝, թէ կենդանոյն իսկ փայտատակմամբ ի յերկնից պարտ էր սատակել զայնպիսին։ Յայտնէ և զամ՝ պղծութիւնս. և ապա ի խրատ խոնարհի և յոյս ապաշխարութեան ցուցանէ։

Ի. Վասն չուներոյ սէր բարեկամութեն ընդ թշնամիս ամ՝. և փախչել յայգաւոյ և յաստուծոյ զոգ և յարբեցողաց սեղանոյ, զի պեղծ են ագահացն և յափշտակողացն կերակուրք. և պղծեն զայնոսիկ որ մերձենան ի նոսա, և նոքին բարեկամիս անեն ընդ թշնամիս ամ՝։ Եւ եթէ պարտ է ի նոսա յարել և զնծաւէրս սիրել, զի և յերանութիւն երանեսցին։

ԻԱ. Վասն մխիթարուն կարկտին հարուածոց, եթէ վասն որպիսի ինչ իրաց նեղեն զմարդիկ ցասմանէ ազգի ազգի. և եթէ զոր ածն գործէ, զամ՝ի բարի մատակարարէ մեզ։ Յայտնէ և այլ զլուխս բաղումանօրէնութեանց. և ապա մխիթարէ և գոհանալ հրամայէ զզորմութենէն ամ՝, որ անցաւ որօրդ խրատ և ոչ յաւիտենական ասնդիանօրդ։

ԻԲ. Վասն զգուշութիւն ի նոր խորհուրդն մերձենալոյ. և թէ որպէս պարտ է ահիւ և գողութիւն և բաղում երկիւղիւ ընդունել ի մարմնոյ և յարենէ ամ՝ մերոյ Յէսի Քրիստոսէ. և եթէ յոյժ աննեղելի գտանապարտի քահանայն՝ որ զսիրեալ մեզաց ուրուք գիտիցէ, և ի նոր խորհուրդն մերձենայ, և ոչ սաստիցէ նմա. և եթէ որպիսի սրբութիւն արժանացցին ի նոր մարմինն և յարիւնն տէրունական մերձենալ։

ԻԳ. Վասն սգաւորաց մխիթարութեան ի վերայ վախճանելոց. և թէ հեթանոսական և սատանայական է սուգ մեռելոց. և լինին . . . վասնզ չար գիւտն խորհրդոց։ Եւ եթէ լաւ է մահ և օգտակար, թէպէտ և մեզոջ որ իցէ վախճանեալ, սակայն յառաջակայիցն դադարեաց։ Պատմէ և զանառակուածս կոծողացն և վերառոցն և վերկարտի արիւնահանացն, և զնշողսն և զկառանչողսն յանդիմանէ, և առ սգաւորսն ի մխիթարութիւն խոնարհի։

ԻԴ. Եւ ապա ողբքն. և նոքին աղօթքն։

ԻԵ. Եւ խրատ հարցն յաղագս առաքինութենց երիտասարդի. և վասն ամբարտաւանութեան, որ յետ երանելոյն Ագռամայ նախահօրն մեր ի դրախտէն ի վերայ ծննդոց նորա հաստատեցան։

Ի՞Զ. Վասն հմայից և անօրէն զիւականաց որք թիւրեցան յաշխարհն ի ճշմարիտ և յուղիղ պատուիրանաց, և զնացին զկիսն ստանալի առ կախարդս և առ թմբիչս և առ վհուսիս և առ ձեռնածուս. և թողու զկիթողիկէ եկեղեցի և զխաչն ածրնկալ, զնոսա յանդիմանել և լուծանել. ի քրիստոնէական հաւատոց. և առ ճշմարիտ պատուիրանպահն ի խրատ խոնարհի և յաւետնից բարութենէն ժառանգորդս կացուցանել։

Եւ արդ զայս ամ՝ փոքր ի շատէ ծաղկաբաղ արարաք. բայց են և այլ անվիս հոյլք խորհրդոց և բաղումս օրինակք չարեաց և առաքինութենց, և որք կարեաւ են առաջնորդս եկեղեցւոյ ի խրատ և ի յանդիմանութի և յերկիւղ և ի զգուշութի ամ՝ ժողովրդոց. զի որ ինչ միանգամ պակասուի է մեղաց, և յանցանք վարուց եղեալ են ի սմա. և ամ՝ խրատք վարդապետուն որ պիտոյ են եկեղեցւոյ, ի սմա դառնին յայտնապէս և ոչ ծածկաբաղ։ Բայսմանէ և զմեղացն չարութիւն և զբժշկութենն զհանգամանս. որով պահէ անարատ և առանց զայթագրոյ թեան զաղիտագունեցն զլեռս, որք փոյթ են յուսանել վասն երկիւղին այ և պակասեն բանիւ և կամ գիտութ։ Անհաւատ խրատ զեկեղեցին թիթոյս վարդապետութ։ Յուսանէ և զանազան մեղացն չարուխ և զահեղ տանջանացն զարհաւիրսն։ Դանուցանէ և զնոստովանութենն հանդամանս և զապաշխարութենն զղջումն. զյորդորումն ողորմութենն և զփոյթ աղօթից և զանդուն պաշոց։ Ուսուցանէ և զնոնարհուն մեծամիտաց և զինքնանդութի նուաստագունեցն. ասէ և զփոյթ խրատուքահանայից և զգուշութի պատուիրանպահուն ժողովրդոց. զպղծուն գործոց, զանպարկեշտուն մարմնոյ և զզայթագրուն լեզուաց և զնորանանկութենն անեղեոյթ միասուցն, և զամ՝ հոյլս ազգի ազգի անօրէնութեան յայտնէ և յանդիմանէ, և ուսուցանէ զզանազանութի վարուցն առաքինութենն ըստ հաճոյից կամացն այ. և ամ՝ իսկ չարչարք անխոց և վիրացն և մեղաց բժշկութենն որում ցանկայ և խնդրէ անձն ապաշխարողի զինարս դեղոց բժշկութենն ի սմա դառնէ, որ են այսոքիկ։

ՏԵԱՌՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ՄԱՆԳԱԿԱՍՈՒՆԻՈՅ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ա

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՈՒՑ ՑԱՆՑԱՆԱՑ*

ՈՐՔ սուրբ Հոգւոյն են ցանկացողք, և ՝ի ծային սիրոյն են բաղձացեալք, գալստեան Որդւոյն ՝այ սպասեն, և անմահ փառացն փափագեն. միշտ ՝ի վերինն խորհին, և հանապազ անդուրախութիւն փափագեն. զառօրեայս արհամարհեն ուրանան, և օր ըստ օրէ ՝ի վեր ելանեն՝ ոչ միայն հաւատոցն ճշմարտութիւն, այլ և վարուցն առաքինութիւնք. միշտ սկեն սրտին սրբութիւն, և հանապազ պատրաստ են ոգոցն անարատութիւն. վարին և կեան յաշխարհի և ոչ ըստ աշխարհիս հաճոյից, այլ իբրև զոտարս և զթափառականս և զմանկունս այլոց աշխարհի նեղին և մաշին ՝ի բազում պիտոյից. յուսովն զորանան այնու՝ եթէ "Ուր են եմ եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ՝ եղիցի"։ Ա յսպիսի են հոգևորացն պատիւք և ՝ի ծասիրացն պարգևք։

* Ցերկուս օրինակս յանուն Եփրեմի մակագրի ճառս։

Լ.ՍԼ ես ի բազում նեռից չարին վիրաւորեցայ, և յաղթեալ պարտաւորեցայ. զպարտութիւն խոստովանիմ, և զամբարշտութիւնս իմ ծանուցանեմ. զանթիւ զմեղս իմ պատմեմ, և զահեղ անօրէնութիւնս իմ պատմիմ։ Զի ցաւք վիրաց իմոց բռնադատեն զիս պատմել, և վարանք աղէտից իմոց հարկեցուցանեն զիս պատմել, դեղ վիրիս իմոյ որոնել, և վտակս արտասուաց խնդրել հանապազ. որով զմեղս իմ լայից, և զվերս իմ բժշկեցից։ Զոր բազում բաղձանօք ցանկամ հանապազ, և ըղձալի տենչանօք հայցեմ յաբաժամ զմարգարէականն զայն ողբալ. զի ընդ նմա ձայնակցելով ողբայի, և արտասուելով զաղերսալն զձայն գորովոյ բարբառելի միշտ՝ ասելով թէ առնելոր զգլուխս իմ չտեսմարանս ջուրց բազմաց, և զաչս իմ յորդ [1] աղբիւր արտասուաց, և միշտ ի տուէ և ի գիշերի լայի անդադար՝ դառնապէս զամբարշտութիւս իմ արտասուել, և զչարիս իմ վարանել, զբազմութիւն անօրէնութեանց իմոց լալ, և միշտ զմեղս իմ ողբալ, և զանբաւ զյանցանս իմ հեծել, և զանթիւ զպղծութիւս իմ հառաչեցից, և զահեղ զկործանումն իմ կոծել, և վասն ապէտիցն տանջանաց ողբալ դառնապէս։ Զի խիղճ [2] յանցանաց իմոց հեղձուցանեն զիս հանապազ, և չարիք իմ չարչարեն զիս յաբաժամ, հայելով յանթիւ մեղաց իմոց բազմութեան, և յահեղ ախտից իմոց անօրէնութեան. որ միշտ զմարմնոս իմ մաշեն, և զոսկերս իմ խարշատեն, և զսիրտ իմ գելու, և զորովայն իմ գալարեն, և անձն իմ դողայ երկիւղիւ, և զամ անդամն իմ հալեն հանապազ։ Զի առ ցաւս վիրաց իմոց վարանիմ, և միաբ իմ ափշեալ յամառին. զի գիւտեմ զբարին [3], և առնեմ զչար. խմանամ զարգարութեան, և գործեմ զանօրէնութեան. խօսիմ զուղղութիւն, և խորհիմ զանիրաւութեան. երևիմ սրբութեան, և մերձենամ յայտնութեան. Ճանաչեմ զՀնմարտութեան, և յարիմ ի մոլորութեան. տեսանեմ զլոյսն, և խաւարին փափագեմ։

Լ.Ս արդ ո՞վ զիս լացցէ, և կամ ո՞վ զիս ողբասցէ

1 Բայլում օրին. յորդանոս։
2 Ցոր. խեղճ. եգաք ըստ այլոց։
3 Ցորին. գէարին..... երեխ
ոբոնեի. եգաք ըստ այլուսն։

զմեռեալս մեղջ և զկործանեալս անօրէնութ, զան-
կեալս 'ի խորս խաւարի և յանդունդս[1] ամբարշ-
տութեամբ. զի չարիք իմ չարչարեն զիս, և պղծու-
թիւնք իմ սպանանեն։ Եւ արդ որպիսի՞ ինչ լացից,
և կամ որպիսի՞ ողբացից զանթիւ մեղսս իմոց զաղ-
մութիւն, որ 'ի յանցանացս եմ հիւանդացեալ, և
ծուլութիւն իմով ցաւագնեալ։ Զի անմահութիւն ինձ
խոստացաւ, և ես մնամ 'ի մահուս. 'ի վերս յերկինս
հրաւիրեաց, և ես յանդունդս դժոխոյ իջանեմ.
զփափագելի զդրախտն պատրաստեաց, և ես[2] ըզ-
փուչս խոցոտիչս ընտրեցի. և կեանս և փառս մշտին-
ջենաւորս, և զիս մեղջս իմովք սպանի։ Եւ արդ այսր
ամի՞ որ սուգ բաւական իցէ, կամ որ՞ ողբս ողբալոյ.
որպիսի՞ լալումն արտասուաց, կամ որպիսի՞ հառա-
չանք պաղատանաց. որ՞ ինչ աշխատութիւնք, և կամ
որ՞ վաստակք[3] առաքինութիւնք զվերս իմ բժշկեսցեն,
զի անթիւք են և անհամարք։ Եւ անձն իմ հեղգայ
ծուլութիւն, յահեղ մեղաց բաղմութիւն լքեալ թու-
լանայ, և յանշէջ հրոյն գեհենին սարսեալ սարսա-
փէ. զի յիշելով զմեծ օր ահեղ դատաստանին և
զսոսկալի բեմբին արհաւիրս՝ անձն իմ դողայ եր-
կիւղիւ, և միտք իմ ահիւ հիանայ. սիրտ իմ ողբալ
պահանջէ, և աչք իմ բաղձան արտասուաց. ահ ա-
հեղ ատենին փութացուցանէ զիս յապաշխարութի՛,
և պատրանք չարին ծուլացուցանեն զիս հանապազ։
Եւ ահա նեղեալ եմ յերկրագունից և տագնապեալ
եմ ամենայնիւ, զի միշտ 'ի մեղս զաւուրս իմ անցու-
ցի, և յանօրէնութիւնս զկեանս իմ ծախեցի, և ուստք
զարիս չարարի, և զարդարութի՛ երբեք ոչ ստացայ.
այլ զնա՛մ անդամս իմ ապականեալ կորուսի 'ի յան-
ցանս բաղմադիմս։ Զբերան իմ բամբասանօք պղծե-
ցի, և զլեզու իմ դատարկ բանիւք աղտեղացուցի.
զունկն իմ 'ի լուր չարութե՛, և զակն իմ 'ի տեսս
աղտեղիս. զսիրտ իմ զազիր խորհրդովք, և զանձն
իմ անպարկեշտ գնացիւք վարեցի հանապազ. և ա-

1 Յօրինակին եղծեալ էին երկու տողք, յայլմէ լրացաւ յանդունդս ... լաշէց։

2 Յօրին. չիք էս, եդաք ըստ այլ։

3 Յօրին. վասպոյ ... եդաք ըստ այլոյ։ օրինակի։

մենևին ոչ պահեցի զմարմին իմ առողջ, և զսիրտ իմ ճշմարիտ. զի մեղաք 'ի ցաւս, և յանցանաք 'ի հիւանդութիւն։ Կամիմ զոչնաալ խոստովանել, և թշնամին յապաղեցուցանէ. կամիմ մտանել 'ի վարս ապաշխարութեան, և թշնամին ծուլացուցանէ. կամիմ անկանել առաջի ՝ այ, և թշնամին հեռացուցանէ. կամիմ պաղատել և մաղթել և աղաչել, և թշնամին կարծրացուցանէ. կամիմ ողբալ և լալ արտասուօք, և թշնամին ցամաքեցուցանէ. կամիմ ողբալ աղքատին, և թշնամին [1] զաղքատութիւնս իմ յիշեցուցանէ. կամիմ պահօք զիս մաշել, և թշնամին զտկարանալս մարմնով ինձ յիշեցուցանէ. կամիմ խոնարհել և եղբօրս հնազանդել, և սիրտ իմ պնդի ամ բարձրաւանձուք. զի որով մարթիմ զմեղս իմ քաւել, զաւրութեան որոգայթ թշնամւոյն առաջի եդեալ գտանեմ։

Եւ արդ նեղեալ եմ ամենայնիւ, և անձն իմ հեծծէ հանապազ. յիշելով զմեղաց իմոց զաւգմութիւն դողամ երկիւղիւ, և ընդ զաղբուն խորհրդոց իմոց վարանիմ. զանսրբութիւնս իմ հայելով ողբամ հանապազ, և զանօրէնութիւնս զմտաւ ածելով արտաւիրք տարակուսանաց 'ի վերայ իմ անկանին, և ցաւք երկանց ինձ հարկանեն։ Զի միշտ զահ ահեղ ատենին տեսանեմ, և զարհուրիւս մեծի բեմբի և ահաւորի, և զահեղ հնչիւն փողոյն, և զահագին բարբառս հըրեշտակապետին. զծովածաւալ հրոյն բորբոքումն, և ընդ ամենակիր ծաւալումն. զվերանալն արգարոյն, և զմնալն մեղաւորացս. զգումարելն ամ մեղաւորաց, և տալ համարս բանից և գործոց. զսոսկալի դէմս դատաւորին, և զանսերելի օր դատաստանին. զբար ամենեն մեղաւորաց, և զդառն [2] անմահ տանջմանն յաւիտենականս։ Եւ վասն այսր ՝ամի հեծեմ և լամ դառնապէս՝ անդադար զմեղս իմ ողբալով, զի յոյժ ահեղ տեսանեմ զարհուրիւս գեհենին, և զսոսկալի ակնոցին զտեսչութիւն. ուր ոչ ինչք և ոչ աղաչանք ինչ օգնեն. ոչ լալումն և ոչ արտասուք են օգուտ. ոչ հեծութիւնք և ոչ հառաչանք են պիտոյ. ոչ արդ-

1 Ցոր. մերում չեք Ի-ՆՄԻ. եդաք ըստ այլում։ 2 Մի օր. դառնութիւն

դարքն մաղթեն, և սուրբքն բարեխօսեն ընդ գնացեալսն մեզոջ։ Անծանօթ ես 'ի ծանօթից, և հեռաւոր 'ի մերձաւորաց. ատելի ես սիրելեաց, և թշնամի բարեկամաց. ամայի ես ամենեին, և օտար ես յամենեցունց։ Ոչ զոք կարես աղաչել, և ոչ ոք զքեզ ճանաչէ. ողբաս և լաս ողորմով, և ոչ ոք 'ի քեզ խոնարհի. պատքեալ ծարաւով տապակիս, և ոչ գթայ ոք 'ի քեզ. այրիս հանապազ, և հնարս խորովմանն ոչ գտանես ամենեին. միգապատեալ կաս 'ի հուր հնոցացն, և աղջամղիւք յանմնչալ գեհենին, 'ի գուբքս խաւարային և 'ի տարտարոսս ներքինս 'ի ժամահոտս և յորդնեռացս. հուր բորբոքեալ 'ի ներքոյ, և հրահոսանք ահեղ 'ի վերուստ՝ որ յորդեալ իջանեն յորդահոս գետոցն հրեղինաց, ուր խաւարն է շօշափելի։ Եւ ամենեին զոք ոչ կարես տեսանել, զի սեաթոյր միգո

և ողորմութիւն խնդրելոյ։

Լոյս արդ ասասէն փոխանակեսցուք զսուղ նեղութիւն մարմնոյս ընդ անսպառ տանջանացն ցաւոց. զի ընդ սակաւ պահոց աշխարհիս աշխատութեան ապրեսցուք ի բարբաջեալ բոցոյն և յահեղ կայծականց գեհենայն. ընդ փոքր ինչ տքնութեան աղօթիցն ապրեսցուք ի յորդահոս գետոցն հրեղինաց. ընդ սուղ ինչ տրտմութեան ապրեսցուք յահեղ հնոցացն և ի չարաժանի որդանցն խածանողաց. ընդ հաւելոյն և ընդ հառաչելոյն ասա, անդ ապրեսցուք ի գառն տանջանացն և յանհնչեալ խաւարէն. ընդ սուղ մի լալոյ և արտասուելոյ ասա, անդ ապրեսցուք ի միշտ լալոյն և ի հանապազ ողբալոյն. և փոխանակ միոյ ապաշխարելոյ ասա, անդ ապրեսցուք ի միգապատ խաւարէն, ի գառն մահուանէն և յաւիտենական ամենայն։

Լոյս արդ զայս ամ զմտաւ ածելով, ով անձն իմ բազմամեղ, մի հեղգար ի պահոց, և մի ծուլանար յաղօթից. մի գադարեր ի զղջանալոյ, և մի յապաղեր ի խոստովանութէ, և մի վհատիր յապաշխարութէ, և մի վասնակիր յողորմութէ. մի գադարիր ի լալոյ, և մի հանգչիր յողբալոյ. մի ինար վախճանին, և մի յուսար ի վաստակ ծերութէ, և մի համարիր զքեզ ամ բազումս յաշխարհիս, և մի կարծեր եթէ յապա ինչ ապաշխարեմ. գող է թշնամին և խաբող, խաբէ ըզքեզ և կորուսանէ յապաղեցուցանելով զմեզ։ Ա՛յժմ գործեցից ասես, ապա ապաշխարեցից. ի մանկութեանս հանգեայց ասես, և ի ծերութեանն ապաշխարեցից. կեցից այսօր վայելեցից ասես, և ի վաղիւն պահեցից. այժմ փափկացայց ասես, և ապա պարկեշտացայց. այժմ ժողովեցից ասես, ապա սփռեցից աղքատաց...[1]։ Ա՛յսպիսիք են պատրանք թշնամւոյն, որովք խաբէ և կորուսանէ զմեզ՝ամ յամ առնելով, և ժամ ի ժամ սահմանելով գործել ըզբարին։

Լոյս արդ մի խաբեսցուք յայսպիսի պատրանաց. անպայտ է օր վախճանին, աներևոյթք են եկք յաշխարհէս. իբրև երկունք ի վերայ անկանին, և ոչ

1 Բառ մի եղծեալ է յօրինակին. որ և յայլս պակասէ։

ժամանեսս զղջանալ և ապաշխարել. իբրև [1] գող 'ի գիշերի հասանե, և ոչ տայ կոծել և ապաշխարել. իբրև վարմ հաւասրաց վաղվաղակի ըմբռնել, և ոչ տայ լալ և հեծել և ողորմութիւն թողուլ. իբրև զառիւծ յարձակի, գոչէ և յաւիշտակէ, և ամենևին ոչ ժամանեսս։ Եւ արդ անձն իմ զի՞նչ արասցես, և կամ զի՞նչ գործեսցես, որ խորհիսդ զարին, և ոչ առնես. կամիս ողորմել, և յասպազես. ասես զղջանալ, և ոչ որպէս Դաւիթ արտասուօք զմահիձն թանաս. այլ և [2] զմոխիր, ասէ, որպէս հաց կերայ, և զըմպելին իմ արտասուօք խառնեցի. և զնմ գիշերս հեծեծելր և լայր դառնապէս անդադար։ Յօժար ես 'ի պահել, և ոչ որպէս զնինուէացիսն 'ի խորդ և 'ի մոխիր ինքնես. այլ և դարձան ևս, ասէ, յիւրաքանչիւր Ճանապարհաց և յանօրէն գնացից, զոր և առնէին։ Ապ. խորժեսս արտասուել և լալ, և ոչ որպէս պոռնիկն խանդաղատագին ողբաս. կամիս ողորմել նեղելոց, և ոչ որպէս կինն այրն՝ որ զամենայնն ծախեաց։

Արդ այսպիսի է ապաշխարութիւն ջերմուն՝ որ ոչ յինչս [3] և ոչ 'ի մարմնոյ աշխատութիւն խնայէ. այլ նեղէ և մաշէ և տառապեցուցանէ, և խնդրէ միայն զմեղացն թողութիւն, և զախտից ոգւոցն զբժշկութիւն. որով և մեք զմեղս մեր քաւեսցուք, և զվերս ոգւոց մերոց բժշկեսցուք։ Զի է և պահօք և ծոմաՁան տըքնութիւն զմեղս քաւել. է և աղօթիւք և խնդրուածովք և գորովագին պաղատանօք զմեղս քաւել. է խորդով և մոխրով և գեղանիշտի անկողնօք զմեղս քաւել. է և լալով և ողբալով և գթածով տնանկաց զմեղս քաւել. է և հայելով և հառաչելով և անդադար հեծեծանօք զմեղս քաւել. է և հեզութիւն և խոնարհութիւն և հնազանդութեամբ զմեղս քաւել. է և աղքատութիւն և անբնչութիւն և մերկութիւն զմեղս քաւել. է և բարի բարիւք [4] և ամենեցունց բարերարութիւն զմեղս քաւել. է և եղբայրսիրուն և երկիւղիւն ՅՈ զմեղս քաւել. է և ուղիղ խրատու և վարդապետութիւն զմեղս քաւել, ըստ այմմ ասելոյ՝ "Որ դարձուցանէ 'ի չար Ճա-

1 Յօրին. էէբ. եդաք ըստ այլոց օրինակաց։
2 Յօրին. չիբ Ե. եդաք ըստ այլ։
3 Յօրին. 'ի չինս. եդաք ըստ այլոց։
4 Ա. յասպէս յօրինակին։

նապարհէն, ապրեցուցանէ զոգի իւր 'ի մահուանէ, և ծածկեսցէ զբազմութիւն մեղաց իւրոց »։ Այլ՝ և Ճշմարիտ դարձն միայն և ուղիղ խոստովանութիւնն բաւական են 'ի փրկութիւն և յարդարութիւն, ըստ այնմ ասելոյ "Ասա դու նախ զանօրէնութիւնս քո, զի արդարացիս »։

Այլ արդ դու զի՞նչ ունիս ասել, ով անձն իմ բազմամեղ, եթէ այսքան դեղոք ոչ բժշկիս. այլ փուլթա մի յապաղեր, զարթիր 'ի դառնանիստը 'ի քնոյդ, դարձիր 'ի կորստական 'ի Ճանապարհէդ. փարատեա ըղխաւարն անգիտութեան. սեթափեցիր յանագայ մոլորութեդդ, և եկ 'ի քեզ. ընկեա 'ի քէն զմեղացդ սաստկութեան. թեթևացո զծանրութեան բեռանցդ անօրէնութեան. քաւեա զանեթիւ յանցանացդ բազմութիւն. բժշկեա զչարաչար վիրացդ զնոցոտուն, և լուա զժաՀաՀոտութեան տղմոյդ ամբարշտութեան. զի սրբեալ և մաքրեալ ոգւով, լուսազարդեալ և մեծապայծառ մարմնով՝ Համարձակադէմ և զուարթերես անցանիցես ընդ բազմութեան տիեզերական ահեղ և անթիւ բանակացն, լինել յանդիման ահաւորի և մեծի բեմին այ, և լսել 'ի նմանէ զքաղցրալուր բարբառն երանութեան և աշխարհատես հրապարակին՝ եթէ եկայք, օրհնեալք Հօր իմոյ, և մտէք ժառանգեցէք զերկնից բարութեանցն զվայելչութեան ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ և ընդ Հոգւոյն սրբոյ. որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 Ասասնօր Թերաա Թուի բանն գովանաՀ. ըստ այնմ. յարմարեցաւ յօրինակին, որ ունէր այսպէս. Ն ըստ այլ օրինակաց։
Ճշմարիտ դարձն Փայն Ն ուղիղ...

Բ

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ*

ԱՐՄԱՏՔ դեղոց բժշկաց զցաւս մարմնոյն առողջացուցանեն, և հոսումն արտասուաց ապաշխարութիւնն զմեղացն զվերսն ոգոցն բժշկեն. և մանաւանդ որ հանդերձ ողորմութիւնքն և գթով տնանկացն ապաշխարիցեն։ Քանզի բազում արմատք են ախտիցն որ դադարեցուցանեն, որք խառն են 'ի դեղս բժշկաց. բայց է որ առաւել ևս ազդոյ է առ 'ի ցաւոցն փարատումն։ Նոյնպէս և 'ի դեղս սորա բազում ճգնութիւնք ապաշխարութիւն են 'ի մաքրումն մեղաց. բայց ողորմութիւն է կարևոր և ազդոյ քան զամ առաքինութիւս առ 'ի զմեղս քաւելոյ և զվերսն բժշկելոյ հանդերձ ողբովք և հառաչանօք և գթագին արտասուօք. յորմէ մի յապաղեսցուք և վաղուենէ 'ի վաղիւ արասցուք զդարձն մեղացն ապաշխարութիւն, և մի աւուր վախճանին մնասցուք՝ առնել զընչիցն ողորմութիւն։ Զի գող է օրն այն, յափշտակող է օր վախճանին. աներևոյթք են ելք յաշխարհէս, յանկարծահաս է և ստիպող, և ոչ դողացուցանէ աղաչել և մաղթել, լալ և ողբալ, ողորմել և ապաշխարել։ Ամբառնէ իբրև զորոգայթ, յափշտակէ իբրև զառիւծ և իբրև զգերի գերիվարաց վարեալ անողորմ. հառաչես արտասուել, և հեծես ողբալով, և օգուտ ինչ ոչ գտանես։ Զի ժամէ 'ի ժամ առնելով զժամանակ ապաշխարութեն, կորուսեր. որով կարող էիր զբեռինս մեղաց թեթևացուցանել, և զտիղմ անօրէնութեցն մաքրել. լինել արդարոցն երամակից, որդի Հօրն երկնաւորի, և ժառանգորդ անանց բարութեցն։

Եւ արդ կամ փափկանօք ըղձափափկութեցն և կամ սպառնալեաց ահեղ տանջանացն փութասցուք յապաշխարութի, և մի բեռն 'ի վերայ բեռին կապեսցուք, և ցաւ 'ի ցաւս յաւելուսցուք։ Եւ մի խաբեսցէ

սատանայ՝ թէ բազմաժամանակեայ էն կեանքս, և մի պատրեսցէ զմեզ մանկութիւն՝ եթէ 'ի ծերութենն ապաշխարեմք։ Մի մնասցուք անհերելի վախճանին և անողորմ պահանջողացն. մի անվաստակ ծուլասցուք, և անվարձ դնասցուք։ Այլ զյանցանս քաւեսցուք և զմեղսն ապաշխարեսցուք, և նախանձաւորք լերուք քաջայն քաջութիւն և առաքինութիւն առաքինեացն. որոց սիրտքն սրբեալք և միտքն լուսաւորեալք, անմեղ 'ի մեղաց և անարատք յանօրէնութենց. որ միշտ զվերինն խորհին, և 'ի վերինսն հոգան հանապազ. որք զմարմինս ունին հողեղէնս և հրեշտակակրօնս. որք ոչ էն կարօտ գրոց վարդապետութիւն և տարացոյց օրինակաց. զի աւաւել քան զգիրն երևեցուցին զմտացն ուղղութիւն և զվարուցն առաքինութիւնս։ [1] Հեռի եմք յուղիղ գնացից, և օտար

1 Ի նօտրագիր օրինակին գտանի առաջիկայս յաւելուած համանման այնմ որ ընթերցեալ լինի 'ի Սարգսի մեկն. Կաթողիկեայց, և սկսանի.«Եւ արդ համեմատեսցուք ընդ միմեանս զայժմու գործս մեր և զնախնի երանելեացն. և տեսանեմք զվատթարութիւնս մեր, և զառաջին սրբոցն զքաջութիւնն։ Նոքա զանձինս մատնեցին վասն սիրոյն Քրիստոսի. նոքա զինչս և զհայրենիս արհամարհեցին։ Նոքա զծնօղս և զկին և զորդիս թողին վասն ճշմարտութեան, միայն զկայ մի զբրկեսցին։ Իսկ մեք որք թուիմքս թէ եմք ինչ, ոչ այսպէս. այլ զամենայն հնարս վասն հանգստեան մարմնոյ հնարիմք, և զընչիւք գամք, և զսիրելիս մեծարու համարիմք քան զպատուիրանս ։ Եւ զինչ ասեմք զսիրելիս. ուր զորթ այգւոյ և զպարտէզ բանջարոյ և ծառս գրախտի և զկարաս գինւոյ և զանօթս ընչինս յարգոյ և պատուական համարիմք քան զսէրն ։ Նոքա վասն Քրիստոսի հալածէին և քարշէին և նախատէին, 'ի բանտ և 'ի կապանս մատնէին։ Իսկ մեք վասն Քրիստոսի ոչ նախատանաց անգամ ասնիմք, և ոչ թշնամանաց բանից համբերեմք, և ոչ զզայրացումն եղբօրն քաղցրութիւն շինիցանեմք. այլ ևս առաւել գազանանամք ընդդէմ նորա։ Դարձեալ և մեք վասն Քրիստոսի մի ինչ 'ի մարմնական ցանկութենց ոչ կապեմք 'ի մեզ ժուժկալութենն կապանօք, և ոչ բանտարգել լինիմք 'ի տունս մեր զօր մի ողջոյն վասն Քրիստոսի, և ոչ պատասուօք զբոց մեզացն շինիցանեմք, և ոչ ժուժկալութեամբն իբրև երկաթի եղենգամբք քերեմք 'ի մէնջ զթարախն անօրէնութիւն։ Նոքա զթշնամիսն սիրէին, մեք և զբարեկամսն ատեմք. նոքա զհալածիչսն օրհնէին, և մեք զբարերարսն մեր բամբասեմք. նոքա զինչսն զոր 'ի հայրենեացն անտի ունէին՝ ցրուէին, իսկ մեք զոր ոչն ունիմք՝ ստանալ ջանամք։ Նոքա յերկրաւորացս յերկինս փոխեցան հրեշտակական կրօնաւորութիւն քաղաքավարեալք. իսկ մեք յերկնաւոր քաղաքականութիւն յերկիր կործանեցաք, և սանդարամետական եղաք։ Նոքա զնոր յինքեանս բնակեցուցին՝ ըզպատուիրանս Քրիստոսի կատարելով, իսկ մեք անցանելով ընդ պատուիրանս նորա՝ տեղի եղաք բանսար-

'ի վարուց առաքինութեան. շեղեալք յորոգայթից թշնամոյն, և շաղախեալ տղմով յանցանաց. կարօտք եմք խրատուց և վարդապետութեանց և տարացոյց ինչ օրինակաց. և թերևս ահից սաստիցն յահեղ հրոյն երկիցուք, և տարացոյց օրինակացն աղէտիցն իմաստուք։ Մարմնովս զոգոցն ծանիցուք, և երևելեաւս զաներևոյթն գիտասցուք. ահիւ ահեղ տանջանացն զղջասցուք, և փափագանօք անանց՝ բարութեանցն։ Ապաշխարութի պարտ է առնուլ զօրինակս վիրաց ոգոցն ցաւոցն զցաւ ախտիցն մարմնոյ, թէ օրպէս միշտ ողբայ անձն ցաւագին զվարանս ցաւոցն մարմնոյ, և հանապազ լայ դառնապէս զառաջամանակեայ ախտիցն զայրացումն, և 'ի տարակուսանաց ահեղ աղէտիցն հառաչէ և հեծէ անդադար, և ձայնք պաղատանաց և վայից և զանողորմն խանդաղատեն։ Զի 'ի սաստկութէ աշխատիցն [2] ցաւոց ոչ 'ի սէր սիրելեացն բերկրի, և ոչ 'ի թշնամանս ատելեացն զայրանայ. ոչ զփափկութի կենացն յիշէ, և ոչ զվայելչութիւն գեղոյն ածէ զմտաւ. և զամ իսկ զպատիւս և զպայծառութի աշխարհիս անփոյթ արարեալ ուրանայ 'ի տարակուսանաց ցաւոյն։ Այլկայ միշտ սգով և արտասուօք և ողբագին խանդաղատանօք. զվիշտս վտանգին միայն պաղատի, ընդ որ բազումք 'ի մերձաւորաց արտասուեն ողորմելով, և փութան լինել 'ի խնդիր բժշկաց և դեղոց առ զառաջամանակեայ զցաւսն փարատելով, և վարձս ևս բժշկացն խոստանան, և գինս դեղոց վասն տագնապի ցաւոց փարատելոյ։

Եւ այս ամ վասն ապականացու մարմնոյս լինին նեղութի. որ թէպէտ և բժշկի, սակայն մեռանել ունի։ Իսկ զի՞նչ արասցուք զմշտնջենաւոր ցաւս ահեղ հրոյ գեհենին՝ որ պատրաստեալ պահի բազմա-

կուին սատանայի։ Քանզի ամենեքին սանձակոտորք եղեալք 'ի դաշտի, և ղեալոյր լուծն 'ի բաց ընկեցեալք 'ի պարանոցաց մերոց, և զփոքրագի բեռն սատանեցուցեալք 'ի թիկանց մերոց, և ամենեքեան յերկրի ընկեալք։ Ո՞վ մեծի աղէտս, և վշտալի տա-

բակուսիս։ Վասն զի ։։

1 Այլ օրինակ այսպէս ունի. զանանց Բարուութեանն ծառանգեսցուք ապաշխարութեամբ։ Եւ արդ պարտ է մեզ առնուլ օրինակ։

2 Ցայլում օրինակի պիտի։

վեր ոգոյ մերոց, որ միշտ [1]ի մեզս է ախտացեալ, և [1]ի մահիճս յանցանաց անկեալ դնի անբժշկապէս. և հանապազ խոցոտեն, և միշտ վիրաւորեն մեզայն [1]անօրէնութիւնք, և առաւել յարաչար յարչարեն ըզքեզ վարանք աղէտիցն ցաւոց։ Եւ ոչ հառաչեմք և հեծեմք և հանապազ պաղատիմք առ [2]ած. ոչ ողբամք զցաւս մեզայն, և ոչ զվերս յանցանաց մերոց լուանամք. ոչ անդադար լալով արտասուեմք զանօրէնութիւնս մեր, և զմշանջենաւոր տանջանացն արհաւիրսն. այլ վերս [1]ի վերայ յաւելումք հանապազ, և սպեղանեօք ապաշխարութեան ոչ դարմանեմք. ոչ բժիշկս խնդրեմք, և ոչ դեղս որոնեմք. ոչ ինչս ծախեմք, և ոչ վարձս խոստանամք ընդ կարևոր վերացս բժշկութեան, և ընդ անհնարին ախտիցս ապնօրէնութեան. որ ոչ միայն աղեօք և որովայնիւք եմք [1]ի ցաւս, այլ [3]մմ մարմնովս եմք [1]ի վերս մեզայ։ Քանզի աչք մեր յածողք յարատ հայեցուածովք են [1]ի վերս. լսելիք [3]մեր առ [1]ի զանդէսսն ապարժելոյ են [1]ի ցաւս. լեզուք մեր բամբասանօք և երգմամբք են [1]ի ցաւս. սիրտք մեր չար ցանկութիւն և պիղծ խորհրդովք են [1]ի ցաւս. ձեռք մեր յափշտակութիւն և [1]ի զրկանաց են [1]ի ցաւս. ոտք մեր [1]ի թատերացն խաղուց և յանպարկիչսն գնացեալ են [1]ի ցաւս. և [3]մմ մարմինք մեր ջրդողեալք մեղօք, և այտուցեալ անօրէնութիւնք։ Եւ այսպէս [3]մմ անդամք եմք [1]ի ցաւս և [1]ի վիրս մեզայ. և առ բժիշկս ոգոցն ոչ մերձենամք, և դեղոյ ապաշխարուն չեմք [1]ի խնդիր. ախտիս մեզայն չարչարիմք, և արտասուօք ապաշխարութիւն ոչ բժշկիմք։ Ոչ ողբովք սրբեմք զդառն թարախն մեզայ, և ոչ արտասուօք լուանամք զչար նեխութիւնցն փտութիւն. զոր եթէ ասասցուք ոգոյ բժշկիչ աղօթիւք, պահօք և ողորմութիւք, անդ ահեղ հուրն առաջի կայ, և բորբոքումն անչէջ [2]ոգոյ գեհենին. պատրաստ են և սպասեն հրահրմանք [3]գեհենցն հրելոցն և տարտարոսքն աղջամղջինք լի խաւարաւ. դառն դա-

1 Յօրին. եղծեալ էր բառդ. ... [1]ի յաւս. առաջ յայլ օրինակի։ 3 Յօրին. հրահրմամբ. եգաք եգաք ըստ այլում օրինակի։
2 Յօրինակին թէ բառս էր, ՇԵԼԻ ըստ այլ օր։

հիշէք և անողորմ չարչարանք. բաղում վարանք աշխատից, և ահագին արտաքին անեղերկի տանջանաց, որ մնան և պահին յօր մեծի ահեղ դատաստանին։

Եւ արդ այս ամ առաջի կայ, և մեք զրգիմք և փափկանամք և մեղանչեմք աներկիւղ, և ամենևին յերկրաւորս յոլոգեալք[1] զամ ինչ անհոգաբար կատարեմք. ուտեմք և ըմպեմք, և 'ի քուն լինիմք անհոգաբար, և բաղում աւելաստացուածութիւնք մեր ի ժողովեմք իբրև զանմահս և զանանջնեալս. և զոչ երբեք չաշեմք[2] զմտաւ, [3] ոչ զարհաւիրս դատաստանին, և զդառն ամենեցս յաւիտենական։ Եւ ոչ յիշեմք իսկ ամենևին եթէ զինչ ունիցիմք կրել յետ մահու, և ոչ զամենաշնար պատերազմն սատանայի ածեմք զմտաւ բաղում զգուշութիւն և երկիւղ հանապազ, որ միշտ 'ի գաղանիս մարտնչի անդադար, և անեղևոյթ վիրաւորել յարաժամ. և չգամք և չզգուշանամք 'ի չար նեռից նորա, և խստաւելք հարուածոցն. այլ յամ 'ի՛ ցանկութիւն վայելեմք անհոգաբար, և հանգչիմք անանձնաճելի։ Եւ այնպէս ծուլութիւն և անհոգութիւնք վարիմք, որպէս թէ չիցեն իսկ տանջանք, և ոչ գեհենն, և ոչ դատաւոր ահաւոր, և ոչ դատաստանք անողորմ. ոչ քննութիւնք գործոց, և ոչ խընդիրք խորհրդոց. ոչ վարուց համարք, և ոչ դատարկ բանից պահանջումն։

Եւ այս ամ ծուլութիւնք 'ի չար հնարից սատանայի են որ յամ վարս մեր ընթանայ, և դնեմ անդ զորս գայթեն մահու. քանզի ոչ եթէ չարեաւքն միայն չարչարէ սատանայ, այլ զուղիղ վարսն 'ի չարութիւն դարձուցանէ. և բարի արուեստիցն զոր 'ի մարդ տեսանէ, դնեմ նմին որոգայթ մահու։ Զոր սակաւն համարիս, և ոչ փութամ ապաշխարել, նովին կորուսանէ. քանզի կորուսանէ զպահողն կեղծաւորութիւնք և 'ի ցոյցս ձգնելով. զաղօթականն արհամարհանօք կալ առաջի ամ, և զմիտսն յածեցուցանելով արտաքոյ. զողորմածն 'ի տեսս հիւանդաց ոչ գնալ։ Կորուսանէ և զվարդապետան կեղծաւորութիւնք ուսուցանելովն, որ

1 Յայլսմ օրին. յորդորեալ։
2 Յարին. ՀՇԵՄ։
3 Ա.Ա. օրինակ ունի յաւելուած. Ի գլուխս ելս յանարհեալ։

ոչ բազում երկիւղիւ զկամն ՝ի ուսուցանիցէ։ Կորուսանէ և զսաղմոսերգողն սատանայ, եթէ ոչ զգուշանայցէ չար ախտիւ մնափառութիւն, այլ 'ի ցոյց և 'ի գով[1] լսելեացն ասիցէն, և ոչ զպատգամն ՝ի պատմեսցէն, և զօրհնութիւն նորա երգեսցէն, որք ոչ իբրև զփառաւորիչս պատուէն։ Կորուսանէ և զլսողն սատանայ վասն ծուլութիւն և արհամարհանօք լսելոյ պատգամացն ՝ի, և բանին վարդապետութիւն։ Կորուսանէ և զվաստակս վաստակաւորաց սատանայ տրտընջելովն, և մեծ 'ի վերայ հեղգագունիցն երևելով, և 'ի հաշիւ և 'ի համար զգործ սպասաւորութիւն իւրոյ բերելով, և յայտնելով ամենեցուն զջան վաստակոյն իւրոյ. որ ոչ իբրև զվաստակաւորսն հանգիստ գտանէ, այլ իբրև զտրտնջողսն[2] և զդատապարտեալսն յանդիմանի[3]։ Կորուսանէ և զընչաւորս սատանայ որք 'ի ժողովելն[4] միայն են ժրացեալք, և ոչ 'ի բաշխելն տնանկաց. որ և ոչ ընչիւքն ապրել մարթասցեն. այլ իբրև զանողորմս և զագահս դատապարտեսցին։ Կորուսանէ և զաղքատս սատանայ հեծեծանօք և տրտնջելովն, և ոչ գոհանալով զ՝՝՝ որ կամի 'ի մշտնջենաւորսն մեծացուցանել զնոսա։ Կորուսանէ և զարուեստաւորսն սատանայ, եթէ վարձ աւելի առնուցուն քան զգործն, և կամ նախանձու և չարակնութիւք զտաղանդ արուեստին արգելուցուն[5] յայնցանէ՝ որ ուսանելն խնդրեն, որ իբրև զտաղանդապարտս պարտաւորեսցին։ Կորուսանէ և զիշխանս սատանայ՝ որ ծանր իշխանութիւնն լինիցի, և գաղանացեալ սրտիւ զռամիկսն ահաբեկիցէ, և կամ վասն շքեղ երեսաց լինչ և կաշառուց զիրաւունսն արդարոցն գողանայցէ։ Կորուսանէ և զայնոսիկ որ ընդ իշխանութիւնն են, եթէ ոչ իբրև սպասաւորի ՝՝՝ հնազանդեն, և երկիւղիւ զպատիւն հատուցանիցեն[6]։ Կորուսանէ և զհարկապահանջսն հարկահանաց, եթէ աւելի քան զհրամանս արքունի պահանջիցեն

1 Յօրին. 'ի գով. այլ օրինակ ըստ այլ օր։ 'ի գովեսս։
2 Յօրին. զտրտնջողն։
3 Յօրին. չեք յանդիմանի. եղպք
4 Յօրին. 'ի ժողովեսն։
5 Յօրին. արգելոցս։
6 Յօրին. հաստատանիցէ։

և զնեղեալսն նեղիցեն ...[1] և զբոց գՀՀենին վաւիցեն։

Լիւ արդ այսպէս ամենեցուն կազմ սատանայ որոգայթս մահու, և յուղիղ կարգաց և 'ի վարուցն՝ այ հանէ. պտուղ չար և վարձ անօրէն՝ որով կարծեսն զարքայութիւնն ընդունեալ, նովին զտանջանսն ունին ժառանգել։ Եւ յայնչափ յափշտակութիւն յԱմարեցոյց սատանայ, մինչև յաղօթեալս և 'ի պահեալս և յողորմութիւնս առնելն տայ մեզանչելս։ Եւ օչ ինչամբք թափել 'ի մէնջ զթմբիր[2] սատանայի, և պաղատանօք ապաշխարութիւնք զտէր հաշտեցուցանեմք։ զի կարող է ապաշխարուին զսեացեալս մեզոք սպիտակացուցանել, և զգեռաթաթախան մաքրել, զիաւարեալսն մեզոք լուսաւորել, և զմթերս անօրէնութեանցն փարատել։ Եւ զայս գիտելով սատանայն մծոի առ այն՝ որ ապաշխարելն կամիցի, և ծանրացուցանէ զմիտս նորա չյօժարել 'ի սկիզբն ապաշխարութեանն։ Քանզի գիտէ՝ եթէ սկիզբն ուղղիցի, ապա և վաստակ ապաշխարութեանն քաղցրանայ։ և վասն այնորիկ ամենայն հնարիւք յսկիզբն ապաշխարութեանն զգուշանայ ծուլացուցանելոյն, և օր 'ի յօր առնելով։

Լիւ մեր զայս գիտելով փութով փութացուք սկիզբն առնելով ապաշխարութեան։ զի միայն յսկսանելն[3] թուի եթէ ծանր իցէ, և անդէն գործն հեշտանայ, և երթայ քաղցր և ցանկալի։ Որպէս և աղ փափետացն զառաջինն և դարոյն զանուանս անգամ գրոյն չհամարձակի երկրորդել որ ուսանելն կամիցի։ այլ խեցիսեղափաք կիսանուն և քեկրեկելով, և ապա գիր զգրոյ կախելով անաշխատ բերելով զՀեգեանայն։ Նոյնպէս և ապաշխարուին եթէ յսկզբանն միայն համբերիցէ, խոստովանութիւնքն հնարս ընդունին, և հնարհաքն միաքն լուսաւորին. զերկիւղ տանջանայն իմանան, և երկիւղին արտասուս և սուգ ստանայ. սուգն պահս ուսուցանէ, և պահքն[4] աղօթս բերեն. աղօթքն յողորմութիւնս յօժարեցուցանեն, և սակաւ սակաւ յաստիճանէ յաստիճան

1 Յօրինակին տող մի անցն՝ այլ օր. գՀՀենին։
թեանդի է. որ և յայլս չկի։
2 Յայլում օրինակ վՀերս.
3 Յայլում օրին. սկսանել։
4 Յօրին. գահան։

ելանէ, և [1] դիւրաւ յերկինս վերանաս։ Այլ և կարող ես միով միով 'ի սոցանէ արդարանալ եթէ կամիցիս. զի բազումք ուղիղ խոստովանութեամբ միայն ապրեցան [2]. ոմանք սգով և տրտմութիւն փրկեցան. ոմանք խորգով և մխիթով միայն ապաշխարեցին. ոմանք լալով և արտասուօք զանձն հաշտեցուցին. ոմանք պահօք և աղօթիւք ապաշխարեցին. ոմանք ողորմութիւն զողորմութիւն այ ընկալան. ոմանք մարդասիրութիւն և տկարագունիցն ծառայելով գտին ապաշխարութիւն. ոմանք խոնարհութիւն և հնազանդութիւն թողութիւն մեղաց ընկալան։ Զի որպէս ազգի ազգի են մեղացն ճանապարհք, նոյնպէս և զանազան են դեղք ապաշխարութիւնն, որով կարող ես բժշկել զամ հիւանդութիւս մեղաց, ոչ թուովք ամաց և բազում ինչ ժամանակօք, այլ միայն ուղիղ դարձիւ և սրտիւ 'ի չարեացն հեռանալով կարող ես արդարանալ։

Լաւ արդ զայս ամ գիտելով ապաշխարութիւնք ըստ մեղս մեր քաւեսցուք. քանզի պղծութիւնք մեղաց ոչ միայն յաչեղ աւուրն դատապարտեն, այլ և աստէն իսկ չարեաքն չարչարեն մտացն խղճիւ, և գաղտագողին շրջելով ակնածութիւնք 'ի մարդկանէ, կասկածանօք 'ի ծանօթից, ամօթով 'ի սիրելեաց, նախատանօք 'ի թշնամեաց, սպառնալեաք դատաւորաց, երկիւղիւ քանդից և պատուհասից, յանդիմանութեամբ պատուիրանացն այ, և ահիւ ահեղ տանջանացն։ Եւ մանրք երթեալ [3] ով կարասցէ պատմել զմշանջենաւոր անդր երթեալ։ Զի կարասցէ պատմել զմշանջենաւոր անմեռելի աղեխիցն նեղութիւնս, ուր այրինն և մանեղ ամօթով և նախատանօք։ Իսկ զսպասաւորութիւնն պատուոյ ոչ միայն յերկինս վայելես, այլ և [4] աստէն իսկ հարիւրապատիկ ընդունիս խնդութիւն, անհոգութիւն, գովութիւն պատուիրանաց, անխիղճ մտացն ուրախութիւն, անակնածելի 'ի մարդկանէ, անկասկած 'ի ծանօթից, անպարսաւ 'ի թշնամեաց, առանց ամօթոյ առ սիրելիսն, համարձակ 'ի հրապարակս, աներկիւղ առ դատաւորացն, աղաս 'ի պատուհասից, կեանք

1 Յօրին. չկա Ե։
2 Յօրին. անընթեռնլիեն բառքըս Գ-ոյն ապրէցան. եգաք ըստ այլ օրին։
3 Յօրին. անդ երթալ։
4 Յօրին. չկա Ե. եգաք ըստ այլ։

խաղաղակամք, մահ հեշտական, ակնկալուն մշտն-
ջենաւոր և փափագելի փափկութեցն։ Իսկ անդու-
բախութեցն սը բերան բաւական իցէ պատմել զան-
բաւ բարութեցն զվայելչութիւնն։

Բ. Զդ այս է վարձ արդարութեանն. այս պտուղ
ապաշխարութեան։ Վասն որոյ մի երկնչիր 'ի մեղայ բազ-
մութեէ մնանել յապաշխարութեի. միայն անկիր առ-
ուծ. չէ դատաւոր, այլ բժիշկ. չէ դահիճ սպանող,
այլ հայր գորովագին։ Ընդ առաջ քո եկանէ որպէս
անառակ որդւոյն. զպարանոցաւ քո անկանի որ դար-
ձարդ յապաշխարութեի. յաչս առ բերան՝ համբուրէ
զքեզ Հայրն երկնաւոր. զպատմուճան առաջինն ան-
մեղութեէ հրամայէ զգեցուցանել քեզ. կօշկաւն 'ի
միւսանգամ թիւնիցն թշնամանն ամբացուցանել
զքեզ։ Պատարագաւն 'ի մարմնոյ Որդւոյն այ կերա-
կրիս. ընդ քեզ վայելէն ընտիր ծառայքն 'ի պատա-
րագէն, և ասէ՝ ամ երգեն և պարեն 'ի գառնալ յա-
նառակութեդ քումմէ։ Ընդ որ հիացեալ նախանձի[2]
փոքր մի առաջին ժողովուրդն թլփատութեամբ՝ ոչ
մնանել յուրախութեի զենման Որդւոյն այ. առ որս
եկ և եկն էականն ասէ մարմնով աղաչել զհրեայն
հաւատացեալ 'ի Հայր՝ կոչել 'ի հաւատս հեթանոսին
ապաշխարողի, և ուրախ լինել[3] 'ի դարձի եղբօրն իւ-
րոյ անառակի, և 'ի միասին վայելել 'ի զենմանէ
Որդւոյն այ, և ժառանգել զանանց բարութեցն զվայ-
ելչութիւնն ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ և ընդ Հոգ-
ւոյն. որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւի-
տենից։

1 Երկու օրին. յաչս Ե 'ի բերան։ 3 Յօրին. լինի ... վայելել։
2 Յօրին. չիք նախանձի. եղաք եղաք Ը այլ օրին։
Ը այլ օրին։

103

Գ.

ԹՈՒՂՔ ՎԱՍՆ ՊԱՀՈՑ ՊՆԴՈՒԹԵԱՆ *

ԳՈՂԴՈՑ և օգտակար և կարևոր են պահոց պնդութիւնք և յորկորստութենէ ժուժկալութիւնք. և մանաւանդ որ ընարողական գիտութիւն մերձենան առնա, և Հնմարտիւ Հանաչեն թէ որպէս շահաւոր է պահոցն սնդութիւն։ Իսկ որք ոչ զգուշանայցեն այսմ, ասասցեն իսկ յերևելեացս պարտ է իմանալ զպարկեշտութիւնն մաքրութիւն, և զընտասակար լցումն զորոմայնին։ Եւ գիտեն՝ թէ որպէս տեղիք երաշտացեալք բանջարս ազգի ազգի ոչ բուսուցանեն, նոյնպէս և որովայնք ցամաքեալք խորհուրդս պղծութիւնք ոչ ծնանին։ Եւ որպէս երկիր աղբուտ բանջարս խառնամանս բուսուցանեն և անհեցուցանեն, նոյնպէս և որովայնք աղբով կերակրոցն փափկացեալք խորհուրդս աղտեղիս բերեն 'ի վերս հանապազ. զի զորդումն գէջ երկիր պարարէ, և զամտս պղծուն գիջացեալ որովայն։ Քանզի որ համահամք [1] փափկանանցնա և զնորհուրդ ազգի իմանան. և որ սուղ ինչ կերակրովն շատանայ, նա զտագնապ քաղցին ածէ զմտաւ. զի որովայնք թանձրացեալք խորհուրդս 'ոչ ոչ ծնանին, այլ պահել պատեն ընդ պատրուակաւ սգայութիւն մարմնոյն։ Եւ որք որովայնին ծառայեն, անհնար է [2] լինել հաւատարիմ ծառայ։ Զի որ պահոցն նրբին և [3] սրբին, ոչ միայն զպղծութիւնն անօրէնութիւնն [4] սրբեն, այլ և զսուրբն [5] ՀԱԾ յինքեանս բնակեցուցանեն։

Լու արդ այսպէս մեծ է պահոցն սնդութիւն և պարկեշտութիւն առաքինութի, որ պարաւանդեալ դադարեցուցանէ զամ անդամս մարմնոյն յանդէպ ցանկութեանց և յաղտեղի խորհրդոց, և ստէպ ստէպ

* Եփրեմի ընծայի Ճառս յերկուս օրինակս։

1 Յայլաւմ օրինակի համանդամաց։

2 Յայլս օրին. անհնար է նոցին։

3 Նոցին և չիք 'ի մեր օրինակին։

4 Յօրին. անօրենութիւն։

5 Յօրին. սուրբն։

հալածէ 'ի մտացն խորհրդոց զարձակումն դիւաց՝ որք կամին պղտորել և պղծել զսիրտս մաքրեցելոցն։ Չի պահոցն սնդուութի իբրև ջրոք երկաթեաք [1] պլնա, դեալ պահէ զանձնայն վարուցն առաքինութիւնս, և զհաւատոցն հաստատութիւնս. քանզի աշտարակ հզոր է [2] ընդդէմ թշնամոյն, և պարիսպ ամրութեան յանձնայն նեռից սատանայի։ Եւ քանզի կարի կարևոր է պահոցն առաքինութի ընութեամբոյ, և բազում թերութիւք [3] 'ի խոնարհուէ պահոցն յարդարին, անդէն իսկ ընդ ստեղծանել մարդոյն՝ պահոցն [4] սնդուութ պարսպեաց զընութիս մեր, և եդ առաջին մարդոյն առաջին պատուիրան ըզպահոցն սնդուութիւն՝ չՃաշակել 'ի ծառոյն։ Չի թէ էր պահել զպահոցն պատուիրանն, անախտ և անմահ և անմեղ կեանս էր ժառանգեալ, և յերկինս վերկնից բարութիւն։ զի բազումք որք պահեցին զպահոցն սնդուութիս, 'ի բազում վշտաց ապրեցան։

Սովին պահոցն սնդուութ և մեծն Դանիել 'ի ժանեաց առիւծուցն ապրեցաւ, զի և գազանական ընութիւնն պատկառէր մերձենալ 'ի սուրբ մարմնին պահողին։ և քանզի արգել զինքն չմերձենալ 'ի սեղան թագաւորին որ 'ի պիղծ զոհից էր աղտեղեալ, արգելան և գազանքն չմերձենալ 'ի սուրբ մարմին պահողին։ Սովին պահոցն սնդուութեամբ և երեք մանկունքն ապրեցան 'ի բորբոքեալ բոցոյն, և շիջուցին զմոլուռն կերակրոցն ցանկութեց, և սակաւ ինչ ոսպամբ շատացան. շիջուցին զարձրացեալ ահեղ հուր հնոցին. զի անդ 'ի ներքս ցոլ զովացուցիչ ըզպահոցն մխիթարեր, և արտաքոյ բոցն բորբոքեալ զզեղեանցեալքն սատանայոյ, և քառասուն և չորս [5] կանդուն տարածեալ զնմեանն սատակէր։ Սովին պահոց սնդուութ և բազմամբոխ քաղաքն Նինուէացւոց ապրեցան, զի զարձան յամ անօրէնութէ և 'ի գնացից չարեաց. խորհրդով և մխիթով դարձուցին զնաս-

1 Յօր. երկաթ. եդաք ՝ այլոց։
2 Յօր. պահաւոր է. յաւելաք ՝ այլ օրինակաց։
3 Յայլում օրինակի առաքինու. Բիւռ։
4 Յօրինակ. պահաւոր պահոցն ... մարդոյն. եդաք ՝ այլոց։
5 Յօրինակին պահաւոր և ԶԿՆ.
եդաք ՝ այլոց։

տացեալ բարկութիւն այ. և զի ոչ խնայեցին նեղել զանձինս իւրեանց պահօք և պաղատանօք, ողբալ և լալ հեծեծանօք, խնայեաց ՅԾ 'ի հոգիս՝ և 'ի մարմինս նոցա։ Սովին պահոց պնդութիւն և Մովսէս ընկալաւ զօրէնսն ՅԾանգիր, զի քառասնօրեայ պահոց մաքրութիւն արժանացաւ 'ի մաքուրն մերձենալ, և բերան 'ի բերան խօսէր ընդ նմա իբրև ընդ բարեկամի։ Սովին պահոց պնդութիւն սրբեցաւ Եղիա Թեսբացի, և բանիւ բերանոյ իւրոյ երկինս բանայր և փակէր, հուր 'ի յերկիր իջուցանէր։

Լու զ'նչ եւս ասացից զպահոցն զանգուածութիւն, որ և տերունական եւս մարմնոյն պէտք եղէն պահոցն պընդուիք՝ անմեղին և անարատին վասն մերոյ օրինակի. որով և հարքն առաջինք առաքինացան, և զվարս անմարմնոյն հրեշտակաց 'ի մարմինս մարդկան երևեցուցին. մեռուցին յերկրի զերկրաւոր զցանկութիւն, և զոգիս 'ի յերկինս կենդանացուցին. մերժեցան 'ի յանցաւոր հեշտութեցս, զի ընկալցին զանանց բարութիւն. հեռացեալք 'ի տանց և 'ի [2] սատացուածոց. ջարջարեցան բազումփորձանաց, և նեղեալ ամենևին մեռուցին [3] զանձինս քաղցիւ և ծարաւով և գձուձ հանդերձիւ։ Զի ոմանք 'ի նոցանէ խոտաբուտ Ճաբակաբ [4] և եղեր շատացան, և ոմանք Ճաշակաբ [5] մրգոց միայն վարեցան։ Ոմանք զծայրս ծառոյն և զարմատս խոտոց միայն ուտէին. ոմանք սակաւ ինչ ընդվաբ ժուժկալէին. ոմանք երեք նուէի հացիւ ժամ 'ի ժամ. ոմանք զաղբրոբդ մասն նկանակի, և այլք զվեցերորդն. ոմանք զթեփ ցորենոյ արարին կերակուր. ոմանք խոզաբուտ [6] եղջերաւն միայն զտագնապ քաղցին դադարեցուցանէին։ Ոմանք զՀաղորդութիւն Հոգևոր կերակրոյն ուտուն բաւական համարէին 'ի պէտս մարմնոյն. բայց այլ փափկութիւն ինչ կերակրոց ամենևին մեռեալ էր 'ի նոցանէ։ Զի ոմանք ժամ

1 Յօր. յոգիս. եդաք ՅՅ այլոց։
2 Յօրին. չկայր Ա 'ի. եդաբ ըստ այլոց։
3 Յօրին. բաւ մի անկնթեռնալի, յարմարեցաւ. ըստ այլ օրինակաց։
4 Մի օրինակ Ճաշկեղն։
5 Յօրին. Ճաշկոց մրգոց դառնագոյն. եդաք ըստ այլոց օրինակաց։
6 Յօրին. խոզաբուտ. եդաք ըստ այլոյմ։

'ի ժամ Հաշակէին. ումանք յետ երկուց աւուրց. ումանք յետ երից. ումանք յետ եօթն աւուր՝ և որ ևս աւելի՝ յիշէին զպէտս կերակրոյն, և զայն կշռով Հաշակէին, և ջուր չափով ըմպէին, և անդադար հեծուք յաղօթս և 'ի պաշտօնն պարապէին, և զգիշերն ամ յարտասուս և յողբս անցուցանէին, և աղերսալի մաղթանօք և Հառաչանօք գնած Հաշտեցուցանէին։ Ումանք զաբրիւ անկեալ ենջէին. ումանք ոտանաւոր տքնութիւնք զգիշերն անցուցանէին. ումանք սակաւ ինչ նստելով՝. ումանք մինչև ցառաւօտն զձեռս 'ի վերս ամբարձեալ ունէին. ումանց զպարանոցն խոնարհեցուցեալ մինչև 'ի լուսանալն ժուժկալէին. ումանք աղօթս հարիւրաւորս[2] նկարէին։ Ումանք անխօսք լինէին, միայն խօսէին զսաղմոս. ումանք առանց հարցմանց ուրուք ոչ բարբառէին. ումանք ընտրութիւն յօգուտ ընկերին միայն խօսէին, և մշտայան վաստակօք և պաղատանօք զօրն անցուցանէին, և վասն Հոգևոր ինչ խրատու 'ի տար աշխարհս անցանէին, և զթենամսն իբրև զարբեկամն սիրէին, և խոնարհութիւնք զընկերն լու քան զանձինս Համարէին, և վասն հնազանդութեան 'ի հուր ևս մատնէին, և 'ի գազանս դիմէին, և զանձինս 'ի ծառայութիւն ընկերին մատուցանէին, և յարդար վաստակոց զանկն և զանանկն և զհիւանդն կերակրէին։ Զանքօք զմարմնոյս իւրեանց վարէին, և սանձս խորհրդոց արկանէին. և այնպէս զանազան և բազում նեղութիւք զանձուն պահոցն յօրինէին։ Զի այս ամ'ի դուռն նեղ և անձուկ Հանապարհ որ տանի 'ի կեանսն յաւիտենից. որով և բազումք աշխատ և սքանչելիս առնէին, զգեաս հանէին, զհիւանդս բժշկէին, զմեռեալս յարուցանէին. 'ի վերայ ջուրց գնային, և զընթացս արեգականն դադարեցուցանէին ուղիղ պահոցն մաքրութիւն։ և քան զայս և առաւել ևս զօրութիւն գործէին պահոցն սնդուխք։ Զի 'երբն առաջինք յորժամ կամէին մերձենալ առ ՅԾ՝, յառաջ պահօքն մաքրէին, և ապա առ մաքուրն մերձենային և ՅԾ՝ասուսք լինէին. իսկ[3] որք հեռացան 'ի պահոցն,

[1] Ունէ օրինակ ունի Նարեկ ըստ այլոյ. աղբեին։

[2] Յօրին. հարիւրաւոր. Եգաք

[3] Յօրին. Ա. Եգաք ըստ այլոյ։

հեռացան 'ի ընդոհանուն այլ, և բազում չարեաց չարչարեցան։ Եհա Աղամ հեռացաւ 'ի պահպանն մինչեւ, և եկ 'ի դրախտէն յերկիր փշաբեր։ Ծնունդքն նոյական ազգին հեռացան 'ի պահպանն մինչեւ, և համանջունջ ջնջեցեալն սատակեցան և հեղձան։ Ժողովուրդն երբայեցւոց հեռացան 'ի պահպանն մինչեւ, և ընտիր ընտիրքն սատակեցան։ Բնակիչքն սոդոմայեցւոցն հեռացան 'ի պահպանն, և հրայան անձրեւք[1] կայծականց տեղեաց 'ի նեռ։ Եւ ամ օրք արհամարհեցին զպահս, արհամարհեցան յայ, և յողբմութիւն նորա հեռացան։

Բայց պահողքն պարտին լինել ընտրողական զիտութեամբ. քանզի կորուսանիւ սատանայ զպահողսն[2] և զպահս պահողին։ Եթէ[3] զանպարկեշտագոյնսն բամբասիցէ, և կամ զինքն գեր 'ի վերոյ այլոցն ցուցանիցէ, և կամ պիղծ զկերակուրսն համարեսցի. և կամ եթէ կեղծաւորութիւն պահիցէ, որպէս եթէ ինքն յաչս այլոցն ծածկեսցէ զպահողն մինդուիենն՝ զի մի մեապարծ և կեղծաւոր երևեսցի, բայց կամի թէ յայլոցն հռաչակեր ժուժկալութեան նորա. և եթէ ոչ ոք իմասցէ, ապա և ինքն կամի կարծրացուցանել ընդ պատուական զպահողն մինդուիեն, զի իմասցին և զարմասցին ընդ համբերութեան նորա։ Զի այսպիսի պահքն ոչ սրբեն և արդարացուցանեն, այլ պղծեն և կորուսանեն։ Բայց եթէ կերակրովք իսկ պարկեշտանայցէ, և այլովք անդամաքն ոչ պահիցէ, 'ի զուր և ընդդայր քանայ[4]։ Աւյս է զոր ասեմ. եթէ զլեզուն ոչ պարկեշտացուցանիցէ, և ական և ունական և խորհրդոց և մտաց[5] ոչ զգուշանայցէ, և տիրել ընդ ընկերին պահիցէ, և ատելութիւն ընդ եղբօրն ունիցի, և կամ սեր կեղծաւորութեամբ ունիցէ ցուցանիցէ, և կամ խոնարհութեամբ ընկերին ոչ ծառայիցէ, և պատուի և իշխանութեան ցանկանայցէ, և զանձն 'ի պահս կարծիցէ, յոյժ ափշութիւն իցէ այնպիսին 'ի սատանայական խորհրդոց։ Զի այն ոչ են պահք խոնարհութեան։

1 Յօրին. անձրեւոց. եգաք ըստ այլոց օրինակաց։
2 Յայլմէ օրինակէ յաւելու զպահողսն Ն։
3 Յօր. Եթէ. եգաք ըստ այլոց։
4 Մի օրին. ընդդայրանին։
5 Յօրին. եղծեալ էին բառքդ Ն խորհրդոց Ն Խոտ։

հուլթե, այլ խաբէութիւն և կեղծաւորութեան, զբաջան և անվաստակ՝ որ 'ի հուր այրի[1], և 'ի ջուր աղայ հանապազ. զոր ցեղս ապականեաց, և գողք հատին և տարան, և ոչ ինչ օգտեցաւ յայնպիսի պահոց մրցանաց, այլ յոյժ պատժի և պատուհասի։ Քանզի ասա կեղծաւորական պահօքն պատժի, և անդ յարգար դատաստանէն դատապարտեալ[2] 'ի հուր հնոցացն չարչարի, և քան զորկորեայսն և զարբեցողսն առաւել ևս պարտաւորի. զի[3] զամենագէտն ՅԾ անգէտ համարեցաւ չարչարը կրծոխցն կեղծաւորութիւն։

Ա՛Յլ և են ոմանք որ յորժամ կամին մտանել 'ի պահս, փութան 'ի լուանալ և յօծանել, և խՀողեն ըզպորտև զորովանս, և բազումորկորստուն և արբեցուն չուայտանան[4], ապա մտանեն 'ի պահոցն ասդուրեալ։ Եւ արդ զինչ կոչեսցուք զայնպիսին, պահողս եթէ արբեցողս, պարկեշտս եթէ որկորեայս, Ճգնաւորս եթէ զեղխեցեալս. զի անհնար է պղծութիւն սրբուլ գտանել, և մեղաբար յարդարութիւն ելանել. և ոչ որ պոռնկութիւն կուսութիւն ստանայ, և ոչ զեղխութիւն և արբեցուն զսրբուն պահոց ընդունել։ Զի անհնար է այսմ լինել՝ եթէ նախ պոռնկիմ, ապա կուսանամ. և կամ զեղխիմ և շուայտիմ արբեցութեամբ, և ապա մտանեմ 'ի սրբութիւն պահոցն. զի անմարթ է պոռնկին կուսանալ, զեղխելոյն արբեցութիւն՝ պահող և Ճգնող։ Զի կուսանն կուսութիւն ստանայ ըզկուսութեանն պսակ, և ոչ պոռնկութիւն. և պահողն ժուժկալութիւն ընդունի զվարձս պահոցն, և ոչ արբեցութիւն, զեղխութիւն և որկորստուն շուայտանօք։

Ա՛Յլ են ոմանք որ զպահս քառասնորդաց ապաղաս սասեն, զկիս ինչ 'ի շաբաթուցն կարևոր անուանեն, և սնդին և Ճգնին սրբութիւն, և զայլսն ապաղաս անուանեն, և թուլացուցանեն զսինդութիւն պահոցն, և անանկանելի ինն Ճաշակեն 'ի փափուկ կերակրոց, և[5] որկորստուն զսուրբ և զերկեալն պահս[6]

1 Երկու օր. գՀԷ. այլ դԻԷ։
2 Յօրին. դաՀապարտի. եգաք ըստ այլոյ։
3 Յօրին. չեք դԻ. առաւ յայլոց օրինակաց։
4 Յօրինակին չապանան. եգաւ ըստ այլոց։
5 Ձեր յօրին Ն։
6 Յօրին. զսուրն։

քառասներորդացն լուծանեն։ Զի զայս կարևոր պահս քառասներորդաց և Որդին այ վասն մեր պահեաց 'ի մեր օրինակի. և անդ ոչ անուաներ ապաղաս։ Զնոյն քառասունս և Մովսէս 'ի լերինն պահեաց. և անդ ոչ անուաներ ապաղաս։ Զնոյն քառասունս յանապատին պահեաց 'ի լերինն Եղիաս. և անդ ոչ անուանեաց ապաղաս։ Զնոյն քառասունս և մեք մերով տկարութեաս օր ըստ օրէ պահօք կատարեմք. և ոչ վայել է մեզ քառասնօրեայ պահոցն անուանել ապաղաս. և լուծանել զնոր պահոցն պնդուին. զի 'ի սկսանիլ պահոցն մինչև ցկատարումն նորուն՝ պահք են 'ի փափկութէ, եթէ կամիցիս ճգնել և պահել. ապա եթէ որկորստութեամբ լուծանել կամիցիս, ոչ եթէ զթեթև ապաղաս լուծեր, այլ պահս կարևորս։ Զի ապաղաս 'ի ծուլից. և յանկատարից անուանի, և ոչ 'ի պարկեշտից և 'ի պահողաց։

Այլ պահք ոչ եթէ 'ի կերակրոցն միայն անուանի, այլ և կարձել յամ մեղաց. զի պահք են և լռութիք բերանոյ, և ոչ առանց հարկի և հարցանելոյ ուրուք խօսել։ Պահք են և անընչութի և աղքատութիք, և ոչ զաւելորդացն հոգալ. այլ զպէտս աւուրն որոնել, և զնոյնն խնդրել յայ։ Պահք են և 'ի տեղւոջն նստել ցածութ[1], և ոչ վայրապար ուրսք շրջել ցոփութի 'ի զբօսանս և 'ի զոշաքաղութիս։ Պահք են և գրգուաղելն[2] և գձձելն առանց լուանալոյ և օծանելոյ. պահք են և խարազն ինչ հանդերձիւք զպէտս մերկութեան և ցրտոյն միայն վճարել։ Պահք են և ցածուցանել զաչս յարատութենէ, և զլսելիսն յանդէպ լսելոյ, և զսիրտն 'ի պիղծ խորհրդոց։ Պահք են չհանգանակելն պատուի և իշխանութե, չբարկանալն, չաղաղակելն, չնախանձելն, չխնդրել վրէժ անձինն, և ոչ ջանալ զանձն առ ընկերին արդարացուցանել։ Պահք են չագահելն[3], և չմարդահաճոյանալն, և ոչ հանդերձիւք ինչ մնասարծել։ Պահք են խոնարհուի և հնազանդուի, և եթէ սրտիւ զամ ոք սիրել։ Պահք են և յորժամ զպէտս քնոյ բնուեն և եթէ

1 Ցօրին. ցնծութ. եգաւ ըստ այլոց։

2 Մի օրին. գգուանել։

3 Ցօր. լոգանել. եգաք ըստ այլոց։

վէճարիցէ, և քուն ցանկուն՝ ոչ ունիցի. այլ զառաջինն միայն, և ապայարուցեալ գործիցէ և կամաղօթիցէ։

Լաւ արդ այս ամ՝ են պահք ՀՀմանիրեք , և առաւել քան զկերակրոցն կարձուանին . և զայս և որ սոցին նման են՝ պատ է կարՀել 'ի ժամ պահոցն , և ապա լինի ընդունելի և կերակրոցն կարՀուանին։ Աչալ և կերակրոցն կարՀուանին ոչ միապէս , այլ ըստ իւրաքանչիւր կարողութեան . ոմանք միօրէ [1] . ոմանք երկ. պահք . ոմանք երեքօրեայ , և ոմանք եօթներորդ [2], պարկեշտութիւն կատարեն ըստ իւրաքանչիւր անձանց զօրութեան։ Ոմանք լոկով բանջարով, ոմանք ընդով միայն չատացան . ոմանք սակաւ ինչ հացիւ , ոմանք յոլովագունօք , և զանպահուՀ թանիին ևս չաւելուն . և ոմանք գինեվհատ միայն , և ոմանք թանաՀատք , այլ և ոմանք հացաՀատք լինին , և զվտիւկ ինչ կերակուրս և զՀամանդամ [3] բացէ 'ի քաց հալաՀեն և ուրանան . քայց միով ինչ կերակրոնին և ոգեպահոնին ևեթ չատանան , որ միայն զկենդանութիւն պահէ , և ոչ [4] 'ի մարմնին և 'ի յարիւնն յաւելու [5] որ զցանկութիւն պատիցն յուզեն . և զայն սակաւ ուտել , սակաւ ըմբել , սակաւ 'ի քուն լինել , և աղօթք անդադար։ Աչալ պարտ է մանաւանդ յաւուրս պահոցն զոր յոլովայնեդ արգելուս , աղքատաց ընձեռուել զայն , զի դու քաղցիցես , և քաղցեալն յագեսցի , և մեղք քո քաւեսցի։ Աչս են պահք ՀՀրք և ՀՀծամամբ , և սրբոյ լինին ընդունելի ՀՀմ վշտամբերութեանցն ՀՀնութիւնք , որ բժշկեն զվիրաւորեալս մեղաց , փրկեն զգերեալսն 'ի սատանայէ , կանգնեն զկործանեալսն անօրէնութիւնքն, յարուցանեն զՀիւանդացեալսն ամբարշտութիւնքն [6] , սրբեն զաղտեղեալսն պղծութիւնքն , լուսաւորեն զիրաւարեալսն մոլորութիւն, և մաքրեն և արդարացուցանեն զպահողսն յՀմմ յանցանաց , և կացուցանեն մեծապայծառ լուսով առաջի ահաւորի և լուսաւոր բեմիին ՀՀյ . և ընդ նմին ժառանգեն զանանց բարութեանցն զվայելչութիւնն 'ի Քրիստոս 'ի տեր մեր. որում փառք յաւիտեանս։

1 Երիս օրինակք փօքէայ։
2 Յայլս՝ մօրեն. Էնեն աաաաբէ։
3 ՅարՀամանգամբ ՀՀ այլսուն։
4 Յօրինակսդ ալեգաք ՀՀ այլոց։
5 Յարիւն յաՀէք . եգաք ՀՀ այլոց։
6 Յարին . ապալեաբուբիթ։

Դ

ՎԱՍՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԵՒ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԱՂՕԹԻՑ *

ԱՄՓՈՓԵԱԼ զմիտս մեր իմաստուք զբանս Ճառիս, և երևելեաւս զաներևոյթն ծանիցուք, և գիտասցուք թէ որպիսի դողումն և ահեղ արհաւիրք են յանցաւորացն յորժամ առաջի դատաւորին կայցեն ամօթով մեղացն. զիարդ վատնին և այլագունին դէմք նոցա. զիարդ սոսկան և սարսափեն. և զի ըզդողիւ հարկանին երկիւղիւ յահեղ դիմաց դատաւորին, և գլխակորեալք և ակն 'ի խոնարհ լեզուակապք կան առաջի։ Եւ եթէ աղաչել և մաղթել ինչ յանդգնիցին, երկիւղիւ սրտիւ, և անհամարձակ լեզուաւ հիւանդաձայնս բարբառին. և բազում աղերսանօք ցաւագին պաղատանս մատուցանեն. արտասուեն, աղաչեն, մաղթեն, զի 'ի գութ և յողորմ զդատաւորն ածիցեն՝ ապրել յանցանաց պատուհասից. ոչ այլ ուրեք [1] զբօսանին միտք նոցա, և ոչ այլուր աչք նոցա, և այլուր լսելիք։ Եւ յորժամ դատաւորն առ նոսա բարբառի, ոչ իշխեն զերեսս դարձուցանել, կամ խօսել ընդ ումեք 'ի ծառայակցացն [2], այլ միայն 'ի դատաւորն նային բազում պատկառանօք աղաչել և հայցել զյանցաւոր տանջանացն զթողութիւն։ Իսկ ո՞ր չափ և աս առաւել կարի կարևոր է մեզ բազում պատկառանօք կալ առաջի ահաւորի մեծի դատաւորին, ահեղ ահիւ և սոսկալի դողութիւ՝ մտանել և կալ յանդիման երեսացն Այ, և ցաւագին ողբովք՝ և յորդահոս արտասուօք ժտել և խնդրել զթողութիւն։ Ոչ այլուր զմիտս, և այլուր զխորհուրդն պարտիմք առաքել. այլուր զլսելիս, և այլուր զտեսանելիս յածեցուցանել, յորժամ 'վասն յանցանացն մեղացն կամիցի ոք աղաչել և մաղթել յԱյ. զի հե-

* Եփրեմի ընծայի Ճառս 'ի Ճառընտրի ուրեք։

1 Յօրին. ուրուք. եգաւ ըստ այլումն։

2 Յօրին. եղծեալ էր 'ի ծառայակցացն ... զԲուզուբիան. եգաք ըստ այլումն։

ծեծանաք և հառաչանաք զտէրն հաշտեցուցուք, և ի գութ պաղատանաց խոնարհեսցուք. որով զմեզ մեր քաւեսցի, և զանօրէնութիւն մեր սրբեսցի, և փրկեսցէ յահեղ ազէտիցն տանջանաց և յաւիտենական ամենայն ի ձեռն աղօթիցն մաղթանաց և գթագին սրտին ջերմութեան։ Քանզի բազումք բազում բարութիւնս ի ձեռն աղօթիցն ընկալան և եղեն հաճոյք ՚ի՚ այ, որով գտին մեղայ թողութիւն, և ազգ փրկութիւն. և մանաւանդ ՚ի՚ որք հանդերձ արտասուաք և գթով անանկաց աղօթեցին, ոչ եթէ միայն զմեղայ թողութիւն գտանեն, այլ և զինդիրս մարմնոյ ընդունին, և զերկնից բարութիւնսն։ Զի ձեռք են աղօթք աղօթականին, և բուռն հարեալ ունի զտիրն ՚ի՚, և վաղվաղակի խոնարհեցուցանեն յաղաչանս մաղթողին. քանզի յոյժ կամի և անսրբէ ՚ի՚ ծ. զժաւել աղաչողին. «Խնդրեցէք և տացի ձեզ, հայցեցէք և գտջիք»։

Լոյս արդ պարտ է ամենայն ծանրացելոց մեղաք և նեղելոցն վշտաք և վտանկելոցն ՚ի թշնամեաց և աշխատելոցն ցաւաք միշտ աղաչել և ժաւել և խնդրել հանապազ անդադար ՚ի ձեռն աղօթից և պաղատանաց. զի որք միամիտ մտաք և անանկեալ հաւատովք աղօթեն առ ՚ի՚ ծ, և խնդրեն զարբին, ընդունին զինդիրս ամենայն, որպէս ընկալան հարքն մեր առաջնք։ Լակ եթէ ասիցէ ոք՝ եթէ խնդրեցի և ոչ առի, աղօթեցի և ոչ ընկալայ, չէ ևս ժաւեցամբ խնդրեցեր, որպէս կենն այրի յանիրաւ դատաւորէն, և իբրև զբարեկամն որ ՚ի մէջ գիշերին հայցէր զնկանա կացն խնդիրն. զոր ոչ վասն բարեկամութեանն, այլ վասն ժաւութեանն ընկալաւ. նոյնպէս և Աստուա ցաւագին անձամբ արտասուաքն և աղօթիցն ժաւութեամբն ընկալաւ զՄամուէլ. սոյնպէս և Ժողովրդքն ՚ի հովիտս արտմութեան լային առ ՚ի՚ ծ, և վասն ջերմագութ աղօթիցն և պաղատանացն յարոյց նոցա զԳեդեոնն, և փրկեաց զՄարդէլ. և վասն արտասուագին աղօթիցն Եղեկիայի այլ ևս հնգետասան ամ յաւելաւ ՚ի կեանսն։ Եւ զոչ եթէ այսպիսի արտ-

1 Յօրին. հընձեալ էին Մանասէի և Եփրեմի փանիայ. եգան ՚ի՚ այլ որ։

տասուօք և բոլորով սրտիւ աղօթես առ Ա՛ծ և ոչ երկմտիցես, ընդունի զխնդրուածս քո։

Զի ինչ պիտոյ յօդուսն բաղում քանից աղօթականին. մաքսաւորն մի բարբառ արձակեաց, և ընդունելի եղեն աղօթքն նորա, և զբաղմաքանքար բեռինս մեղացն թեթևացոյց. և Մովսէս անշշունչ բերանով իսկ աղաղակեր, և զծոմն յատակաբար բարժանէր։ Եւ դու եթէ բոլորով որտիւ մաղթես՝ զծով մեղաց միայն ցամաքեցուցանես, և զալիս բարկութենն դադարեցուցանես։ Զի չառնուլն յայ 'ի չժտութենէ՝ է, և 'ի չաղաչելոյ բոլորով սրտիւ, և կամ եթէ ինասակարագոյն ինչ խնդրիցէք, Իսկ եթէ անդադար աղօթիւք զօգտակարն հոգւոց խնդրիցէք, անհնար է չառնուլ յայ։ Ահա աղօթք Եղիայի զերկինս փակեցին և բացին. աղօթքն Դաւթի զսուր հրեշտակին դադարեցուցին. աղօթքն Յունանու զնա 'ի փորոյ կիտին հանին կենդանի. աղօթք քանանացւոյն ըզդևն 'ի դստերէն հալածեցին. աղօթք զպուռնիկս սրբեցին, զհիւանդս բժշկեցին, զբորոտս մաքրեցին, զկոյրս լուսաւորեցին, զմեղաւորս արդարացուցին։

Եւ արդ այս Ա՛մ օրինակք ընդունելի աղօթից առաջի կան. որում եթէ կամիս՝ կարող ես նմանել, և հանել զքեզ 'ի բանտէն մեղաց, և 'ի սատանայական կապանացն արձակիլ։ Մի՛այն արտասուալից պաղատանօք աղօթեա առ Ա՛ծ, և յախտից ամբարըշտութենէն թեթևանաս, զցաւս անօրէնութենէն առողջացուցանես, և զհիւանդութի յանցանացն բժշկես։ Մի՛այն բոլորով սրտիւ աղօթեա առ Ա՛ծ, և յորոգայթից սատանայի ապրիս, 'ի չարաժանի վիշապէն փրկիս, և 'ի [2] թիւնաւոր թշնամոյն ապրիս ողջանդամ։ Մի՛այն անդադար աղօթիւք ժտեա առ Ա՛ծ, և զխաւար մոլորութեանն լուսաւորէ. զաղտեղութի պղծութենէն մեղաց և զտիղմ ցանկութենէն ցամաքեցուցանէ։ Զի յորժամ աններ կ հաւատով յա՛մ սրբոտէ աղօթեա առ Ա՛ծ, ընդունիս մեղաց թողութի և յանցանաց քաւութիւն. ընդունիս զերկնից զար-

1 Յօրին. 'ի «Փ»-ՐԷ. եղաւ ըստ այլ որ։

2 Յօրին. չկայ նախդիրս 'ի։

քայութիւն և զանազան բարութիւն. ընդունիս մարմնոյ առողջութիւն և հոգւոյ փրկութիւն. ընդունիս աւուրս բարիս և կեանս խաղաղական յամենայն զրպարտողաց։ Այլ և զալիս բարիութիւն բռնաւորաց աղօթքն դադարեցուցանեն. զյաւուրսն սրտմտութիւն ոյ դարձուցանեն. աղօթք զաղքատս մեծացուցանեն, և զոսկարս զօրացուցանեն. աղօթք զհիւանդս դացեալսն բժշկեն, և զախտս մոլեկանս հալածեն. աղօթք զանուն ծնողական առնեն, զանորդին բազմ սրդի. 'ի ծխանաց ծովու զերծուցանեն, 'ի յորձանաց գետոց ապրեցուցանեն. զքաղցեալս կերակրեն, զմերկս զգեցուցանեն, զմահս տարաժամս արգելուցն. զամ խնդրուածս հաւատով ժառաղոյն լցուցանեն։

Այս է զօրութիւն ճշմարիտ աղօթից որ կամին մերձենալ առ Նա. այս է պատարագ բանաւոր անարիւն. զի իւրաքանչիւր ուրուք աղօթքն են պատարագ ոյ. և եթէ ոչ հաճեսցիս սիրով ընդ ընկերին, աղօթքն քո ոչ են ընդունելի պատարագ, զի առ ոչ ելանէ. զի որ քէն ընդ ընկերին ունիցի, անշնաւ է աղօթից նորա ելանել առ ոչ. իսկ եթէ սիրով սրտիւ աղօթեաց նա առ Նա, մինչ չէ քո աղաղակեալ իցէ, սասցիցէ՝ թէ ահա հասեալ եմ։ Զի աղօթք անարատաք արտասուաւք և ողորմութիւն ընդ աղօթեն աղօթ ակնին բանսն գրունք երկնից, և 'ի լսելիս ոյ ելանեն. և եթէ միայն անձերանալի կարդայցեն առ Նա։

Եւ զայս ամենայն գիտենալով սատանայի՝ թէ մեծամեծ զօրութիւնք և անբաւ բարութիւք յաղօթիցն գործին, երթեալ մերձենայ առ այն՝ որ աղօթեն կամիցի. և նախ առաջի 'ի մահիճսն պատմեցամիցի ընդ նմա, զանկողինսն հեշտացուցանելով, զքունն քաղցրացուցանելով, զմարմինն ծանրացուցանելով. այսր այնր յեղյեղու, և քոշքոտեցուցանէ։ Եւ ուր ուրեմն յարուցեալ գնայ յեկեղեցին բեկեբեկելով, և մտեալ 'ի ներքս՝ լինի յանդիման ոյ. և անդ ևս զմիտսն պատրուակէ սատանայ առ 'ի չյիշել զաղմութիւն յանցանաց իւրոց. և ոչ իմանայ եթէ ոյ կայ առաջի. ոչ զօրհնութիւնն լսէ, և ոչ զիաւաբանու-

1 Այսպէս յօրինակին։

թեան իմանայ, և ոչ 'ի սիրտս նորա մտանէն ընթերցուածոցն վարդապետութիւնք։ Ոչ հեծէ և ոչ հառաչէ զմեղացն անօրէնութեան. ոչ լայ և ոչ ողբայ զհոգւոյն վիրաւորութեան. ոչ աղաչէ և ոչ մաղթէ յայ, և ոչ արտասուալից պաղատանօք զտէրն հաշտեցուցանէ. ոչ խոստովանեալ զչարեացն զբազմութիս, և յայտնելով զծածկեալ մթերս անօրէնութեան, զի ապրեսցի յահեղ տանջանացն, և յաննշոյլ խաւարէն։ Այլ փոխանակ լալոյ և պաղատանաց բազում աներկիւղութիւն և արհամարհանօք կամք առաջի այ. և ոչ պատկառանօք ահիւ և դողութիւն իբրև զդատապարտեալս առաջի դատաւորացն, և կամ իբրև զծառայս մեղուցեալս՝ որք առ ոտս տերանց աղաչիցեն, և բազում երկիւղիւ և պաղատանօք աղաչիցեն և պաղատիցին։ Եւ ոչ հեծեծանօք և հառաչանօք և ողորմագին ողբովք արտասուեմք իբրև զմահապարտսն՝ զոր ձգեալ տանիցին 'ի տեղի չարչարանաց. և ոչ խորգով և մխիթով և մեծաւ սգով անկանիցիմք առաջի այ, զի փրկեսցէ զմեզ 'ի բորբոքեալ գեհենոյն, և 'ի սաստիկ տանջանացն. յորդանցն չարաթիւնից, և յաննշոյլ խաւարէն։

Եւ արդ ոչ ահիւ և խանդաղատագին մաղթանօք կամք առաջի այ՝ աղաչել և մաղթել զվիրացն բժշկուի. այլ 'ի ժամ աղօթիցն և պաղատանացն և թողութեան մեղացն խնդրելով՝ լուանամք և օծանիմք և զհանդերձն պաճուճեմք, որպէս թէ 'ի բոզանոցս կաղմիցիմք[1], կամ 'ի թատերս խաղուց. և մտեալ յեկեղեցին մտափառ պերճանօք և մոլեկան հպարտանօք՝ կանայք բոզից կերպարանօք կան առաջի այ, և արք բոզահոմանեաց, և ցոփոգի մեղկութեամբն իգանան պիղծ ցանկութեանն, և յափրացեալ վաւաշոտին նման այծից քաղաց և ձիոց մատակախաղից[2]. և անդէն իսկ յեկեղեցւոջն և յանդիման սրբութեանն գործեն զպղծութիս և զպոռնկութիս և զշնութիս կատարեն. թէպէտ և մարմնով ոչ գործեն, սակայն մտօք զնոյնս կատարեն ակնարկելովն և յարատ հայեցուածովքն և կնձաձայն բարբառովն, որպէս և ոչն իսկ ասէ՝ թէ որ ցան-

1 Յայլում օրինակի Խուլիոնի։ 2 Յօր. գրեալ էր մատակաղից։

կութ նայի, հնացող է կատարեալ։ Որք արժանի են փայլատականց և կայծականց և շանթից հրոյ ի վերուստ ի՝ջանելոյ, և այրելոյ և սատակելոյ զնոսա անդէն. և յետ այնորիկ յաւիտենական հրոյն, ա՝հեղ խաւարի, և անմերելի տանջանացն. փոխանակ զի՝ ի ժամ աղօթիցն ցանկութիւն պղծութեանցն՝ ի սիրտ արկանիցէ։

Օ՝ի եկիր, ով Թշուառական, հեծել և պաղատել առ ՚ուծ, արտասուս արկանել և ողբալ մեղեանսք, հայցել հառաչել և խնդրել Թողութիւն, և արդ այդ են կերպարանք խնդրուածոց, պաՀուՀեալք և օծանելք և լուանալք ՚ի տեսս տեսողաց. այդ են կերպարանք հայցելոյ և Թողութիւն մեղաց խնդրելոյ, այրատանալք և շոգմգելք և սիրեալ ցանկութիւնք ակնաց կելք. այդ են կերպարանք ՚ի վերայ չարեաց քոց զՀարս հաշտեցուցանելոյ՝ ախտիս ցանկութիւնս զնել զգեղգ և զՀասակդ բոզահոմանեաց։ Զքեզ ինքնին սատանայացուցանես, և՝ ի սատանայէ ապրել ազատես. դու կամաք գիւահարիս, և խնդրես փրկել՝ ի գիւաց։ Զմարդ կարես հեծել առաջի ՚այ այդպիսի կերպարանօք, և կամ ՚որպէս հառաչել այդպիսի խորհրդովք. այլ և իշխեցեր ես առաջի ՚այ զաղբալի մոսք և սատանայական կերպարանքս մտանել, և առնել պոռնկոյ զեկեղեցի ՚այ. և ոչ սոսկաս և դողաս ՚ի սրբոյն սրբութեց և յահեղ դիմացն ՚այ։ Ո՝չ գիտես եթէ սրտագնան քնեն զիսորհուրդս քո և գիտէ զանենայն. ո՝չ լուաք եթէ մտածութեց է դատումն, և յարատաւոյց պահանջումն։

Այ՝ արդ եկ՝ ի քեզ, և զկեղծաւորական զնաբերութեն մտաց և պաՀուՀանաց ընկեա՝ ի քէն. ապա մուտ առաջի ՚այ և լուար։ Մահապարտքն յորժամ մտանեն առաջի Թագաւորաց՝ չառնեն ինչ պաՀուՀանս, այլ մոզեանս և պաղատանս. վիրաւորք յորժամ՝ ի բժշկանոցս մտանեն, չեն պէտք այլ և այլ խորհրդոց, բայց միայն զեղ վիրին որմեալ և զցաւսն բժշկել։ Նոյնպէս և վիրաւորին մեղաք և ցաւագնելոյն անօրէնութիւնք չեն ինչ պէտք պաՀուՀանաց և պիղծ խորհրդոց յորժամ՝ յեկեղեցին մտանեն, և ոչ օծանելոյ և հերան հիւսելոյ՝ ի ժամ աղօթիցն պա-

զատելոյ առաջի ՝այ. այլ զմարմինն նեղել, և զխորհուրդն մաքրել. և զձուձ ձևով, ըեկեալ սրտիւ, խոնարհ անձամբ մտանել կալ առաջի ՝այ, և բազում պաղատանօք ողբալ և լալ դառնապէս. աղաչել և մաղթել անդադար հեծութիւն. զկուրծս բախել, զձեռս տարածել, զարտասուս հոսեցուցանել, զչարիսն խոստովանել նեղեալ սրտիւ, անհամարձակ լեզուաւ, ամօթալից երեսօք, ողբալի ձայնիւ, և խանդաղատելի բարբառով հաշտեցուցանել զ՝ՁԾ, և առնուլ թողութիւն մեղաց։

Ա՛յս են կերպարանք աղօթից և խնդրուածոց՝ յոր ՝տրն խոնարհի և լսէ. որով զյանցանսն շնորհէ, և զանօրէնութիւնսն քաւէ. որով մաքրիմք և սրբիմք ՝ի չար ախտից պղծութեաց և ՝ի սատանայական խորհրդոց. որով ընդունիմք զարքայութիւնն և զանմահ կենացն զփափկութիւս։ Իսկ մեր զայս ՝ամ յիշելով բազում արհամարհանօք մտանեմք առ ՝ՁԾ, և կամք ընդ սատանայի՝ որ շիոթեալ խառնակէ զմիտս մեր աղգի աղգի մտածութիւք, և ցրուեալ հոսէ զխորհուրդս մեր ՝ի հոգս և ՝ի զբօսանս աշխարհիս. և գերեալք յօդնութէ աղօթիցն շահից՝ գրաւիմք ՝ի չար խորհուրդս չարին. ՝ի ներքս ծունր խոնարհեցուցեալ յաղօթսն, և միտքն արտաքոյ բազում բանդագուշանօք յածեալ շրջին։ Քանզի յաղօթսն խորհիմք զհոգս տանց և զանդաստանացն. յաղօթսն համարեմք զարդիւնս անդոցն և զպտուղս այգեացն, եթէ քանի կապիտ հաց լինիցի իմ, և կամ քանի մար գինի. և զխաշինսն և զանդեայսն յաղօթսն ածեմք զմտաւ՝ եթէ քանի արջառ լցէ, կամ քանի ոչխար. անդէն և զգործն և զվարձս վարձկանացն յիշեմք, թէ վայ որ ելանէ այս ՝ի տանէ իմմէ։ Ա՛յլ և զդատաստանս և զընկերին յիշեմք յաղօթսն, և անդէն դատիմք առաջի ՝այ. և մինչ դեռ յաղօթսն կայցեմք, տակաւին խորհիմք և զամբաստանութիւն զեղբօրէն. և չև յեկեղեցւոյն արձակեալ՝ անդէն սկսանիմք ամբաստանել զսոսոխէն, և որպէս լեղեաւ զքաղցրութիւն աղօթիցն դառնացուցանեմք։ Եւ այնպէս յափշտակէ զմիտս մեր սատանայ, մինչև զխորհուրդս և աղտեղիս յաղօթսն յիշեցուցանէ. և զվաշխս փողոցն և

տակոսեայն յաղթեմն համարեմք. յաղթեմն յիւ-
ղեմք վնասմանն և զթշնամանս ընկերին։ Եւ ոչ միայն
այսպիսի չար խորհրդո

տանիցի խաւարային միգո

Ե

ԹՈՒՂԹ ՅԱՂԱԴՍ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ

ՏՆԱՆԿԱՑ *

Մ՝ որ տղայաբար բարուք և անընտրողական ինչ մտօք ժպրհիցի ՝ի մատակարարութեն բանին ՝այ. այլ միշտ ՝ի միտս լսողացն նպատ, և բազում զգուշութիւն սերմանել զբանն վարդապետութեն ՝ի խոպանացեալ լսելիս. և մի յսկզբանն միանգամայն զծանրաբուրը և զդժուարակիր վարուցն ՝ի վերայ ամենայնոյն՝ հասուցանել։ Զի որք կամիցին զտրմուղ յաւանանին հնազանդեցուցանել, եթէ զառաջինն բեռնին ծանուցեալ և դժուարակիրս կախիցեն, կամ ինքեանք բեռանին, կամ զհակառակ բեռնին բացէ ՝ի բաց ընկենուն. այլ թեթեւաբար ընտանեցուցանեն, և ՝ի կատարեալն հասուցանեն։ Նոյնպէս և հմուտք ՝ի մշակաց որք զանդգ երկրի գործեն, ոչ վայրապար ՝ի խուսանին և յանտառացեալս փոքր սերմանս պատուականս սերմանիցեն, որ կամ ՝ի խուսանեն կորնչի, կամ թանչունք յափշտակեն։ այլ նախ զփուշն կարեն, և զերկիրն կակղեն, և ապա ցանեն զսերմանիսն պատուականս և զշահաւէտս։ Ըստ նմին օրինակի և որք ըզբանաւոր անդս գործել կամիցին, պարտ է յառաջ խոստովանութիւն զփուշ մեղացն խլել, և պահօք և աղօթիւք զխոպանացեալսն և զանտառացեալսն [2] կակղել վասն կուսութեան և անընչութեան և ողորմութեանն և մահուչափ չարչարանաց։ Զի թէպէտ և [3] մահուչափ ծանրագոյն են ընչաւիրացն ողորմութեն հրամանք, այլ առաւել շահաւոր են և օգտակար քան զնմա վարձուց առաքինութիս։ և այնչափ ՝ի վեր է քան զնմա Հնգնութիս պարկեշտութեց, որպէս թէ ՝ի երևեալ իսկ նմա վարձուց առաքինութեն առաւել [4]

* Եփրեմի ընծայի և այս Հառաջորինակս ինչ։

1 Յայլում օրին. ԱՌԵՏԵՐՆ։

2 Ներկուս նոպաւգիր օրինակս զաբուսաջեալսն։

3 Յօրին. «որպէս». եղաք բան երկուց օրինակաց։

4 Յայլում օր. առ լսաստարուն։

լուսաւորութեամբ ողորմութեանցն պտղոց։

Եւ զինչ ասացից զայլ առաքինութիւնսն, որ և սրբ-
բութիւն կոչեալ՝ ի հնումն և ի նորումն է պատուական.
այլ առանց ողորմութեան գոնա արհամարհեալ, և
արտաքոյ առաքաստին արգելեալ։ Եւ ոչ եթէ չարա-
բերն ողորմութիւն, այլ սակաւ և ոչ բաւական. զի ՝ի
մէջ գիշերին պակասեալ շինէաւ նոցայն։ Այնպէս և
որ ունիցին ինչս բազումս, և սուղ ինչ ողորմութիւն
առնիցեն, ոչ կարէ բաւական լինել փրկութիւն նոցա.
զի ողորմութիւն ըստ գոյին է ընդունելի։ Որք ինչս
բազումս ունին, ՝ի նոցանէ ողորմութիւն բազում պա-
հանջէ. և որոյ ինչքն սակաւք են, ընդունելի են և
ողորմութիւք սակաւքն։ Որպէս և ՝ի նիւթ խորանին
պիտոյ էր ոսկի, պիտոյ էր և մազ. և որք ոսկի ունե-
լին, և մազ բերէին, անընդունելի էր և պիղծ։ Իսկ
որ անենչք էին, և մազ միայն մատուցանէին, ըն-
դունելի էր և հաճոյ ՝այ, և օրհնութիւն ընդունէին։
Զի ոչ եթէ ՝ի չափս ընչիցն, այլ ՝ի կամն տալեացն
նայի ՝ՍԾ. ընդունի ՝ի մեծէն զմեծն իբրև զմեծ. ընդ-
ունի և ՝ի սակաւէն զսակաւն իբրև զմեծ. զի որ ու-
նիցի տասն դահեկան, և դահեկան մի ողորմութիւն
ծախիցէ՝, և աղքատն տասն լումայ միայն ունիցի,
և զմիսն աղքատագունեն ևս տացէ, ընդ նմին [2] հա-
մարեալ է առաջի ՝այ։ Այլ չքաւորին առաւել ևս
զարմանալի է՝ զի ՝ի չքաւորութիւնն զընչեղացն չափ
ծախեաց։ Ընդ այս և Յն զարմացաւ, յորժամ այրին
որ զերկուս լումայսն միայն ունէր, և զնոսին յողոր-
մութիւս ծախեաց. ասէ Յն. մեծամեծքն զաւէլորդս
ընչիցն բերին, բայց այրին տառապեալ զամ ինչս իւր
կաշխեաց աղքատաց. զի երկու լումայքն միայն էին
ինչք նորա։ Եւ արդ այսու խրախ սատանայ զընչեղն
և զմեծատունն յորժամ ոչ տացեն ըստ մեծութեանն,
և զողորմութիւս մեծամեծս՝ բաշխեսցէ. այլ սուղ
ինչ և սակաւ իբրև զսակաւաւորսն. կարծեցուցա-
նելով եթէ այն բաւական իցէ փրկութիւն։ Իսկ ոմանք
զամ ինչս բաշխեցին աղքատաց, և զանձինս աղքա-

1 Յօրին. Ծ՝ԽԷ. եդաք ըստ 2 Երկու օրինակք ԵԴ Գ։
այլամ՝ պին։

տացուցին, քանզի անանց մեծութեՆն փափագեցին. և ամենք զկէս ընչին ետուն տնանկաց, և զկոսաբակ[1] ոգւոցն և մարմնոցն բարժանեցին իբրև եղբարց։

Իսկ առաջինքն հանէին տասանորդս, տային և պտուղս, մատուցանէին պատարագս, տանէին և զոգ ջակեզս, և տային զվանս մեզուցն՝ զանգրանիկս մաքրդոյ և անանոյ, և զառաջաւորս կալոյ և հնձանի, և զնամպտղոց։ ԱՅլ և տմս բաղումս այ կատարէին տարեկանս, և շաբաթս, և ամսագլուխս նուիրէին հանդերձ ընծայիւք։ յայսոր վերայ և զաղքատս կարօտեալս լցուցանէին, զանթիւ զորքս և զայրիս կերակրէին, զհոյլս կուսանացն տեսանէին, զհիւանդս դարմանէին, զհիւրս ընդունէին, զնեղեալսն մխիթարէին, և զամ կարօտութիւն տկարացն բառնային, Իսկ արդ եթէ ի թերակատար հնումն ինդրէք ասել զայս ամ բարեգործութիւնս արդարութեՆ, որչափ առաւել ևս ի նորումն և ի կատարելումն առաւել ևս արդարութիւնս և ողորմութիւնս պահանջիցէ[2] քան զայս ամ. զի թէ ոչ առաւելուցու արդարութեՆ ձեր քան զդպրաց և զփարիսեցւոց, ոչ մտանիք[3] յարքայութիւն այ։ Ապա զոր ներեալ թողուն ունիցիմք[4], եթէ ոչ աւելի ողորմութիւնս առնիցեմք քան զթերակատար հնացն և հրեին ողորմութիւնս մեք քրիստոնեայքս որ ի նորոյն և ի կատարելոյս[5], որ ի քեռ վարդապետեալքս։ Զի թէ զհրեին արդարութիւնն միայն կատարիցեմք, ապա ընդունայն է մեզ գալուստն քեռի, եթէ ոչ առաւել քան զհրեայն առաւելուցուցեալ սրբութիւն, պտղոք և պատարագք, և սիրոյն պատուիրանաւն։ քանզի ի նորումն աղքատք և մեծատունք ամենեքեան մի մարմին եմք ի քեռ, և անդամք միմեանց։ եթէ ծառայ ես քեռի և պահես զպատուիրանս նորա, պարտ է իբրև քոյոյ անդամոյ խնամուն նել ընկերին, զի եթէ վշտանայ ինչ մի անդամն, ասէ, վշտանան ամ անդամք ընդ նմա։

Այլ արդ եթէ գլուխ է քեռ, և մեք մարմին եմք

1 Երկու օրին. հասարակ։
2 Յօրին. դահանջէ. եդաք ըստ այլում։
3 Յայլում օրին. մտանիցէք։
4 Յօրին. ունիցիք. եդաք ըստ այլում օրինակի։
5 ԱՅլ օրինակ ունի՝ ի նորոմն և ի կատարելումն։

Քրիստոսի, և անդամք յանդամոց նորա, պարտ է հասատ-
րակ անդամոցս հմարել՝ զամ ինչ Քրիստոսի՝ զոր
եւ 'ի ձեռս մեծատանցն, և կացցից հաղարապետս
և մատակարարս, զի գիտութիւն մատակարարեսցէն՝
գիտել թէ որումն շատ, և որումն սակաւ պիտոյ իցէ.
որպէս և առաքելոյն հասարակաց էին ինչք, և ամ-
հաւատացելոյն իբրև միոյ անձին անդամոց. և ոչ
ոք իշխէր ասել զընչից թէ իւր իցէ. այլ բերելին և
բաշխէին, և տային զայն ինչսն որով կարօտն էր անձն
խնդրողին։ Այն էր սրտիւ ողորմութիւն, այն էր
ածպաշտութիւն և կատարեալ մարդասիրութիւն, որք
այնպիսի գթովքն բաշխէին՝ որ մինչև զկարօտուին
ևս հարցանէին։ Եւ այնպէս կարի կարևոր էր [2] տե-
սութիւն աղքատաց առ [3] առաքելովքն, մինչև ընդ-
քարոզութիւն Քրիստոսի հանգոյն զողորմութիւնն
ուսուցանէին. բերելին և կուտէին առ ոտս նոցա զընչ-
ինչս բազմութիւն, յորոց վերայ զտեսութիւնսն
կացուցին մատակարարս։ Եւ որք ոչ գթով տանկացն
բերելին զողորմութիւն [4], սատակեցան՝ Անանիայն և
Սափիրայն։ Եւ Տաբիթայն՝ որ գթով և խնամովն
կերակրէր և զգեցուցանէր զորբս և զայրիս, յաղօ-
թից նոցունց յարեաւ 'ի մեռելոց։ Եւ Պաւղոս ասէ՝
թէ այս հրամայեցաւ մեզ՝ զի զայն աղքատաց յիշես-
ցուք, զոր և ես փութացայ զնոյն առնել. զի այս
պատուիրան է կատարումն ամ գրոց այ, որպէս ցմե-
ծատունն ասաց Քր. «Եթէ կամիս կատարեալ լինել,
երթ վաճառեա զամ ինչս քո, և տուր աղքատաց, և
գոցես գանձս յերկինս»։ և ագահայն ասէ. «Դիւրին
է մանլոյ ընդ ծակ ասղան անցանել, քան մեծատանն
յարքայութիւն այ մտանել»։ Զի որք աստ ինչս բազում
ժողովին, և զողորմութիւս ոչ սերմանեն, սակ և ու-
նայն, գնան յաշխարհէս, և յանողորմ և յանսերելի
հուրն առաքին։ Եւ զայն ծանուցեալ տեառն՝ ասէ.
«Արարէք ձեզ բարեկամս 'ի մամոնայէ անիրաւութ, որ
ընկալցէ զձեզ 'ի յարկսն յաւիտենից»։ Զայս և Պաւ-

1 Յօրինակին չէք համարէլ. եդաք ըստ այլ օրինակաց։

2 Յօրինակին չկայր էր. եդաք ըստ այլում օրինակի։

3 Յօրին. չկայր առ. եդաք ըստ այլում օրինակի։

4 Յերկու-օրին. կայր յաւելուած այլ էիբոՒ 'ի հարէն ի ...

դոս ասէ՝ եթէ «Չէտ երթայք սիրոյ, և Նախանձաւոր լերուք աղքատացն ողորմութեամբ, զի և դուք ողորմութիւն ընկալջիք ի Քրիստոս»։ Եւ այլուրք ասէ. «Սիրեսայ և ետ մնանկաց. արդարութիւն նորա մնայ յաւիտեանս յաւիտենից»։ Եւ ոչ միայն ի կամն ապաստան արարեալ Պաւղոսի, այլ և պատուեր ևս դնէր ի վերայ մեծատանցն ասելով. «Զեր ընչիցդ առաւելութիւն զիցի աղքատացն կարօտութենն. և յաղքատացն առաւելութիւն արասցէ ձերոց մեղայ թողութիւն»։ Զի ոչ ինչ թեթեւացուցանէ զմեղայն ծանրութիւն իբրև զողորմութիւն և զգութ մնանկաց. որպէս և Տէրն Դանիել Նաբուգոդոնոսորայ ուսուցանէր, յորժամ հիւանդացեալ էր ի մեղայ. հարցանէր ցմարգարէն՝ թէ զի՞նչ հնարք իցեն ցաւոյս այսորիկ. և մնասուցեալ Դանիել որպէս բժիշկ՝ ասէր, ասէ, ոչ պահք և ոչ Նսկաւն և ոչ քուրձ և ոչ միայնութիւն քեզ օգնել կարէն. բայց երթ զմեղս քո ողորմութիւն քաւեա, և զանօրէնութիւնս քո գթով մնանկաց. և այն կաշառ է՝ որ արդարացուցանէ զքեզ, և Ճանապարհ՝ որ տանի ի կեանսն յաւիտենից։

§Եւ սանէս որպիսի զօրութիւն է ողորմութիւն, և որչափ համարձակ երեսօք ղողորմածն կացուցանէ առաջի այր. և մանաւանդ որ սրտի մտոք զքաղցեալսն կերակրէն, որպէս և Եսայի ասէ. «Բրդեա քաղցելոց սրտի մտոք, և զաղքատս անյարկս տար ի տուն քո. և եթէ տեսանիցես զմերկն՝ զգեցուցանիջիր, և ի տառապելոց ազգի քո զերեսս մի դարձուցաներ. յայնժամ կարդայցես, և ասէ՝ ասա՝ հասեալ եմ»։ Եւ այսպիսի արագաթեա ողորմութիւն ևս ելանէ ի լսելիս այր, և փութապէս խոնարհեցուցանէ յօդնականութիւն ողորմածին։ Եւ ոչ եթէ աստ միայն օգնէ և փրկէ ասէ ղողորմածն, այլ և՝ յորժամ պակասիցէ այս, և ի հանդերձեալսն փոխիցիմք, բազմապատիկ առատութիւնք դարձուցանէ ողորմածին զողորմութիւնս նորա։ Քանզի ինքն տէրն ասէ՝ եթէ ընդ ողորմութիւնք աղքատացն ես եմ պարտական, և ընդ փոխոցն նոցա

1 Յօրինակին չիք Ն. Եդաք ըստ այլում օրինակի։

ես եմ փոխատու [1]։ Զի որ ողորմի աղքատացն, փոխ տայ ՅՀ։ և զմինն հարիւրապատիկ դարձուցանէ առնոց բարութիւն։ այլ և զմեզս քաւէ, և փրկէ յահեղ տանջանացն։ "Երանի որ խորհի զաղքատն և զտնանկն։ յաւուր չարին փրկէ զնա տէր։"

Եւ զինչ իցէ խորհելն զաղքատն և զտնանկն։ խորհելն այն է, յորժամ զտառապանս նորա զմտաւ ածիցես՝ եթէ եղբայր իմ է, և անդամ և մարմին, և պէտս ունի որպէս զիս, և կարօտ է ամենայնիւ՝ ընդիւք և յարկաւ, և առ վաղանս քաղցոյն բռնութիւն յածի և շրջի անհանգիստ։ ի տօթոյ տապանայ, ի ցրտոյ դողայ, որովայնն սին, և մարմինն մերկանդամ, հեղբն թաղեալք, դէմքն դեղնեալ և թոշամեալք, և ամ մարմինքն գգուաղեալք և երիթաչեալք։ թափառի, վարանի, և ի դուրս դուրս երթեալ և դադարեալ կառանչէ, և խանդաղատելի ողորմութիւս արկանէ առ աղէտս վշտին։ և զտնագոյսն զմտս մեր գիտելով զնեղանդամն ամենայն անպտնածելի ցուցանել, զի զտնոցողորմութիւս մեր ՚ի գութ խնարհեցուցանի։ յանդգնի, լքի, և սուղ ինչ կերակուր բաշում աշխատութիւն գտանէ։ երկիւղիս ՚ի գրունս, երկիւղիս ՚ի գաւիթս, երկիւղիս ՚ի տունսն մտանէ։ զի ՚ի տունսն ամ՚ի չանցն դողայ, յանասունսն կամնի։ զի ձիրն կիցք հանեն, եղնիքն եղջիւրածեն, շուրքն վիրաւորեն, և մարդք չարք և անողորմք բամբասեն և թշնամանեն, և իբրև նեսիւ խոցոտեն։ և մանաւանդ եթէ խեղք և կոյրք իցեն և ցաւագնոտք։ և վասն քաղցոյն վարանի, և յանպէսի ալէկոծութիւնս դիմէ, յերեսս անողորմիցն իբրև ՚ի դէմն գազանաց դիմեալ երեթայ հասանէ։ յորոց յառաջ թշնամանին ասպա եթէ կարիցեն ինչ առնուլ բաղուլ բամբասանօք։ Աբդ այս է խորհել զաղքատն և զտնանկն, յորժամ զայս ամ զմտաւ ածիցէ, և քաղցրաբարբառ բանիւք և գթագին ողորմով զկարօտեալն մխիթարեսցէ, և հեծեծիցէ և յոգւոց [2] հանիցէ ՚ի վերայ նորա։ Աստիսեսացն ետ երանութիւն մարդ արէն, որք այնպիսի գթով և ողորմով զաղքատս ընդունին, և յաւուրն չարէն փրկին։

1 Յայլսմ օրինակի փոխառու։ 2 Յոգին. հեծիցէ և հոգոց։

Իսկ օրն չար ՝ի իւրմէ անողորմիցն և մեղաւորացն։ Օր ահեղ դատաստանին է յորժամ երկինք սասանին, և երկիր դղրդի. յորժամ արեգակն խաւարի, լուսին և աստղք կորնչին. յորժամ արհաւիրքն հարկանիցին, և ահագին սոսկումն սասկանայցէ. յորժամ հնչումն փողոյն սասկանայցէ և զարհուրեցուցանիցէ, և բարբառք հրեշտակացն հնչուցանիցեն. յորժամ զօրութիւք և իշխանութիւք և պետութիւք շարժեսցին, և գունդք հրեշտակաց յերկիր ծառայեսցին. յորժամ անմոռաք անկանին, և զարքայն փառ իցէալ տեսանիցեմք. յորժամ յահէ փառաց դատաւորին սերովբէքն և քերովբէքն սարսափեն. յորժամ վեմք պատռին, և գերեզմանք բանայցեն, և բազմահոյլ ննջեցեալք յարիցեն, և անթիւ կենդանիքն նորոգեսցին. դասք սրբոցն ցնծասցեն, և ժողովք արդարոցն պայծառասցին. աշխարհս ամ գումարեալ կայցէ, և հուրն ընթ հանուր ընթանայցէ և ընդ տիեզերս տարածեսցի. յայնժամ զկապեալսն մեզք զմեղաւորսն և զպարաւանդեալսն անօրէնութիւնք ածիցեն, և խաւարային միգով մթապատեալ յաշխարհատես հրապարակին ցուցանիցեն առակ և ծանակ անտանելի ամենեցուն, և առաջն սոսկալի բեմին կացուցանիցեն յանիման դատաւորին մեծի և ահաւորի, որոյ հուրն վառեալ տոչորիցէ և բորբոքեալ բարձրանայցէ, և հնոցն կայծականց և հրահոսանք[1] գետոցն հրեղինաց. ուր հուրն վառեալ 'ի վայր իջանիցէ, և հրատիկք վառեալ 'ի ներքս տարածիցեն. ուր գուբք խաւարայինք, և տարտարոսք աղջամղինք. գեհէն չարատանջ, և որդունք դառնաթոյնք, որք սպառնան և պատրաստեալ հնամ մեղաւորաց՝ առնուլ վրէժս յահեղ աւուրն յետնում։

Եւ դարձ այս է չար օրն մեղաւորաց, յորմէ փրկեալ զողորմածն ողորմութեամբ աղաչեսցուք զԹիւնէ տնանկաց. զոր և ինքն իսկ փրկիչն երանեալ ասէլով թէ "Երանի ողորմածացն, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն"։ և "Յոյժ բարձր 'ի գլուխս պարծի ողորմութիւն առ դատաստանաւ"։ և "Զարթ անողորմ դատաստան լինելոց

1 Յօրին. հրանանա. եդաք ըստ այլոցմ օրինակի։

է այնմ, որ ոչ արարին ողորմութիւն։ Աստղորմ դա-
տախազք են նորա, և անողորմ տանջանաքք. ան-
ողորմ այրումն հրոյն հնոցին, անողորմ խորովումն
տապոյն. և ամենևին անանց և անմեռելի են ահեղ
աղէտիցն չարչարանք։ Այս է անողորմիցն անողորմ
դատաստան և տանջանք անմեռելիք, զոր և անո-
ղորմ մեծատունն ընկալաւ՝ զահեղ հրոյն զխորովումն,
և զանմեռելի տապակին. վասն զի ոչ արար ողորմու-
թիւն քաղցելոց և մերկոց և հիւանդաց, ընդ որոց և
հատուցումն անողորմ ընկալաւ։

Եւ արդ զայս ամ լսելով մի յապաղեսցուք ողոր-
մել աղքատաց նեղելոց, և առաւել ևս խեղանդա-
մոյն և հիւանդացելոց, որոց և այրեաց և վշտա-
ցելոց, օտարաց, հիւրոց և ծերոց, և ամ կարօտելոց
'ի կարևոր պիտոյիցն, որով՝ նոցա յայծղոյն վաստակքն
և կեանք աշխարհիս։ Եթէ իցես ամ՝ ծածապաշտ, նոցա
լեր հոգեբարձող և վերակացու. Եթէ կամիս զմեզ
քո փարատել, նոցա լեր կերակրիչ և զգեցուցիչ. Ե-
թէ կամիս համարձակ երեսօք զԴէռ տեսանել, ներեսս
նեղելոցն և կարօտելոցն մի տրտմեցուցաներ. Եթէ
կամիս 'ի խորանս և յօթևանս սրբոցն մտանել, և
զանբաւ բարութիւնն ժառանգել, օթևան և ասպրն-
ջական լեր օտարաց, կարօտելոց, հիւանդաց և վշտ-
ացելոց. զնոսա հանգո և մխիթարեա երկրաւոր
պիտոյիւքս, զի և դու հանգիցես և վայելեսցես հո-
գևոր կերակրովն և անանց փափկութիւն։ Քանզի այն
է ամ՝ ծածապաշտուն որ միով առատ ողորմութիւն զնեղեալս
և զվշտացեալսն տեսանիցէ. զի այնպիսին ոչ Եթէ [3]
առնէ ողորմութիւն, այլ առնու զանանց բարութիւնն
զվայելչութիւնս, և աստ բազում բարիս գտանէ յոր-
ժամ զբարին առնիցէ։ Եւ Եթէ աղքատք ոչ էին
յերկրի, ով զք կարեր զբազմութիւն բեռնիս մեղաց
թեթևացուցանել, և կամ յալեկոծեալ 'ի ծովա-
ծուփ անօրէնութեացս ապրել։ Այլ ողորմութիւնք աղ-
քատացն անցուցանեն զմեզ ընդ սահելի և ընդ ծփել-
լի կեանս աշխարհիս, և հատուցանեն 'ի նաւահան-

1 Յորին. հրոյ. եգեալ ըստ այ-
լում օրինակի։

2 Յորինակին. էին. եգեալ ըստ
այլում օրինակի։

գիսան խաղաղուէ, եւ աղօթք վշտագնելոցն խլեալ հանեն զփուշ մեղայն. մաքրեն և սրբեն զթարախ մեղայ պղծութեան. բժշկեն և առողջացուցանեն զվերս սատանայի. ցրեն և թեթեւացուցանեն զծանրութիւն անօրէնութեաց, և քաւեալս և արդարացեալս յերկինս առաքեն։ Աւյսպիսի են ողորմութեանցն զօրութիւնք, որ 'ի դառն կապանէն, և 'ի խորոց յանցանաց հանեն 'ի ձեռն սակաւ ինչ արծաթոյ զոր կապտեալցն ծախեն։

Դու մի տրամիցիս ընդ պակասիլ ընչիցն, զի ընդ նմին և մեղքդ պակասին. և յորժամ հաներ 'ի քէն զարծաթն, հաներ ընդ նմին և զմեղադ, և զաղտեղութեան պիղծ գործոց քոց սրբեցեր. որպէս և ասէ. "Զուգ ողորմուել, և ամ ինչ ձեր որ եղիցի"։ Զի ողորմութեամբ սրբի մարմին ողորմածին. սրբի և հոգին. օրհնին ինչքն, և յաշխարհն վաստակք նորա. առաւելուն անդէաչքն։ Եւ բազմանան խաչինքն, և պտղաբերին անդաստանք նորա՝ եթէ միայն ՀԱՅԱՆ կամ մեք ողորմութեան առնիցէ. զի զողորմութեան տնանկացն փոխ տայ ՅՍ. և ոչ այս միայն փոխարէն [1] զոր վերագոյնդ ասացեալ է, այլ հնարէ և զարբայութեան, վրկէ և յորոգայթից թշնամոյն, և 'ի ձեռաց դժոխոցն ապրեցուցանէ զողորմածն։ Զի թէպէտ և մեծ սրբութիւն է կուսութիւն, այլ առաւել և պատուական է ողորմածն. թէպէտ և մեծ է պահոց պնդութիւն, և սաւաքնութիւք բազումք և մեծամեծք, այլ ևս մեծագոյն է ողորմութիւն, և կարևոր և ընդունելի ՅՍ։ Մեծ է և պատուական այր ողորմած։ Եւ որ ոչ առնէ ողորմութիւն, զայնպիսին և մարդ [2] ոչ անուանեն գիրք ՀԱՅԱՐՈՒՆՔՔ, այլ շունս և խոզս, և գազանս միայնակերս կոչէ։ Զի այնպիսիքն Հրագ են առանց լուսոյ, և աչք առանց տեսանելոյ, աղբիւր առանց ջրոց, և ծառք գօսացեալք՝ որք զանուանակոչութիւնն միայն ունին, և ոչ զօգտակարութիւն։

Լաւ արդ ի գիտացուք զանսղորմին թէ մարդ իցէ. քանզի աղբիւր 'ի ջրոյ անուանի աղբիւր, և Հրագ 'ի լուսոյ ասի Հրագ։ Նոյնպէս և մարդ յողորմութէն

1 Յայլսմ օրինակի ֆոխարէն։ 2 Յօր. մարդեի. եդաք ԸՍ այլոց։

Ճանաչի թէ մարդ իցէ, որ հանապազ զսիրան 'ի սէր և 'ի գութ աղքատին խոնարհեցուցանէ, և զձեռս յողորմութիւն կարօտելոցն դիցէ, և 'ի ձեռն աղքատացն քաղցելոցն զՔրիստոս կերակրէ. քանզի և Քրիստոս իւր իսկ համարի զաղքատացս ընդունելութիւն. «Քաղցեալ եմ, ասէ, և կերակրեցէք զիս. ծարաւի եմ, և արբուցէք զիս. օտար եմ, և ընկալայք զիս. հիւանդ եմ և 'ի բանտի, և ինձ այց արարէք»։ Եւ արդ եթէ հաւատաս անսուտ բանին այ, 'ի միտ առ Ճշմարտապէս, զի յորժամ զքաղցեալն կերակրես, զՔրիստ կերակրես. եթէ զջուր ծարաւոյն արբուցանես, զՔրիստ արբուցանես. եթէ զշիւրս ընդունիս, զՔրիստ ընդունիս. և թէ օտարին լինիս վանատու, Քրիստ ես ասպէնջական. եթէ 'ի տեսս երթաս հիւանդին, առ Քրիստ երթաս տեսանել. եթէ մնեղեալն սփոփիցես, զՔրիստ մխիթարես. եթէ մտօղնականին օգնեսցես, Քրիստ լինիս օգնական. եթէ տկարացն սպասաւորեսցես, Քրիստ ես սպասաւոր. և զամ զոր քաղցելոցն մատուցանես, տաս 'ի ձեռս Քրիստ, և բազմապատիկ հատուցանէ յաւուրն յետնում. ուր ոչ ինչք կան համբերեալք, և ոչ սիրելիք և ծանօթք. ուր ոչ ոք կարէն օգնել, և ոչ արդարքն կարեն փրկել. ուր ոչ հարք գթան, և ոչ եղբարք ողորմին, բայց միայն օգնեն ողորմութիւնս աղքատաց և վարք բարիք։

Արդ մի մնասցուք վախճանին, և մի ինչ ագահեսցուք, մի զաղքատս կարօտեցուսցուք, մի զՔրիստ տրտմեցուսցուք. այլ զողորս մնուսցուք, զայրիս յանձանձեսցուք, զպանդուխտս ժողովեսցուք, զքաղցեալս կերսցուք, զՔրիստ մխիթարեսցուք. յերկրիս առատատուր մարդասիրութիւնս սերմանեսցուք, և յերկինս զողորմութիւնս հնձեսցուք. 'ի վերնախորանն վերասցուք, և յանանց ուրախութիւն վայելեսցուք մեծապայծառ խնդուքն 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի տեր մեր. որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Զ

ՎԱՍՆ ՊՏՂՈՑ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԱՑ ԵՒ ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՆ *

ԲԱԶՈՒՄ գաղտաձիգ՝ նետիւք վիրաւորել զմեզ սատանայ, և զվէրն չերևեցուցանէ. զսկիզբն իրացն երևեցուցանէ որպէս թէ առաքինի ինչ վարուի, և կատարէ յահեղ անօրէնութիւն. և փոխանակ վաղ-ճուցն վատակոյն արկանէ ընդ մեզօք անօրէնութիւն. և որպէս ընծայիւք Կայենի, և ընծայիւքն Յեփթայեայ, որ կերպարանօք բարւոյ զգործս անօրէնութիւն կատարէր։ Զոր և այժմ առ բազումս կատարէ սատանայ, և առնէ զրաքան և մնաստատակ յեկեղեցական՝ի պտղոց և պատարագաց ընծայից։ Եւ ոչ միայն զրաստակ և զրաքան՝ի վատակոյն տեսանելոյ, այլ և թշնամանօք՝ի յանդիմանութիւն. և անէծս պատուհասից յոյ ընդունէին, որպէս և Մաղաքիա մարգարէն ասէ թէ "Անիծեալ լիցի մարդ որ կարող իցէ, և կայցէ՝ի հօտի նորա որձ, և մատուցանիցէ տեառն զանօգուտն և զարատաւորն և զվտիտն պատարագ։" Այլ և զբահանայս ևս որք և զխոտանս՝ի ժողովուրդոցն ընդունէիցին, պատուհասէ և ասէ. "Դուք քահանայք էք՝ որ բամբասէք զանուն իմ, և մատուցանէք՝ի սեղան իմ հաց պղծութիւն, զխոտանն և զյափշտակեալն և զանօգուտն, այսինքն զնիհարն [2], և թէ ընկալայց զայն՝ի ձեռաց ձերոց. այլ առաքեցից՝ի վերայ ձեր անէծս, և նզովեցից զօրհնութիւնս ձեր, և բարձից զձեզ հանդերձ նորօքք. փոխանակ զի դուք ոչ եդիք՝ի սիրտս ձեր երկիւղել յինէն։"

Զդ եթէ որք՝ի հնումն զխոտանն մատուցին, այսպիսի պատուհասիւք պատժեցան, զի՞նչ գործեսցեն որք՝ի նորումն զխոտանն կալոյ և հնձանի այդ նուիրեսցեն, և զվտան և զանօգուտն՝ի հօտիցն՝

* Կայ և այս Ճառս՝ի Ճառընտրի առանց անուան մատենագրի։

1 Մի օրին. փոդաանէրտ։
2 Յօրին. ինդրտ։

կունոց աղքատացն մատուցանէն, որով և Կայէն կո-
րեաւ խոտան և անբնդունելի պատարագաւն. քան-
զի ոչ ուղիղ բարժանեցեր՝ ասէ, և այդ ևս առ քեզ
դարձցի։ Արդ պարտ է մեզ երկչել՝ ի բանէս յայս-
մանէ. զի եթէ որք առանց օրինացն մեզան՝ այնպէս
պատժեցան, որչափ ևս առաւել մեք եթէ հանդերձ
օրինօքն մեղցուք. զի որ՝ ի հնորհացն որ՝ ի հնումն
էին՝ ոչ էին վայելեալք, և այնպիսի ուղղութիւք խստդ-
ութէն՝ որչափ ևս առաւել բազում հաւաստեաւ ուղ-
ղութէն՝ ի նորումն պահանջիցէ, թէ և սակաւ ինչ
գթիցեմք. որք յօրինաց խրատեցաք, և՝ ի հնորհացն
վայելեցաք, և զօրինական տեսաք։ Եւ արդ եթէ
զիստանն այ նուիրիցեմք, մեզ որ ներեալ թողու-
թէ կայցէ. զի ասէ՝ թէ զառաջնորս կալոյ քո և
զհնձանի, և զընտիր ընտիրս խաշանց՝ այ քում մա-
տուցանիջիր. և պատուեա զտէր՝ ի քոց արդար վաս-
տակոց, և հան նմա պտուղ՝ ի քոց արդարութէն ար-
մտեաց։ Այս է ընդունելի առաջի այ։ Այլ՝ ի յա-
փշտակութէն, կամ՝ ի գողութէն, կամ՝ ի զրպար-
տուէ, կամ՝ ի վաշխիչ ինչ տոկոսեաց, կամ՝ ի բրա-
նութէն վաճառոց, կամ՝ ի տառապելոց զրկանաց
եթէ՝ մատուցանիցէ ինչ պատարագ՝ եղն կամ ոչ-
խար կամ՝ քոչ, պիղծ է ինձ որպէս թէ զոյն՝ որ շուն
որ մորթիցէ, և կամ եթէ հարկանիցէ որ զկատաղի
մարդոյ, և կամ հեղուցու որ՝ զարիւն խոզի։[1]

Լոյս արդ ընդէր որ ժտիցի զայսոցիսի պատարագս
զազարիս մատուցանել, որ գեհենին առիթ է. և
կամ զընդունելութէն աղքատացն կոչնոց՝ կարողքն
և անկարօտիցն պատուէքն կորուսանել. զոր և Քա-
արգել ասելով, եթէ «Յորժամ առնիցես ճաշ կամ
ընդունելութի աղքատաց, մի կոչեր զեղբարս քո և մի
զդրացիս քո և մի զսիրելիս քո և մի զմեծատունս,
զի մի և նոքա զքեզ կոչեսցեն, և այն լիցի քեզ փո-
խորէն. այլ յորժամ առնիցես ընդունելութի յաղա-
գրս ոգւոյ քոյ փրկութէն, կոչեա զաղքատս և զխե-
ղըս և զկոյրս և զկաղս, և երանի է քեզ՝ զի ոչ ու-
նին փոխորէն հատուցանել քեզ. և լիցի քեզ փո-

1 Յօրին. եր. եգաք բան այլում օրինակի։

խորէն յարքայութենէն արդարոց»։ Ո՞յր են խօսքս և հրամանքս. ո՞ւ ապաքէն Ցմի Որդւոյն ՝ի։ Եւ արդ ընդէր արհամարհես զՀրամանսն Քո՝։ Եթէ կամիս զմեծամեծս քո պատուել՝ պատուեա. ունիս աւուրս երեք հարիւր վաթսուն և հինգ տալ մարմնոյդ և զմի օր ՝ի նոցանէ հոգւոյդ նուիրեա։ Արդ ահա զմի օրն չարիանես տալ հոգւոցդ և հոգւոյդ կոչնս։ Եթէ բժիշկ վիրաւորեալ ոգւոյ քոյ զաղքատսն արարեր, և ժողովեցեր զնոսա բարեխօս և ազաչողս առ ՝ած, և մեղայ քոց քաւարան զնոսա կոչեցեր ՝ի տուն քո. ապա յայնմ աւուր ընդունելութեան աղքատաց և ոգւոյ քոյ, յորում աւուր քաւին մեղք, դադարեցո զնորհուրդս քոյ զմարմնաւորս, ընդ նմին և զսիրելիս քո զմարմնաւորս. և մի զբ ՝ի կարողաց և կամ ՝ի մարմնաւոր սիրելեաց քոց մուծանիցես ՝ի տուն քո, զի մի՝ ՝ի Թողութենէ մեղաց քոց վրիպիցիս՝ նոյ սպասաւորելով, նոյն ազատելովն զնա, զնոքօք շրջելովն, զնոսա ՝ի վեր մատուցանելովն, և կերակուր և գինի ոչ վերանայ ՝ի նոցանէ։ Եւ քո քաւարան մեղաց՝ աղքատացն ժողովք ՝ի ներքուստ ՝ի վեր նային, և սեղանք նոցա դատարկ՝ յոգոց հանիցեն. և ոմանք ՝ի՝ նոցանէն արտաքս իակ մնան իբրև զարհամարհեալս, և միայն զՀայնն լսեն զրազմականացն, և ՝ի սիրտս իւրեանց զարհամարհանսն իւրեանց վարանին, զոլեալք և ակնկրեալք նոտին։ Արդ մի ինչ այսպիսի կոչունս յաւուր պատարագին ընդունելութեան արասցես, յորոց ծախիցն անվարձ լինիցիս։

Վասն եթէ կամիցիս մեղաց քոց Թողութիւն ընդունել կուլա զորքս և զայրիս, զնեղեալս և զտառապեալս, զկեղս և զկոյրս և զկաղս, զկարօտեալսն և զդերեալսն, և զնմա քաղցեալս և զանմխիթարսն. զնոսա մխիթարեա, զնոսա սփոփեա, զնոսա կերակրեա, նոցա միայն սպասաւորեա, զնոքօք շրջեա, զնոսա յարմարեա, և քաղցր բանիւք պաշտեա, զի Թողութիւն մեղաց և փրկութիւն տան քո եղիցի։ Եւ արդ այսպէս յօրինեա զընդունելութիւն կոչունս պատարագացն, և մի զգոյաւորս և զմեծամեծս յընդունելութիւն թշուառացելոցն և աղքատացն մուծաներ. այլ նոքա

եղիցին գահերէցք, և նոքին բարձրագլուխք. նոքա
'ի վերուստ, և նոքին 'ի ներքուստ. զնոսա միայն մոյժ
աղաչանօք, և զնոսա միայն յլարկեա[1] աղերսանօք։
Եւ եթէ այսպէս ընդունիցիս, ոչ եթէ եւսուր, այլ
առէր. ոչ եթէ ծախեցէր, այլ մեծամեծ շահս ժո-
ղովեցէր, և թողուլթի ընկալար։ Վասն այսր ամի ա-
սէր Քս՝ եթէ յորժամ առնիցես ընդունելութի, մի
կոչեր զմեծամեծս, զի մի զաղամանքդ նոցա աղքատքն
արհամարհիցին. և դու զսոն աչառանաց իբրև զո-
րինազանց գատիցիս, ըստ այմմ որ ասէ՝ եթէ որ ըզ-
հանդերձս պայծառս ունիցի, ասիցէք եթէ դու նիստ
ասա պատուոյլ. և ցաղքատն ասիցէք եթէ երթ
նիստ առ պատուանդանին. և զայս առնելով, ասէ,
ոչ խղճիցէք յանձինս ձեր, և լինիցիք դատաւորք չա-
ղեացն խորհրդոց. զի 'ի մեծամեծացն աչառելով
մեզս գործէք՝ յանդիմանելք յօրինացն իբրև օրի-
նազանցք։

Եւ արդ մի ինչ այսպիսի դատապարտութիւք 'ի
կոչունս աղքատացն ունիցիս, զաղքատսն և զմեծա-
մեծսն 'ի միասին[2] ժողովելով. զի մեծամեծքն մտեալ՝
բարձ և պատիւ ընդդէմ և գահերիցութիւն և մտա-
փառութիւն և յարգանս և սուտակասպասութիւնս
'ի քէն պահանջեն. և աղքատքն նստին 'ի ներքս շո-
ղելք և խոնարհեալք լուութիւք։ Ոչ է բարւոք կոչ
ընդունելի. ոչ զք զորոն ընդ ցորենոյն սերմանել, և
փուշ ընդ որթով տնկեն. և ոչ քեզ պարտ է սուտա-
կասպասութի և մտափառութի ընդ խոնարհութի և
ընդ ապաշխարութի մեզդաց քոց խառնել. խափա-
նիչք են միմեանց և ապականիչք. անհնար է քեզ
միով ակամբ յերկինս հայել, և միովդ յերկիր. և
յայմմ աւուր միանգամայն մարմնաւորացն և հոգևո-
բացն հաճոյանալ. Հոգևորքն աղաչեն և մաղթեն
զքեզ յերկինս տանել, և մարմնաւորքն սուտակաս-
պասութիքդ և մտափառութիքդ և բազում ստաբանու-
թիքդ և սուտ յարգանքդ յանդունդս քարշեն. Հոգևո-
որքն 'ի լոյս հրաւիրեն, և մարմնաւորքն 'ի խաւարն

1 Յօրին. յղարէ. եդաք ըստ այլում օրինակի։
2 Յօրին. 'ի միասին ժողովեն. եդաք ըստ այլ կրկին օրինակաց։

առաքէն։ Ահա այսպիսի խափանիչք քեզ վնասակարք են յաւուր ընդունելութեանդ աղքատաց զմեծամեծսն կոչելով։ Այլ զաղքատս սիրեա, զաղքատսն հանգուցանել զաղքատսն աղաչել, հաց քաղցեալսն բերել, զմերկսն ագեցուցանել, զանյարկսն ընդ յարկաւ մուծանել։ Եւ յայնժամ կարգասցես, և ՝ուծ լուիցէ քեզ։ և մինչ չեմ խօսեալ իցես, ասասցէ եթէ ահաւասիկ հասեալ եմ։

Այսպիսի շահաւոր են ընդունելութիւնք աղքատաց, և մերձ առ ՝ուծ աղօթք նոցա։ զոր և մարգարէն ասէ. "Երանի որ խորհի զաղքատն և զտնանկն. յաւուր չարաչ փրկէ զնա ՝ուր։ երանելի առնէ զնա ՝ի վերայ երկրի, և ոչ մատնէ զնա ՝ի ձեռս թշնամեաց իւրոց։" Արդ այս են երանութիւնք վասն կերակրելոյ կարօտելոցն. զոր և քէ իւր համարի։ Իսկ ընդ անկարօտիցն կոչնոց զ՝ինչ շահիցիս, և կամ որ օգուտ գոծիցի, զի ընդունելութի քաղցելոցն է շահաւոր, և ոչ յագելոցն. և քէ ոչ ասէ՝ եթէ զյագելսն կերակրեցէք. և ոչ ասաց եթէ զարբեալսն արբուցէք. այլ զծարաւեալսն տեսէք և արբուցէք, զմերկսն տեսէք և ագեցուցէք, և օտարատեսութեանդ արարէք։ Այսպիսիքն են վարձուց և երանուն արժանի, և ոչ յագելոց և անկարօտից զմայլութիւնք. զի որ զաղքատսն և զկարօտեալսն կերակրէ, զօտարսն և զհիւանդսն, ոչ զմարդ՝ այլ զքէ ընդունի, զքէ կերակրէ, զքէ ագեցուցանէ, զքէ սիրէ, զքէ մխիթարէ, զքէ հանգուցանէ, և քեզ սպասաւորէ։ զի անսուտ է բանն տերունական։

Այնքան քէ է զոր ընդունիս, ոչ է քեզ պարտ և արժան ՝ի քեզ ընդունելութենն զժողովս զեղեսցելոցն ժողովել, զնոսա ՝ի ներքս մուծանել և զքէ թողուլ արտաքոյ գաւթին։ Նոքա մեծարանօք ՝ի վերոյ, և քէ արհամարհանօք ՝ի խոնարհ։ նոքա պատուով ՝ի բազմակամի, և քէ արհամարհանօք առ պատուանդանի։ նոքա անդ ՝ի վեր սիրիսանօք սպասաւորին, և քէ ասա ՝ի վայր նստի գլխարկեալ։ Ոչ է պարտ այսպիսի արհամարհանօք ընդունել զքէ, զի ՝ի սրբամտուն և ՝ի բարկուն զարթուցանես, և ոչ յողորմութի և ՝ի թողութի մեղաց։ Զի եթէ ողորմութեանդ է ընդու-

նելութիւնդ, զի կոչես տեսողս բազումս, և հատուցումն 'ի մարդկանէ ընդունիս։ Ահա ուսուցանեմ զքեզ Քս. «Զգոյշ լեր, ասէ, ողորմութիւն մի առնել առաջի մարդկան. զի որ յաչս մարդկան լինի, և հատուցումն 'ի մարդկանէ ընդունի. այլ եղիցի ողորմութիւն քո 'ի ծածուկ. և Հայրն քո որ տեսանէ 'ի ծածուկ, հատուսցէ քեզ յայտնապէս»։

Արդ մի զրկիք յայդպիսի վարձուց, և մի տեսողս ողորմութեան քում Ժողովել. այլ զգուշութիւն մատա-կարարեա[1] 'ի ծածուկ, զի 'ի մտ է գողն, գողանայ զվարձս քո. դարանակալեն աւազակն, յափշտակէ զողորմութիւնս քո. մերձ կան նենկիչքն նենկել, և հանել զբարին քո 'ի քէն. զբնջանակաւ[2] ամբարիշտքն շրջին, և ջանան զլաջան առնել զքեզ և մնալաս տակ 'ի վաստակոցն։ Այլ յամենեցունց պատրաստեա երկիւղիւ, պատրաստեա իմաստութիւն. և զգոյշ լեր յախտէն մարդահաճութեան և 'ի դիւէն մնափառութեան, զի մի դարձուցանիցեն զբարին քո 'ի չար, և մի զլայն քո 'ի խաւար. զի եթէ լոյսդ որ 'ի քեզ ասի՝ խաւար իցէ, իսկ խաւարն որչափ եւս իցէ. զի եթէ ողորմութիւնդ քո չարիք եղեն, չարիքն որչափ եւս ինչ լինիցին։ Արդ վասն այսորիկ ծածկեա յամենեցունց զողորմութիւնս քո. և որպէս ոչ կամիս զայծութեան մեղաց քոց ցուցանել, և մի զողորմութեան ապաշխարութեանդ տալ գիտել. այլ ծածկեա զառաքինութեան ապաշխարութեան իբրև զմեղայն զապրութեան. և յամ ժամ ընդունելի լինին ապաշխարութիւնք քո, և գտանես մեղաց քոց թողութեան։ Մի առ հաճոյ մնափառութեան զկոչունս ընդունելուն արասցես, և մի 'ի ցոյս մարդկան զտուրս ողորմութեան արասցես աղքատացն, և մի զմեծամեծս և ընդգոյաւորս յընդունելութեան կաքօտելոց աղքատաց բաշխեսցուք և կոչեսցուք. և մի զնոտանսն կալոյ կամ հնծանի ՝ի նուիրեսցուք, և զամ տուրս պտղոց եկեղեցւոյ կիրքահանայից մի չարակնեսցուք, որով Կայնն յանդիմանեցաւ. և զգէրն և զուղղն 'ի հօտից անձանց մերոց մի թողուցուք, և զանօգուտսն և զվտի-

1 Յայլումօրին. պարգեւարարեա։ 2 Յայլում օրինակի չարքանայի։

տըն ընդունելութիւն աղքատացն արասցուք և կարօ-
տելոցն զենցուք. և մի յագահութիւն և յափշտա-
կութիւն և յանիրաւութիւն ընչից ժողովելոց յԾածայրն
ընծայսն մատուցցուք. զի պիղծ էն ամ զրկողք և
ինչք նոցա առաջի ՝ի։ Բայց զայս ամ ըստ հաճոյ-
ից ՝ի արասցուք, որով ՝ի ծ հաճեսցի և ընկալցի,
և թողութիւն մեղաց արասցէ։ Սրբութիւն և անմեղու-
թիւն կացցուք, և փառաւք և պատուաւք զերկինս ժառանգ-
եսցուք, և խոստացեալոց բարեացն արժանաւորեսս-
ցուք հասանել ՝ի Քս Յս ՝ի Տեր մեր. որում վայելէ
փառք և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յա-
ւիտենից. ամէն։

Ը.

ՎԱՍՆ ՓՈԽՈՑ ԵՒ ՎԱՇԽՈՒ *

ՅոգՑ չար են ախտք ընչասիրութիւն, և անհնարին չար են քան զամ՚ փոխոցն տոկոսիք, որ հանապազ հայհոյեալ բամբասի՚ի հին և՚ի նոր կտակարանս. և պատուհասեալք պատժին չարապէս խնդրողք՚ վաշխիցն և փոխոցն՝ որ ընդդէմ պատուիրանացն ՚ի զարծաթս իւրեանց՚ի վաշխու տանն, և տոկոսեօք անդէն պահանջեն, և անակնածելի ուտեն զնամբինս տնանկաց, և ըմբեն զարիւն նոցա անողորմ. և ոչ ունկնդիր լինին Եզեկիելի հոգելից մարգարէին՝ որ ընդ մեծամեծ չարեաք դնէ զփոխոցն տոկոսին, և ընդ կռապաշտիցն համեմատէ պղծութիւնն ասելովք՝ թէ՚ի կուռս տանն Խորայելի պղծեցաւ, և վաշխ ու տոկոսիս պահանջեաց։ Եւ Մովսէս ասէ՝ թէ մի տացես վաշխ ընկերի քում՝ զի անօրէնութիւն է առաջի ՀՍ. զոր և արտաքս կացուցանէ յերկնային խորանացն՝ որք վաշխ և տոկոսիս պահանջեն։ Իսկ որ զարծաթ իւր՚ի վաշխու ոչ տացէ, և կաշառ՚ի վերայ իրաւանց ոչ առնու, նա մի սասանեսցի յաւիտեան։ Եւ միւս մարգարէն ասէ. որ՚ի վերայ լերանց զոհէան ոչ եկեր, և զգրաւ պարտապանին դարձոյց, և վաշխ և տոկոսիս ոչ պահանջեաց, արդարէ նա, և կեցուցցէ։ իսկ որ զվաշխ և զտոկոսիս պահանջեն, դիմադարձ են պատուիրանացն ՀՍ, և հակառակ Հոգւոյն Հրամանացն. զի զարգելեալսն՚ի Հոգւոյն Հրամանացն չարաչար՚ի կիր արկանեն անօրէնութիւնք։

Լաւ այնչափ անօրէն են ախտ փոխոց տոկոսեաց, մինչև յամուլ արգանդն խնդրէ որդի բռնութիւն, և յապառաժ քարանց պտուղ որոնէ, և առանց սերման կամի արդիւնս ժողովել, և յարուցաց ծնունդս պահանջել, և՚ի քարէ կաթն կթել, և՚ի վիմաց ասր

* Եփրեմի ընծայի և այս Ճառս՚ի Ճառընտրի։

1 Յոբին. Խնդրողացն. եդաք ըստ այլում օրինակի։

ստանալ. զԹիւ արծաթոյն զոր տուեալն է՝ լիով ընդունի, և առանց սերմանն ժամ արդիւնս ժողովել, և ընուլ զտուն իւր անօրէն ստացուածովք։ Ապա նստի խորհի նախ բազմացուցանել զընչիցն առաւելութիւն, և ապա ընդ անօրէնութիւնն առնել ողորմութիւս անանկաց և պատարագս հաշտութիւն, զոր յանդիմանէ Եսայի ասելով՝ Թէ "Որ մատուցանէ ինձ ըզյափշտակեալն պատարագ, այնպէս զազրալի է՝ որպէս Թէ շուն զոր մորթիցէ, և կամ Թէ հարկանիցէ զոր զկառափն մարդոյ։ Չի լաւ է աղքատաց անտես լինել յողորմութիւն, քան Թէ յափշտակութիւն ընդունել ինչ։ Լաւ է քահանայից 'ի սովոյ մեռանել, քան Թէ յանարժանիցն կերակրել։ Որ ուրուք, ասէ, զայրոյ առեալ և այլուր բաշխիցէ, ոչ եթէ վարձս ընկալցի, այլ պատիժս և տանջանս սաստիկս. զի հուր այրիչ և սուր սատակիչ են ծնունդք փոխոց։ Եւ որ յընչիցն անիրաւութեամբ զնած պաշտել համարիցին, առաւել բարկացուցանէ. "Պատուեա, ասէ, զնոր 'ի քոց արդար վաստակոց, և հան նմա պտուղ 'ի քոց արդարութեամբ արմտեաց "։

Այ՝ խորհիր զյափշտակութիւն ժողովել, և ապա առնել ողորմութիւն վասն մեղաց Թողութեան. զի ոչ երբեք հրով հուր շիջանի, և ոչ վիրաք վերք բժշկին, և ոչ մեղաք մեղք սրբին, և կամ անօրէնութիւն անօրինութիւք քաւին. քանզի յոյժ չար են վաշխիցն անօրէնութիւնք, և որպէս երկունք յլոյս են ժամանդրուիք նոցա։ Եւ եթէ աղքատ ևս իցէ փոխապարտն, 'ի ծուխս և 'ի հոգս մաշի հանապազ. անքուն և դառնաքուն 'ի գիշերի ննջիւն նորա. տխուր և տրտում և մնայոյզ 'ի տուընչեան շրջի, և ոչ գիտէ յո երթայ։ Երբեմն սուղ ինչ զպարէն կամի վաճառել. զի հատուսցէ զվաշխիցն տոկոսիս. և երբեմն զանօրէն գոզանին ախորժէ՝ զոգիսն կորուսանել, և գիմադարձ լինել՝ այ վասն պահանջողի վաշխի փոխիցն. և երբեմն խորհի գաղտագնաց լինել 'ի տար աշխարհ։ Շրջի Թափառական յաղագս պարտուցն բռնութեան, և 'ի բաղում խորհրդոցն վարանիցի, և մտացն չիսթեղոց գաղոթեն առ ՅԾ մոռանայ. և յորժամ ձայն ուտիցն հարկանի, նա 'ի ներքս սրտաբեկ լինի յերկիւղէն. և

թէ արտաքոյ տեսանէ փոխառուն զվոխատուն, փախ-
չի և թաքչի իբրև 'ի տարակուսանաց աղէտիցն, և.
սիրան թափեալ զդողի հարկանի, և կայ գլխարկեալ
և լեզուակապ. և ամենևիմբ յերեսս նորա նայել ոչ
իշխէ և ոչ համարձակի, զի տոկոսիքն վաշխիցն բազ-
մացան 'ի վերայ նորա, և ոչ ինչ ունի հատուցանել
և հաձել զվոխատուն։

Եւ արդ տես, ով պահանջողդ վաշխից, եթէ քանի
տարակուսանօք և ընդ վշտաբ զեղայրն արկանես, և
քեզ քանի կողողանաց և աղէտից եւ պատճառաբ՝
դիմադարձդ ՝այ և բազում մեղաց պարտապան, որ-
կանելով 'ի վերայ փոխոցն վաշխ, և վաշխիցն վաշխ.
չար ծնունդս չար թշուառնս ծնուցանես. և այս են օձք՝
ծնունդք իժից։ Իժից ծնունդք զորովայն մորն ծակին
ելանեն, և փոխոցն ծնունդք զոգիս՝ վաշխաժողո-
վացն պատառեն և սպանանեն, և դառն տանջանացն
և ահեղ հրոյն պատրաստեն. զի դառն արուեստ և
անօրէն մշակութիւն ստացաւ, որ առանց երկրի տրն-
կեալ յանդգնի և առանց սերմանն հնձել. որպ սերմն
ժանդ է, և հունձք չարաչարք, և մշակք անօրէնք,
և ստանանց սատարիչ, վարիչ և յորդորիչ անօրէն
հնձողաց զչար փոխոցն տոկոսիս։ Որ վառէ իբրև
հրով անօրէն վաշխիցն ցանկուն, և հանապազ սուր և
հուր ժողովել յշտեմարանս, և չարաթոյն ստատկիչս
քան զօձս և զիժս և զծնունդս քարքից ժողովել 'ի
տունս փոխոցն և տոկոսացն։ Եւ ոչ լուաւ զողորմն
մարգարէին՝ որ թէս որպէս զաղաւնոյ ըղձանայր
հեռանալ 'ի քաղաքաց, վասն զի ոչ պակասեաց 'ի հրա-
պարակաց նոցա վաշխ և նենկութիւն. և ոչ զաղաւնս
նորուն առ ածմ, զի 'ի վաշխէ չարէ փրկեսցէ զանձինս
նոցա. այլ զաչս խցեալս և զականջս կափուցեալս
անդադար ժողովել զվաշխիցն տոկոսիս։

Ով չար ախտի անօրէնն ստացող. յորմէ պարտ էր
երկիւղիս հեռանալ 'ի տոկոսեաց գէծով, նա բազում
ցանկութիւք ընդ շահից վաշխիցն ընդանենայ, որ զուշն
ապրեցուցանէ չհայել 'ի պատուիրանս այ. զնիրան
յիմարեցուցանէ չլիշել զոր ահեղ դատաստանին.

1 Յորին. չկայր ԿՓԽ. յաւելաք յայլմ օրինակէ։

զմիտն քարացուցանէ՝ ի գուռ կողոպեալ եղբօրն խնարհել. խնու զլանիս և զտեսանելիս. յամենայն տեսողացն չամաչէ. այլ յանդգնեալ հոլանեալ ժողովէ և գանձէ հուր յաւիտենական՝ ոգւոյն թշուառացելոյ։ Եւ որպէս երկրագործքն յաղագս անձրևաց աղաչեն և մաղթեն յայր վասն սերմանցն և լիութեաց աշխարհի, իսկ վաճառականքն կարօտութիւն և տարակուսանս և սուվս սատիկս և հարկատուհանսն աշխարհի ըղձանայ, զի ի գործ և ի շահ վաճառիցն ինչքն անկանիցեն։ Ի ժամ փոխոցն տալու[2] զուարթերես կեղծաւորի. և յորժամ ժամադրութիւն վաճառիցն հասանիցէ, տեսանելով զչքաւորութիւն և զտարակուսութիւն պարտականին՝ ոչ ողորմի, և ոչ երդմանն հաւատայ մաղթողին, ոչ խնարհի յաղաչանս վարանեցելոյն. այլ դժոխեալ անխնարհելի և անհաշտ. և իւր ծառայ զփոխատուն համարի փոխատուն։ Քանզի եթէ զինչքն ինչքն նորա իցեն նմա արժանի. հետազօտէ՝ թէ ուր տարեալ թագուցանէ. արտաքոյ զդուրս պահէ, ի մէջ բազմութեան թշնամանէ, ի սիրելիսն ամաչեցուցանէ, ի հրապարակն խեղդէ։

Զար պատահումն ի տուն, ի կեանս չար քան զմահ տեսանէ փոխապարտն. ատէ զաւուրն ժամադրութիւնս, երկնչի յամենայն. երեսքն խնարհի տեսանել ի պահանջողն. աչքն պատրուակին իբրև շուն ըմբռնեալ ի տեղիս, ամենայն ադափարի։ Տեսեալ զողորմելի տեսու

տենչանաց. փախիցուք 'ի չար ախտէն յայնմանէ. փախիցուք 'ի չարաժանի գազանէն. փախիցուք 'ի սատանայական մեքենայէն։ Զի վաշխ չար օձին է վարդապետութիւն. վաշխ գիւտք են դիւական. վաշխ թշնամին են սերմանք. վաշխ առհաւատչեայ է տանջանացն. վաշխ խափանիչ է բարեպաշտութեան. վաշխ ճանապարհ է գեհենին. վաշխ զրկումն է արքայութեան. վաշխ ամբոխումն է մարմնոյ և սատակիչ հոգւոյ և մերժումն ամենայն արդարութեանց։ Արդ փախիցուք յանծամարտ յախտեդ յայդմանէ, 'ի վարդապետէ խաւարէ, 'ի մարգասպան մտրէ։ Աղաչեմ՝ մի ախտացուք զՀիւանդութիւն զայն. և եթէ 'ի նեղքս անկեալ իցեմք յախտն, արտաքս փախիցուք։ Իսկ որ նոքաքն վարին չարաչար, արժանի են սգոյ և ողբալի արտասուաց. զի զոր օրինակ սուր առեալ՝ և զինքն խոցոտիցէ, այսպիսի է չարութիւն ախտին, և բազում գլուխ ստացեալ ունի. ագահ է՝ սոյն և կռապաշտ առնէ. անամեթ է՝ սոյն և գազանամիտ առնէ. անագորոն է՝ սոյն և անողորմ առնէ. անիրաւ է՝ սոյն և յափշտակող առնէ. անձնասէր է՝ սոյն և քծնութեաց առնէ հակառակ կամացն այ։

Լաւ արդ զինչ ասացիս. չէ մարդն այն քրիստոնեայ՝ որ վաշխս ժողովէ անիրաւութիւն. այլ բազին է այսպիսին սատանայի լի մարդաղոհիւք, և գերեզման լի նեխեալ մեռելովք, և նմանեալ բորբոքեալ հրոյ գեհենայն՝ որ զամենայն ինչ ծախէ, և երբէք ոչ յագենայ։ Զարհուրելացուք, սիրելիք, եթէ ուր երթեալ տարաւ զմեզ ընչիցն ցանկութիւն. զարհուրելացուք, և բազում զգուշութիւն զարմանն խլեսցուք, զի մի զարգացեալ ծայրիցն՝ զմեզ 'ի վայր դարահոսեսցեն յանդունդս 'ի հուր գեհենին։

Լաւ արդ զինչ արասցուք, և կամ որովք օրինակաւ զչար արմատն խլեսցուք. զի իբրև ընդ օձս և ընդ գազանս խօսիմք, և ոչ ընդ քրիստոնեայս և ընդ քաջասէրս՝ որ հնազանդին հրամանացն այ։ Պատերազմին բարբառեալ ասելով. եթէ ոչ գառնայ առմեզ արծաթին վաշխաւ, ապա և 'ի տալոյ իսկ արգելումք զփոխն, և ոչ ողորմիմք եղբօրն կողկողելոյ։ Այդ բարբառ անօրէնն և հակառակ կա-

մայն ՝ այդ բարբառ ծնունդ է սատանայական կամաց՝ որ յայլ հեռացուցանէ. այդ բարբառ չար թշնամին է սերմանք, զի զձեզ ՝ի ՃՀմարտութենէն մոլորեցուցցէ. քանզի այդ իսկ են խորհուրդք չարին վարդապետութեան ընդդէմ պատուիրանացն ՝այ։ Զի Քս ասաց.թէ ասացէք փոխ այնմիկ՝ ուստի ակն ունիք անդրէն առնուլ զկշիռն, զայդ և մեղուօրքն առնեն. իսկ դուք, ասէ, տուք փոխ այնոցիկ՝ ուստի ակն ոչ ունիք առնուլ։ յորժամ զմիմեանց բեռն բառնայցէք մի, և կատարեսջիք զօրէնսն ՔՀի՝ որ ասէն, թէ ձեր առաւելութիւդ եղիցի չքաւորացն կարօտութի. զի եղիցի հաւասարութի երկոցունց։ Եւ արդ ՝ի միտ առ, զի ոչ եթէ չափով ինչ հրամայէ ողորմել քեզ աղքատին, այլ քում ընչաւէտութեանդդ հաւասարել զչքաւորութի նորա. զի ածէ եղբայրք քո անուանեսց զաղքատն չքաւորն, և անդադ յանդամոյ քոց. և քեզ չէ օրէն զանդամն քո մերկ տեսանել և անտես առնել, և կամ զրկել ՝ի բաժնէ ընչեցն։ զի եղբայրք քո կոչեցաւ։

Եւ արդ թէ եղբայրք քո համարիս, մի հեթանոսաբար անկուշիներ ՝ի պատուիրանաց ՝այ. այլ կալ՝ քրիստոնէաբար զՀրամանսն տեառն՝ որ ոչ զզակաստութիւն աղքատին հրամայեաց ընուլ այլ և առաւել ևս բազմաց։ Արդ զայս հրաման ունիս յայ, և դու զփոխին ևս կամ տաս չարաչար վաշխիս, և կամ փակես անօրէն և անողորմաբար։ Այլ անամոթիս ևս ասէ՝ եթէ փոխ առնուս։ զայն քաջ սիրես, եթէ տամ մին՝ և երկուս առնուս՝, քան եթէ ոչ տամ։ Իակ նա զժամանն վարանսն կամի փարատել, և առնեղութենէն յակամայ առնու. բայց դու եթէ ՝ուծաս պաշտ ես՝ հայեաց ՝ի պատուիրանս ՝այ, զի ՃՀրել իսկ հրամայեցաւ տալ տարակուսելոյն, և թափել ՝ի պահանջողաց բռնութենէն։ զի և դու ՝ի թշնամին զերծանիցիս, որ հանապազ յաշխատութեան պահէ զքեզ՝ ժողովել և ապուռել[2] և գանձել զայլոց ինչս[3],

1 Յօրինակին խանգարեալ էր բառդ կամ։

2 Յայլսում օրին. պահէ։

3 Յօրին. այլոց ինչս. եգապ զ այլսում օրինակի։

և վայելել՝ և ոչ երբեք. զի ոչ ակն տեսանելով յա-
գի, և ոչ արծաթասէրն ժողովելով և առնլով զայ-
լոց։ Դժոխք են անձինք ագահաց, և ոչ երբեք շա-
տանայ, և ոչ երբեք ասէն շատ։

Ինդէր տարածանիս. յաղագս էր անօրինիս, ով թը-
շուառական. զի ժողովէս զանպտղութիւն արծաթոյն
առիթ յաւիտենական գեհենին։ Դիր դու առաջի
աչացդ Աբեղի դատաստանն. զինչ պատասխանի տայ-
ցես՝ յորժամ զքեզ շուրջ գայցեն զրկեալքն ի վաշխից
ամբաստանելով զքեզն առ դատաւորին. զինչ առ նիւ-
ցես, ով թշուառականդ, թէ ազատեսցես։ Ապ դ ոչ ա-
զատիք, ոչ ինչք, ոչ մեծութիւնք. անապատ ես ի
սիրելեաց, հեռի յօգնականաց. առանց խօսնակի,
առանց պատասխանւոյ. ամաչեցեալ տրտում, տխուր,
միայնացեալ,առանց համարձակութեան. զի ուր և ի՝շուրջ
ածիցես զանձ՝ յայտնապէս տեսցես զարեցին զպատ-
կերս՝ զոր գործեալ էցես. ասի տեսանես զորբոցն
արտասուսն, անտի գայրոյն հառաչանն, այլուր զկրա-
փեալն ի քէն զաղքատն, զծառայն զոր չարչարեցեր,
զդրացին զոր բարկացուցեր. ամենեքեան քեզ ի վե-
րայ յարիցեն, և դժնդակ ի վերայ չարեաց քոց ըզ-
հետքս շրջեցին հանապազ. զի զոր օրինակ շուք իւր
անմեկնելի է ի մարդոյն,նոյնպէս և մեղքն անմեկնելի
զհետ երթան զոգւոյն. յայտնապէս զկերպարանս
բազմութեան մեղացն ցուցանեմ ամենայն հրապարա-
կին։ Վասն այնորիկ ոչ ոք կարէ ուրանալ անդ զչար
գործոցն զպղծութիւնս. այլ կապի լեզու չարախօս,
կարկի բերան անօրէն. դողայ մարմին յանցաւոր, զի
իւրաքանչիւր ուրուք մեղք վկայեն զգործեալսն, ոչ
բարբառ ինչ արձակելով. այլ օրպէս ի մէջ օդեացն
երևի այծեացն սեւութիւնն, նոյնպէս և մեղաւորացն
անձինք խաւարասղեցեալք և պատեալք ի մէջ լու-
սազարդեալ հրեշտակացն երևեսցին։ Եւ արդ ընդ-
դէր ծփական կենցաղոյս և կորստական արծաթոյդ
մատնիս աննեսելի տանջանաց և յաւիտենական ա-
մէթոյն. ընդէր ոչ ուրանաս ի չար ախտն ընչասի-
բութեանդ. ընդէր ոչ հեռանաս ի գթոց վաշխի շահիցն՝

1 Յօրին. յառ-ելել. եգաբ ըստ պլըտմ օրինակի։

որ զքեզ առաւել քան զմսօրէն գատապարտէ 'ի հոգ ահեղ հնոցացն։

Ա՛ԼՈՒ ասիցես. եթէ ցրեցից զընչիսն առաւելութիւնն՝ արհամարհիմ, աղքատանամ և կարօտիմ. ա՛ՀԼուար մարգարէին որ ասէ, եթէ "Ա՛ՀՏեսի զարգարբն արհամարհեալ և ոչ զզաւակ նորա թէ մուրացայ հաց,։ Ա՛ՀԼ թէ և յաղքատանալն հասցէ, քեզ լաւ է կողկողել և թափառել, շրջել և մուրանալ յողորմածաց, քան եթէ 'ի գառնութիւն մսօրէն վաշխիցն կերակրել։ Ա՛ՀԼ ունիս ձեռս, ունիս ոտս, ունիս արուեստ. գործեա, վարձեա, սպասաւորեա, և ուտես։ Յոլով հնարք են մարմնոյդ գարմանոյդ, եթէ կամիս վաստակել։ Չի եթէ մինչիմն ընչն ինչ զեռուն է՝ զինքն կարէ կերակրել, և մեղուքն գնչխարս իւրեանց կերակրբ թագաւորաց ընձեռեն, որք ոչ ձեռս և ոչ գործիս արուեստից ունին նստացեալ. իսկ քեզ ետ ՀԱՏ ձեռս և գործիս և միտս ամենասիրաբ, անմեղութիւն հաւատարեա զմտանդ կենցաղոյս։ Եւ արդ զո՛ր գիտես պատասխանատրութիւն յաղագս քոյոյ ուղղութեդ, որում հրամայեցաւ գործել և տալ ումի պիտոյ լցէ. գու և անձին քում ոչ ես բաւական։ Եւ մանսիս ահեղ ազէտիցն յաղագս փոխոյն վաշխիցն՝ որ հանդերձ մարմնով և հոգւով զքեզ արկանեն 'ի հրացան 'ի հնոց տանջանաց, ուր՝ է լալ անդադար և կրճտել զատամունս, յորմէ զմեզ փրկեսցէ Ընտրեալ և ողորմութիւն Հոգւոյն սրբոյ. որում փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 Յորինակին որ։

Բ.

ՅԱՂԱԳՍ ՄԽԻԹԱՐԻԹԵԱՆ ԱՂԲԱՏԱՑ *

Օ՜ Ո՞Ր ասացից, և կամ զո՞ր պատմեցից, և կամ զո՞ր թողեալ արհամարհեցից. և զոր ոչն կարծեմ կարևոր՝ այն զլեզու իմ չարժէ, և զՀոյլ՝ի խորհուրդս իմ ժողովէ։ Եւ քանզի կարևոր տեսանեմ զմիտս ճառիս, կամաւ և ես խօսեցայց և պատմեցից զնեղելոցն զվհատութիւնս, զչքաւորացն զչարչարանս յիմարութենէ անօրէնութեանէ, մինչև առ յոյժ անմտութիւնն յանձ եւս հայհոյանէ առնել. և կոչեն զնա աչառող և ակնառու մեծատանց ընչասիրաց։ Աւեւ. ՝ի ամենատնուն սիրէ, և նոցուն աչառէ, և զվատակս նոցա յաջողէ, և ոչ հայի՝ի զրկանս տառապելոցն, այլ արհամարհեալ անտես առնէ։ Ա՜յսպիսի անօրէնն բարբառովն ուրանան զՀիմարտութենն և զարդարութենն այ, և զատուգագործութեան նորա կարծեցուցանեն անօրէնութեանէ գործակից. և այսու առաքեն հայհոյութենէ՝ի բարձունս, և խօսին զայ անիրաւութենէ. այսու՝ի Հիմարտութենէն այ ուրանան, և յանդգնութս հերձուածողացս ընկալին։ Զի զՀիմարտութենի արդարութենն այ ոչ հրեայն կարէ ուրանալ և ոչ հերձմանսն, զոր հայհոյողն ամպարշտեալ ուրանայ, և զարթուցանէ զասատիկ սրտմտութենն այ՝ի վերայ ոգւոցն կորուսելոց։

Եւ արդ էր խօսիս զայ անիրաւուն, ով չքաւորդ և աղքատացեալդ. մի թէ զքեզ զրկեաց ինչ ճոխ յիւրոցն. ոչ ապաքէն մեծատանց և աղքատաց միապէս բարձանեաց իբրև եղաբոյ՝ այլ ամենեցուն զնոցն, ձեռս և ոտս զնոցն. յարեգակնէ և յօդոյ և յանձրևաց առհասարակ վայելեմք. ամենեքեան յերկրէ և յԱդամայ. ամենեցուն մի մկրտութիւն և մի շնորհք և մի մարմին և մի արիւն Քրիստ. ամենեցուն մի երկիր

* Եկբրեմի ընծայի և այս Ճառս՝ի Ճառընտրի. իսկ յերկուս նոսրա գիր օրինակս որ առ մեզ մակագրի յանուն Յովհաննու մանգակուսոյ։

և մի երկինք և մի հիւթ համ։ Ահա այս են ստուգ-
ծոյքն զոր Տնորհեաց հասարակաց՝ աղքատաց և հը-
զօրաց։ Արդ թէ զրկեաց զքեզ, և եղև աչառող
մեծատանց։ Աչալ գիտեմ եթէ ոչ ինչ ունիս ասել
առ այս. բայց ասես, իսկ ուստի՞ է սմա մեծուն։ Ի
միտ առ. ոչ եթէ զնա տարաւ ՅՈՒ, և եցոյց ինչս բա-
զում և ետնմա, և զքեզ զրկեաց. այլ ոմանց յաղա-
հուէ և յաջիւտակուէ է մեծուն, և ոմանց յանդգոյլ
վաստակոց, և ոմանց 'ի հայրենի ժառանգութենէ։

Իսկ ընդ այն զի՞ ես տրտմեալ դու, որ յանընչու-
թեդ ես և յանհոգութեա, 'ի հանդարտութեա և 'ի
խաղաղութեա, դիւրաւ և սակաւու վարես [1] զկարևոր
պետս մարմնոյդ։ Իսկ մեծատանցն դժուարաւ յօրի-
նին ՅՈՒՐԱՔ և ընթրիք, և լի բազումս հոգովք են վայ-
ելք նոցա. և մանաւանդ եթէ 'ի սպանումէ և 'ի զրկա-
նոց ևս իցեն կերակուրքն՝ խղճիւն հանապազ հաշին
և մաշին, և վասն բազումս աղբոյ որոշանին [2] բազում
մրրիկք երկիւղիւ պատեն զմիտս նոցա. և կարա-
ՅՈՒՌն [3] յամ կոչմանց կայ 'ի վերայ նոցա, կասկած
'ի գողոց, և երկիւղ յաւազակաց. արհաւիրք 'ի զբը-
պարտողաց, տաղնապ 'ի հարկահանաց. մախանք 'ի
նախանձողաց, ջարախօսութիւք 'ի թշնամեաց. նեն-
կուիք և վարանք յամ կոչմանց. զի ամենեցուն 'ի նա
բացեալ են զբերանս իբրև զվիշապաց, և կամին կլա-
նել։ Ահա առաւել են մեծատանց հոգք և տրտմու-
թիւք քան զՀանգիստ և զուրախութիւն։ Եւ ո՞ւր իսկ է
մեծատանց ուրախութիւնն յորժամ հանապազ զերկ-
նից անձրևս խնդրեն, զդառնաշունչ ՅՈՒՐԱՔս հո-
գան, զդաշտաց գարմանս հոգան, զգազանաբեկ հո-
տիցն հոգան, 'ի հինիցն դողան, ընդ խանՅՈՒանահն
տրտմին, վասն գանձուցն սկեն, 'ի պակասելն հալին.
ուր և ցեղ իսկ տիրէ 'ի վերայ մեծատանց, և երկե-
զուկս արկանէ։ Զի՞նչ ևս ասացից վասն ահեղ ա-
ւուրն զարՀաւիրս և զդառն ողբումն տանջանացն,
որ և աստէն իսկ յահէ պատուհասանացն սարսափէ և
սոսկայ հանապազ՝ յորժամ ընթերցուածք մարգա-

1 Յայլում օրինակի վՀարէս։ ըստ այլում օրինակի։
2 Յօրինակին «բՀանդիդ». եգաք 3 Յայլում օրինակի կարՀիմեան։

բէիցն և առաքելոցն յանդիմանեալ կշտամբիցեն զանազողմ և զագահ մեծատունս։

Ոչ ոք է խնդութիւն մեծատանց, և կամ ո՞ր մխիթարութիւն՝ որում չքաւորդ բաղձաս և ցանկաս, և ընդ հեշտական և ընդ խաղաղական կենանդ քո տրտմիս, և եղկելի և թշուառական զքեզ համարիս, և զբազմապատիկ իմաստութիւնդ քո արհամարհես։ Զի ոչ երկիւղ՝ ի գողոց է քեզ, և ոչ կասկած յաւազակաց։ ոչ հոգաս վասն գաւազանց գալարոյ, և ոչ վասն լերանց արօտոյ։ ոչ երկնչիս՝ ի հովուաց նեկնութեէ, և ոչ՝ ի գազանացն յափշտակութենէ։ ոչ սարսես՝ ի բռնաւորացն բռնութենէ՝, և ոչ՝ ի զբաւահարկէ իշխանացն։ ոչ նախանձոտքն նախանձին ընդ քեզ, և ոչ զրպարտողքն զրպարտեն։ ոչ երկիւղ է քեզ յումեքէ, և ոչ խռովութիւն։ ոչ ահ իշխանացն կարէ զարհուրեցուցանել զաղքատն, և ոչ սատտ տերանց։ ոչ հանելոք կարէ յաղքատէն, և ոչ խռովել և սատտել։ Մեծատունք խռովեալք և աղմկեալք, և աղքատն ծաղր առնէ զնոքօք։ իշխանք ամբարտաւանեալք զայրագնին՝ ի վերայ ընչեղացն, և աղքատն յոչ ինչ հաւասարի զնոսա։ երկիր լի գողովք և աւազակօք, և աղքատն աներկիւղ է՝ ի նոցանէ։ հրապարակք լի զբրպարտողօք և բռնաւորօք, և աղքատն անհոգ է՝ ի նոցանէ։ դատաւորքք գայլացեալք և գազանացեալք, և աղքատն անլռնէ է՝ ի նոցանէ։ զի վասն անբնութեան՝ ի բազում խաղաղութենէ և յանհոգութենէն կենաւք աղքատին, ազատ յամէ և անկասկած յամենեցունց, անմախանձ և անքինահան, և անմեղ՝ ի բազում մախտից։ Ոչ պէտս ունի բազում՝ շինուածոց։ ոչ պէտք են նմա փայանք աղխից։ ոչ տրտմութի է՝ ի հիւանդութենէ աղքատին, և ոչ խռովութի և աղմուկ՝ ի մահուն։ այլ՝ ի բազում անհոգութեան էն կենաւք աղքատաց, և անբաղ հանպիստ նոցա։ Այս ամ ազատութիւնք ազատ։

Լոկ զանտի մեծութի և զփափկութի և զանանց բարութեցն զվայելչութիւն զոր պատրատեալ է անդ չքաւորութեան համբերութի՝ որ բերան բաւական է

1 Յորինակին ՆԵԿ--ՆԵՆԷ։ եդաք ըստ այլում օրինակի։

պատմել. զի քան զամ վայելչութիւն թագաւորաց աշխարհիս ցանկալի է և փափագելի։ Եթէ միայն առանց տրտնջելոյ աղքատութեան համբերիցէ, թեթև և անհոգաբար անցանէ ընդ կեանս աշխարհիս. զի խնդրէ զաւուրն միայն զկերակուրն՝ զոր բաղում ցանկութիւն զարհամարէն իբրև զբաղցրահամ ախորժելով ճաշակէ, և հնձէ անհոգաբար։ Իսկ մեծատանցն՝ զմայլելոց և ոչ անոյշքն թուին ախորժելիք, այլ անպիտոյք և տաղտկալիք։ Մտանեն նոքա մեծագին գինեաւն, թմբրին և լիմարին. իսկ աղքատն գիւրագին ջրովն՝ զնոյն պէտս ծարաւոյն վճարէ, և զքաստ և առողջ քան զարբեցողն գտանի։

Լաւ արդ ընդէր եղկելի և թշուառական զքեզ համարիս. զի զկեանս անհոգս և հեշտականս, և կիրակուրս անոյշս և ախորժելիս զաղքատին տեսանեմ քան զմեծատանցն. զի սուրբ են յամ նեղութիւն, և յագահաց խուսանեալ վայելէք նոցա։ Իսկ մեծատանցն փափկութիւնք նախ այն է՝ զի անսուրբ է և անպարկեշտ, և լի ամ պղծութիւն շուայտութիւնք նոցա. և ապա զի 'ի յափշտակութենէ և 'ի զրկանաց ժողովեալ անօրէնութիւն և ագահութիւն։ Այլ և 'ի բաղմաց քրտանց յօրինին սեղանք նոցա. բաղում երկիւղիւ, և սակաւ վայելումն. ազգի ազգի հոգք, և սակաւ ինչ հանգիստ, և այն բաղում ինչ կասկածանօք. զի սակաւ է կարօտութիւն քաղցելոյ աղքատին, և հեշտ հանգիստ քնոյ նորա։ Իսկ մեծատանն չեն երեալ 'ի մահիճսն, անդէն պատեն շուրջ զնովաւ խորհուրդք նորա իբրև զթշնամիս և զպատերազմոս, հոգք տանն և ծառայիցն, երկիւղ գողոց և զրպարտողաց, նենգութիւն դրացեացն և իշխանացն. և ամ ծուփք մեծութեան պատեալ պաշարեն զնա՝ թէ որով հնարիւք զնոյս աՀեցուցանել մարթասցուք։ Եհաս դառն են մահիճք մեծատան ագահի, և ամ ուրեք տրտմուն 'ի վերայ տրտմութեամ յաւելուն. զի տեսանէ զնաս և սխալումն 'ի տանն և տրտմի. տեսանէ սխալումն յանդին և տրտմի. տեսանէ սխալումն 'ի խաշնոս և տրտմի, և ամ ուրեք իբրև ալիք յաւելեաց առնուն հոգք և

1 Յօրինակին զՁեթոփանդն. եդաք ըստ այլ օրինակաց։

տրտմութիւն։ Իսկ զանդի տանջանացն և զկրոյ գեհենոյն զինչ ասացիլ և կամ զինչ պատմելոյ, զոր պատրաստեալ է մեծատանց ագահաց և անողորմից։

Լու արդ, դու աղքատդ և չքաւորդ, ընդէր նեղես և տրտմես և տագնապես ընդ նաւահանգիստն անբնութիւնդ, և խնդրես այնպիսի մրրկիս և ալեկոծութիւս մեծութիւն. ոչ է մեծ քեզ զի անհոգ ես ի գիշերի, և անհոգ ի տուընջեան. անհոգ ի տան, և անհոգ ի հրապարակս. աներկիւղ ի ճանապարհի, և աներկիւղ յօթեւանի. անկասկած ի բռնաւորաց, և անակնածելի յամբարշտաց[1]. և մանաւանդ եթէ համբերութիւն ես ի փորր ժամանակիս փորձանաց և աղքատութիւնդ տանիցես։ Զի մեծ է բաշխել զինչս իւր աղքատաց, այլ մեծագոյն ես է զանձն աղքատացուցանել խոնարհութիւն, և գոհանալ զայս։ Զայս և տերն գոչէ. "Երանի է, ասէ, աղքատաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն երկնից"։ Զի եթէ չար ինչ էր աղքատութիւնն, և ոչ Աստուծմի զաղքատութիւնն ընտրեր. զի նմա մնրթ էր ի թագաւորական քաղաքի երեւել, և ի գտեալ թագաւորաց յղանալ, և յապարանս թագաւորաց ծնանել։ Այլ նա յաղքատ ի կուսէ երեւեցաւ, և ի գոմ քաղաքի ծնաւ, որ ոչ տուն և տեղի օթեւանի գտաներ, այլ օտարանաց քարաքուի, ուր ոչ մահիճք, և ոչ որոան գտաներ. այլ ի քարանձաւ մնուրս հանգուցաներ զտերն ամ արարածոց, և ի հիւսան խղի մնաներ, և գեանագնաց ճանապարհորդեր. և այնչափ ինքաւ ի խոնարհութի մինչև զոնս աշակերտացն լուանալ ծառայական կերպարանօք։ Եւ այսու օրինակաւ ամենեքեան որ կամեցան յերկինս մեծանալ, զաղքատութիւն և զխոնարհութիւն ընտրեցին։

Իսկ դու ընդէր դողաս յաղքատութենդ, որով յերկինս վայելես անհոգաբար, և զերկնից անբաւ բարութիւնն ժառանգես փոխանակ ընդ սուղ ինչ աղքատութենդ։ Քանզի կրկին նեղութիւք և հեշտութիւք մարդոյ, մինն աստ, և մինն ի հանդերձելումն։ Զի կամ զյաւիտենական զանանց բարութիւնն ժառան-

1 Յօրինակին Բամբարոյ. եդաք բան այլոյժ օրինակի։

գեսցես, կամ զաստի անցաւորն. կամ՝ ի մեանջենաւորն և աղքատանալ և նեղել, և կամ՝ ի սուղ ինչ ժամանակիս. կամաստ է ագալ և լալ, և կամ անդ. կամաստ է վայելչութիւն պայծառանալ, կամ անդ. կամաստ համբերել նեղութեաց և տանել, կամ անդ։ Որպէս Եղիա մարգարէն աստ նեղեցաւ և աղքատացաւ, և յերկինս մեծաւ փառաւք փառաւորեցաւ. նոյնպէս և Յովհաննէս Մկրտչն աստ աղքատացաւ, քաղցեաւ և ծարաւեցաւ, և յերկինս զանբաւ բարութիւն ժառանգեաց. սոյնպէս մեք մարգարէքն և առաքեալքն անցաւոր նեղութիւնքն զանբաւ կենացն զվայելչութիւնն ստացան։ Ալ և հարքն մեր առաջինք զաղքատութիւն կեանս ընտրեցին. քանզի գիտէին եթէ յոյժ դժուարաւ է մեծութիւն աշխարհիս զերկնից մեծութիւնն ժառանգել, և ոչ անցաւոր փառկութիւնս զանանց փափկութիւնն վայելել. քանզի ասէ՝ թէ դժուարաւ է առն փափկասիրի զերեսս Քրիստեանսել, և մեծատանն յաղքայութիւն այ մտանել։ այլ նեղելոց և աշխատելոց է անտի հանգիստն, և կարօտելոց է աղքայութիւն։ Որք աստ իբրև՝ ի բանդի էնյաղքատութենն, նոցա՝ ի բաց է դուռն արքայութենն։ Չի ոչ ՝ած անիրաւ է՝ եթէ՝ ի բանդէ տառապանաց հանէ զնեղեալն և զտառապեալն, և՝ ի բանդ դժոխոց արկանէ. այլ՝ ի մնոտի կենացս հանէ, և յանսպառ ուրախութիւն հանգուցանէ։ Եթէ միայն զոհութիւն աղքատութենն տանիցին, բազում մեծութիւնքէ համբարեալ կան յերկինս, և անբաւ ուրախութիւք։

Լաւ արդ՝ որ է ուրախութիւն պակասութիւն անընդիր և աղքատիդ՝ որ հայհոյութիւն՝ ի բարձունս առաքես, և խօսիս զայ անիրաւուն։ Ալ ասիցես, թէ յընչիցն բազմութիւն ողորմութիւս բազուն բաշխէ մեծատունն։ Ալ և ողորմութիւնք աղքատին առաւել զարմանալի է և ընդունելի քան զմեծատանն։ Չի յորժամ սիրով զտառապեալն տեսանիցէ, և՝ ի սակաւ ընչիցն իւրոց՝ տառապելոցն բաշխիցէ և ջամբիցէ, և զքաղցեալս կերակրիցէ, զանցուցանէ զտուրս իւր քան զբազում մեծատանց. քանզի ոչ եթէ՝ ի չափս տրոցն նայի ՝ած, այլ՝ ի կամն տալեայցն. և ընդունի զսակաւն իբրև զմեծ։

Ա՛յլ եթէ ինչս ոչ ունիցիս՝ որով և զկարօտեալսն միսիթարեսցես, տունս ունիս՝ յորում զօտարսն հանգուցանես. ունիս ջուր, զոր ծարաւելոցն արբուցանես. ունիս գութ և ողորմութիս, որով լաս և հեծես 'ի վերայ վշտագնելոցն և ախտացելոցն ախտաժետաց. զի ողորմութի մեծ է քան զընչիցն բաշխումն։ Այլ նախանձիցես, եթէ պատարագս և պտուղս հանէ մեծատունն 'ի մեծութենէն։ Առաւել և յայսմ մարթ է աղքատին զանցուցանել զմեծատամբն։ Մատո զանձն քո պատարագ ՝ի խոնարհութիւն և անմեղութիւն. "Պատարագ ՝ի այս է, հոգի խոնարհ"։ Եւ այս մեծ է քան զողջակէզս խոյոց և զուարակաց. զի մարգարէն զսիրտ ՝ի և զհոգի խոնարհ անուանէ պատարագ ընդունելի և հաճոյ ՝ի։ Երեք մանկունքն զանձինս և զհոգիս մատուցին պատարագ ՝ի։ Եւ եթէ ընդ պտուղս կալոյ կամ հնձանի մեծատանն նախանձիցիս, * որ մեծ է քան զ՝ամ բարեգործութիս, քան զպատարագս և զողորմութիւնս և քան զպահոց պնդութիս՝ պտուղս ՝ի հանել յարմտեաց իւրեանց 'ի կալոյ և հնձանէ. որով հոտոտի ՝ած 'ի հոտ անուշից, և օրհնէ ՝ած զտունս և զվաստակս նորա։ Եւ տուն յորմէ պտուղք օրհնութեան ոչ ելանեն յեկեղեցիս և 'ի քահանայս և 'ի սպասաւորս եկեղեցեաց, ՝ածային օրհնութիւն ոչ մտանէ 'ի տունն յայն, և ոչ 'ի վաստակս նոցա, և հանապազ 'ի նուազութեան լինի տունն այն։ Վասն այսորիկ պատուիրեաց ՝ած Մովսէսի՝ եթէ "Զառաջինս արմտեաց քոց ինձ տացես, զանդրանիկս հօտից քոց, զարջառոյ և զոչխարի ինձ նուիրիցես. զի յ՝ամ յոր ինչ մխիցես զձեռն քո, աճեցուցից և բազմացուցից"։ Նոյնպէս և Սողոմոն ասէ. "Պատուեա զտէր 'ի քոց արդար վաստակոց, և հան նմա պտուղ 'ի քոց արդարութեանց արմտեաց". ասէ. "Լցցին շտեմարանք քո ցորենոյ, և գինոյ հնձանք քո առաւել բղխեսցեն"։ Արդ եթէ ինչք չկան քո, ովքաւորդ, և || հան և դու պտուղ 'ի քոց անդամոց. քանզի յաչաց պտուղ է՝ կուրին առաջնորդել և հա-

* Զմիջանկեալ զայս հատուած որ մեծ է.. ՝ի լաւորդ Ա || ջունին այլ օրինակք. և թուի անհարազատ և եկամուտ, զի անյարմար է ընթացից ՝ճառիս և աւելորդ։

նել՝ի գիւբ. յոտից պտուղ է՝ կաղին ցուպ մտանել, և զՀարկ ոտիցն նորա Հարկանել. ՝ի ձեռաց պտուղ է՝ անդամալուծին առաջնորդել, և գօսացելոյն օգնել. ՝ի լեզուէ պտուղ է՝ զմոլորեալն ուսուցանել, զարտմտեալն սփոփել. ՝ի լսելեաց պտուղ է՝ լսել վաղվաղակի եղբօրն Հրամանի, և խոնարՀութիւն կամաց նորա Հնազանդել.

Աբդ զայս ամ՝ողորմութի առանց ոսկւոյ ամենեցուն մարթի է բաշխել, և վարձս առաւել ընդունել քան լընչիցն ողորմութիւն։ Աբդ զի՝նչ ունիս ասել, զի և պատարագք և պտուղք և ողորմութիւք աղքատացն դիւբաւ և ընդունելի է քան զմեծատանցն։ Վասն որոյ բազում ժուժկալութիւն համբերեցէք նեղուն, և գոՀութիւն ընկալարուք։ Ապա եթէ տրտմիջիք և ՀայՀոյիցէք, ընդունելոց եք չար վարձուց Հատուցումն. քանզի անսուտ է որ ասէն՝ եթէ էն ոմանք որ ասա տանջին և անդ. զի ասա աղքատութիւն նեղին, և վասն տրանջելոյն յարդար դատաւորին յանդիմանեալ կշտամբին, և Հալին և մաշին ՝ի Հուր գեՀենին. որպէս սոդոմայեցիքն որք ասա տանջեցան, և անդ տանջելոց էն։ Որոց մի լեցի մեզ անկանել յայն տեղի տանջանացն և դատապարտութիւն։ Ամէն զմեզս ապաշխարեսցուք, զաղքատութիւն սիրեսցուք, նեղուէ Համբերեսցուք, զվշտաց գոՀացուք, յանընչութեան փառաւորեսցուք, բազում առաքինութիւք զերկինս ժառանգեսցուք և յանբաւ բարութիւն վայելչութիւն վայելեսցուք ՝ի Քս Յս ՝ի որ մեր. որում փառք և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Թ

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ Ի ՎԵՐԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ *

Այս լի անթիւ յանցանօք և ունայն 'ի վարուց առաքինութենէ, թափուր 'ի բարեաց, և սոսկ յարդարութենէ, որ յամ ժամ յաւելում մեղս 'ի վերայ մեղաց, որ սպանանէ զիս չարաչար։ Եւ արդ ո՞վ ոք միգապատեալ բազում յանցանօք և խաւարասդեաց վարիւք անօրէնութենէ զայլս լուսաւորել ժպրհիցի, և կամ հիւանդացեալն մեղօք զայլս առողջացուցանել մարթասցէ։ Մեծ յանդգնութի է ծանրացելոցն 'ի մեղաց՝ ժտել զայլս թեթևացուցանել, և անկելոցն 'ի մտաց՝ ախորժել այլոցն լինելով վարդապետ. և կամ զիա՞րդ մոլեալն անօրէնութիւն առաջնորդել այլոց բաւիցէ։ Այլ վասն զի սէրն ածային և յանհնարս հնարի, և ժտի յաղագս փրկութենէ, և ջանայ ընդ նեղ և ընդ նուրբ ծերպս մտանել առ 'ի շահ և յօգուտս լսողաց. հայել յածային բանին զօրութենն, երթ դարձո զեղբայրն քո՝ զի քաւեսցին մեղք քո. զի որ ջանայ, ասէ, դարձուցանել զոգի մոլորեալ, ըզբազմութի մեղաց իւրոց փարատէ. և որ հանէ զպատուականն յանարգէն՝ բերան այ կոչեսցի։ Զի մեծ շահ և օգուտ և կարևոր՝ ջանալ և խնդրել զընկերացն փրկութենէ։

Եւ արդ աւասիկ հովիւք հօտից և առաջնորդք եկեղեցւոյ, ցանկք [1] հօտիդ, տեսանէք զսատանայ հանդիսացեալ, և զքո թշնամանեալ, և զեկեղեցւոյ փարախդ արհամարհեալ, և զհետ գայլոց ընթացեալ. և հովիւք հօտիդ լռեալ դադարէք, և ոչ անդադար բողոքէք զպատուէրս պատուիրանացն յամենեցուն լսելիս։ Զօրքդ 'ի տագնապի են 'ի մէջ թշնամեաց, և զօրավարդ անկեալ ննջես. նաւդ 'ի ծփանս

* Եփրեմի ընծայի և այս ճառ 'ի ճառընտրի ուրեք։

1 Ցօրին. ցանկի. եդաւ ըստ նօտրագիր օրինակին։

և ՝ի մէջ ալեացդ ալեկոծեալ, և նաւապետդ անկեալ կաս անհոգաբար. գազանք մտեալ զայրդ ապականեն, և այգեզործդ տեսանես և անտես առնես յարաժամ. գոլ գ մտեալ շուրջանակի գանկիւնագիրքն, և պահապանդ ՝ի քուն ես և խորդաս. ժողովուրդդ կարեվէր են ՝ի վերս, և բժիշկդ չէ ՝ի միջի. խաչինք գայլամատնեալ՝ ցրուեցան ընդ խորխորատս, և յառապարս դարաշոսեալք, և յանմնայ կատարեն գայլք և գազանք, և թռչունք մահաբերք գեշ գեշ պատառեն, և անկեալ կան տարատարափ, և հովիւդ ոչ երևին։ Ո՞չ զարհուրիք յահեղ հովուապետէն՝ որ ասէ, թէ "Դատեցայց ոչխար առ ոչխար, և խոյ առ խոյ,. և դարձեալ մարգարէին ամբաստանէ զքահանայիցն ասելով, եթէ "քահանայք անարգեցին զորէնս իմ. զի զուարն ՝ի պղծոյն ոչ ընտրեցին, և զարատաւորն յանարատն ոչ զատուցին. այլ ըզկաթնն ուտեն, և զասրն զգենուն, և զխաչինս իմ ոչ արածեն. զտկարացեալն ոչ զօրացուցանեն. ըզհիւանդացեալն ոչ բժշկեն. հովիւք էք՝ զանձինս արածէք, և ոչ զոչխարս. և ցանեցից, ասէ, զապաւառտսնից ընդ երեսս ձեր։ Եւ արդ բարձից զձեզ նոքօք, և առաքեցից ՝ի վերայ ձեր անէծս, և անիծեցից զօրհնութիս ձեր, և նզովեցից զձեզ. փոխանակ զի ոչ եդիք ՝ի սրտի ձերում երկնչել յինէն, և յերեսաց իմոց ոչ խորշեցիք։

Արդ տես զի այսպիսի անէծք և սպառնալիք են յայ ՝ի վերայ քահանայից հեղգացելոց. և դու երկիր յահեղ սպառնալեացն այ, և մի ինչ հեղգար ՝ի տեսչութէ հոգևոր հօտիդ, այլ զցայգ և զցերեկ անդադար վաստակել վասն նոցա փրկութէ և քոյոյ սրբութէ։ Ցիշեա զփոյթն Մովսէսի և Ահարոնի և զՍամուէլի, զի և նոքա գորին հօտի էին առաջնորդք։ Ցիշեա և զփոյթն Պաւղոսի և Պետրոսի, և նոքա գորին հօտի էին առաջնորդք։ Ցիշեա և զփոյթ սրբոցն որ յետ նոցա, զի և նոքա գորին հօտի էին առաջնորդք, որք հրով և սրով և զանազան չարչարանօք չարչարեցան վասն հօտին տեսչութէ, և գանիւք և բանդիւք

1 Յայլում օրինակի Վարպետաց։

և բազում կոտանոք Էլին յաշխարհէս վասն մեծ սիրոյն ՝ այ և ջերմագութ հօտին տեսչութեան։ Որ և ձեզ ըստ նմին նմանուեն ՝ամ քահանայից և վարդապետաց պարտ է հանապազ 'ի սոյն վաստակել. և մանաւանդ որ ինքնակամ կամաք ստացաւ զվերակացութիւն, զոր գովելի է՝ թէ ոչ 'ի պատՀառս ինչ կենաց անձինն ի մացաւ, և զօրացաւ 'ի Հոգւոյն մտանել 'ի գործ մշակութիւն վասն բազմաց փրկութեան։ Զի արժանաւորացն և պատուիրանապահացն գովելի է հոգևորապէս ցանկալ վերակացութիւն յաղագս առաւել սիրոյն ՝այ. որպէս ցՊետրոս ասէր. "Եթէ սիրես զիս առաւել քան զդոսա, արածեա զոչխարս իմ,,. և Պաւղոս ասէ. "Որ վերակացուն ցանկայ, բարի գործոյ ցանկայ,, , և ոչ չարի։ Այլ ուսցին և մերքն բարեաց գործոց վերակացու լինել, զի մի՛ անպտուղ լինիցին. զի այն է բարի և օգտակար մարդկան։ Զի քան զարեգակն Հառագայթիւք լուսաւորեալ՝ առաւել ևս մեծ է զմոլորութիւն մեղացն փարատել։

Այս է կարևոր ՝այ, և առաւել քան զ՝ամ առաքինութիւս. վասն այսորիկ ասէ՝ թէ "Երիցունք կրկին պատուոյ արժանի եղիցին. և մանաւանդ որ վաստակեսցին բանիւ և վարդապետութ՝,,։ Զի մեծ և անհանգիստ է ՝ջան քահանայութիւն, և շահաւոր շնորհք վարդապետութիւն. բժիշկ հոգւոց է քահանայն և գործակից գործոցն ՝այ։ ԱՀ արար զմարդն կամաւ 'ի բարի և 'ի չար, և քահանայն զկամն ուղղեալ՝ զարդարէ գործովք առաքինութեամբ. ՝ած զբնութիւն ստեղծ, և նա ՝ածածանութիւն[1] լուսաւորէ, և հեռացուցանէ յ՝ամ սատանայական խաբէութիւն, և մերժեալ փարատէ զմէգ մոլորութիւն և զխաւարն անգիտութիւն. և ծանուցանէ զարարիչն արարածոց, և պարգևիչ ՝ամ բարութեց, և լիութի ծովու և ցամաքի. և լուսաւորեալ Հշմարիտ հաւատովք, և ուղիղ վարիւք առաքինութիւն, և առաջնորդէ ՝ածասիրացն յառաքինութիս և յուրախութիս։ Վասն որոյ և բազում պատուոք պատուին,և լուսաւոր պսակաք պսակեսցին։

Այս արդ ՝ամ որ ունի զվերակացութիւն քահանայ-

[1] Այլ օրինակք ՝ածածանութիւնքն։

ութեան, պարտ է ջան մեծ և վաստակ անհանգիստ ցուցանել վասն հօտին փրկութեան. զի եթէ Յակովբ վասն անբան ոչխարացն ի պարզոյ ցրտանայր, և ի տօթոյ տապանայր, և քուն յաչացն մերժէր, որչափ ևս առաւել քեզ պարտ է բանաւոր հօտիդ վաստակել և տքնել անդադար միտս, և գողալ և հոգալ հանապազ, և ջերմագութիւն գորովով առաւել քան զՀայր գթած և քան զմայր մատաղածին խնամել և սիրել, և խնդրել, ոգոյն նոցա փրկութիւն, և հանապազ ուսուցանել բանիւ վարդապետութիւն, և որ առանձինն և որ ի մէջ ժողովրդոց։ Եւ զոր բանիւք ոք ուսուցանէ, նախ գործովք պարտ է կատարել. զի չէ ինչ չահաւոր բան առանց գործոց. «Սկսաւ Յս առնել, և ապա ուսուցանել»։ և «Որ արասցէ ինքն և ուսուսցէ այլոց, նա մեծ կոչեսցի յարքայութեան երկնից»։

Ի միտ առ, զի Ճրագունք ի լուցելոյ Ճրագէ լուսաւորին, և ոչ ի խաւարելոյն. և ժողովուրդք ի ձեռն սրբոյն սրբին, և ոչ յաղտեղացելոյն մեղաւ. զի քահանայն իբրև ակն ի մարմնի է ի մէջ ժողովրդոց, և պարտ է զամենեքումբեք նայել և յարգաւրել և մաքրել զնմա աղտեղութիւնս մեղայ։ Իբրև Ճրագ է ի վերայ աշտանակի, և պարտ է զնաւնսն թանձրամած փարատել, և զնմա տուեալս լուսաւորել։ Եւ դէտ է և պահապան, և պարտ է հանապազ բուզրել, զի մի եկեալ թշնամին սրով մեղայն վիրաւորէ, և արիւն սպանելոցն ի ձեռաց քոց խնդրեսցի։ Բժիշկ ես վիրաւորելոցն ի սատանայէ. հանապազ լուա և պատեա և յարդարեա։ Աղ ես համեմիչ. սրբեա զնմա նեխութիւն մեղայ։ Աղբիւր ես փրկութեան. զամենեսեան լուա և մաքրեա ի չարեաց։ Հոլիւ ես հօտից. զգոյշ լեր ի գայլոց։ Առաջնորդ ես ժողովրդոց. դիտեա որպէս առաջնորդես. ահա համալը կան և պատիժք և Ճշդիւ քննութեան։

Քահանայ, զգոյշ լեր երկիւղիւ, զի չէ ինչ ընդվայր զմարդն ստեղծեալ, և ոչ ի կամն են կենաց աշխարհս. խնդիրք են յածող աչաց, քննիչք են անպարկեշտ լսողաց, պատիժք գատարկ բանից, և պահանջումն անդէպ խօսիցդոց։ Զի եթէ ասել զեղայրն

յիմար կամ մոլոս՝ դատապարտէ, զի՞նչ ևս այլ մթերք մեղայ մեծիւ գործիւցէն. և եթէ ակնարկէն պոռնկուի գործիւցէ, որչափ ևս առաւել գործն այրիւցէ. եթէ երդնուլն 'ի սատանայէ է, որչափ ևս առաւել որ սուտ երդնուցուն. և եթէ ամբոխեն և աղաղակեն վնաս գործէ, որչափ ևս առաւել ոխս պահեն տանջիւցէ 'ի գեհենին. և եթէ ցանկանալն ապականէ, որչափ ևս առաւել եթէ զգործն ցանկուէն կատարիցեմք. և եթէ չարակնեն չարամահ սատակէ, որչափ ևս առաւել նախանձն և ոխալն. և եթէ զիւր ինչս չբաշխեն դատապարտէ, որչափ ևս առաւել որ զայլսն զրկիցէ. և եթէ զխոտանն մատուցանել ՝՝՝

գարտել, սրբոյն Լուսաւորչի ասելոյն ոգոյն լինել պարտական. յոր խաւար երեթայցէ, և կամ քանի գեռ հրահոսք իցեն նմա բաւական, և քանի գուրբ խաւարայինք։ Այլ զգոյշ լերուք, հանապազ բողոքեա, աղաղակեա անդադար, քնեա և լուր զնմա. կարգա փութով և խրատեա. զոմանս սաստիկ, զոմանս աղերսիկ, զոմանս փափագելի աբքայութեն փափկութեն յորդորեա. զոմանս չար ահեղ տանջանացն երկիւղիւն հիացո. զոմանս'ի մէջ եկեղեցւոյ խրատեա, զի այլքն ուսցին. զոմանս առանձինն յանդիմանեա, զի մի'ի բազմաց ամօթոյն ուրացեալք զյանդիմանութիւն արհամարհիցեն. և եթէ արհամարհիցեն իսկ, գու մի աղաղակաւ հակառակիցիս, զի ծառայի հոն չէ պարտ հակառակող լինել, այլ հեզ առ ամենեսին, զի թերևս տացէ նմա ապաշխարութիւն.

Բայց գու մի մեծարու ինչ զքեզ համարիցիս. այլ արհամարհեա զփառս աշխարհիս. անարգեա զսուտ տակաստպասացն զգովութիւն. յիշեա զպատուհասն զՀերովդեի՝ որ զգովութիւն ընկալաւ։ Յաղագս որոյ և գու մի ինչ անձինդ շուք դնիցես, և մի՝ պատիւ ինչ քեզ որոներ. այլ պաշտեալ զամենեսեան սպասաւոր լեր ամենեցուն, ծառայ զքեզ անուանեա։ Յիշեա և զծառայելն Քրիստոսի, զղենջակին սիրածանելին, զնուրբն'ի կոնքն արկանելն և լուանալ զոտս աշակերտացդն, ոչ մարդ զմարդոյ, այլ ոչ՝ զմարդոյ. որ եւ Ամբակումբիա խոստովանութիւն և խոնարհութեն և սերտ ծառայութեն։ "Ոչ եկն պաշտօն առնուլ, այլ պաշտելոյ։" Այս է քո վարդապետն, և ոչ հեծեալքն և մեծարեալքն։ Արդ գու նմա լեր նմանող, և հօրք քո քեզ նմանեն. որպէս և Պաւղոս ասէ. "Նմանողք եղերուք ինձ, որպէս և ես Քրիստի։" Ահա գու նոյն ինքն Պաւղոս ես՝ որ քարոզես, և նոյն Յովսէփ՝ որ ուսուցանես. և ահա մարդ եր քո նմանող'ի Կիւզիկիա գաւառն'ի Տարսոն անուն քաղաքն. և զուզիկեա գաւառն'ի Տարսոն անուն քաղաքն. և զուզիկեալ ինչ աւելի քան զքեզ, բայց միայն զյօժարութեն և զվաստակն որով զենորհս Հոգւոյն սրբոյ ընկալաւ. որ և քեզ չէ ինչ արգել, այլ միայն յօժարել և վաստակել, և զենորհս Հոգւոյն սրբոյ ստանալ։

Արդ մի ինչ պատճառեր, և ընդ այս և ընդ այն

ինչ բաղբաղեր. բայց միայն արթուն լեր աղօթից և փոյթ վարդապետութեան. ըստ նմանութեանն Պաւղոսի ընդ հիւանդսն հիւանդացիր, 'ի մեղուցելոյն վերայ ողբա, ընդ գայթագղեալսն տրտմեա, զտկարացեալսն զօրացո, և ցոյց զքան նոցա, հատ զծով և զցամաք վասն նոցա։ Ի վաստակս մի վհատիր, յամենեցոյ մի լքանիր, 'ի բանից մի ակնածեր. այլ թէ և սովամահ և ծարաւահատ ևս հասանէ լինել վասն նոցա փրկութեան, ընկալ խնդութեամբ։ Զի ոչ որկորատութեամբ ոք եղև մարգարէ, և ոչ արբեցութեամբ առաքեալ. այլ նեղեալք և չարչարեալք յամ ցանկութենէ. որ և քեզ պարտ է լինել նմանողքաջացն և առաքինեաց, և ոչ գայլացելոցն հովուաց՝ որք անուամբ միայն են հովիւք, և 'ի հաւատն գազանաբար յարձակին և գայլաբար կոտորեն և ցրուեն և կորուսանեն. և ոչ զհոգս ինչ հոգւոցն հոգան, և ոչ ընդ մեղացն նոցա վարանին։ Ոչ խնդիրք են գողոցն, և ոչ համարք պոռնկացելոցն. ոչ քննութիւն բամբասողացն, և ոչ փոյթ է զարբեցելոցն ինչ. ոչ դիւթական հմայիցն են պատժողք, և ոչ յուռթոցն պահանջողք. ոչ դիւական թատերացն են անարգիչք, և ոչ հեթանոսական լալեացն են խափանիչք. ոչ զնախանձոտն յանդիմանեն, և ոչ զոխապահն թշնամանեն. ոչ վասն չարեաց ինչ սաստեն, և ոչ վասն հեղգութեան ինչ պատուհասեն. ոչ յողորմութիւն զոք յորդորեն, և ոչ յաղօթս փութացուցանեն, և ոչ ամենևին զոք վասն ուղղութեան տրտմեցուցանեն։ Այլ զամ փոյթ 'ի մարմնաւորսն ևեթ ցուցանեն. իբրև պատՀառանս ինչ կենաց իմն աշխարհիս ստանան զքահանայութիւնն, յաղագս մարմնոյ հեշտութեան, վասն ուտելոյ և ըմբելոյ, և գիւտոյ ընչից, յաղագս պատուի և գահերիցութեան և սատանայական մնափառութեան։ Վասն որոյ ոչ որբոյն ողորմին, և ոչ յայրին խնայեն. այլ պատժովք մուտս խնդրեն, և պատուհասիւք ինչս ժողովեն յանուն եկեղեցւոյն. բռնութեամբ վարին, և իշխանութեամբ հրամայեն, և քահանայական ինչ ոչ երևին. և ոչ զՊետրոսին երբեք ածեն զմտաւ՝ թէ "Արածեցէք որ 'ի ձեզ հօտ է յայ, վերակացու լինել մի իբրև ակամայ, այլ կամաւ ըստ այ. մի զօշա-

քաղուեթիւ, այլ յօժարութիւն. մի իբրև տիրելով 'ի վերայ հօտին, այլ լինել օրինակ գործոց բարուեց։ Զի 'ի ժողովրդոցն, ասէ, թէպէտ և բիւր անգամ անկանիցին, կարեն հասանել ներելոյ և թողութեան. իսկ վարդապետ ոք եթէ ընդոն ախտ ախտանայցէ 'ի ժողովրդեանն, յամ պատասխանոյ զրկեալ գտանիցի, և զվերջին պատժոցն տացէ զտկոսիս. զի կարի գժուարաւ է ապրել առաջնորդացն մեղուցելոց։

Ա՛մն որոյ և դու հովիւդ հաւատարիմ, լուր ա՛ռաքելական հրամանին, և մի նմանիր պղծոցն և կորուսեալոցն զորս հուրն այրելոց է. որք զանուն միայն հովուացն ունին, և գյաւիշտակութեան գայլոցն յաւիշտակեն. ընդ որս համարս տալոց են չարաչարս, զի ուսուսցեն և խրատեսցեն ըստ հաճոյիցն ՅԻ։ Այլ 'ի կամս անձանց իւրեանց շրջելով անկան կերակուր չարաժանի գազանին՝ որ կարէվեր վերաւորէ, և չարաչար սպանանէ։ Ցիշեա և զՀեղի. թէպէտ և վարս անարատս ունէր, այլ քանզի զորէնսն ՅԻ տեսանէր և անտես առնէր, անհնարին վրիժուց պատժեցաւ։ Այլ դու միշտ խրատես, և վասատակեա անդադար վասն հօտիդ փրկութեան, զի և հովիւդ ապրեսցիս 'ի պատժոց պատուհասից։ Ի միտ առ՝ զի և զգազանակերն և զգողտհանն տուժին 'ի հովուացն, և զգրոշմն և զմորթ մեռելոյն ՀՇդիւ պահանջեն, և զհնամար շաղղակեր անդամոյն խնդրեն։ և որ ոչ զնմ՝ հաւատեաւ 'ի մէջ բերիցէ, և վկայիւք հաւատարմացուսցէ, սատակ պատժոց լինի պատժապարտ, և լի բազում ամօթով մերժի 'ի հօտին։ Եւ արդ եթէ վասն անբան ոչխարացն այնպիսի խնդիրքն պատիժք պահանջին, որչափ ևս առաւել վասն հոգւոցն կենդանեաց, ընդ որոց և Քս մեռաւ, ահեղ համարս 'ի քահանայիցն պահանջիցէ։ Թերևս սակաւիկ ինչ ծուլասցին վասն բանաւոր հօտին տեսչութեան։ վասն զի ՀՇդիւ են համարք և անհնարին են տանջանք, որք առաջնորդութեան ստանան և ոչ առաջնորդեն։

Ցեռ թէ քանի՞ մահուց պարտապան է զօրավարն 'ի թագաւորէն՝ թէ զզօրն առեալ յայսքեցուցանել, և 'ի ծուլութեն 'ի սուր մատնեսցէ. և կամ դէտ՝ որ ոչ զգուշացոյց, ոչ ապաքէն ՅԱ՛մ արիւն սպանելոցն 'ի

ձեռաց դիտին պահանջեսցի։ Եւ որք առնուն աւանդ
'ի թագաւորաց, և սակաւ ինչ անտի կորիցէ, սաս-
տիկ պատժօք պատուհասին։ Տես և զծառայիցն ըզ-
պատիժս որք յարքունեացն ՀԼասեսցեն. հայեա և
ընդ պահապանս հօտից, զի փոսս փորեն և կարս ձը-
գեն և զամբարս դնեն, և շունք շուրջ զհօտիւն շըր-
ջին՝ զի մի գազանաբեկ լինիցին. և եթէ սակաւ ինչ
ծուլասցին և քնոյ զանձինս տայցեն, գայլք և գողք
դարանակալք մտեալ 'ի հօտիցն յափշտակեն և ցը-
բուեն և վիրաւորեն։ Եւ արդ տես ո՞րչափ ևս առա-
ւել է մարդ քան զոչխար. և եթէ անբան ոչխարացն
նոյնքան պիտոյ է զգուշանի յերևելի գայլոցն յափըշ-
տակութէ, քանի՞ ևս զգուշալի պահպանուի ոգւոց
մարդկան պիտոյ լիցէ յանեղերևոյթ նեռից սատանայի,
որ գումար հասեալ կայ 'ի վերայ, և պատեալ պա-
շարէ զամենեսեան վարմիւք և ցանցիւք, և յածի շրջի[1]
զամենեքումբք, և նեռս իբրև յամպս տեղէ 'ի խոր-
հուրդս մարդկան, յոմանս ագահութի, յոմանս այ-
լաբերկութի, յոմանս պոռնկութիւն, յոմանս շնութիւն,
յոմանս գողութիւն, յոմանս ատելութիւն, յոմանս սպա-
նութիւն, յոմանս նախանձու, յոմանս սխակալութիւն,
յոմանս բամբասանաց, յոմանս բարկութիւն, յոմանս
նենկութիւն, յոմանս մեղմեխանաց, յոմանս չարակ-
նութէ, յոմանս չարաբարութէ, յոմանս դեղատու-
թէ, յոմանս վաճառաց զրկութէ, յոմանս վաշխա-
ժողովութէ, յոմանս չափոց և կշռոց նենկութեան,
յոմանս դիւթոց և յուռթաց և դիւթութէ, յո-
մանս թատերասիրութէ, յոմանս պճնողութէ, յո-
մանս սատանայական սգոյ տրտմութէ, յոմանս ան-
յուսութէ, յոմանս անհնազանդութէ, յոմանս ան-
ժուժկալութէ, յոմանս անհաւատութէ, յոմանս
ենապառութէ, յոմանս ձանձրութէ, յոմանս մոռա-
ցութէ, յոմանս ստութէ, յոմանս հայհոյութէ, յոմանս
քինահանութէ, յոմանս երդմնակերութէ, յոմանս ստա-
խօսութէ, յոմանս որկորստութէ և արբեցութէ և ամ
զոշաքաղութէ և ամբարտաւանութէ և ամբարհաւա-
ճութէ և պղծութէ, և այլ ևս ախտից բազմութէ՝

1 Յօրինակին շրջի։

զոր եկեալ հոսէ սատանայ 'ի սիրտս ամենեցուն, և կարեվեր վիրաւորէ, և չարամտէ սպանանէ։

Եւ քո զայս ամ տեսեալ անտէս առնես և անփոյթ, և հեղգաս և ոչ լաս և ոչ ողբաս զանչափ վիրաց բազմութի։ Սարսեա և սոսկեա յահեղ բեմ բէն երկիւղէ, թէ որմէ աչքս և երեսաք զտերն փառաց տեսանիցես. և քանի գլուխք պատժոց և պատուհասից են բաւական վասն քոյոյ ծուլութ։ Այլ երկիր 'ի հովուապետէն, զարթիր 'ի ծուլութէդ, և առ զնախանձն փեսեհէղի. խոցեա զսատանայ և զդեւս, վիրաւորեա զնոսա ՝ի բերանոյ. հալածեա զընակիչս բանսարկուին. ցրեա զբոլոր սատանայի. խորտակեա զաղեղանս չարին, և դարձո զնեաս 'ի նոսա. բարբառեա զանս վարդապետութէ, և արա հօտի քումդեղ ողորմութէ՝ ծերոց, արանց և կանանց, ծառայից և տերանց, հիւանդաց ախտացելոց. և մի՛ ինչ ամենևին դանդաղեր և դատարկանար, այլ անդադար վարդապետեա։ Դէտ ես, աղաղակեա. տեսուչ ես, յանձանձեա. առաջնորդ ես, յեկեղեցի հետևեա. հովիւ ես, յուղիղ հաւատս արածեա. բժիշկ ես, զվերս մեղացն բժշկեա. նաւապետ ես, զնաւադ զերծուցելիսոծութէդ։ Աւանդ ստացար, և համար ուսիս տալ՝ թէ և սուղ ինչ հեղգայցես։ Այլ երկիր 'ի հովուապետէն, և խնդրեա զանաւոր հօտս քո զկորուսեալն, և զամենեսեան ժողովեա. պարսպեա խրատու վարդապետութեան. զթշնամին ընդ ՝ից հաշտեցո. զվարավատեալն 'ի սատանայէ միաւորեա. զհեռացեալն յեկեղեցւոյ մերձեցո. զվերհերոսն յաղօթից 'ի փոյթ յորդորեա. զկորուսեալն 'ի Ճշմարտութէ խնդրեա. զմոլորեալն յարդարութիւն դարձո. զհիւանդացեալն յախտից թշնամոյ բժշկեա. զվիրաւորեալն 'ի սատանայէ առողջացո. զգոլորեալն անօրենութէ՝ կանգնեա. ըղխաւարեալն անգիտութէ՝ լուսաւորեա. զօտարացեալն 'ի պատուիրանացն ՝ից ընդանեցո. զաղտեղեալն կապաշտութէ՝ լուսաւորեա. զմեղուցեալն ապաշխարութէ՝ արդարացո. զբաղցեալն 'ի մարմնոյն փեսի կերակրեա. զծարաւեալն արեամբն փեսի արբո։ Եւ զամենեսեան արժանաւորս արա 'ի վերին քա-

զաքն մտանել այսպիսի գործովք առաքինութեամբ. 'ի վարս պարկեշտս յորդորեա. 'ի հաւատս ուղղափառս զօրացո. զխոնարհութիւն և զհեզութիւն հրամայեա. զպատուիրանապահութիւն և զօրէնս տեառն կատարել ուսո, զսրբութիւն սրտի և զճշմարտութիւն լեզուի, 'ի ցածութիւն աչաց և 'ի պարկեշտութիւն մարմնոյ. 'ի ժուժկալութիւն և 'ի համբերութիւն յորդորեա. 'ի պընդութիւն պահոց և 'ի յօժարութիւն աղօթից և յառաւելութիւն ողորմութեամբ ամենեցուն պատուիրեա։ Զի այսպէս ամենայնիւ կատարեալք և սրբեալք և լուսաւորեալք կացէք առաջի Քրիստոսի ընդունել զանթառամ փառաց պսակն։ Որում և զմեզ արժանիս արասցէ վայելեալ, և փառս տալ Հօր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Ժ.

ՅԱՂԱԳՍ ԲԱՄԲԱՍՈՂԱՑ ԵՒ ՉԴԱՏԵԼՈՅ ԶՎԱՐԴԱՊԵՏՍՆ *

Մ ԹԵՐԲ հոգոյ [1] և աղջամուղջք որտմուէ դիզեալ 'ի վերայ իմ կուտի հանապազ. զի ախտք չար և ահեղ անօրէնութիւնք մնեալ յեկեղեցի իբրև ըզհուր 'ի վեր բորբոքեալ, զամենեսեան առհասարակ այրէ, և 'ի միտս մեր փոքր կարծեցուցանէ սատանայ. որպէս Մարիամայ ետ բամբասել զՄովսէս ծառայ այ, և 'ի միտս նորա փոքր կարծեցուցանէր սատանայ, զի մի 'ի զղջումն եկեսցէ. և վասն այսորիկ ընկալաւ զպատիժս պատուհասիցն։ Այլ որպէս Քամայն ետ բամբասել զմերկութիւն Նոյի հօր իւրոյ, և 'ի միտս նորա փոքր կարծեցուցանէր, մինչև ընկալաւ զանէծսն ծառայութիւն, սոյն հուր և այժմ մնեալ յեկեղեցի՝ առհասարակ զամենեսեան այրէ և կորուսանէ, սոյնպէս և որոգայթիւք. զի մինն հնայ, և մինն բամբասէ, և երկոքեանն հաւասար անօրինին. մինն գողանայ, և միւսն բամբասէ, և միապէս պատուհասին. մինն արբենայ, և միւսն զարբեցողն բամբասէ, և համանման դատապարտին։ Եւ ամ իսկ զնմ մնութիւն մեղայն մինն գործէ, և միւսն բամբասէ, և միահաւասար դատին և տանջին. քանզի ոչ եթէ զգողանալն և զշնալն առաւել ևս անօրէնութիւն ցուցանէ Պաւղոս քան զբամբասելն և զարբենալն, այլ միապէս չարութիւն է. միահաւասար զերկոցունցն եղանեն յարբայուէն միով բանիւ նշանակեալ ասէ՝ եթէ "Այ գողք և ոչ պոռնիկք և ոչ արբեցողք և ոչ բամբասողք զարքայութիւնն ոչ ժառանգեն,,։

Այս արդ ահա ելից սատանայ զբերանս ամենեցուն անօրէն ախտիւն բամբասանաց. և հանապազ անդա-

* Եւ Ճառս այս գրանի 'ի Ճառ. բամբասողայ և չդատելոյ զվարդապետն Ժողովրդոյ,,։
ընարի ուրեք առանց անուան մեր. 1 Յայլ օրինակս «Գոյ։
սենագրի մեկագրեալ այսպէս. "Վ։

դար բորբոքին լեզուք ամենեցունց յեղբօրն բամբասանս և 'ի հայհոյութիս։ Աներկիւղ և անկասկածելի իմն տեսանեմ զանձինս որք զանօրէնութիւնս զայս գործեն, և ոչ փութան լուանալ և սրբել ապաշխարութիւն իբրև զգողութեան և զպոռնկութիւն ըզչարութիւս։ Զի եթէ գարշիս 'ի շնութէ, գարշեա և 'ի բամբասանաց. զի եթէ չար է շնութիւն, հաւասար առնէ և զբամբասողութիւն։ Այլ Առաքեալն օրէնսուսոյց առաւել ևս ցուցանէ զբամբասանացն անօրէնութիւնն ասելովն՝ եթէ "Ամենայն որ բամբասէ զեղբայր իւր, զօրէնսն բամբասէ և զօրէնս դատի"։ Եւ ո՞ր քան զայն անօրէնութիւնք իցեն, որ օրինացն ՅՈՎ ոչ առնելի է, այլ տէր և դատիչ լինի։ Մի է, ասէ, օրէնսդիր և դատաւոր, որ փրկէ և կեցուցանէ և կորուսանէ. դու զի՞ դատիս զայլոյ ծառայ։ Եւ արդ տես թէ քանի մահուց պարտապան է՝ որ զպատիւ և զիշխանութիւն Թագաւորին յափշտակէ, և զդատաւորի դատաստան դատիցի ինքն. զի նա ասէ. "Իմ է վրէժխնդրութիւն, և ես հատուցից՝ ասէ տէր"։ Դու զի՞ դատիս զեղբայր քո, կամ զի՞ անկոծնես զեղբայր քո"։

Եւ արդ դու դատեալդ և դատապարտեալդ մեղօք, ոչ սոսկաս և դողաս դատել զայլոյ դատաստան. որ ոչ եթէ զմարդ ոք արհամարհեցեր և թշնամանեցեր, այլ զՅՈՎ. և զպատիւ և զիշխանութիւն նորա յափշտակեալ դատիս զդատաստան նորա, չյիշելով զբանն՝ որ աւետարանին որ ասէ՝ թէ "Մի դատիք, զի մի դատիջիք. զի որով դատաստանաւ դատիք, նովին դատելոց էք" ասէ։ Սրբոց է դատել, և անարատից է յանդիմանել. և զայն առանձինն և աղաչանօք, և ոչ հրապարակաւ զմեղս ուրուք յանդիմանել, և կամ դաղտ 'ի նմանէն 'ի լսելիս ուրուք բամբասել։ Եւ են մեղք ահեղք և անօրէնութիւք. զի ո՞վ ոք 'ի խեղուեինչ իցէ, և զայլս խեղութիւն թշնամանէ. ո՞չ ապաքէն յառաջ քան զնա զինքն թշնամանիցէ։ Այլ և զի ինքն իսկ թէ և բիւր չարիք ստացեալ ունի, ծածկեալ խաղաղէ. և զեղբայրն թէ և սուղ ինչ յանցանիցէ, սահի, շրջի, և յամենեցուն լսելիս արկանէ, և լինի դառն դահիճ և քննիչ չարաչար եղբօրն յանցանացն։ Յիւրում ականն գերան կայ և ծածկէ, և զշիւղ

ական եղբօրն որմէ. զոր և Քն ոչ միայն մեղաւոր ասէ, այլ և կեղծաւոր ևս կոչէ. «Կեղծաւոր, ասէ, հան նախ զգերանդ յականէ քումմէ, և ապա մաքրեսես հանել զշիւղ յականէ եղբօր քո»։

ԼՀԵ արդ ով իցէ քան զնա անամեթ ագոյն, որ զիւր մեղաց սիրելոյս ինչ գիտիցէ, և զայն անխիղճ արարեալ հեռաբերիր եղբօրն յանցանացն լինիցի, բամբասել 'ի բազմաց լսելիս։ Եւ զայն ոչ խմացաւ՝ թէ որով ինչ յանցանօք զեղբայրն բամբասիցէ, նովին մեղաց տանջանօքն և ինքն պատուհասի։ Եւ հանապազ անդադար բողոքին լեզուք ամենեցուն յեղբօրն բամբասանս. զի զտանջանս ՀԱՄ մեղացն զոր գործեացն՝ է պատրաստեալ զնոյն տանջանս և բամբասողացն հաւասար։ Եւ արդ ընդէր այգպիսի տանջանօք դատապարտիցես, և կամ զինչ 'ի բամբասանացդ օգտեցար. զոր ցանկալն կամաց քոց կատարեցեր, և կամ զոր յաՀախասէն ընչից շահեցար. քաղցնս ինչ մխիթարութեան ստացար 'ի բամբասանացդ, եթէ մերկութեան ինչ ծածկոյթ։ Ոչ այլ ինչ աւելի գտանես, բայց միայն զսոսկ զատանայ տեսանես զվիտս բամբասողացն՝ որ հանապազ լցեալ յոգացեալ կան չարեօք. իբրև զծնդական երկնեն արտաքս զբամբասանս հոսեալ. յուղան չրջին՝, և խօսին զեղբօրն չարութեան։ Կամ 'ի չար մտաց իւրոց իմանայ, կամ 'ի յայլմէ 'ի լսելիս յաւելուս չարաչար սերմ և զաղբացուցիչս, և ասելն ամենեցուն զեղբայրն ցուցանել, և զբազումս 'ի նա գայթագղեցուցանել. ընդ որոց գայթագղութեան ինքն գատապարտի։ Որ չար կարծիս զեղբօրէն հնէցուցանել 'ի լսելիս ամենեցուն. որում և ասէ իսկ՝ թէ վայ որ կարծէն, և եղուկ որ զկարծիսն տայցեն. տեր է հատուցանող և դատաւոր, բարեացն բարիս, և չարարարացն չարիս։ Դու զի՞ դատիս զեղբայր քո, և զի՞ անկանես և բամբասես. ահա դատաւորն առ դուրս կայ, և հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործոց։

ԼՀԵ արդ օրպիսի՞ տանջանօք դատապարտիցին՝ որ ոչ միայն զեղբարս, այլ և զվարդապետս և զքահանայս բամբասեցեն. քանզի անօրինեալ և լցեալ են

1 Ի նօտրագիր օրինակին յուղեալ հեգաուչիր ՀՐՁԻՆ։

սաստիկ անառակութիւն, և ամենայնիւ սատանայի կան 'ի հնազանդուն։ Քանզի հեղու զամբարշտեալ զթոյնս իւր 'ի վերայ, մինչև յահեղ անօրէնութիւնս կործանէ. որպէս և Ժողովրդեանն յանապատին նախ զՄովսէս ետ թշնամանել, և ապա զնա ծածարհել. նոյնպէս և հրէական ազգին՝ որ [1] նախ զմարգարէսն կոտորեցին, և ապա զքո սպանին. նոյնպէս և Յուդայի նախ զսղքատացն ետ գողանալ, և ապա զտէրն մատնել։ Ըստ նմին օրինակի և բամբասողաց նախ զընկերս ետ բամբասել, և ապա զվարդապետս և զքահանայս, որոց բամբասանքն յանծ ելանեն. որպէս և ինքն քո ասէ՝ թէ "Որ զձեզ ընդունի, զիս ընդունի. և որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ"։ Եւ եթէ որ զքահանայս և զվարդապետս բամբասէ, զքո թշնամանէ։

Աշխարհական ես, մի՛ զպատիւ քահանայութենն բամբասեր և հայհոյեր։ Հայեա 'ի Կորխ և 'ի Դաթան և 'ի յԱբիրոն՝ որք զպատիւ քահանայութենն թշնամանեցին. տես զի բացաւ երկիր, և եկուլ զնոսա, և հուր 'ի բանակս նոցա վառեցաւ։ Զգոյշ լեր, զի մի՛ և դու զփորձ նոցա առնուցուս՝ որ զպատիւ քահանայութենն արհամարհես։ Քեզ ոչ եթէ զառաջնորդս բամբասել հրամայեցաւ, այլ ունկնդիր լինել և պատուել։ "Ունկնդիր լերուք, ասէ, առաջնորդաց ձերոց, և հպատակ կացէք նոցա. զի նոքա հոգան վասն ոգւոց ձերոց, և համարս տալոց են ընդ ձեր"։ Եւ դու հայհոյութիւն և բամբասանօք պատերազմիս ընդ նմա. տես զի ոչ ընդ նմա, այլ ընդ այս մարտնչիս՝ որ նմա զպատիւ քահանայութենն շնորհեաց։ Զի՞մ որ պատուէ զքահանայն, զյանծ փառաւորէ և պատուէ. և որ արհամարհէ, զյանծ թշնամանէ։ Զքահանայս քո մեծարեսջիր, և զիշխանս ժողովրդեան քո մի՛ արհամարհիցես։ Զի թէպէտ և յանպիտանեաց ոք ելցէ քահանայն, այլ յանծ տեսանէ՝ զի վասն նորա և զանարգսն մեծարես. զի սրբոյն վասն սրբութենն ակն ածես։ Իսկ վասն այս պատիւ այն է՝ որ զանարգն մեծարիցես. այլ չէ անարգ, զի հրեշտակ տեառն ա-

[1] Յօրինակին չկայ որ։

մենակալն է քահանայն։ Եւ եթէ ասէսարհեա, յանձ մեղանչեա՝ որ ետ զձեռնադրութիւն նորա, և նովաւ ինքն կատարէ զնորոգութիւնդն և զմիրտութիւնն։ Թէպէտ և նոքա չիցեն արժանի ահեղ խորհրդոյն մերձաւորութեան, այլ վասն փրկութեան ժողովրդեանն չարգելու զնորոգն Հոգւոյն Սրբոյ։ Զի եթէ իշոյն և Բաղասամուն գիւթանքն խօսեցաւ վասն փրկութեան ժողովրդեանն, որչափ ևս առաւել անարժան քահանայիւն ինքն գործէ զայսմ վասն մերոյ փրկութեան։ Եւ դու եթէ սրբութիւն հաղորդիս 'ի նոր խորհրդոյն, քահանային պղծութիւն զքեզ ոչ վնասէ. նոյնպէս և որ պղծութիւն մերձենայցէ, քահանայի սրբութիւն ոչ օգնէ։ Այլ եթէ համարիցիս՝ եթէ 'ի ձեռն արատաւոր ինչ քահանայի ոչ ընդունի Հոգւոյն ոչ ինչանեն 'ի պատարագն և ոչ ամենայն նովաւ գործէ, 'ի միտ առ՝ զի բանաս զկարգս եկեղեցւոյ, և զմնուն քոյոյ քրիստոնէութեդ։ Եւ եթէ այդպէս իցէ, և պատարագն չէ պատարագ ըստ եթէ այդպէս իցէ, և պատարագն չէ պատարագ ըստ քումմ ասելոյդ, ապա և ոչ ձեռնադրութիւն ձեռնադրումն ասելոյդ, և ոչ կարգ քահանայութեան հաստատուն։ Ահա յոյսդ քո քրիստոնէութեդ սնոտի է, զի ամենեքին ընդ մեզոբ եմք գրաւեալք։

Լոյս արդ մի ինչ այսպիսի ածեր զմտաս, և մի քըներ զվարս առաջնորդին, և մի զքահանայս և ըզվարդապետս քո բամբասեր։ Զաներ հրաման քընեալ զմեզ ուրուք, թող թէ զքահանային։ այլ է քընեալ և դատել, դու զի՝ քնեսս և դատես և հայհոյես։ Զի եթէ զընկեր չաներ հրաման դատել և քընեալ և բամբասել, որչափ ևս առաւել զքահանայս և զվարդապետս։ Զքո վարսդ քնեսա և դատես, և մի զառաջնորդաց։ բայց եթէ 'ի հաւատս ինչ անպիտան իցէ, և թիւրս ինչ ուսուցանիցէ, փախիր 'ի նմանէ, մի մերձենար և մի ճաշակեր և մի հաղորդեր ընդ նմա և մի հուպ լինիր։ զի որ 'ի նմա հաւատս թերին է, և թիւրս ինչ ուսուցանիցէ, եթէ Պաւղոս իսկ իցէ՝ կամ հրեշտակ, մի հաղորդիցիս։ զի չէ առանց պատժոց անխտիր հաղորդիլն։ Զի վասն զի չէ առանց պատժոց անխտիր հաղորդիլն։ Զի վասն հաւատոց քո է քընել, և վասն վարուց այլ է դատել։ Եւ եթէ 'ի հաւատս առաջ իցէ քահանայն, հնազանդ լեր նմա. վասն վարուց մի ինչ հայհոյեր։

Ա՞շակերտ ես, մի՛ դատիս զվարդապետն. քա՞ է որ քննէ և դատի։ Զի եթէ ընդ դատարկ բանի համարս տալոց ենք, և կամ զեղբայրն մորոս և անարդ ասիցես՝ 'ի հուր առաքիս, իսկ ո՞րչափ ևս առաւել պատժոց արժանի համարիցիք, որ զվարդապետն և զքահանայն ՚այ բամբասիցէ հայհոյութիւն։ Ոչ եթէ նա ազատ ինչ իցէ 'ի պատժոց՝ որ զխեղճ ինչ մեղաց ունիցի, և 'ի սպասաւորութի՛ն սեղանոյն յանդգնիցի. այլ ահեղ հրով և աններելի տանջանօք է դատելոց։ Զի չէն ինչ, ասէ, այնչափ մեղք չարաչարք՝ որ կարող են զբոլոր զբարկուին ՚այ զարթուցանել քան զայն՝ որ անարժանութիւն ոք 'ի քահանայութի՛ն մերձենայցէ. զի սպասաւոր անարատին պարտ է անարատ լինել ոգւով և մարմնով, զի 'ի ձեռն անարատին արատաւորքս ապրեսցուք։ Իսկ արհամարհողքն 'ի քահանայից՝ որ զխեղճ մտացն ինչ գիտիցեն, և արհամարհանօք 'ի՛նք սեղանն մերձենայցեն առաջի ահեղ խորհրդոյն, մեծամեծ և չարապատիժս [1] տանջանաց նոցա պատրաստեալ է՝ առնուլ զվրէժս յահագին արհամարհողաց ՚այ։ Յիշեա զորդիսն Ահարոնի՝ որք արհամարհանօք 'ի սպասաւորութի՛ն մտանէին, և հուր բարկութեանէ եկեր զնոսա. յիշեա զորդիսն Հեղեայ՝ որք անարժանութիւն սրբութեանցն սպասաւորէին, և սուր եկեր զնոսա. վասն նոցուն կորեաւ և Հեղի, և բազումք յԻսրայէլէ սատակեցան. զի եթէ 'ի հնումն այսպէս էր, ո՞րչափ ևս առաւել ահեղ վրէժխնդրութի՛ն 'ի նորումս պահանջիցի, եթէ ոք անօրէնութի՛ն 'ի սպասաւորութի՛ն ահագին խորհրդոյն մերձենայցէ։

Արդ քահանայք եթէ սուղ ինչ յանցանիցեն, և խղճիւ 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենան, այսպիսի՛ են տանջանք. բայց դու չառեր հրաման բամբասել և արհամարհել. զի ոչ զմարդ, այլ զ՚՚՚ծ հայհոյես և արհամարհես։ Արհամարհեցին զՄովսէս ժողովուրդն, և ՚՚՚ծ իւր համարեցաւ. արհամարհեցին զՍամուէլ որդիքն Իսրայէլի, և ՚՚՚ծ իւր համարեցաւ։ "Ոչ եթէ զքեզ անարգեն, այլ զիս արհամարհեն,,. զի ՚՚՚մ՝ որ բամբասէ և արհամարհէ զքահանայն, յ՚՚՚ծ

[1] Այլ օրինակք մեծամեծ պատիժս։

մեղանչէ։ Մի ասէր՝ թէ ստոյգ են բամբասանքս, և ամ՚ոք գիտէ։ զի եթէ ստոյգ է՝ ոչ է մեր այն, այլ դատաւորին է քննել։ Տես զի զմահապարան ոչ ա-մենեքեան քննեն և դատին, այլ դատաւորքն միայն։ բայց դու մի դատիր զուրուք դատաստան, և մի խոսիր զուսեաքէ, և մի լսեր զուսեաքէ։ և եթէ լուար բան զեղբօրէն՝ մեռցի ՚ի սրտի քում, զի ոչ եթէ ծանկէ և ելանէ։

Լոյս արդ մի զմիմեանս բամբասեացուք։ զի ըստ իւրաքանչիւր գործոց կալոց եմք առաջի ՚այ, և ըստ իւրաքանչիւր գործոց համարս տալոց եմք պատուհասից, և իւրաքանչիւր զիւր բեռն բառնալոց եմք, և ընկերին ոչ զք կարէ օգնել։ Զի ՚ի բազումաղետից գեհենին, և յաշէ հրացան հոսանացն գետոյն յորդութեց համարի՝ թէ միայն իցէ ՚ի տանջանս վասն չարակամիծ ցաւոցն վարանաց։ զի բորբոքումն գազանացեալ հրոյն իբրև հնչաւոր ինն չանթիւք յարձակի առնուլ զվրէժս յարհամարհողացն ՚այ։

Լոյս արդ որոց այսպիսի ահեղ արհաւիրքս և դառն դատաստանք մնան, պարտ է զիւրաքանչիւր հոգս հոգալ, և զիւրաքանչիւր վաստակս վաստակել, և զիւր մեղն կոծել, և զիւր յանցանսն քննել, զիւր չարիսն որոնել, զիւր աղէտսն միայն ածել զմտաւ, զիւրին սգալ և հառաչել, զիւրն լալ և ողբալ, և հանապազ զիւր անօրէնութիւնն բամբասել, և վասն իւր մեղացն չարախօսել, և ոչ զյանցանս ընկերին որոնել, և մանաւանդ զբահանայիցն և զվարդապետացն։ Զի քահանայն վասն քո դեգերեալ կայ յերկեղեցւոջն։ պաշտել և սպասաւորել վասն քո։ ընթեռնուլ և վարդապետել վասն քո։ ձեռս ՚ի վեր ամբառնայ վասն քո։ մատակարարել խորհրդոյն վասն քո։ միշտ պատարագ մատուցանել հանապազ վասն քո։ զուխտ քո ընծայել ՚այ։ զտոն քո կատարել հանապազ։ զմոլորեալս քո ուսուցանել և դարձուցանել։ զերախայս քո մկրտել։ մեղուցելոցն վարդապետել։ վասն ապաշխարողացն խնդրել թողութիւն։ վասն ՚ածպաշտութիւնն զգուշացուցանել։ զհանգուցեալս քո օրհնութիւնք յղալոկէ։ զհարսանիս քո և որդւոց քոց ուրախութիւն պըսակաւորդորի և շքեղացուցանել, և զթշնամին յա-

մութ առնէ. վասն կենաց և փրկութեան քո աղաչէ. վասն պատուհասից քոց անկանի առաջի այ յարաժամ. պաղատի վասն քոյոյ փրկութեան միշտ զտէրն քո ընդ քեզ հաշտեցուցանել, ողորմութի և թողութի մեղաց քոց խնդրէ անդադար. և վասն հոգւոյ քոյ յամ ժամ հոգայ, և մարմնոյ քումն սպասաւորէ հանապազ, և առաւել քան զարծաթագին կայ քեզ 'ի հնազանդութե։

Այս արդ այսպիսի ծառայութիւն և աւելի քան զսոյն քեզ քահանայն հարկանէ, և ընդ այսր ամի քահանայն հայհոյութիւնս և բամբասանս լսէ. և որպիսի հուրք և տանջանք ահեղք և աններելիք քեզ սպասեալ մնան. ընդ որոյ երախտեացն պարտ էր քեզ ծառայել քահանային, աղաչել և մաղթել, անձամբք և որդւովք սպասաւորել, և իբրև յայ երկնչել, և իբրև 'ի հօրէ ակնածել, և իբրև յերախտաւորէ պատկառել, իբրև զանձն և զհոգի քո սիրել, զտրտմութի նորա սփոփել, և զվաստակ նորա երանել, 'ի վարդապետութի զօրացուցանել, զտկարութի ինչ միխիթարել, կերակրել և յագեցուցանել, և զամ մարմնաւորս նորա հոգալ, զնա միայն հոգևորացն պարապեցուցանել։ Զայս և բազումս այսպիսի երախտիս պարտ էր հատուցանել քեզ ընդ քահանային վաստակոցն, և ոչ բամբասանս և հայհոյութիս և արհամարհանս անակնածելիս։

Այս արդ զայս ամ լսելով շինջուսցուք զբորբոքեալ հնոց հայհոյութե, դադարեսցուք զհուրն արհամարհանաց։ Սանձեցէք զլեզուս 'ի չարախօսութենէ. մաքրեցէք և զաչս 'ի յարատ հայեցուածոց. ուղղեցէք զսիրտս 'ի չար խորհրդոց. ծառայեցէք տեառն երկիւղիւ. պատուեցէք զվարդապետս. հնազանդեցարուք քահանայից. սպասաւորեցէք հիւանդաց. սգեցուցէք զմերկս. լցուցէք զքաղցեալս. սփոփեցէք ըզնեղեալս. օգնեցէք տնանկին, և անդադար վաստակեցէք աղօթիւք, պահօք և ողորմութիւք։ Այս է ձեզ Ճանապարհ փրկութե՝ որ հանէ 'ի վերին քաղաքն փափագելի յանանց վայելչութիս. յորս և մեզ եղիցի վայելել, և փառս տալ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ այժմ և յաւիտեանս. ամէն։

ԺԱ.

ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՑ ԵՒ ՄԱԽԱՆԱՑ ԵՒ ՆԱԽԱՆՁՈՒ

Ազ ինչ պիտոյ է որ յաղագս սիրոյ նորագոյնս ինչ խնդիրք. զի ունիմք զնոյն ինքն Քս սիրոյ մեզ վարդապետ, որ ասաց՝ եթէ սիրեսջիք զմիմեանս. և եթէ սիրէք զիս, զպատուիրանս իմ պահեսջիք։ Զի գլուխս պատուիրանին սէր է. և որ կամի մերձենալ յածպատուիրանին, յառաջ քան զնմ պատուիրան զսէրն պարտ է ստանալ. "Յայսմ ծանիցեն ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք էք՝ եթէ սիրիցէք զմիմեանս, որպէս ես զձեզ սիրեցի։" Զի ինքն իսկ սէր է. և Յովհաննէս զնած սէր կոչէ. և որ կայ 'ի սէր նորա, նա յածն ընակէ, և ածն 'ի նմա. զի զհրամանս սիրոյ նորա կատարեաց։ Զի սէր և 'ի հնու

բոտելոյն միայն բաշխեսցես , իբրև վշտացելոց իւրոց անդամոց խնամ ունել աղքատին . վասն զի ամենեքեան անդամք եմք միմեանց, և պարտիմք ընդ վշտացելոյն միոյն անդամոյն՝ այլոց անդամոցն վշտանալ ըստ ասելոյն Պաւղոսի , և տալ զանձն 'ի չարչարանս վասն սիրոյ ընկերին . որպէս և Քրիստոս զանձն իւր 'ի չարչարանս վասն մեր ։ Զի թէ նա որ ՝ած էր՝ այնչափ յանարգութիւն էջ վասն մեր և թշնամեաց և ատելեաց , մեք զի՞նչ պատասխանի ունիցիմք եթէ չսիրեսցուք զմիմեանս ըստ պատուիրանին զոր պատուիրեաց մեզ սիրել զթշնամիս , օրհնել զհալածիչս , բարի առնել այնոցիկ՝ որ ատեանն զմեզ, և աղօթս առնել 'ի վերայ հալածողացն ։ Զի սէր ընդ սիրոյ և մաքսաւորք հատուցանեն . բայց այն էր վասն պատուիրանին՝ որ զթշնամիսն սիրեցին . և ըստ զօրութեանն իւրում՝ օգնեսցէ ՝ամցուն . զկարօտեալսն մխիթարեսցէ . զտրտմեալսն սփոփիցէ . ընդ զրկելոյն խօսեսցի վրէժխնդրութի . անօգնականին օգնեսցէ . հիւանդացելոյն սպասաւորեսցէ . զմոլորեալն 'ի գիտութի ածիցէ , և զ՝ամ տկարութի եղբօրն լցուսցէ , և զինչս և զօրութի ՝ամցուն 'ի կիր արկանիցէ , եթէ հաւատացելոցն է ՝ամ ինչ հասարակաց ։

Այլ արդ այսպէս սիրել պարտ է զեղբարս քրիստոնէին և աշակերտին Քրի . զի "Յայսմ ծանիցեն ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք էք , եթէ սիրիցէք զմիմեանս,,։ Զի քան զոգի մարգարէութի ընդունել՝ առաւել է սիրէն զեղբայրն , և քան զկոչումն առաքելութի բարձրագոյն է , և քան զպատիւ մարտիրոսացն պատուական է , և 'ի վեր քան զ՝ամ առաքինութիս պատուեալ երևի , և ամենևին իսկ իբրև զթագաւոր 'ի մէջ ռամկաց պայծառացեալ 'ի վայելչանաց ։ Զի թէպէտ և մեծ վայելչութի կուսանաց , բայց առ սիրոյ պայծառութեանն նուազեն ՝ամ լուսաւորուն առաքինութեան . որպէս 'ի Ճառագայթից արեգականն ծածկին ամենայն պայծառութիւնք աստեղաց . ուր ողորմութիւնք լինին առանց սիրոյ ։

Այլ արդ զի՞արդ լինիցին ողորմութիք առանց սիրոյ։ Յորժամ նախառութի՝ ոք ախտիւ 'ի ցոյց մարդ-

կան առնիցէ[1]. և կամ նովիմբ ախտիւ օք 'ի գանս և 'ի բանդս մաշէսցի, և 'ի հուր այրեսցի, ոչ ինչ օգտի. որպէս և Պաւղոս ասէ. «Եթէ ջամբիցեմ զամենինչս իմ աղքատաց, և մատնիցեմ զմարմին իմ յայրումն, և սէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ օգտիմ,»։ Զի օր սրբոյն ախտիւ օք սէր սրբութիւն ոչ ունիցի, թէպէտ և զհոգիս մարգարէութեան ունիցի, և զնորհս առաքելութեան, և բազում խստամբերութիւն զանձն չարչարիցէ, և բանիւ վարդապետութիւն զբազումս լուսաւորեսցէ, և հաւատովք նշանս մեծամեծս առնիցէ, և զլերինս փոփոխիցէ, ամենևիմբ յամի ոչ ինչ օգտի. զի սէր աղ հաւատիմբ է ամ առաքինութեան. և ուր սէր ոչ մնասէ՝ ապականի, և արտաքս ընկենուն յարքայութենէն։ Որ ախտիւ օք սէր ունիցի, նորա է ողորմութեան և անբնչեղութեան. զի հարկ է սիրոջին անընչանալ, զի սէր և ինչք 'ի միում անձին ոչ բնակին. զի սէր զինչս թօթափէ կարօտելոցն յօգնականութիւն։ Ի սիրոյ հաւածական են ագահութիւնք և չարակնութիւնք և գեղեցկութիւնք և թշնամութիւնք, նախանձ և բարեկամութիւն, ամբարշտութիւն և մնափառութիւն, և ամ մախանք ախտից հեռանայ 'ի սիրոյ պահողին։ Այլ ընդ սիրոյն միաւորեալ և կապեալ է խոնարհութիւն, հեզութիւն, քաղցրութիւն, ողորմութիւն, անբնչութիւն, անկեղծաւորութիւն, անանձնասիրութիւն, խաղաղութիւն, ձշմարտութիւն, սրբութիւն, անմեղութիւն, բարեբարութիւն. և զամ առաքինութիւն և զկատարեալ պատուիրանապահութիւնս պահողն սիրոյ կատարէ։

Իսկ որ ոչ սրտիւ 'ի սէր հաստատեալ է, ամ չար խոկ հուրդք սատանայի զեղուն գնուվաւ, ամ բազմութիւնք ախտից. զի սատանայական ախտից գլուխ՝ անձնասիրութիւնն է, և 'ի նա չարին ամենայն ախտիցն բազմութիւնք. քանզի անձնասէրն ոչ երբէք կարէ ընկերասէր լինել։ Իսկ գլուխ պատուիրանին սէր է, և 'ի նա չարին ամ առաքինութիւնք. զի ընկերասիրին չէ հնար զկամս անձին իւրոյ ինդրել, այլ և զամ հաճոյս ընկերին ևեթ կատարել 'ի բարիս, այլ և զանձնն ևս տայ 'ի ծառայութիւն վասն պատուիրանին

1 Յօրին. «Էրէոք»։

ՈՅ. քանզի գիտէ՝ եթէ կատարումն պատուիրանին սէր է։ Եւ ՈՄ առաքինութիւնք որ առանց սիրոյ են, փակեցան նոցա դրունք երկնային առագաստին, և լսեն զսոսկալի զձայնն զայն՝ եթէ ոչ գիտեմ զձեզ. և մատնին 'ի հուր գեհենին ընդ պոռնիկս և ընդ մարդասպանս. "Զի ՈՄ, ասէ, որ ատէ զեղբայր իւր, մարդասպան է,,։ Իսկ որ չարակնէն և նախանձին, նա յոր խաւար երթայցէ, և կամ ո՞ւր սուզանիցի, կամ որպիսի՞ տանջանօք խաշիցի և մաշիցի։ Քանզի սկիզբն ախտից է նախանձ և չարակնութի. զի նովաւ անկաւ սատանայ 'ի փառացն, նովաւ ել Ադամ 'ի դրախտէն. և անէծք և քրտունք, փուշ և տատասկ, մահ և մեղք 'ի վերայ ՈՄ ծննդոց Ադամայ տիրեցին. նովիմբ Կայէն [1] երերեալ տատաներ։

Եւ այժմ բազումք են՝ որ միշտ այրին նախանձու, յորժամ տեսանիցեն զեղբօրն զյաջողութիւնն՝ կամ ընչիւք, կամ արուեստիւ, կամ բանիւ վարդապետութիւն յարդեալ 'ի բազմաց. և զայն տեսեալ նախանձորդացն հալին և մաշին, և յոգեն զնմանէ բանս բամբասանաց, և կան հակառակ կամացն ՈՅ՝ որ զյաջողութիւնն շնորհեաց։ Վասն այսորիկ թէպէտ բազում ՀԳՈՒՆՍ տանիցի նախանձոտն, և բիւր առաքինութիս ստացեալ իցէ, և արբութի կուսութի ունիցի, և պահօք և ՈՄ վշտամբերութիւն զինքն մաշիցէ հանապազ, և խորգով և մոխրով և մշտահեղ արտասուօք սգայցէ 'ի տուէ և 'ի գիշերի, և ողորմութիւնք անընչանայցէ, և նշանս մեծամեծս առնիցէ, և ցանկալեան աղօթիւք և փառատրութեամբք վերին զուարթնոցն նմանիցէ, այլ և մարտիրոսասցի [2] ևս, և հրով այրեսցի, և 'ի սիրտն նախանձ և չարութի ունիցի, և քան զՈՄ սպանողս և զշնացողս պիղծ գտանիցի, և քան զՈՄ ամբարշտեալս թաթաւեալս մեղօք՝ անիրաւագոյնս։ Եւ արդ ո՞ր չարիք ժանտագոյն իցեն քան զնախանձ և զչարակնութի. զի քան զՀուր այրիչ է և զսուր սատակիչ, զունելիս իւր սատակէ։ Եւ ո՞վ ոք կարէ համբերել այնմ բոցոյ, և կամ

1 Յօրին. պակասի Կայէն։

2 Նօտրագիր օրինակն մարտիրոս եսցէ։

զոր ներեալ թողութեն ունիցին՝ այնպիսի սատանայական անձինք։ Քանզի և ոչ մի ինչ չարութեն նման է նախանձու և չարակնուն, զի միշտ ի մեղս է. հանապազ ի տուէ և ի գիշերի ոչ դադարէ ի սպանութենէ, քանզի միշտ բարձեալ կրէ ընդ իւր ըզչարիս իւր։

Այս արդ ոմ կարասցէ փարատել զնաւարն զայն թանձրամած՝ որ տարածեալ մածեալ ունի զմիտս նախանձողացն. զի դառն մթերք նախանձու մարդասպանի ոչ երբէք հեռանայ ի սրտից նոցա։ Զի թէպէտ յեկեղեցի մտանիցեն այնպիսիքն, և յաղօթս և ի խնդրուածս մաչիցին, թէպէտ և արտասուիցեն և ողորմութեան առնիցեն, ոչ երբէք սրբին ի սպանութէ։ Արդ զոր ներեալ թողութիւն ունիցին այնպիսիքն և կամ որպիսի ինչ ահեղ չարութէ կալ ըիցէ՝ նմանեցուցանել զայնպիսի անմեկնելի անօրէնութիս. որ գազան չարաժանի, որ սողուն խածանող, որ իժ, կամ որ քարբ այնպիսի չարագազան թոյնս ունիցի։ Զէ և չէ իսկ հնար գտանել ամոթ և անօրէն անձինս քան զչարականցն և զնախանձոտացն զի* միշտ լուցեալ բորբոքի ի միտս իւր հոգածութեան։ Դողալ և դեղմի, զի տեսանիցէ զեղբարս իւր և ըզգրացիս, զի տուն և տղայս ունիցին. և դեռ աւերեն զտունն՝ հատուցանեն, կամ վիմաք, կամ հրայրեցութէ, կամ ի ջուր ընկղմեալով, կատարելով զկամս սատանայի. զայնպիսին պարտ է արտասուել և ողբալ հանապազ։ Զի լաւ էր այնպիսւոյն երկու աչքք կոյր լինել, քան բոլորովին անդամաքք ի հուրն յաւիտենից առաքիլ։ Զի նա ևս քան զՀեթանոսս պղծագոյն երևեսցի, և ծակիլց է սատանայի չար նախանձմամբն, և ընդ նմին ժառանգեսցէ զՀրեշտակս տարտարոսն և զանշէջ գեհենին։

Այս եթէ զնմ բարեգործութիւն և զզանազան առաքինութիւս և զաղգի ազգի վարս և զկրօնս յինքն բարձեալ ունի, ոչ օգուտ գտանէ յայսմ ամենայնէ,

1 Յօրինակին. ոանէ։
* Յօրինակին ի բաց անկեալ է Թուղթ մի, յորում են աւարտ ճառիս և սկզբնաւորութի յաջորդին մինչև բանն։ Նա ‖ Թերին երկաքանչիւրոցն առաջ բաղդատութիւք յերկուց օրինակաց։

եթէ զխաւար ատելութիւնն 'ի սրտին պահիցէ, և զչարակնութիւն և զնախանձ։ Արդ փութա այսուհետեւ և 'ի բաց փախիր 'ի խաւարամած մեղացդ, և արտասուօք մեղայ տեառն ՅԻ ասա. զի կարասցես լսել 'ի քոնէ որ ասէ. "Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ արքայութիւնն"։ Որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ԺԲ

ՎԱՍՆ ԲԱՐԿԱՑՈՂԱՑ ԹԱՐՈՒՑ *

Մարդնացն բնութիւնք մեղայ և պիղծ ախտից անօրէնութիւնք ջնանն 'ի մարդկանէ ծածկել զանօրէնութիւն իւրեանց։ Խակ բարկութիւնք ախտին մոլութիւն անամօթ և վայրենաբարոյ, անակնածօղ և գազանամիտ և արագ շարժի յաղաղակէն իբրև զհաւալաձն[1] մրգապատ հաց, որ[2] մինչ չէ օդոյն ինչ շարժեալ՝ և նա սկսանի կարկաչել, ցուցանելով զիւրոյ բնութիւն ըզթեթեւութիւն։ Նոյնպէս և է բարկացող մարդն, զի դեռ չէ իցէ 'ի սիրան հասեալ ընդդիմութիւն ինչ բանից, նա ‖ [3] իբրև զհոր լուցեալ՝ աղաղակելով 'ի վեր բոլորբոլի, և անամօթ ասցուն ցուցանէ զիւրոյ բնութիւն թեթեւութիւն, և յանհամբոյր գազանութիւն ոչ կարէ ծածկել զիւրոյ մոլորութիւն անօրէնութիւն. այլ իբրև զհոգմ 'ի հուր մտեալ վառէ 'ի ցասումն բարկութիւն անօրէնութիւն 'ի զրկելիս իւր, և զամենեսեան առհասարակ ցաւեցուցանէ աղաղակաւ իբրև 'ի հինէ արշաւանաց։

Այանզի յորժամ բարկութիւնք դիւին ոք հնազանդեսցի, զամ սգայութիւնս նորա յիմարեցուցանէ, և վառէ որպէս կամի զլեզու նորա 'ի չարութիւն. զբանն հնոյ թշնամանօք, զմիտն գազանացուցանէ 'ի ցասումն, զսիրտն թնդէ բարկութիւնք, զլեարդն սկզբն կռուողութիւնք, զարիւնն եռացուցանէ, զմարմինն դողացուցանէ, զաչսն այլագունէ, զգոյնն շրջէ, և ամենևիմբ զմարդն վայրենի ցուցանէ, և տայ աղաղակել բազում մորոսախօսութիւնք. գազանացեալ առաւել քան զվայրենի գազանացն գազանութիւն։ Այլ և ոչ 'ի գազանս ինչ խածանողս և ոչ 'ի սողունս թիւնաւոր կրի երբեք այնպիսի չարաբարութիւն, և ոչ

* Եպիսկոպոսի ընծայի և այս Հնոտ 'ի Ճառընտրի ուրեք։

1 Միւս օրին. Եւ. Էրբեռ զնասաւանին մարգարտակոց։

2 Միւսն. ուլ է օգոյ ինչ ուշ գնալ։

3 Դարձեալ յաջորդէ երկամեայ դիրինակ։

լիժից և քարբից դառնութիւն հաւասարէ բարկացողացն ախտից. ոչ դեղք մահաբերք և ոչ հարուածք կարձի նման են հարուածոց բարկութիւն. ոչ հատումն սրոյ և ոչ այրեցուած հրոյ կսկծեցուցանեն առաւել քան զբարկացողացն. և [1] ոչ այնչափ չար են մոլիւնք դիւաց, որչափ բարկացողք դիւաց յայնմանէ։ Քանզի դևն բարկութիւն վառի 'ի նախանձ միշտ, և սնդէ յանհաշտ ոխակալութիւն, և հանապազ մածեալ պահէ 'ի վերայ սրտին զխաւարն նախանձու։ Եւ զոր օրինակ թիւնաւորքն զթոյնսն ընդ իւրեանս կրեն հանապազ, սոյնպէս և բարկացողքն զցասումն և զքէն նախանձու. և յամենեսին յարձակին իբրև ըզշունս կատաղիս, և հանապազ խայթեն իբրև զկարիձս, և խածանեն իբրև զօձս, և լցեալ թիւնօքն բարկութիւն ոչ կարեն վաղվաղակի խոնարհել առ միմեանս։ Քանզի լիժք և ծնուդք լիժից անուանին, անհաշտք 'ի միմեանց, և անհնազանդք։ Բազում բանս ձևացուցանեն՝ իւրաքանչիւր ոք զինքն արդարացուցանելով, և յօրինեն տողս բազումս պատմութեց զանձինս իրաւացուցանելոյ. և զվնասս կուտել 'ի վերայ ընկերին ջանայ ամենեցունց առաջի, կարծեցուցանելով զնա վնասակար։ Զի դև նորա տրտմութիւն սնդէ յանզղջութիւն, և խոստացուցանէ զմիտսն յանապաշաւ անհաւանութիւն, և զսիրտն քարացուցանէ չլինել ունկնդիր խրատու եղբօրն և գրոց վարդապետութիւն. և յիմարեցուցեալ սատանայի զգայութիւնս նորա՝ ոչ տայ ճանաչել զյանցանս նորա. այլ 'ի միտս նորա կարծեցուցանէ զնա անմեղ յամի, և զընկերն վնասակար։ Նոյնպէս և 'ի միւսում ընկերին զսա տայ նմա համարել վնասակար, և զինքն արդարյամի։ Եւ դարձեալ զսա ասա խոստացուցանէ՝ թէ նմա պարտէ քեզ խոնարհել, զի վնասակար է. և զնա անդ պընդէ՝ թէ չէ արժան քեզ նախ նմա հնազանդել, զի անմեղ ես։ Եւ այսպէս զերկոսեան թշնամութիւն 'ի միմեանց հեռացուցանէ սատանայ 'ի մնալ անզեղջ և

1 Նօտրագիր օրինակն այսպէս ունի զայս տեղն. Ե ոչ այնչափ չարչարին մարդիկն 'ի դիւոցն. որպէս բարկացողն։ Քանզի։ Իսկ միւսն. ոչ այնչափ չարչարին մարդիկն 'ի դիւոցն. որպէս բարկացողն։ Քանզի։

անապաշաւ։ Աչուրս բացուսի ծանրացուցանէ զսիրտ եղբօրն, և ամօթ և անարգանս տայ համարել զխոնարհելն ընկերին. զի եթէ ես յառաջ խոնարհիմ, ասէ, զիս փառասէր ոք կարծիցէ, և զնա անմեղ համարիցին. վասն այսորիկ գազանացեալ անհնազանդի։ Վանդի յորժամ միանգամ զխորհուրդս ըմբռնեմ անօրէնն անսոն բարկութեան, յափշտակէ զվիտն 'ի նմանէ, և գազանացուցանէ, և ամենևին չտայ իմանալ զերկիւղն ՅՀ, և ոչ զահ ահեղ դատաստանին. այլ հեռացուցանէ յիրաւանց, և զդատաստանն ոչ երբեք ածէ զմտաւ, և ոչ յիշէ զոր մահուանն իւրոյ և զարհաւիրս սոսկալի բեմին. այլ սիդեալ մաքառի ' զկամն անձին իւրոյ կատարեալ։ Եւ ոչ ամօթ եղբարցն, և ոչ խրատ վարդապետաց, ոչ հրամանք պատուիրանաց, և ոչ երկիւղն ՅՀ, ոչ փափագանք արքայութեանն, և ոչ արհաւիրք տանջանացն զնա ոչ պատկառեցուցանեն 'ի զեղջ և յապաշաւ։ Այլ և ժոլ ևս յեկեղեցին մտանել, և աղօթս առ ՅԾ կատարել՝ որ ոչ ընդունի, և առ ՅԾ ոչ ելանեն։ Քեզ ինքն տերն ասէ. "Եթէ հանեալ իցես զպատարագն քո 'ի վերայ սեղանոյն, և անդ յիշեսցես եթէ եղբայր քո ունիցի խեթ զքէն, թող զպատարագն 'ի վերայ սեղանոյն. երթ նախ հաշտեաց ընդ եղբօր քում, և ապա եկեալ մատուցանիցիր զպատարագն քո ,, , և ընդունելի է։ Եւ իւրաքանչիւր ուրուք աղօթքն են պատարագք. անընդունելի են ՅՀ, եթէ ոչ նախ երթեալ հաշտի ընդ տրտմեալ եղբօրն, և ապա եկեալ աղօթէ առ ՅԾ. և ընդունելի է։ Այլ և ասէ. "Արեգակն 'ի վերայ բարկուե ձերոյ մի մտցէ ,, . զի մի գէպն եկեալ 'ի գիշերին յարուցանիցէն զսիրտ քո առ վաղուն չհաշտել ընդ ընկերին, և խորհուրդս չարս, որս և նախանձս, և ազգի ազգի նենկութիս արկանիցէ 'ի միտս քո։ Այլ մինչ չև գիշերոյն հասեալ իցէ՝ երթ հաշտեա ընդ եղբօր քում։ Մինչ դեռ յաշխարհի ես, հաշտեա ընդ ոսոխի քում. մի գուցէ մատնիցին դատաւորին, և դատաւորն դահճաց, և ոչ ելանիցես։ Սոյնպէս և դու մինչ դեռ օր

1 Յօրին. Ասէրն. Եղաւ ըստ այլոց օրինակաց։

առաջի կայ, փութա հաՀել ընդ ընկերին, և 'ի վաղիւն մի յապաղէր, զի աներևոյթ էն եղբ մեր յաշխարհէ, և ոչ գիտեմք՝ թէ ունիմք զվաղիւն ժառանգել՝ թէ ոչ. սակայն ժառանգեմք զվաղիւն, և ոչ փութամք հաշտել ընդ եղբօրն։ Ընդ հեթանոսս համարեալ եմք, զի անընդունելի իցէ առանց հաշտութեան ընդ եղբօրն և ընդ ընկերին։

Իսկ որպիսի՞ դառն տանջանաւք դատիցին՝ որ խեղճ ինչ թշնամութեան ընդ ընկերին ունիցին, և 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենայցեն. որպիսի՞ հուր, և որպիսի՞ գեհենք խաւարայինք նոցա սպասիցեն։ Մարմնոյ տեառն հաղորդիս, և զա՞ծ գողանալ կամիս՝ թաքուցանելով զթշնամութի՞ քո ընդ [1] ընկերին։ Այո և Կայէն [2] գողանալ կամէր զա՞ծ՝ թաքուցանելով զեղբօրն սպանութի՞. և արդ տես զերերու�տատանման նորա՝ զչար խորհրդոյն զպտուղն։ Որ 'ի մարմինն տեառն մերձենայ, և թշնամուի ընդ ընկերին ունիցի, ոչ մարմին կենարար է նմա, այլ հուր կիզանող, զի դատաստան անձին իւրում ուտէ և ըմբէ։ Այլ ումանք ոչ եթէ վասն փափագելոյ սրբոյ խորհրդոյն փութան 'ի հաշտուի ընկերին, այլ աւուրք բազումք հեռանան 'ի սուրբ խորհրդոյն, և զաղաչելն և զհաշտելն ընդ եղբօրն ծանր համարին քան զհեռանալն և զչընդունելն 'ի սուրբ խորհրդոյն՝ 'ի մարմնոյն և յարենէն Քրի. վասն խոնարհելոյ ընկերին արհամարհէ զխորհուրդն տերունական. հրաժարելով 'ի նմանէն կարծէ պատիւ համարել՝ այ չմերձենալ 'ի խորհուրդն։ Եւ ոչ իմանայ՝ եթէ առաւել ևս արհամարհէ չփութալով 'ի հաշտութի՞ ընկերին վասն սիրոյ փափագելի մարմնոյն Քրի, զոր և Պաւղոս ասէ, թէ ո՞վ մեկնէ զմեզ 'ի սիրոյն Քրի. նեղութի՞, թէ մահ, և որ 'ի կարգին է՝ ոչ կարեն մեկնել զմեզ 'ի սիրոյն Քրի։ Եւ զքեզ սակաւ ինչ թշնամութի՞ ընդ ընկերին մեկնեաց 'ի սիրոյն Քրի, և 'ի սուրբ խորհրդոյն մերժեալ հեռացոյց։ Զի թէ թշնամանեաց ոք զքեզ, և դու խոնարհեսցիս վասն պատուիրանին այ,

1 Յօրինակին պակասէր ընդ. եղբաք ըստ այլոց։

2 Յօրինակին ամենայն ուրեք անուանս այս գրի Կայէն։

միթէ փասեցար ինչ. այլ վարձս մեծամեծս ընկալար։ Ամարգ և արշամարհեալ զբզեզ անուանեաց. այլ դու հող և մոխիր ես ասա զանձն քո։ Գձուռ և ցնոտաւոր [1] զբզեզ կոչեսցէ. այլ դու ասա. մերկ իսկ եկի յաշխարհս, և մերկանգամ անդէն դառնալոց եմ։ Աչսպիսի խոնարհութիւն կապեցեր զլեզուս անօրինաց, խցեր զբերանս թշնամանողաց, լուծեր զչիղս սատանայի, ցրեցեր զխորհուրդս նոցա, և ամենևին ոչ զբ ինչ զեզ կարէ փասել 'ի թշնամանողաց, եթէ միայն առողջ միտս ունիցիս։ Ահա բազումք թշնամեցան և համբերեցին. այլ և աղօթս ես 'ի վերայ թշնամանողացն արարին։ Ստեփանոս աղօթէր 'ի վերայ քարկոծողացն իւր. Մովսէս, Սամուէլ, Դաւիթ և Փա Որդին այ թշնամեցաւ, և առ Հայր վասն նոցա աղօթս մատուցանէր։ Եւ արդ լեր դու նմանող արանցն երևելեաց։ Ալեա 'ի բարկութիւն, և հանգիր 'ի սրամտութիւն. և մի նախանձիր ընդ չարս„ասէ մարգարէն. զի ուր բարկութիւն և սրամտութիւն մտանէ, անդ ընդոնէ Հոգւոյն ոչ մտանէն, և ոչխորհուրդք արդարուն էլանեն 'ի բարկացող սրտէ. որպէս և ասէ. "Բարկուն մարդոյ զարդարութիւն այ ոչ գործէ„։

Լ. և ցասումն արդար, և բարկութիւն արդարութիւն, յորժամ զվրէժս ինչ պատուիրանացն այ խնդրեսցես իբրև զՍամուէլն և զՓենեհէզն, կամ վրէժ խնդրութիւն եղբօրն զվրէլոյ։ Իսկ որ աւելի քան զայս առաւել ինչ բարկանայցէ, կամ վրէժ անձին իւրոյ խնդրեսցէ, այն է 'ի տարապարտուց բարկանալ, զոր և Փա ասէր. պարտաւոր եղեցի 'ի գեհենին և 'ի հուր։ Քանզի տարապարտուց բարկութիւն ձանապարհ է բազում ինչ ախտից։ զի բարկութիւն է և աղաղակ և կռիւ, ատելութիւն և թշնամութիւն, նախանձ և ոխակալութիւն, քինահանութիւնք և սպանութիւնք, և բազում այլ ևս չարութիւնք։ Եւ որ բարկութեան յաղթէ, այս ամ իմեալ դադարէ իբրև զհուր առանց նիւթոյ։ զի յորժամ բարկանայցէ որ, և դու համբերութիւն տանիցիս, չինջուցեր զարկութիւն։

[1] Անլ օրինակ գնոտ։

Ա՛յլ թէ դիւահար ոք զքեզ անուանեսցէ, մի՛ ինչ բարկանար. և եթէ բարկանաս՝ արդարացուցեր ըզ-թշնամանողն, զի 'ի դիւէն է բարկուի և ոչ յայ։ Ահա և զտէրն դիւահար կոչեցին, և նա ոչ բարկացաւ, այլ հեզութեամբ ետ պատասխանի՝ եթէ յիս դև ոչ կայ։ Թշնամանեաց ոք զքեզ և արհամարհեաց, այլ առաւել ևս զտէրն թշնամանեցին և արհամարհեցին։ Կռփեաց ոք զքեզ և ապտակեաց, ահա և զտէրն կռփեցին և ապտակեցին, այլ և չարչարեցին և խաչեցին, որ քո չև ևս ընկալեալ։ Արդ զայս ամ ած զմտաւ 'ի ժամ ցասմանն յուզելոյ։

Շատ է մեզ սատանայ թշնամի, զեղբարս մեր մի՛ արասցուք մեզ թշնամի. այլ փութասցուք հաշտեցուցանել ընդ մեզ, զի զպսակ նահատակութեան ընկալցուք ընդ կանխելոյ և անկանելոյ առաջի եղբօրն։ Քանզի պսակք և պարգևք կան 'ի միջի ոսոխացն և կագոցն. և որ ոք յառաջագոյն նահատակի և խոնարհի եղբօրն աղաչանօք ածել զտրտմեալ եղբայրն 'ի հաշտութիւն, նա յափշտակէ զպարգևս և զպսակս վասն նախախոնարհ նահատակութեան իւրոյ. զի զչար թշնամին սատանայ վիրաւորեաց 'ի խոնարհելն իւրում, և զինքն և զեղբայրն իւր զերծոյց 'ի ձեռաց նորա, և փրկեաց 'ի յաւիտենական 'ի մահուանէն։ Յաղագս այնորիկ ընդունի համարձակութիւն վարձս բազումս, և զվայելչութիւն անանց բարութեց։

Եւ արդ մի՛ վասն սակաւ մի խոնարհութեան կորուսանիցեմք զյաւիտենական փափկութիւն. զի բազումք վասն յաւիտենական կենացն զանձինս և զինչս արհամարհեցին, զսէրս ամուսնութեան և զգութս որդւոց իւրեանց. զանազան տանջանաց համբերեցին և հրոյ մատնեցան, զի միայն զարքայութիւնն այ ընկալցին։ Իսկ քեզ ոչ հուր կայ առաջի և ոչ սուր, և ոչ զանազան տանջանաց համբերել. այլ միայն խոնարհել եղբօրն տրտմելոյն, և աղաչանօք հաշտեցուցանել, և վնոյն պսակս նահատակութեան ընդունել։ Ընդէ՞ր ծանրացուցանես զսիրտ քո աղաչել զեղբայրն. չէ ...[1] ուր դիմեալ, այլ 'ի խոնարհութեան ինչա-

1 Յօրին. քերեալ է բառ մի։

նել, Դու նախ փութա անկիր աղաչանաք առաջի ընկերին, և առ զպսակն լուսոյ և պարծանաց հաճատակութեամբ, և զերկնից արքայութեան զանբաւ վայելչութիւն։

Զոր զայս ամենայն լսելով զարտմութիւն ցաւոցուցուք, զբարկութիւն շիջուցուցուք, զաղաղակ դադարեցուցուցուք, զսէր սիրեցուցուք, զխոնարհութիւն ստացուցուք, զհնազանդութիւն ընկալցուցուք, և ընդ հաշտել ընկերին յառաջ ընթացուցուք. զի համարձակութիւն զերկնից բարութիւն ժառանգեցուցուք 'ի Քս Յս 'ի տեր մեր. որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից։

ԺԳ

ՎԱՍՆ ՈԽԱՊԱՀԱՑ ԵՒ ՔԻՆԱՀԱՆԱՑ *

Գ.ՀԵՂ անօրէնութիւն և սաստիկ չարութիւն տեսանեմք զոխապահացն և զքինահանացն քան զամ ըզմեղաց անօրէնութիւս. զի ամ մեղք և անօրէնութիւք երբեմն սաստկացեալ բորբոքին [1] և երբեմն դադարեն։ Իսկ չարայուշ քինահանութիւն եթէ բան ինչ ընդդիմութեաց յընկերէն ինչ լսիցէ՝ միշտ բորբոքի յանօրէն 'ի խորամանկացն խորհուրդս։ Եւ յամ ժամանշիջանելի վառի բոցն նախանձու 'ի միտս նոցա, և հանապազ զսիրտն քինախնդիր ոխապահացն կսկծեցուցանէ. և 'ի միտս իւրեանց հալին և մաշին և չարչարին. և ոմանց դոյնք իսկ երեսացն եղծանին 'ի չար խորհրդոցն և 'ի նենկութենէ սրտին։ Եւ շրջի ընդ մարդկան իժ խորամանկն, իբրև զթոյնս իժի բարձեալ կրէ զնենկութիւն սրտին. և հանապազ վանք և օթեվանք են սատանայի միտք նոցա. և զոր ինչ ասէ սատանայ լսէ նմա, և զոր ինչ կամի՝ վաղվաղակի կատարէ զկամն նորա. 'ի տեսս մարդ երևի, և բարիւք իբրև չարաժանի ինչ գազան։ Նստի 'ի հրապարակս իբրև զմարդ, և խորամանկութիւք չար դիւին են 'ի խորհուրդս նորա։ Մտանէ յեկեղեցին իբրև զքրիստոնեայ, և պեղծ են աղօթք նորա քան զպղծութիւն զոհիցս. քանզի ոչ ելանեն ոխապահացն աղօթքն առ Ամ, զի չարութիւն է 'ի սիրտս նոցա, և անօրէն նենկութիւն խորհին հանապազ։

Ամենայն և ինչս բազումս յողորմութիւն ծախեաց այնպիսին, թէպէտ և հսկեսցէ և պահեսցէ, և զանձն սաստիկ ճգնութիւնք ցամաքեցուցանիցէ, յամի ոչ ինչ օգտիցի՝ յորժամ ոխս ընդ ընկերին պահիցէ, և զչարիսն 'ի սրտին թաղեալ ունիցի։ Նստի հանապազ,

* Եփրեմի ընծայի և այս Ճառ 'ի Ճառընտրի ուրեք՝ մակագրեալ այսպէս. "Վասն ոխակալաց և քինախնդրաց, յայտնելով զխորհուրդն Եփրեմի.,։

1 Յօրին։ Բորբոքի.. Դադարէ. եգաւ ըստ այլ օրինակի։

և խորհի պատահարս չարեաց և դիպու�մն փորձուել նախանձողին։ Ըղձանայ, շրջի մտախորհ յուսա մարեալ[1], և երկեալ իբրև ծննդական։ Կիւթէ չար ընկերին։ Նմա խորհի և զսով, նմա խորհի և զսուր, նմա խորհի և զկենս, նմա խորհի և զմահս և զամ՛սարս և չարալուրս։ Աբողին երեսք նորա 'ի տեսլութէ նորա, և առ դրամբք տան նորա չախորժէ անցանել։ Եթէ 'ի ճանապարհի ուրեք դիպեսցի, խնդրէ թողուլ զճանապարհն, և ոչ պատահէ նմա։ և եթէ յեկեղեցւոջն տեսանիցէ, վասմի և յեկեղեցին մտանել։ և եթէ 'ի հրապարակին դիպեսցի, պատրուակին աչք նորա առ ոչ կարել հայել յերեսս նորա։ այլ զգլուխն խոնարհեցուցանել, և իբրև ընդ գետինն խօսի, և ըղձանայ չար ինչ խօսել զնախանձողէն։ Եւ եթէ չար օր զնմանէն խօսեսցի, նա 'ի վեր հայեցեալ զարթնու և զուարթանայ, և լսէ սխորժելով, և աձեցուցանէ զչարախօսուն նորա, և բազում խնամով խօսի ընդ չարախօս նորա։ Եւ եթէ բան ինչ բարի զնախանձողէն լսիցէ, տրտմի և տխրին երեսք նորա, և հալին և մաշին մխաք նորա։ Սիրելի է թշնամեաց նորա, և թշնամի է բարեկամաց նորա։ Ասէ և զորդիս նորա, և չարախօսէ զնմանեաց նորա։ և ոչ միայն զնախանձն նորա չարակնէ, ըղձանալով ցասմունս, երբաշտութիւս վասն նորա։ Զայս և առաւել ևս քան զնոյնս խորհի չարայուշն և սխապահն 'ի սրտի իւրում։ և յերեսս մարդկան ոչ երեւեցուցանէ զթշնամութիւն։ Եւ արդ ոչ է պարտ զանպիսի սատանայամիտն մարդ անուանել, այլ օձս և իժս, և եթէ ևս քան զնոսա գազանագոյնս ինչ կայցէ։ զի նա է չար գազան քան զօձից և զիժից բնուին։ քանզի իժից և օձից բնութիւն է դաժանութի։ իսկ սխապահն ինքնակամ կամաք ընկալաւ զչար խորհուրդս սատանայի։ որ ընդ նմին ժառանգելոց է զկուլին անդէջ և զնաւարն աղջամղին։

Բայլ և զարմանամ ևս ընդ ներողութիւն՝՝՝ որ առ ժամայն իսկ ոչ առաքէ զնայլտակուսս յերինին 'ի

[1] Բայլ օրինակ ... մաՀեալ։

վերայ այնպիսի մոլեգնելոց ամբարշտութեց. զի առաւել ևս քան զաւազակացն և զսպանողացն զանցոյց զանօրէնութիւն իւրոյ չարութեն. զի նոքա երբեմն սպանանեն, և երբեմն դադարեն. իսկ ոխապահն չարայուշ ոչ երբէք դադարէ 'ի սպանութենէ։ Նա և 'ի զբօսանս իւր մարդասպան է, զի զոխս ընկերին 'ի սրտին ունի. նա և յանկողինս իւր մարդասպան է, յորժամ զոխս ընկերին յիշէ. նա և 'ի տան մարդասպան է, նա և յեկեղեցւոջ մարդասպան է, և 'ի հրապարակս մարդասպան է. այլ և 'ի ճանապարհի, 'ի տուէ և 'ի գիշերի և յամենայն ժամանակ մարդասպան է, զի զոխս նախանձուն հանապազ 'ի սրտի իւրումի կրէ։ Եւ ապա անօրէն ամբարշտութիւք ոխապահացն աճեցուցեալ 'ի քինահանութիւս յօժարեցուցանէ սատանայ՝ առնուլ վրէժս 'ի զրկողէն. թէպէտ և փոքր են զրկանք նորա, այլ սատանայ 'ի մեծս յօժարեցուցանէ զնա, մինչև հարուածս այդեաց և անդաստանաց տայ գործել. և 'ի զօրանալ ամբարշտութեց սատանայի, առաւել ևս յանօրէնութիւս յանդգնեցուցանէ զնա, մինչև տանց և բերդից ' փնասել հրդեհիւք։

Արդ որպիսի՞ անդունդք գեհենի սպառնայցեն այնպիսի անօրինելոց. որպիսի՞ հուր և աղջամղջին խաւար. որք այնչափ ամբարշտեցան՝ մինչև զտունս բընակութեն մարդկան հրդեհել, և դողալ և սարսել 'ի ձեռաց մահուցն. այլ և զծերս և զտղայս առհասարակ սատակել անողորմ և անակնածելի։ Եւ արդ՞ որ անօրէնութիւք քան զայս ամբարշտագոյն իցէ, և կամ՞ որ մեղք չարաչարք քան զայս չարագոյն կայցէ, և կամ զո՞ր չարիս քան զայս չարագոյն ոք կարծիցէ, և կամ՞ով 'ի մարդկանէ իցէ՝ որ այսչափ յանօրէնութիւս կործանեցաւ, և յահեղ ամբարշտութիւս։ Ո՞չ չար և անօրէն սատանայ՝ որ յայսչափ խորխորատս ընկղմես զմարդիկ, մինչև այսպիսի ահեղ անօրէնութիւս գործել, և հեղուլ արիւնս բազումս. և այսչափ յիմարութիւնս մոլորեցուցանել զսիրտս մարդկան, մինչև միանգամայն զամ ստացուածսն ասպականել, զտունս հրդեհել, և զենակիցսն առհասարակ չարա-

1 Այլ օրինակ Բ-ՐԴԻՆ։

չար անողորմ և աննեղելի մահու սրով սպանանել։ Այս և անօրէն հեթանոսացն հիանալի է։ Զայս և ոչ 'ի կռապաշտիցն և 'ի բարբարոսացն ոք գործէ. այսպիսի մահս բազումս և ինքեան մարդկան միանգամայն ոմ գործիցէ, որպէս գործի յանօրէն քինահանացն մեղրութիւն։ Թէպէտ և ասարեսցին 'ի հրոյն 'ի մահուանէն բնակիչք նորա, սակայն նա մոռք և գործողք զանէնեցուն զպանութիւն կատարեաց, և զարիւնս նոցա ետեղ։ և տալոց է համարս և պատիժս տանջանաց ընդ ամենեցուն սպանութեցն։

Լսեր զինչ գործէս, ով թշուառական և անօրէն անձն, որ յայսպիսի խորս ամբարշտութիւն կործանեցար. եղեր գործակից սատանայի, և քան զդևս մեղրեցար, և ինքեան անօրէնս գործեցեր, և բազմաց արեանց եղեր պարտական։ Զի եթէ Կայէն վասն միոյ սպանութեան յանչափ պատիժս տանջանաց դատապարտեցաւ, իսկ որչափ առաւել հնոցք և հրեղէն գետոյն հոսանք քեզ սպասեսցեն։ Քանզի առաւել ՀՀղիւ պահանջէ ած 'ի ձեռաց առն զարիւն ընկելի իւրոյ, և մանաւանդ զանպիսի սպանութեաց՝ որ փոխանակ կսկծելի և տգեղ ինչ բանից և կամ վասն սակաւ ինչ պարտուց՝ քինահանութեան ոք ինքեան մեծամեծս և ահեղ արիւնս հեղու։ Եւ արդ ած ըմբռնաւ, ով թշուառականդ, դիմարութեան անօրէնութեդ քո. և 'ի մեավաստակ անօրէնութեան քո ահա այրեցան համբարքն, և հրդեհեցան տունքն, մեռան բնակիչքն, կորեան ինչքն, և ամ ստացուածքն ապականեցան։

Լաւ արդ զինչ շահեցար զսատանայական անօրէնութիս կատարելով. բայց միայն զտուգան ոչ։ և զերկիւղ գեհենին ստացար, հուր և խաւար և տանջանս յաւիտենականս։ Զնոսա չիցանեալ հրովն չարչարեցեր, և քեզ պահին անչէջ հնոցք բորբոքեալ, ուր հուրն խաւարայնն 'ի ներքոյ վառեսցի, և գետք հրեղէն 'ի վերայ հոսեսցեն նոցա։ Աւժամայն մի ցաւեցուցեր, և զքեզ ահեղ պատիցն կսկիծք և դաժանութեն որդանցն թիւնաւորաց միշտ հանապազ անհարին ցաւոք կսկծեցուցանեն, ուր լալ ասաց է անդադար, և կրձել ատամանց անհանգիստ, և ամենև-

ին նեբու�ինչ անհնարին վարանացն ոչ գտանես. փոխանակ զի ընդ սակաւ ինչ զրկանաց մեծամեծս գործեցեր։ Զի եթէ զրկեցար ինչ 'ի նմանէ, և ցաւեցոյց զքեզ, քեզ պարտ էր անսալ վրէժխնդիր իշխանին, և դատաստանի մեծին ՅՀ, և ոչ անձամբ ինչ պահանջել քինահանութիւն. զի ծառայ որ զլծակիցն իւր 'ի նեղիցէ, և նա ժուժկալեալ համբերիցէ վասն ահի տեառն իւրոյ, տէրն դատի զդատաստան նորա։ Ապա եթէ վրէժխնդրութիւն և դատաստանի տեառն ոչ անսայցէ, այլ ինքն իւրովի առնուցու վրէժ 'ի ծառայակցէն իւրմէ, զարթուցանէ զսրտմտութիւն տեառն իւրոյ, զոր և դատաւորք աշխարհիս Ճշդիւ պահանջեն։ Եթէ ոք 'ի զրկելոցն ոչ անսայցէ վրէժխնդրութիւն դատաւորին, այլ արհամարհեալ զպատիւ իշխանութեան նորա՝ իւրովին իսկ վրէժ 'ի զրկողէն առնուցու, տես թէ քանի՞ բարկութիւն ածէ 'ի վերայ նորա դատաւորն. սոյն և առ դատաստանն ՅՀ։

Եթէ ոք զրկիցի 'ի զօրաւորէն [2], և համբերիցէ երբ կիւղիւ ՅՀ, և վրէժ զրկանաց ոչ խնդրիցէ 'ի զրկողէն, նորա տէր է վրէժխնդիր, և հատուցանէ նեղչացն նորա նեղութիւն, և չարչարողաց նորա չարիս, և պահանջէ 'ի զրկողէն զվրէժ նորա հրով գեհենին և զանազան տանջանօք։ Եւ նա որ վասն երկիւղին ՅՀ զրկանացն համբերէ, ընդունի զկատարեալ համբերողացն զպսակս, և զյաւիտենական զբարութիւս սրբոց և արդարոց։ Իսկ որ ոչ թողու յաւծ զվրէժխնդրութի զրկողին, և ոչ անսայցէ մնալ դատաստանի նորա, այլ յափշտակէ զիշխանութիւն վրէժխնդրութեան ՅՀ, և զքէն զրկանաց իւրոց ինքն պահանջէ, զարթուցանէ 'ի վերայ անձին իւրոյ զսաստիկ սրտմտութիւն ահեղ բարկութեանն ՅՀ՝ չարչարել և տանջել զնա անողորմ և աննեղելի տանջանօք հրով գեհենին և աննշոյլ խաւարաւն, ուր բաղում ողբովք և դառն տանջանօք կոծեսցի և լացցէ զահեղ աղէտիցն զնեղութիս, և ամենևին ոչ ինչ օգտիցի. փոխանակ զի դատաստանին վրէժխնդրութեան ՅՀ ոչ հաւանեցաւ, այլ արհամարհեաց զպատիւ դատաւորութեան ՅՀ, և զդատաստանն

1 Յօրին. Էր. եդաւ ըստ այլ օրինակի։ 2 Յօրին. զօրաւորէն։

ՅՍ ինքն դատեցաւ՝ քինահանութիւն ունելով զկողն իւր։ Եւ որպէս դատեցաւ զկողն, առաւել ևս բազմապատիկ տանջանօք դատելոց է յոյժ։ Զի զկողն ընդ տակաւ ինչ զրկանաց է դատելոց. իսկ քինահանն ընդ անեթիւ ինչ կորստեան, և ընդ բոլոր ստացուածոցն ապականութիւն, և ընդ բազումս արեան հեղման է դատելոց անուերելի տանջանօք։ Զի թեպետ և ինչք և տուն և բնակիչքն ապրեցան ՚ի հրոյն ապականութիւն, սակայն նա զանօրէնութիւն անձին իւրոյ կատարեաց. և զոր ինչ կորուսանէն կամեցաւ, ընդ ոմի է պարտասան պատժոց պատուհասից և անհնարին տանջանաց։

Լաւդ մի օր յանդգնեսցի յահեղ անօրէնութիւս քինահանութեան, և մի զանձին վրէժս պահանջիցէ, այլ անսալ դատաւորին ասց. զի «Խմէն վրէժխնդրութիւնքս, և ես հատուցից՝ ասէ տէր»։ Բայց դու մի՛ չար փոխանակ չարի հատուսցես. այլ թէ քաղցեալ իցէ թշնամին քո, հաց տուր նմա. և եթէ ծարաւի է, ջուր. և զչարեացն զհատուցումն ես հատուցից՝ ասէ տէր։ Եւ արդ որովհետև տէր է վրէժխնդիր և հատուցանող զչարացն և զրկելոցն, ոչ օր պարտի զվրէժ անձին խնդրել, և ոչ զքէն զրկողին պահանջել. զի այս անօրէնութիւն առաւել ևս զանցուցանէ զհեթանոսական ամբարշտութիւնքս, յորմէ ամենայն զգուշութիւնք հեռասցուք, զի մի՛ ի խորխորատ կորստեանն ընդ սատանայի իջեալ այրեսցուք, և անլոյծ կապանօք կապեսցուք, և անհրաժեշտ տանջեսցուք յանշէջ խաւարին։ Ա՛յլ փախիցուք յորոգայթից սատանայի. անարգեսցուք զհրամանս նորա. մերժեսցուք ՚ի չարայուշն օխակալութենէ, և փարատեսցուք զկսկիծ սրտից՝ զոր սատանայ ՚ի մեզ իբրև զհնար լուցանէ, և իբրև զոց ՚ի վեր բորբոքի՝ կատարել զքինահանութիւն անօրէնութիւն. Զայս արհամարհեսցուք, և ընդ զրկողին խաղաղութիւն արարեք. զթշնամին սիրեսցուք, զատելին օրհնեսցուք, չարարարին բարի արասցուք, և զնմա՛ինչ ըստ հաճոյիցն ՅՍ արասցուք. զի եղեցուք կատարեալք որդիք Հօրն երկնաւորի, և ժառանգեսցուք զանանց բարութեան վայելչութեան ՚ի Քրիստոս ՚ի տէր մեր։ որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

ԺԴ

ՎԱՍՆ ՍԱԿԱՒ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈՐ ՈՉ ԱՊԱՇԽԱՐԵՆ *

ՅԱՆԿԱՐԾԱԿԻ [1] գողանայ և աներևոյթ յափշտակէ զմիտս բազմաց սատանայ, և [2] մոռացուցանէ զպատուիրանս ՅՀ. և իբրև ըմբռնէ զՅՀՄ խորհուրդս նորա և զդայարանս նորա, և [3] պատրուակէ 'ի ՃՀՄարտուէ զմիտս նորա. և սերմանէ զորոմն անօրէնութիւն 'ի խորհուրդս նոցա, և զոր ինչ մեղանչեն 'ի պատուիրանս ՅՀ՝ փոքր կարծեցուցանէ 'ի սիրտս նոցա։ Լուաք 'ի պատուիրանաց ՅՀ՝ եթէ յովտ մի [4], որ է գրակէս, ոչ կորիցէ յՅՀՄ պատուիրանաց ՅՀ և 'ի մարգարէից. և ընդ դատարկ բանից և անպատեհ խորհրդոց և ընդ մտածութիւնս եմք դատելոց։ Իսկ՝ զինչ արասցեն որ ընդդէմ պատուիրանացն ՅՀ գործեսցեն և սակաւիկ ինչ կարծիցեն, մինչև յայտնի գողունիս և փոքր և սակաւ համարեսցեն. և առ ոչ ինչ կարծելով զսոսկալին՝ անապաշաւ թողուցուն, և ոչ բեկեալ սրտիւ և ցաւագին անձամբ խոստովանեսցեն, և [5] բազում պաղատանօք ապաշխարիցեն. այլ չարին խորհրդովք յՅՀՄ ինչ անխտիր մերձենան և ոչ ինչ համարին, և ասեն՝ եթէ փոքր ինչ գողունիս առնին և կամ արտաքուստ ոչ խնդրէ և կամ դատի ՅՀ։ Ամբարիշտ և սատանայական է այս բարբառ, և լի բազում անօրէնութիւն։ Եւ եթէ ողորմածն ընդ ուղիղ կամացն միայն զարքայութիւնն ընդունի, և ընդ բաժակի միոյ ջրոյ վարձս բազումս, զիարդ զյայտնի մեղս անհամար թողուցու։

* Ի միում օրինակի յանուն Եփրեմի մակագրի Ճառս. և յայլում՝ առանց անուան մատենագրի։

1 Մի օրին. Անկասկած յափշտակէ Ն անէրևութիւնքեր գողանայ։

2 Յօրին. Լիս Ն... ՅՀ. եգաւ ըստ այլ օրինակաց։

3 Այլք ապա։

4 Մի օր. Խէրնէս ի, որ է գրակէս ի։

5 Յօր. Չկք Ն... ապաշխարիցեն. եգաւ ըստ այլոց։

Բդ մի այդպիսի կարծեցուցանիցէ՝ զբեկ սատա-
նայ. այլ և եթէ միով դանկիւբ չափիցին յան-
ցանքն՝ հատեր և կոխեցեր զհրամանն ՅՍ, և զամե-
նայն պատուիրանս նորա արհամարհեցեր. զի որ
միով ինչ պատուիրանացն ՅՍ զԼեցիցէ, եղև ՅՍ օրի-
նայն պարտապան։ Զի ոչ եթէ չափք ընդ ինչս չարա-
ցուցանեն զվերս մեղացն, այլ հրամանահատութիւնն[2]
կորուսանել զպատուիրանաւորացնն։ Զի որ զհրաման-
տակս ոք արքունի պատառէ, ոչ՝ միայն զքարտն
փոխանակ քարտին պահանջիցէ՝[3] ի նմանէ, զի զայն և
սակաւ ինչ լուսայիւք մարթ էր վճարել, և կամ ըստ
չափոյ քարտին պատժել, այլ ընդ արհամարհելոյ
զհրամանս թագաւորին են տանջանք զանազանք և
մահք դառնք։ Սոյնպէս և Աղամայ ոչ եթէ մեծ
ելին գողանքն, այլ հատուցին միոյ ինչ մրգոյ։ Եւ
արդ տես զաղաւորմ հոյլս պատուհասիցին, զանիծիցն
և զմահուն, ոչ միայն 'ի վերայ Աղամայ, այլ և
ամենայն ծնունդոց Աղամայ. զի ոչ եթէ գողուն
մրգոյն եղև պարտապան, այլ հրամանացն արարչին
և բանի բերանոյ նորա. զի որ ասացն՝ եթէ մի սպա-
նաներ, նոյն ասաց՝ եթէ մի գողանայցես։ Եւ ոչ ե-
թէ փոքու և մեծի մեղայ ինդիր իցէ, այլ պատուիր
բանաւանցուցեեսն և հրամանահատութէ. զոր և
ինչն իսկ ասէ, եթէ և յետի նագաբակիսն ինդրեսցի։
և եթէ լուծցի մի ինչ 'ի պատուիրանացն ՅՍ՝
փոքր կուլեսցի յաքբայութէ։ Զի զոր ինչ և է 'ի վերս
մեղայ, և փոքր համարեսցի և ոչ ապաշխարեսցէ,
այն են մեղք մահուչափ։

Տես զի փոքրիկ է հատ մանանխոյ, և սպա ամէն
և ծառանայ. սակաւ է և խմոր, և զամ զանկուածն
իւր նմանեցուցանէ. նուազ է և փայլակն կայծակէ,
այլ 'ի նիւթ ինչ մտեալ՝ զաղաւորմ վայրս հրդեհէ.
նեղ և նուրբ է և խայթոց օձի և սուղ ինչ վերք
նորա, այլ դաժանութիւն թիւնից նորա դառնա-
տեսիլ մահ գործէ. անելուստ է և հարուած կար-
տեսիլ մահ գործէ. անելուստ է և հարուած կար-
ձի, այլ սատակել ընդ ՅՍ մարմին կսկիծ արկանէ

1 Յօր. խորհրդոյ-ոյանիցէ. եդաւ հորդանէ։
2 ՅՍ օրին. հրամանաւ սաստիկ այլոց։
3 Յօրին. դահանէ. եդաւ ըստ ըստ այլոց։

մինչև 'ի սիրտն։ Ո՞րչափ ևս առաւել հրաման բանի բերանոյ այդ դառնամահ տանջանօք տանջել զարհամարհիչս իւր։ Ահա փոքր համարեցաւ Քամ զանպատկառութիւնն 'ի հօրէն, և եղև յանէծս և 'ի ծառայուն ամ զաւակօք իւրովք։ Փոքր համարեցան և որդիքն Ահարոնի զեղծաւորութիւն սպասաւորութեան իւրեանց, և հուր օտար եկեր զնոսա։ Փոքր համարեցաւ Կայէն զանընտիրսն մատուցանել պատարագ, և խոտել անարգել եւ յերեսացն այ։ Փոքր համարեցաւ և մարգարէն զհրաման հացին չուտելոյ, և առիւծ 'ի Ճանապարհին եբեկ զնա։ Եւ ամ որ փոքր համարեցաւ զհրամանս պատուիրանացն այ, պատիժս մեծամեծս ընկալաւ, ոչ միայն յաւիտենական տանջանօքն, այլ յանցաւորս և յառժամանակեայս ևս՝ պատժի։ Զի որպէս յողորմութենն երկու լումայիւք զբոլոր ողորմութեանն զվարձս ընկալաւ, սոյնպէս և 'ի պատուիրանազանցութենն թէ և հաւասար ոք երկու լումայիս մեղեցէ և ոչ ապաշխարիցէ, զբովանդակ պատիժս և զտանջանս պատուիրանազանցութենն ընդունի։ Զի որ զքծուար երկաթոյ գողանալ մտաբերէ, նա թէ և ոսկոյ պատահէր՝ ոչ ակն ածէր. քանզի ինքն իսկ Յն ասէ. "Որ 'ի սակաւուն անիրաւ է և 'ի բազմին անիրաւ է. որ 'ի սակաւուն հաւատարիմ է, նա և բազմին հաւատարիմ է"։ Զի թէպէտ և թուին ոմանց սպանութիւք մեծամեծք և փոքունք, այլ մի է հրամանն այ՝ եթէ մի գողանար, մի՛ ինար, և մի՛ սպանաներ, Ահա մի է հրամանատուութի սակաւուն և մեծին։ Զի որ սպանանէ զթագաւոր ոք, նոյն սպանութի է և որ զաղքատն սպանանէ, և նոյն սպանութի ծերոյն և տղայոյն. և որ ինայ ընդ թագուհւոյն, նոյն ինութի է և որ ընդ աղքատին. սոյնպէս և որ գողանայ ոք ոսկի, նոյն գողութի է և պատուիրանահատութի և որ զկապարն գողանայ։

Ա. Լաւաւել ևս մեղադրելի է՝ որ վասն ոչընչին զհրամանն այ արհամարհեայ. զի որ վասն բազում ոսկւոյ զոք սպանանէ, թերևս ասէ ոք՝ թէ յոսկւոյն խաբեցաւ. իսկ որ միոյ լումայի զոք սպանանէ, ա-

1 Յոլինակին չկ Ա. եդաւ ըստ այլոց։

ռաւել եւս տանջանս ընդունի։ Սոյնպէս է և որ սա-
կաւուք զպատուիրանս այ արհամարէ. եղկելի է և
թշուառական և արժանի բազում տանջանաց։ Եւ
եւս առաւել չարագոյն է՝ որ ընդանոյն և ջերմին մե-
ղանայ. և չար է սպանութիւն զոր անձին ոք առնէ
քան օտարին. զի այնչափ բորբոքեցաւ ախտ ընչասի-
րութեն՝ մինչև առ ընդանին և մերձաւորին ետ մե-
ղանչել։ Եւ արդ մի ոք ասիցէ՝ եթէ յընդանեաց
անտի հատանեմ, և այս ոչ ինչ վնասէ. այլ գողու-
թիւն է, և առաւել եւս մեղանչական է քան եթէ յօ-
տարացն գողանայցէն. քանզի ընդանեաց և սիրե-
լեաց մեղանչեն, որպէս վերագոյն ասացի՝ եթէ չար
է անձնամահութիւն քան զօտարսպանութիւն։

Լ։ Արդ զայսպիսի մտախաբ կեղծաւորութեն 'ի
բաց արասցուք, և բազում զգուշութիւն զպատուիրա-
նըս այ պահեսցուք. զի ոչ եթէ յակամայ կամաց բրա-
նագատէ զմեղանչած գործել զբարին, այլ թողու յանձն
իշխանութիւն կամաց մերոց։ Եւ եթէ ոչ երկիւղիւ
պահիցեմք զՀրամանս Նորա, պահէ զմամ յանցանս
մեր 'ի մեծ օր ահեղ դատաստանին և սոսկալի բեմ
բին յանդիմանութեն՝ յորժամ աթոռ դատաստանին
դնի, և հին աւուրց նստի, և գեսք հրեղէնք յոր-
դեալ երանեն, հնոցք բորբոքեալք, և տարտարոսք
խաւարայինք, լայուն ածաց, և կրճատումն ատամանց,
և սուգ անմխիթար մեղաւորաց։ Արդ զայս ամ ըզ-
մտաւ ածելով զմնդվայրաբանուիս մեր դադարե-
ցուսցուք, և գծուլութիս մեր 'ի փայթ դարձուսցուք.
հրամանաց Նորա զգուշացուք, և զոդիս մեր մաք-
ռեսցուք. սրբութիւն զաւուրս մեր անցուսցուք, և ան-
մեղութիւն զվախճանն կատարեսցուք. զփամագելի
դրախտն ժառանգեսցուք, և յանմահ բարին վայե-
լեսցուք 'ի ՔՐԻՍՏՈՍ մեր. որում փառք և պա-
տիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 Ա.ՅԼՔ զմեղաւորսն առանձնացան կամ առին։

2 Մի օր. զընդվայրաբանաց բիւրոնս գոր։

ԺԵ

ՎԱՍՆ ՉԱՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԴՄԱՆ *

Յոցժ չար են սովորութիք չարին ամ ուրեք. այլ առաւել ևս չար ախտ և՝ սովորութիք անօրէնութեց էն երդմունք. և այնչափ յիմարեցուցանէ 'ի սովորուն ախտին՝ մինչև յընդելական սովորուէն և չարիքն չարիք իսկ ոչ երևին։ Որպէս և այժմ զբազումս տեսանեմք զոր սովորեցոյց սատանայ յերդմունս անօրէնս. և 'ի սիրտս իւր ոք ոչ երկնչի՝ եթէ մեղս ինչ անօրէնս գործեսցէ։ Թէպէտ և ասաց 'ի հնումն՝ եթէ 'ի տէր ամ քո երդնուցուս, ոչ եթէ հրամանս ինչ երդման հաստատեաց, այլ զտղայական միտս նոցա յանուանցն 'ի կռոցն երդմանէն հեռացուցանել կամեցաւ։ Քանզի ոչ եթէ անդէն և անդ զամ կատարելութիւնս կարէին ընդունել, այլ ընդելացուցանէր որպէս յովանակս տրմուզս։ Եթէ ասացեալ էր թէ ամենևին մի երդնուր, թերևս և չերդնուին իսկ. այլ եթէ երդնուցուս, 'ի տէր ամ քո երդնուցուս։ Իսկ 'ի նորումն քո զամ հրամանս կատարելուն պատուիրեաց, և ամենևին 'ի բաց եբարձ զերդումն սատանայականս։ "Եւ ասէ Մովսէս՝ թէ ամենևին մի երդնուցուս սուտ. այլ ես ասեմ. ամենևին մի երդնուցուս, մի յերկինս՝ զի աթոռ է ամ, մի յերկիր՝ զի պատուանդան է ոտից նորա, և մի յԵրուսաղէմ՝ զի քաղաք է արքայի մեծի, և մի 'ի գլուխքդ երդնուցուս՝ զի ոչ կարես մազ մի սպիտակ առնել, կամ թուխ։"

Այս արդ տես զառաւելուն նորոյ պատուիրանիս։ Մովսէս ասաց թէ սուտ մի երդնուցուս. այլ ես ասեմ, ամենևին մի երդնուլ, մի սուտ, և մի արդար. զի երդումն արդար երբէք ոչ է, այլ 'ի սատանայէ է. զի ինքն քո ասաց, եթէ որ քան զայոյն և քան զոչն աւելի է՝

* Եփրեմի ընծայի և այս Հաւ։ 1 Յօրինակին է։
'ի Հաւընտրի ուրեք։

'ի սատանայէ և։ Եւ արդ եթէ յաթոռն ոչ չհրամայէ երդնուլ, իսկ քանի՞ գեՀենի և ահեղ հրոյ մատնեցին որք յոռի երդնուցուն. և եթէ 'ի պատուանդանն չհրամայէ երդնուլ, իսկ յո՞ր խաւար երթիցէ՝ որ 'ի խաչն երդնուցու և 'ի չարչարանս նորա. և եթէ 'ի գլուխն չհրամայէ երդնուլ, յայտ է՝ թէ ոչ ես իշխան 'ի վերայ գլխոյ քո, այլ այն՝ որ սպիտակացուցանէ. և եթէ գլխոյդ ոչ ես իշխան, որչափ ևս առաւել ընկերին։ Իսկ որպիսի՞ տանջանօք դատապարտեսցին որք 'ի մարգարէս և յառաքելսն և 'ի մարտիրոսս երդնուցուն. և եթէ յերուսաղէմ չհրամայէ երդնուլ, յայտ է՝ եթէ և ոչ 'ի նոր քնակիչս նորա. և եթէ յերկինս չհրամայէ երդնուլ, յայտ է՝ եթէ և ոչ յերկնաւորն։ Արդ ո՞ւր է արդար երդնուլ, յորժամ ասիցէ՝ եթէ ամենևին մի երդնուլ, մի՛ յո՞ւ, մի՛ յերկինս, մի՛ յերկիր, և մի՛ որ ինչ 'ի նոսա է. ամենևին արգել և եթարձ զսովորութիւն սատանայական երդմանց։ Իսկ զի՞նչ. եղիցի՞ ձեր բանն այոյն այոյն, և ոչն ոչ. և որ քան զայն աւելին է երդումն՝ այն 'ի սատանայէ է։ Արդ ո՞ւր է արդար երդնուլն, յորժամ ասացն՝ եթէ որ քան զայոյն և զոչն աւելի՝ որ ասիցէ՝ 'ի չարէն է։

Լոյս արդ որ զերդումն որ արդար ասիցէ, յայտ է եթէ զսատանայ արդարացուցանէ։ Քա՞ զերդմունս՝ ՆՀնուեղ սատանայի՝ ասաց. բայց միայն զայս երդումն՝ որ հրամայեացն զայոյն և զոչն. զոր և իւր իսկ 'ի կիր արկեալ երդուաւ Աբրահամու, և ասէ. "Աւյ օրՀնելով օրՀնեցից զքեզ։ Եւ այլուր ասէ. արդարեւ ասեմ ձեզ. և 'ի միւսումն ասէ. ամէն ամէն ասեմ՝ ձեզ։ Այս է երդումն զոր հրամայեաց մեզ, և այսպիսի երդմամբք հաստատին, և վստահանային ամենայն հաւատացեալք։ Իսկ չարք և հակառակողքն 'ի սատանայական երդմանցն առնուն զՀիմ հաստատութեան, որպէս և Պաւղոս ասէ՝ եթէ՝ մի՝ հակառակողացն հաստատութիւն վՀիս երդումն է։ հակառակողաց և ոչ քրիստոնէից հաւատացելոց։ Իսկ հաւատացելոցն՝ այոյն այո է հաստատուն, և ոչն ոչ. և այ պաշտօնեայն որ քան զայոյն և զոչն աւելի՝ երդնուցու, թէ և քրիստոնեայ անուանի վասն միլը

տութեն, այլ ոչ հաւատացեալ, բայց հակառակող։ Որպէս քրիստոնեայք են և գողք, քրիստոնեայք են և պոռնիկք. նոյն քրիստոնեայք են և հակառակողք, երդմնահարք և երդմնակերք։ Իսկ հաւատացելոց այս պատուիրանապահութի՛ն է որ վասն երդմանս է. զոր և առաքեալն Յակոբոս եղբայր ՝ն յայսմանէ զգուշացուցանէ ասելով. "Յառաջ քան զ՚ամ մի՛ երդնուցուք, մի՛ յերկինս, և մի՛ յերկիր, և մի՛ յայլ ինչ երդումն,,։ Եւ վասն այսորիկ ասաց, եթէ յառաջ քան զ՚ամ, զի՝ երդումն է անօրէնութի՛ առաւել քան զ՚ամ ամբարշտութիս մեղայ։

Ա՚հա մեղս և անօրէնութիս գործեցին որդիքն Իսրայէլի ոմանք չարաչար սպանութիս և պոռնկութիս, իսկ ոմանք զհայր և զմայր սպանին. ոմանք ըզ կանայս ընկերաց յափշտակեցին. ոմանք զուստերս և զդստերս իւրեանց զոհեցին դիւաց. ոմանք թողին զ՚ա՚ծ, և կռոց երկիր պագին. և այսու ՝ամենայն ոչ զարթեաւ սրտմտութիւն ՝այ՝ ի վերայ նոցա՝ որպէս յորժամ երդուանն և ստեցին. քանզի որթ կտրեցին ՝ի տաճարին, և անցին ընդ մէջ քահանայքն և թագաւորն Սեդեկիա, և երդուան արքային բաբելացւոց, եթէ ոչ ապստամբեմք և ապստամբեցին։ Եւ ասէ ՝ա՚ծ՝ թէ Սեդեկիա որ երդմանն իմումն ստեաց, ասէ՝ ահա ես հանիցն ընդ կառափն նորա։ Ապա յարոյց ՝ա՚ծ զարքայն բաբելացւոց ՝ի վերայ Երուսաղէմի, և եկին պատեցան զօրքն զնովաւ քաղդէացւոց, զքաղաքն հիմն ՝ի վեր արարին, զտաճարն աւարեցին, զաչս թագաւորին խաւարեցուցին, զորդիս նորա փողոտեցին, ըզմեծամեծս նորա սրով սատակեցին, և զժողովուրդն ՝ի գերութի՛ վարեցին։ Այս են երդման անօրէնութիք առաւել քան զ՚ամ ամբարշտութիս. որպէս և գրեալ է՝ թէ "Արդարացաւ ապստամբութի՛ն Իսրայէլի առ ուխտազանցութիքն Յուդայ,,։ Ապստամբութիւնն Իսրայէլի կռապաշտութիւնն էր, և ուխտազանցութիւնն Յուդայ՝ երդումն Սեդեկիայ. և վասն առաւել երդմանն Յուդայ կռապաշտութիւնն Իսրայէլի որպէս թէ արդարուի համարէր։ Զի որ-

1 Յօրին. չեք ՀՒ. եգաւ ըստ Նօտրագիր օրինակին։

պէս որ սակաւ ինչ ցաւ ունիցի, և ապա յետոյ սաստիկ կսկիծք ինչ՝ի վերայ հասանիցեն, առ աղէտս վերջին ցաւոցն զառաջինն որպէս առողջութիւն համարիցին, նոյնպէս և առաւել մեղայն և չարութեն երդմանն այլ անօրէնութիւք որպէս եթէ արդարութի համարէին։

Լ։ Արդ՝ի չար սովորութենէ ախտիս այսորիկ ամենևին իսկ մեղս չարաչարս և անօրէնութիւնս ոք ոչ համարի. այլ իբրև զհուր վառեալ՝ի բերանն զերդման սովորութենն այրեն հանապազ և ոչ սգան. այլ և՝ի հրապարակս երդնուն հանապազ։ Եւ յորժամ յեկեղեցին երթան մտանել՝ի նեղբս՝ի յերդնուլ՝ զարթնու ինն և խոչտի. ընդէր. զի յերդումն երթամ, ասէ. և որ արտաքոյն երդուաւ, բաղում անգամ զայն ոչ իմանայ, և ոչ համարի ինչ առ ընդելանան սովորութեաբ։ Մինթ՝ի նեղբս բաւանդակեալ է ՇՇ, և արտաքոյ ոչ. այլ նա արտաքոյ է և նեղբոյ։ և ՇՇ որ մեղս և անօրէնութիւն առնէ, եթէ արտաքոյ գործէ, և եթէ՝ի նեղբս՝ առաջի ՇՇ է։ Եւ դու ըստ հրապարակին երդումն մի փոքր ինչ և ընդվայր համարիր։ Ի միտ առ զոր ասեմս։ ՇՇ սպանութիւք եթէ արտաքոյ է, եթէ ընդվայր ինչ, սպանութիւն գործեցաւ. և ՇՇ գողութիւք եթէ արտաքոյ և եթէ՝ի նեղբս, և եթէ ընդ խաղ ինչ և եթէ ընդ՝ վայր, գողութեն գործեցաւ. և ՇՇ պոռնկութիւն եթէ արտաքոյ և եթէ՝ի նեղբս, և թէ զինչ օրինակաւ է, պոռնկութեն գործեցաւ։ Սոյնպէս և երդմանք ՇՇ եթէ արտաքոյ երդնուն և եթէ՝ի նեղբոյ, և կամ ընդ խաղ ինչ ընդ վայր, և եթէ զինչ օրինակաւ և իցէ, չարութիւն երդմանն կատարի։ Մի զայս փոքր կարծեցուցաներ. եթէ աստ երդուար՝ և անդ, եթէ աստ ստեցեր ՇՇ՝ և անդ, եթէ աստ ուրացար՝ և անդ. և ՇՇ՝ուրեք երդուար՝ առաջի ՇՇ երդուար, առաջի ՇՇ ստեցեր, առաջի ՇՇ ուրացար։

Մ։ Զի՞նչ արասցուք զահեղ ամբարշտութիս ախտիս այսորիկ. զի իբրև զհուր հոսեցաւ ընդ ՇՇ երկիր, և լցան բերանք ՇՇ բոցով անօրէնութեաբ ախ-

1 Յորին. պակասէր ընդ. եգաւ ըստ այլ տեղեաց։

տին։ Որք 'ի հրապարակս և երդմունք 'ի բերանս. մանկունք 'ի զբօսանս և երդմունք 'ի բերանս. վաճառականք-վաճառէն և երդնուն. թշնամանողքըն թշնամանէն և երդնուն. դատախազողն դատախազէ և երդնու. և ամենուն քան զիսօսս բերանոյն սատանայական երդումն յառաջէ. և ամ ցոփոգեացըն և աղալեզուացն[1] չև խօսք 'ի սրտին՝ երդումն 'ի լեզուն կայ պատրաստ։ Եւ արդ ո՞ զայսպիսիս մարդ անուանեսցէ. չէ և չէ իսկ ասել մարդ, այլ օձ չար և չարին սատանայի սպասաւոր։ Պիղծ է բերան այնպիսոյն, և հուր ժանդահոտ ցոլացեալ ելանէ 'ի բերանոյ նորա հանապազ։ Ընդէ՞ր հանապազ առաջի այ հայհոյես, երդնուս և ուրանաս։ Ընդէ՞ր հուր առեր 'ի բերան անդ այրել զքեզ հանապազ։ Ընդէ՞ր սուր սրեալ 'ի լեզուիդ ունիս՝ անդադար զքեզ խոցոտել. ո՞չ գիտես՝ եթէ երդումն տեգք սրեալ են սատանայի, և հանապազ որչափ երդնուս՝ ցցին 'ի սրտիդ քում։ Երդումն կապանք սատանայի՝ կապէ զմարդիկ, և լուծումն ոչ գոյ։ Երդումն խեղդ անձին՝ որով խեղդէ զմարդիկ 'ի ժամ մահուն, և առեալ տանի 'ի դժոխս։

Եւ արդ եղբարք, երկիցուք յերդմանէ քան յամ մեղաց և քան յամ անօրէնութենէ. զի քան զամ մեղս հեռացուցանէ յայ։ Վասն զի գիտաց անիծեալ թշնամին՝ թէ 'ի ժամ մկրտութենն երդմամբ հրաժարեն յինքն, և երդմամբ ուրանայցեն զիս, երդմամբ հեռասցին յինքն ասելով՝ թէ հրաժարեմք 'ի քէն, սատանայ, հրաժարեմք 'ի պաշտամանէ քումմէ, հրաժարեմք 'ի հրեշտակաց քոց, հրաժարեմք յամ խաբէութենէ քումմէ։ Եւ դարձեալ երիցս անգամ երդուան և հաւատացին 'ի Երրորդութիւն ասելով՝ հաւատամք 'ի Հայր, հաւատամք Որդի, հաւատամք և 'ի սուրբ Հոգին. և կնքեցին զինքեանս Երրորդական զօրութիւն Հօր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն. և զսուրբ խաչն 'ի վերայ մատանի եդին։ Եւ ես յորժամ հայիմ յերեսս նոցա, և տեսանեմ զնշան խաչին սրբոյ դրոշմեալ 'ի վերայ երեսաց մար-

1 Ա յսպէս յօրինակին. որ և փոքր մի զկնի աղաւ-այ-ելեաց գրէ։

դոյն, յեռս երթամ ՝ի սուրբ նշանէն և փախչիմ և հեռանամ, և չկարեմ ինչ առնել։ Խորհեցաւ և ասէ. զինչ արարից, և կամ զինչ գործեցից, ի կա-ցացից հեռացուցանել զբիւրտանեայս ՝ի մեծութենէ և հիմանէ հաւատոց սուրբ Երրորդութեան, և ՝ի զորու-թենէ և ՝ի պատկանութենէ սուրբ խաչին։ Եւ ասէ. զի-տեմ զինչ արարից. զի երդմամբ ուրացան զիս, և երդմամբ հեռացան ՝յինէն, ուսուցից և ես առհա-սարակ ՝ամ մարդկան՝ թագաւորաց և իշխանաց, ե-պիսկոպոսաց և քահանայից ; մանկանց և ծերոյ, ա-րանց և կանանց երդմունս սուտս ՝ի հրապարակս, ՝ի վաճառս, ՝ի տունս, յեկեղեցիս, յարեգակն և ՝ի լուսին և յաստեղս և ՝ի գլուխս իւրեանց և յայլս և յոճ՝ ինքն գլխովին և ՝ի ՝որ խաչն Քրիստոս, որ է կատա-րեալ ուրացութիւն և հեռանալ ՝ի քրիստոնէութենէ և ՝ի զորութենէ սրբոյ խաչին, և ապա կարացից յաղ-թել ՝ամ մարդոյ։ Եւ արդ ՝ի երկնչելիսն յահագին և ՝ի կործանիչ և յանկանգնելի չարեացս այսոցիկ. ՝ի գողայցելսն և ընդ երկրաւ մտանիցեմք՝ որ հանէ զմեզ յերեսաց ՝ի, և տայ ՝ի ձեռս սատանայի։

Ա՝յլ երդմամբ հաստատեմք զբերանս, զի առանց երդման ոչ հաւատայ։ Զէ այդ հաստատութիւն, այլ սատանայական սովորութիւն. քանզի զբանն միտք ա-ռաքինիք ընտրեն, և ոչ երդմունք. զի առաքինեացն երկիւղածիցն թէ և չերդնուն՝ հաւատան. իսկ ցա-փոգեացն և աղաւայլեզուացն թէպէտ և բիւր անգամ երդնուն՝ ոչ զոք հաւատայ. զի ՝ամ որ ՝ի մտացն հաստատութիւն և յառաքինութիւն հայի, և ոչ յընդ-վայրած[1] լեզուին աղուութիւն։ Քանզի մեծ առաքինու-թիւն այս է՝ եթէ մտօք զոր ՝ի բանս կամ յերդմունս հաստատուն կայցէ, քան զողորմութիւն և զպատա-ղարս մատուցանել. այն լինչիցն ձեռնհասութիւն է, քայց ՝ի բանս և յերդմունս հաստատուն կալ՝ մտացն առաքինութիւն է. և որոյ[2] միտքն առաքինիք են, երդումն զոր ՝ի նմանէն ոչ պահանջէ։ Իսկ երդմանց սո-վորութիւնք յանեկիւղածութիւնք է, և յանընտրող յիմարութենէ. հանապազ կապէ զբանս իւր երդ-

1 Յորինակին ընդվայրած։ 2 Յորինակին որ։

մամբք, և կապէ զհոգին իւր ընդ հուր գեհենին։

Եւ արդ զայս ամ իմացեալ թափեսցուք զթմբիր յիմարութեան մերոյ. երկիցուք յահէ ահաւորի մեծին այ, և բազում զգուշութիւն պահեսցուք զհրամանս պատուիրանացն այ՝ ամենաքննող և ճշմարիտ ահեղ դատաւորին, և զչար սովորութիւնն 'ի լեզուաց մերոց 'ի բաց արասցուք, և առաւել փութով հեռասցուք 'ի սատանայական և 'ի սատակիչ ախտիցն երդման. և մի՛ վայրապար ընդ այ յուխտ մտցուք և զսուրբ անունն այ ընդ երդմանն կապեսցուք. այլ վստահացուսցուք զմարդիկ յոչն և յայոյն մեր հաստատել. զի այս էն երդմունք քրիստոնէից հաւատացելոց. և ամենևիմբ ոչ նեղել զոք և զրկել, և ոչ հակառակութիւն երդմունս սատանայականս յեկեղեցի այ մուծանել։ Եւ զի՞ իսկ գոն, ասէ, դատաստանք 'ի մէջ քրիստոնէից. ընդէ՞ր ոչ դուք զրկիք և նեղիք 'ի նոցանէն, այլ դուք զրկէք և նեղէք զնա, որ ոչ էք 'ի քրիստոնէից հաւատացելոց, այլ յանօրինաց հեթանոսաց։ Արդ 'ի բաց արասցուք զայս ամ, և դիցուք սանձս լեզուի և կապ բերանոյ զերկիւղն այ. զի ըստ հաճոյիցն նորա խօսեսցուք, և զկամն նորա արասցուք. կացցուք առաքինութիւն, և վախճանեսցուք հաւատով, և անդ երթեալ զերկինս ժառանգեսցուք, և 'ի խոստացելոց բարութեցն վայելեսցուք 'ի Քս Յս. որում փառք և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ԺԶ

ՎԱՄՆ ԱՐԹԵՑՈՂԱՑ ԱՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆՑ*

Մեծ սղով և ցաւագին արտասուօք պարտ է պատմել զմիտս Ճառիս, և ցուցանել զանզեղջ չարութիւնս արքեցողացն, զանապաշաւ անօրէնութիւնս քամքասողաց՝ որ միշտ որովայնի իցեն պաշտօնեայք, և չար գիւին արքեցութիւն կան ՝ի հարկի ։ Եւ են հանապազ հայհոյողք և արհամարհողք և թշնամանողք պատուիրանացն ՝այ։ զոր և Պաւղոս իսկ լալով ողբայր զթշնամիս խաչին Քրիստոսի։ որոց կատարածն, ասէ, կորուստ է։ որոց ՝ած որովայնն իւրեանց է, և փառք ամօթն։ որք զերկրաւորս միայն խորհին, և ոչ զվարս առաքինութեան՝ զոր յերկինս վայելեմք։ և մեծաւ սգայութեամբ նմանեն անանցոց անմտից յամ ժամ խոստաՃարակ ։ զի թշնամիք խաչին են և չարչարանացն Քրիստոսի։ որկորեայքն և արքեցողքն՝ որ միշտ զորովայնն պաշտեն և՝ ոչ զՔրիստ, և անհնարին անզգայութեամբ զկեանս անցուցանեն։ որոց և յայտնի իսկ բոզբել մարգարէն՝ Եթէ անզգամք և անմիտք կորիցեն։ Դէ՞ռ ուրեք այնչափ անզգամագոյն անմտութիւնք կայցեն, և ոչ կարասցեն գիտել՝ Եթէ մեծ պակասութիւն է կուրի որ զրկեալն է ՝ի լուսոյ արեգական։ Եւ Եթէ այս պակասութիւն է, պարտ է գիտել՝ թէ որչափ ևս առաւել մեծագոյն ևս պակասութիւն է և անհնարին կուրութիւն այնոցիկ՝ որ խաւարեալքն են ՝ի լուսոյ պատուիրանացն ՝։ և վըիպեալք ՝ի գրոց տեղեկութենէ։ և ոչ կարէն որոշել զչարն ՝ի բարւոյն, և ոչ հաւասար միմեանց իմանալ։ Աւյսպիսի ինչ է զոր ասեմն։ որպէս թէ ուրեք գիպեսցին երկու օձք չարաթոյնք, և զմին թիւնաւոր կարծիցէ և փախչիցի ՝ի նմանէ, և ՝ի միւսն աներկիւղ մերձենայցէ՝ որ զնոյն չարութիւն մահաբեր թիւնիցն ունիցի,

* Եփրեմի ընծայի և այս Ճառ ՝ի Ճառընտրի։

1 Յօրինս ՝ի պապուրեանցն։ եւ գաւ ըստ այլ օրինակաց։

և չարամահ սպանանիցէ։ Նոյնպիսիք են՝ որ [1] զմի 'ի պատուիրանացն լսեն և պահեն երկիւղիւ, և զհաւասարն նորուն արհամարհեալ անարգեն, և նուիրն չարաչար կորնչին։ Եւ արդ այս է որով կորնչին. լաւաք 'ի Պաւղոսէ, մանաւանդ եթէ 'ի Քեռէ իսկ որ ասէ, թէ "Գողք և պոռնիկք և արբեցողք և բամբասողք զարքայութիւն այ ոչ ժառանգեն"։

Եւ արդ ո՞ւր կայցէ այսպիսի յիմարութիւն կուրութիւն՝ որ զայս ամ ընդ մի չարութիւն ոչ համարիցի։ Այլ յոմանց զգուշանայ և պահէ, և զոմանս արհամարհեալ անարգէ, և աներկիւղ մերձենայ՝ որ ունի զնոյն չարութիւն։ Արդարեւ իսկ անզգամք և անմիտք են այնպիսիքն, և նման կուրացն մոլորելոց որք ընդ խաւարն խարխափիցեն. այնպէս և նոքա յամ ինչ անխտրութիւք մերձենան, և լքեալք [2] 'ի սաստիկ ծուլութէն, և աներկիւղ գործեն զարգելեալսն 'ի պատուիրանացն։ Զի եթէ արգել զպոռնկութիւն և զգողութիւն, արգել և զարբեցողութիւն և զբամբասանս. զի միապէս հաւասար միով հրամանաւ արգել զամ։ Իսկ դու ընդէ՞ր 'ի համանման հաւասարացն յոմանց իբրև 'ի չարէ աներկիւղ հեռանաս, և յոմանց իբրև 'ի բարի անկասկած մերձենաս. զի եթէ պիղծ է գողութիւն և պոռնկութի, պիղծ է և բամբասանք և արբեցութիւն. ընդէ՞ր զպոռնկութի զքաջս և ապաշխարեսս, և վասն է՞ր զարբեցութիւդ անփոյթ արարեալ արհամարհիցես, որք միապէս վիրաւորեն, և երկոքեան սպանանեն։ Զի եթէ օրէնսդիրն հաւասար չարութի ցուցանէր, և համանմանս պղծութիւ. և որ ասացն եթէ գողք և պոռնիկք զարքայութի այ ոչ ժառանգեն, անդէն [3] ասայ՝ նոյնպէս բամբասողք և արբեցողք զարքայութի այ ժառանգել ոչ կարեն։

Եւ արդ եթէ չար է պոռնկութի, չար է և արբեցութի. իսկ ընդէ՞ր չերկնչիս և խորշիս յարբեցութէն իբրև 'ի պոռնկութէն. այլ աներկիւղ մերձենաս, և անկասկած կատարես զարբեցութէն պղծութիս։ Ո՞չ

1 Յօրին. չէք ոչ յաւելաւ ըստ այլոց օրինակաց։

2 Յօրին. Լքեալ. եդաւ ըստ այլոց օրինակաց։

3 Հատուածդ անդէն ասայ... ոչ կարեն չէք յօրինակին. առաւ 'ի նօտրագիր օրինակէն։

լուսաւոր 'ի Պաւղոսէ՝ զի միով պատժովք պատուհասեր զպոռնիկն և զարբեցողն։ Իսկ որ համարիցին եթէ զպոռնիկս գատի ՅԾ՝ , և զարբեցողսն ընդ նմին ոչ , այսպիսիքն յիմարեալք և կուրացեալք են մտօք։ զի նոցն հուր և նոցն վայումն և նոցն տանջանք են արբեցողին որպէս և պոռնկին։ և որպէս և մարգարէն զվայումն գեհենին նշանակելով ասէր։ «Վայ հզօրացդ ձերոց՝ որ ըմպեն զգինին , և իշխանաց՝ որ խառնեն զցբին»։ զի գինին իսկ , ասէ , այրեր զնոսա անտարուեթ և արբեցութիւն։

Զի և ամենք զայրեն իսկ ոչ իմանան։ զօձից չարաթիւնից բուռն հարկանեն, և զդառնամահ սատակումին որ անտի է՝ ոչ իմանան։ Զորոց ոչ միայն զոգիսն սպանանեն արբեցութիւնն զեղխութիւնք , այլ և զմարմինն փէտեն և ապականեն գինւոյն նեխութիւնք , և հնանալով զսիրան տաղտկացուցանեն , և նեղեն նոցկալումն և շնչալումն , և որովայնին փքալումն։ և զաղբմելն ոգիսն միտ նեղէ և չարչարէ իբրև զթշնամի, և արգելեալ պահէ 'ի մէջ և 'ի խաւարի՝ յորժամ մէջերք կերակրոցն և ըմպելեացն 'ի նեղքս ամբարիցին , և ընդ ցիս աղբոյն և տղմոյն որդունքն դուզիցին , և զկարգս աղեացն ողողեցեն , և դաղբաբոյն որդ վայնն փտեալ ապականիցէ։ Եւ միշտ հեծէ և հառնապալ թառանչէ յորովայնին ծանրութենէ , և զժահահոտ զգայութիւնն նեխուն զմերձաւորսն զայրացուցանէ , և 'ի կանկառակոյտ աղբոյն յաձախուութենէ զառ 'ի վեր փսխածք ելանեն, և զառ 'ի վայր խողխոջանք արձակին , և շոգին ադտեալ ընդ երեսն մտանէ , և ընդ օդսն տարածանին , և ազգի ազգի ցաւս 'ի մարմինն արկանէ։ զսիրան մեղկէ , զմարմինն թուլացուցանէ , զստամոքսն խանգարէ , զուղիղն ապականէ , զտեսանելիսն գիջացուցանէ , և զամ անդամսն ջրգողեցուցանէ։ այլ և 'ի նեխութենէն լեռնացեալ աղբոյն զեռունք զեռան , և ինչիք ծնանին։ որոց բազում անգամ զսիրան նեղեալ յանկարծամահ սպանանեն։ Արդ այս և այսպիսի ցաւք և աշխատութիւք են մարմնոյ 'ի զեղխութենէ արբեցութենն։

Իսկ զոգւոցն ցաւոցն զինչ ասացից , և կամ որ բերան բաւական է պատմել զանհնարին աղէտիցն

ցաւոց՝ որ 'ի դատաստանի մեծի ահեղ աւուրն յայտնեսցի. սոսկումն բեմբին, արհաւիրք դատաստանին, դառն դատաստանն, անողորմ տանջանք, աննեբելի պապակումն գեհենին աղջամղջին, տարտարոսք ներքինք և հնոցք վառեալք, յոր հուրն հոսեալ ինչանէ յորդահոս գետոցն հրեղինաց, որ կան և պահին 'ի պահանջումն ՝ամ մեղաւորաց և արբեցողաց։ Եւ եթէ մարթ էր ցուցանել յանդիման, աստէն իսկ 'ի տանջանս և 'ի դատապարտութեան ցուցանէր զոգիս արբեցողացն, զի միշտ 'ի մթի և 'ի խաւարի պահէ[1] արբեցութեն թմբրութիւնն, և իբրև 'ի յանդունդս ինչ աղջամղջին անկեալ գնի 'ի մարմին. և միշտ նեղեալ 'ի գինոյն գիշութենէ՝ թաղեալ կայ հանապազ իբրև մեռեալ 'ի գերեզմանի կիսամահ և տըխուր. և որչափ 'ի մարմինն թանձրութենն յաւելու, նոյնչափ և ոգին 'ի տկարութի ինչանէ։ Եւ արդարեւ իսկ յիրաւի են յայսպիսի խաւարի արբեցողացն հոգիք, որք զտիւն ՝ամ յարբեցութեն ծախիցեն, և ըզգիշերն ողջոյն 'ի քուն հանիցեն, և այգուցն յարուցեալք ծանրարթունք իբրև գլխեալագարս դանդաչիցեն, և չև երեկուն թմբրութենն թափեալ՝ անդէն 'ի նոյն դառնայցեն. և զՀառս երկիւղի ՝այ և վրուց առաքինութենէ ոչ Հանաչեն։

Արդ չիցե՞ն յանլոյս խաւարի այնպիսիքն. չիցե՞ն 'ի միգի և 'ի մոլորութենէ մեռեալք և թաղեալք 'ի բաբեաց, և չարեացն միայն կենդանիք. որք վասն արբեցութենն շուայտանաց[2] մտացածին ևս բանիւք անօրէնութենէ բանս ևս յօդեն և ասեն, թէ որ յարբեցութենն ոչ գողանայ և ոչ պոռնկի և կամ սպանանէ, արբեցութիւն միայն ոչ մեղանչէ։ Ա՛յս 'ի մտաց թափելոց են բարբանջք, որք և զարբեցութեանն անուն ոչ իմանան։ Զի ՝ամ որ արբենայ և սպանանէ, երկուք են չարիքն, սպանող է և արբեցող. նոյնպէս և որ արբենայ և պոռնկի, պոռնիկ է և արբեցող. իսկ անառակ՝ արբեցողք միայն են։

Գինեսէրք են որք յանդուգն ցանկութիւն զհետ

1 Ցորին. ցուցանէ։ Եդաւ ըստ այլոց։ 2 Ցորին. շուայտանան. Եդաւ ըստ այլոց։

գինւոյն շրջելցեն, և 'ի նմին յամիցեն, և զանէծս ոչ պատուիրանապահացս ժառանգեսցեն։ Որպէս և Սո զոմին ասէ՝ թէ ՈՒՄ է վայ, ՈՒՄ է խռովութիւն. Եթէ ոչ այնոցիկ՝ որք յամին 'ի գինոջ, և որք գիտենն ուր գինեբրուքն լինիցին, և անպատուէր գինոյն զեղխեալ յիմարին և թմբրին իբրև զանբան անասունս՝ ոչ գիտելով թէ ՅԾ իմաստուն բանաւոր արար զբեզ, և գու յանառակ արբեցութեդ թմբրիս և յիմարիս և 'ի մտաց անկանիս, և չես 'ի մարդկան համարի, այլ 'ի վայր ևս քան զանասուն՝ անզգայացար յիմարութեդ և անբանութեդ, և ամենևին իսկ իբրև զխայտ և զքար անզգայացար 'ի գինոյն զեղխութեդ։ Զի թէպէտ և մարմին է արբելոյն, ձեռքն 'ի գործոյն են դադարեալք, ոտքն 'ի գնացիցն են պարանդեալք, լեզուն 'ի խօսելոյ համրացեալ, լսելիքն 'ի լսելոյ են խլեալք, աչքն 'ի տեսութենն կուրացեալք, սիրտն յիմաստութենն է յիմարեալ, և ՅՄ անդամքն է 'ի խաւարի՝ խելացնոր և մոլորոյս։

Այս են չարիք և անօրէնութիւնք արբեցուն՝ որք զարբայութենն այլ ոչ ժառանգեն, այլ ընդ պոռնիկս և ընդ սպանողս դատին. զի զիմաստունն ստեղծեալ է՝ 'ի յիմարութենէ փոխեցին ցանկութիւնք գինոյն արբեցութեն։ Եւ ուր են և ուր երթանն և ուստի գան՝ ամենևին իսկ ոչ իմանան, զի ըմբռնեալ ունին զդայութիւնս նոցա գինոյն թմբրութիւնք, որ յիմարեցուցանէ զիմաստութիւս, թուլացուցանէ զթմբրութենն, քաջքայէ զխորհուրդսն, և լուծանէ 'ի յուժոյ արուութենն գինոյն զեղխուին։ Եւ արդ ոչ է այս արժանի մեծի տանջանաց և ահեղ բարկութենն 'ի վերուստ. զի զիսօսունն և զանաւորսն անբան անասունն եցոյց արբեցութենն զեղխութի։ Վասն որոյ Պաւղոս պատուիրէ՝ եթէ «Մի արբենայք գինով յորում զեղխուն է»։ Զի եթէ որք 'ի խորանն մտանէին 'ի հնումն՝ նոքն՝ գինի ամենևին իսկ ոչ ՀԱՇԱԿԷին, որչափ 'ի նոսրումն պարտ է պարկեշտութիւն ևս մտանել առաջի ՅՄ, զի մի յարբեցութենն զեղխիցիմք, և յանդգնեալ դատապարտիցիմք իբրև զորդիսն ԱՀարոնի, որ վասն զեղխութենն հուր օտար եկեր զնոսա, որ եղև յօրինակ անառակ քահանայիցն։ Վասն որոյ

գիրն ասէ՝ եթէ անառակ է գինի, և թշնամանող է արբեցութիւն. և որ խառնակի ընդ նա՝ չէ իմաստուն. զի իմաստնոյն և ջուրն միայն բաւական է 'ի դադարումն ծարաւոյն, և 'ի պէտս խելացն զուարթութիւն. քանզի զուարթ-ենն, ասէ, խելք ջրարբաց, և առողջ ենն մարմինք ուծակերաց. զի և տէրն ՝ամ արարածոց այսպիսի սեղանովք յագեցուցանէր զժողովուրդն յանապատին, և զգինի ամենևին ոչ յիշեաց. զի օրինակ ՝ամ աշխարհի էր լինելոց Ճաշն Քրի։

Բայց գիտեմ զի ասես. իսկ եթէ ընդէ՞ր ապա արար զգինին՝ զի զըմպելն արգել։ Ոչ եթէ զըմպելն արգել, այլ զարբենալն. որպէս արար զկին վասն ամուսնութիւն, և զպոռնկութիւնն արգել. արար և զերկաթ վասն երկրագործութիւն, և զսպանութիւնն արգել. արար և զգինի վասն մերոյ տկարութիւն, և զանչափն կարՃեաց։ Ոչ եթէ զըմպելն խոտէ, այլ զարբենալն պատուհասէ։ Բայց և գինի իսկ 'ի պէտս հիւանդայ է և սգաւորաց, և մեծի խորհրդոյն. որպէս և ասէ՝ եթէ գինի սգաւորաց, և ուրախութիւն այնոցիկ որ 'ի տրտմութեն իցեն։ Իսկ որ զկենդանութիւն ըզպէտս վՃարէ, հաց է և ջուր և հանդերձ. բայց այլն ամենայն յանկութիւք են և ոչ կարևորք, ընդ որ ոմանք սովորութիւ և կամՃք կապին, և ոմանք կամաւ և սովորութիւ հեռանան։ Եւ արդ մեք մի[1] սովորութիւ իսկ կապեսցուք[2] ընդ չար գիւին արբեցութիւն. այլ կամՃք հեռասցուք յորկորստութէ կերակրոց և յանառակ արբեցութէ. որով զօրէնս նորա ընկալցուք, զվարս յարդարեսցուք, և զառաքինութիս յօրինեսցուք, և զսէր սուրբս սիրեսցուք, 'ի պահս պընդեսցուք, յաղօթս պարապեսցուք, յողորմութիս յորդորեսցուք, և 'ի պարկեշտութէ յօժարեսցուք, զանձինս արդարասցուք, և զոգիս մեր ապրեսցուք. ըզվախՃանն բարի ընկալցուք, զի յանանց 'ի կեանն փառաւորեսցուք, և ընդ հոգեղէնսն դասակցեսցուք. զփափագելի դրախտն ժառանգեսցուք, և յանմահ բարիսն վայելեսցուք 'ի Քս Յն 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 Յօրին. Իսկ։ 2 Յօրին. զկապեսցուք. յաւելաւ ըստ միոյ օր։

ԺԷ

ՎԱՍՆ ԱՆՕՐԷՆ ԹԱՏԵՐԱՑ ԴԻՒԱԿԱՆԱՑ *

Ո՛Ր երթեալ դադարեցից և լացից զահեղ անօրէնութիւն որ զիս ձմլեցուցանէ. և կամ ո՞ւր լռեալ զողեցից թախծեալ մեղաքս, և մաշեալ յամ զաղբալի և չարալուր համբաւոյս՝ որ միշտ զսիրտ իմ գեղու, և գալարեցուցանէ զաղիս իմ և զորովայն իմ ողբալով։ Եւ հանապազ հալէն և հեղձուցանէն զիս տրտմութիւքս. զի յամ ժամ զանառակ պղծութիւնս լսեմ, և զանօրէն ամբարշտութիւնս տեսանեմ։ Եւ 'ի բազումթախանձանաց սրտի իմոյ կցեցաւ ոսկր իմ 'ի հոգ, և մարմին իմ յերկիր քանցեցաւ. զի 'ի լռութենէ բազում մտաց յուզութեաց եղև իբրև զխուլ չորացեալ, և իբրև զպատկեր ինչ առանց հնչոյ. և յափշտակեալ մտաց իմոց զիմ օխալանս յետոյ ընկեցեալ մոռացայ, և զձերդ քննեմ հանապազ։ Վասն զի լուր չար և համբաւ զազրալի 'ի լսելիս մեր հասեալ հնչէն հանապազ. յորմէ բուրէ սաստիկ ժանգութիւն և շարաւ նեխութեան և փտութեան. և հոտ չարահոտ 'ի վեր ցոլացեալ տաղտկացուցանէ զքեզ եկեղեցիս, ընդ որ անձինք ամ արդարոց ահիւ հիացեալ ողբան զանօրէնութիւն։

Այլ ես լի ամ յանցանօք միշտ զդոյն հառաչեմ և սգամ. զի 'ի զազրալի անօրէնութեէդ ձերոց յամ ժամ թատերք սատանայականք ցնծան խայտալով, և եկեղեցիք քեզ միշտ ողբան դառնապէս։ Քանզի առեալ զմանկունս սուրբ եկեղեցւոյս՝ իւր ընծայեցոյց սատանայ, պղծեալս և պղտորեալս յանառակ թատերս տեսարանաց։ Որ միշտ հանապազ կամի հեռաւցուցանել զմարդիկ յողորմութենէն այ, և յամենապայծառ անանց բարուէց, և տանել առնել բաժանորդս իւրոյ ահեղ աղէտիցն տանջանաց։ Վասն որոյ զմոյ բազում յանցանացս անտես արարի, ձերոյ վշտացդ

* Կայ և այս Հառ 'ի Հառբնարի առանց անուան մատենագրի։

լինիմ վշտակից, և ողբամ զաներևոյթ վեր բեկման անձին ձերոյ. զի մերժեալ արհամարհեցեք զպատուէրս պատուիրանացն Ա՛յ, և առ ոտն հարեալ կոխեցեք զհաւատս առաքելական եկեղեցոյ. և առ ոչ ինչ համարեցայք զսրբուհիս մարմնոյ և արեանն Քրիստի, զոր հանապազ ընդունիք յահաւոր և 'ի սոսկալի սեղանոյն։

Եւ արդ յոյժ ընկղմեալ էք 'ի դիւական մոլորութիւնդ, և գերեալք և գրաւեալք 'ի խորհրդոց սատանայի. փութացայք անկանել 'ի դառնամահ որոգայթս նորա, երթեալ մտանել յապականիչ թատերս խաղուց, լսել զձայնս աղտեղիս խաբարան ականջաց, 'ի զաղրացելոցն և պղծեցելոցն յանօրէն և 'ի չարալլուկ կատաղանաց գուսանաց, որք միշտ զչնորհս Հոգւոյն սրբոյ հալածեն, և զմահաբեր պիղծ խորհուրդ սատանայի 'ի սիրտս և 'ի խորհուրդս ձեր սերմանեն. յորմէ վառեալ լուցանի հուր ցանկութեաց, և բորբոքեալ տոչորի բոցն ազգի ազգի ախտիւք 'ի մարմինս հնաձանդելոցն, որք իբրև զփուշս և զտատասկս թաղեալ զանձինս վիրաւորեն, և մթերեալ կուտեն բեռինս դժուարակիրս 'ի վերայ ոգոցն կորուսելոց։ Եւ հուր այրիչ և սուր սատակիչ անձանց իւրեանց ստացեալք եղանեն 'ի թատերս պղծութեաց՝ եղեալ կարեվերս և հաստատոց 'ի գաղտնի նետից սատանայի՝ որ չարաչար զոգիս վիրաւորէ, և փոքր կարծեցուցանէ զմեծամեծ անօրէնութիւնս. յորմէ պարտ էր սարսել և դողալ հանապազ, և փախչել և հեռանալ բաղումերկիւղիւ։ Զի չար է սովորութիւն, չար են և յորդորիչք նորա, գինի և գուսան և սատանայ, և միտք մոլորեալք ցոփագնացութիւնք և յափրանօք վաւաշոտութիւնք, որք կամայօժար և դիւրահաւան ընդունին զչար սերմանս սատանայի, մանաւանդ թեթևամիտ և շուաղաբարոյ ազգն անհամեստիցն կանանց, երագալուր և դիւրահաւան և վաղապատիրք. որք յափրանօք պակշոտեալք միշտ 'ի թատերսն փութան աներկիւղ 'ի տեսիլ անօրէն խաղուցն և սատանայական հրապարակին, եղեալ 'ի վեր 'ի դիտակ տեղիս նստին, խորհին և դիտեն զնմանիսն իւրեանց 'ի չարիս. որ թէպէտ և գործոյն անօրէնութիւնք ոչ

պատահեն առժամայն, սակայն զնեաս սատակիչս հարեալ տանին ի սիրտս, յորմէ պարտ է առ յաստ մեռանել։ Որպէս և զգազան ինչ վիրաւորեալ ի նետից որսորդաց, որ թէպէտ առժամայն ի հաղբիցն վերծաւ, սակայն զնետն տարեալ մեռանի։

Լոյս արդ իւիք դագարեցուսցուք զահեղ տուչսրումն ցոլացեալ բոցոյն այնորիկ. և կամ թէ հնարս բժշկուն անբուսոյթ վիրացն գտանել մարթասցուք. և կամ որոմ իւիք աւարեալ կործանեսցուք զտեղի թատերցն պղծութեան, զորոգայթն մահաբեր, զժողովն քաղմաչար, զարուեստանոցն ամ ախտից։ Զի անդի յորգորին կուսանք ի պոռնկուսիս, ամուսնաւորք ի հնութիս. անդի լինին կանայք ատելի արանց, և արք կանանց արհամարհելի. անդի որդիք ի հարանց թշնամանին, և ծառայք ի տերանց. անդի ծերոց անհամութեն և երիտասարդաց վատաշտուն. անդի է պառաւանց յայրատութեան, և աղջկամարդկացն զիշութեն, և արանց լկտութեն, և կանանց կատաղուն. անդի են մարդեալութիք և կնահանութիք և մանկասպանութեքն և այլ զրկութիք յաղագս զարդուցն պաՀուՀանաց. անդի են մտափառութիք և պՀնութիք, և բաղում մեքենայք չարաչար ախտից. անդի է և զանազան պղծուիք՝ զոր և ասել իսկ ազատղն է։ Այլ և ուսուցանէ անձին լկտութիւն, ոգւոյ մեղկութեն, մտաց քայքայումն, աչաց յարատութեն, լեզուի գատարկաբանութեն, գործոց հեղգութիւն, և պարապեցուցանէ յամ չարիս, որ ուծացեալ հեռացուցանեն ի սիրոյն այ, և մերձեալ հանեն ի բրիստոնէական կարգէ։ Այլ և զայլ ևս ազգի ազգի կերպարանս չարեաց ասել չեմ բաւական, զոր թատերքն ուսուցանեն. զամբարտաւանութեն, զհպարտութիւն, զնենկութեն, զմեխանութեն, զչարակնութեն, զնախանձ, զբամբասանս. վասն որոյ զեղուն պատուհասքն այ ի վերայ երկրի, որ սատակի սրտմտութեքն ի տանջանս դատապարտ։ Ահա զայս ամ անօրէնութիս ստանան՝ որք մտանեն ի թատերս խաղուցն, և ապՀեցուցանեն ի մարմնոս իւրեանց զչար պտուղ սերմանցն ստանայի։

Լոյս արդ որ բերան բաւական է ողբալ և լալ զայն

պիսի աղտեղեալսն և զպղծեալսն. և կամ ո՞ր լեզու պատմել կարասցէ զանթիւ աղէտիցն բազմութիւնս՝ զոր անդի ստանան. և կամ ո՞ր միտք ցուցանէ զահեղ տանջանացն բազմութիւնն՝ զոր պատրաստեալ է նոցա 'ի հոսանս հրոյ գեհենին ընդ ՝ածամարտն սատանայի, որք [1] զխաւարայինսն ախորժելով ընկալան։ Եւ արդ էր վասն այդպիսի տանջանացդ մատնիցիս, և կամ զի՞նչ 'ի պիղծ խաղցն ընկալար. քրքրանս և ցոփանս և թեթևանս, և օգուտ և ոչ ինչ. այլ անթիւ ահեղ աղէտից բազմութի։ Զի թէպէտ և պակշոտելոցն լինին ցանկալի պիղծ թատերցն տեսութի, որք միշտ յախտիցն ցանկութիւնն ծիւրին [2] և ծորան, այլ առողջիցն երևի տաղտկալի պղծութիւնն և ամօթալի վաւաշոտութիւնն։

Կանայք 'ի բարս բոզից կերպարանեալք, և արք ձիոց մատակախաղաց, որք անօրէն զազրաբանութիւնն և քան զանասունս ևս 'ի վայր իջանեն, և քան զշանց փսխածն աղտեղագոյնս ևս փսխեն զտաղտկալի բանիցն զգարշութիւս, յորմէ շարաւ նեխութիւն և հոտ զազրալի ելանէ, որ զանձինս երկիւղածացն զզուեցուցանէ, և դիւացն է ցանկալի. զի 'ի մէջ այնպիսի խայտառակելոցն սատանայ գումարեալ շրջի 'ի վերայ։ Զի ուր կատակք և գուսանք են և խաղ և ծաղր լկտիք, անդ և դևք ընդ նոսա 'ի պարու անցանեն, և սերմանեն բազում աղտեղութիւս 'ի միտս ղեղխեցելոցն, և առաւել ևս 'ի մոլեգնութի բորբոքեն զգուսանսն՝ զպիղծ և զհալածողս շնորհին սրբութիւնն, զբորբոքիչս հրոյն ցանկութիւն, զարհամարհողս պատուիրանացն, զկարապետս սատանայի խորհրդոցն, զանօրէնս և զ՝ածամարտս և զթշնամիս ՝ամարդարութեան։ Զորս պարտ էր իսկ բազում քարամբք քարկոծել և յաշխարհէ հալածել, զնոսա առեալ զեղխելոցն 'ի խաղարանս զբօսանին, յորս մլտանեն ողջանդամք, և ելանեն վիրաւորեալք. զ՝՝՝ 'ի բաց մերկացեալք, և զսատանայ յանձին զգեցեալք. զՀոգին շնորհաց հալածեալ, և լցեալ պիղծ հոգւոփն դիւաց։ Զի ՝ամ որք հաւատովք և երկիւղիւն մերձե-

1 Յօրինակին չկայ «ոչ»։ 2 Յօր. կրկին գրեալ էր ծի-ուրն։

նան 'ի Քա, սուրբ Հոգւոյն լուսաւորին, և օր ըստ
օրէ գործովք առաքինութեան 'ի վեր ելանեն, և մեկ-
նեալ հեռանան յամ խաբից սատանայի։ Եւ որ պըղ-
ծութեան թատերացս առ դէս հպին հանապազ խա-
ւարին վարիւք միգապատեալք մթանան, և ընուն
պիղծ ոգւոյն սատանայի, և օր ըստ օրէ անօրէնու-
թեաք ծանրացեալք 'ի վայր կործանին, մինչև ուծա-
ցեալ հեռանան յերկիրէն պատուիրանացս ոչ, և
լինին ամաս սատանայական խորհրդոցն։ Եւ վասն
այսորիկ առաւել ախորժելով ընթանան 'ի բանակետ
դիւաց, փութալ 'ի կոչն սատանայի՝ քան առ Քսի
սուրբ եկեղեցին։ Զի բանակք դիւաց են թատերքն
խաղոցն, և ամ մանառակ և գուսանամոլ գինարբուքն
որք զեղեխին և պակշտին անօրէն և անաւծաբար լու-
ծեալ զսանձս լեզուի և զկապ բերանոյն արձակեալ
ուտեն և շուայտանան համանգամ։ կերակրոցն, և
հոտն հոսեալ 'ի բերանոց նոցա՝ բուրէ բազումմ ժան-
տութիւն. և խորհին և խօսին զամ կամն սատանայի,
և ոչ իմանան զբար նեռս սատանայի։ Հարկանէ՝ և
զվէրսն խաղաղէ, և չտայ իմանալ, զի մի ապաշխա-
ղութիւն բժշկեսցուք. վասն զի գոլ է, և ոչ ընդ յայտ
նի ճանապարհն գնայ՝ եթէ զգուշանայցեմք. այլ
գաղտնի և զկետ արաճէ, և անակնածելի տայ ար-
համարհել զմեծամեծս պատուիրանացն, և փոքր
կարծեցուցանէ՝ զի մի զգուշասցուք։ Դիտե թէ ար-
գելեալ է 'ի պատուիրանացն զքան տգեղ և դատարկ,
զքամբասանս և զկայհոյութիւն. և առաւել հեղուն
'ի բերան վաւաշ գուսանացն և քաղցմ խեղկատա-
կութիւն և մորոսախօսութիւն, գարշաբանութիւնս,
գատարկաբանութիւնս։ Աբհմարհութիւն, ձաղութիւն
և հայհոյութիւն հոսեն 'ի նոցանէ՝ հանապազ։ զի 'ի
ձաղս և 'ի խառն և 'ի խառնախօսութիւն դէք փու-
թացեալք հասանեն, և բերեալ ախտս բազումս ջամ
բեն և արբուցանեն՝ որք անդն շուայտանայցեն։ Վասն
որոյ պարտ է լալ և ողբալ զայնպիսի անառակուիս,
և մանաւանդ զկատակն մտանկորոյս՝ որ 'ի մէջ լկտի
բազմականացն. իբրև զայսահարս յատիրն, ծուն,

1 Ցորինակին այսպէս։

գելուն, աքսոտէն, և զամենեսեան աղտով բերանոյն զաղբացուցանեն. զոմանս հայհոյէ, զոմանս բամբասէ, զոմանս թշնամանէ, և զոմանս ձաղէ, խեղուք ամօթով կուրացուցանէ. ոմանց ստէ, և յարգանաք մնափառեցուցանէ. իբրև զշուն կատաղեալ զամենեսեան առհասարակ խածանէ։

Օ՜ի՞նչ գործես, ով թշուառական. ընդէ՞ր ոչ փուքթաս թափել 'ի չարաչար ամբարշտութէդ. ընդէ՞ր ոչ սգաս յանսգամութէդ՝ գալ 'ի միտս քո. ընդէ՞ր ոչ ողորմիս ոգւոյդ կորուսելոյ. ընդէ՞ր ոչ լաս և ողբաս զանօրէնութիս. ընդէ՞ր հուր 'ի հուր յաւելուս այրել դառնապէս. ընդէ՞ր 'ի վերայ կայծականց և փշոց գնաս հանապազ. զի՞ ընդ բեռինս մեղաց բևեռիս հանապազ. հի՞մ քարավէժ և դարահոս լինիս 'ի վախից. վասն է՞ր սուր սրես, և նովին վիրաւորիս. զի ոչ ոք է՝ որ հրով հուր շիջուցանէ, և ոչ չարիս բարւոյ հանդիպի։ Ո՞վ է որ փուշ տնկէ՝ և խաղող կթիցէ. կամ որոմն սերմանիցէ՝ և ցորեան հնձիցէ. և ոչ անառակ վարիւք ոք զՔ՚ա տեսանիցէ և զարքայութիւն ժառանգիցէ. այլ 'ի հուր գեհենին դատապարտի 'ի մէջ որդանցն թիւնաւորաց։ Եւ որ այդպիսի անօրէն լկտութիւք և գինեմոլ զեղխութիւքք կեցցէ, և դիւական թատերօք և ծաղրածու գուսանօք վարիցի, մի ամենևին 'ակնկալցի ապրել 'ի հրոյն տանջանաց։ Յիշեա զբանն ահեղ, թէ վայ որ ծիծաղիցին այժմիկ, զի նոքա սգայցեն. վայ որ խընդան այժմ, զի նոքա լացցեն և ողբասցեն. վայ որ ըմբեն գինի յարբեենալ, և անոյշ եւղաք օծանին. վայ ձեզ մեծատանցդ՝ զի ընկալայք աստէն զհատուցումն բարութիւն ձերոյ. զի բազում նեղութիւք պարտ է մըտանել յարքայութիւն երկնից։ Արդ Քրիստոս լալ և սգալ ասաց յաշխարհիս, և դու ծիծաղիս և ցնծաս, և ոչ զարհուրիս և դողաս յահեղ դատաստանացն՝ որ ճշմարտիւ քննեսցի զամ որ կամաւ և որ ակամայ, զոր 'ի ծուլութէ և զոր 'ի մոռացմանէ գործէք։

Արդ փութա մաքրեա զանձն քո յայրատութէդ, զլեզուդ 'ի դատարկաբանութենէդ, զլսելիս 'ի պըղծալուր սովորութենէդ, և զմիտս քո 'ի մահաբեր սատանայական խորհրդոց։ Անկիր առաջի՝ և ասա.

մեղայ յերկինս և առաջի քո։ Մի հեղգար 'ի վաստակս ապաշխարութեանդ մինչ աւուր կայ. ահա փութա 'ի գիշերն յայն հասանել ահեղ և սոսկալի խաւարին և աղջամղջին։ Աղէ ծանիր զմեղաց քոց բազմութիւն. յիշեա թէ մեռանել ունիս առ վաղուն. նկատեա զպահանջումն հոգւոյդ քո 'ի մարմնոյդ. և ած զմտաւ հանապազ զմեծ ահեղ օր դատաստանին, զկնիռն անչէջ, զխաւարն աղջամղջին, զգուբն ապականութեանդ, և զտարտարոս գեհենին, և զդառն ողբումն մեղաւորաց յահեղ դատաստանացն ահագին դատաւորին. ուր բանք սպառին, և գործքն թագաւորեն. ուր խորհրդոց և գործոց պահանջումն. ուր դատարկաբանին են խնդիրք, և անդէպ մտածութեան համարք։ Աղէ զայս ած զմտաւ հանապազ, զայս յիշեա միշտ. յոգոց հան և ողբա, հեծեա և լաց անդադար, զի թերևս ապրել կարիցես յահեղ ադէտիցն տանջանաց և յանհաշիւ խաւարէն. և հանդիպել անանց բարութեանցն խոստացելոց 'ի Քրիստոս 'ի տեր մեր. որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

ԺԸ

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ԿՆԱԹՈՂԱՑ

Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս վասն փրկական բանիցն յանդիմանութեան չարչարանօք խաչեցաւ յաճախմարտ ազգէն և յընդդիմակաց ժողովրդենէն։ Եւ այժմ նոքա որք [1] զուղիղ բան և զփրկական վասն փրկականութեանս խօսիցին, թշնամանեալ բամբասին՝ի կարծելոցն իմաստնոց։ Այլ չէ այն իմաստութիւն, այլ իշխանութեան անիրաւութիւնս, զ՝ իմաստութիւն երկիւղ տեառն է. և որ եգիտ զերկիւղն այ, նա եգիտ և զիմաստուն։ Այլ թէ իցէ և իմաստուն, չէ պարտ զօգնականն իւր արհամարհել։ Ապա իմաստուն էր և Մովսէս, սակայն լուաւ խրատուն Յոթորայ. հոգևոր էր և Դաւիթ, այլ պէտք եղեն և նմա Նաթանայ յանդիմանութիւն. զ՝ իմաստունք իմաստնոց լսեն, և խոնարհք խոնարհաց հնազանդին։ Զի որք ուղղապէս մտաց աչօք նայիցին՝ի պատուիրանս այ, և հոգևոր վարիւք զքաղցրութիւն սրտին ստացեալ ունին ազատաբարոյ բարուցն հանդարտութիւն, չէ պարտ արհամարհել զայսպիսի աղերսաբանութիւս. քանզի երանելին Պետրոս ասէ՝ եթէ "Արք իմաստութիւն բնակեսցեն ընդ կանայս, իբրև տկար անօթոյ արասցեն պատիւ կանանց"։ Եւ ոչ ատելութիւն ինչ հեռանալ հրամայէ. զի՞մ, ասէ, որ ատէ զեղբայր իւր, մարդասպան է. իսկ որ զկինն իւր ատէ, անձնասպան է։

Այլ թէ վասն չքաւորութեան ոք որդւոյ առնիցէ ատելութիւն ընդ ամուսնոյ իւրոյ, չար է առաջի այ։ Զի՞նչ օգուտ է որդիս խնդրել, և զոգիս կորուսանել անիրաւ ատելութիւնն։ Զի ոչ եթէ որդւոց խնդիր է առաջի այ, այլ անարատ ոգւոց։ Քանզի և մարգարէն ասէ վասն անիրաւ որդիս խնդրելոյ. որոյ վարձք իւր առ ա՛ծ են, այն է պտուղ որովայնի իւրոյ, և զաւակ սուրբ արձանութիւն նորա։ Այլ ոչ գիտէ՝ եթէ

1 Յոլինակին պակասէր բառս որք։

վասն առնն յանցանաց արդել ՝ած զպտուղ որովայնին, և կամ վասն այլ քարւոյ չետ. զի բազում որդիք են որ բարկացուցանեն զծնօղս, և ընդ արիւն զկեանս նոցա անցուցանեն. և վասն այսորիկ արդեօք արգելու ՝ած։ Ա՛յլ և այլ անիրաւուն է, եթէ զայս ոք գործ ՝ի մարդոյ պահանջէ. և անիրաւք, ասէ, զարքայութիւն ՝այ ոչ ժառանգեն, քանզի անիրաւութեամբ ասային՝։ Իսկ Թագաւորաց և իշխանաց անիրաւութիւն՝ պատուիրանք ՝այ են յանգիմանիչք և արգելիչք։

Լ՛ս արդ զի՞նչ օգուտ իսկ են որդիք ոգւոց. ահա մարդ, ասէ, և գործք իւր։ Արդ ած զմտաւ զահեղ զարհաւիրս ահագին աւուրն այնորիկ, և մի ընդդեմ ինչ կամայն ՝այ առնիցես, զորս յետ սոսկալի ատենին այնորիկ մատնեսցին ապէտիցն տանջանաց. զի մի՞ ոք կարծիցէ թէրև զասսի ինչ չարչարանս՝ զոր երկրաւոր Թագաւորքն ածեն ՝ի վերայ մահապարտացն։ Ա՛յլ անդ դառն լաւեն է, և չարաչար կսկիծք, և ապախարշանք յորդահոս [2] գեհենոյն հրեղինաց՝ որ ՝ի վերայն հոսեսցին, ՝ի գուբս հրացան կայծականց հնոցին՝ ուր տանջին և մաշին մարմինք մեղաւորացն ՝ի խորս տարտարոսացն և յանհոյալ խաւարն, ՝ի մէջ որդանցն Թիւնաւորաց. զորոյ զչարաչար իրս ապէտիցն բանիւք ոչ ոչ կարէ ցուցանել՝ զողորմելի վարանումն, և զահեղ ողբումն անմեռելի տանջանացն. զոր եթէ աչխարհս ամ մեծաւ սգով ողբասցեն, այլ և փայտք ևս և քարինք լայեն ՝ի ձայն ողորմելի աչխարանաց, ոչ կարեն արժանապէս ողբալ և սգալ զայնոսիկ՝ ոքք այնմ չարատանջ գեհենին և անմեռելի ապէտիցն մատնեցան։ Զոր պարտ է ասասէն միշտ զմտաւ ածել, և զգուշութիւն անցանել ընդ սահելի և ընդ ծփալի և ընդ մեղասեր կեանս աչխարհիս։ Եւ անբաւ են յաւիտենականքն, պատիր և երազ են երկրաւորքս սիրելի, և տկարագոյն քան զսարդի ոստայն։ Ահա այսօր և վաղիւ, և այլ ոչ ևս իցեմք. երկաւորց է հանգիստ աչխարհիս, և յաւիտենական են տանջանք և ամօթ։ Ահա յայլ երիր կայ անցանել, և զտերն փառաց կայ տեսանել։ Սրտիւ զսիրտս քննեսցուք, և

1 Թէրի է պարբերուն բանիս։ 2 Յորդն. վարդանոս.. հոսոյն՝ որ։

աստէն մաքրեսցուք. զի յետ սակաւ աւուրց եմք երթալոց առ ահեղ և անխաբ դատաւորն՝ որում գաղտնիքն մերս յայտնին, և զխորհուրդս սրտից յանդիմանէ. յորմէ ոչ ինչ ծածկի 'ի Ճշմարտատես և 'ի քննող ականէն։

Ուրդ երկիր յահեղ ահեղ դատաստանէն այնորիկ, և մի՛ այլ ևս յերկար աներևոյթ սրո

մանին և առաքելական պատուիրանացն քեզ 'ի բա-
ղխօսութիւն, և հնազանդեա ՝ածային պատգամիս.
ած զմտաւ և զմեղաց քոց զաղմութիւնս։ Մի զա-
կաւն ուրուք պահանջեր. 'ի միտ առ զահագին բո-
ղոքումն պատուիրանաց՝ որ քեզ վկայեցին։ Ծանիր
զի և ընդ բանիցն իցէ դատումն և ընդ խորհրդոյ
և ընդ սակաւիկ ինչ քինի պահանջումն։ Հայեաց
'ի կեանս աշխարհիս՝ զի իբրև զստուեր անցանեն, և
փութա յօր ահագին դատաստանին։ Երկիր 'ի սոս-
կալի բեմբէն և յահագին դիմաց դատաւորին, և եկ
'ի զգաստութիւն. դողա 'ի դառն դատաստանէն և
յանտանելի ամօթոյն, և փութա զնա հաշտեցուցա-
նել. զարշուրեա 'ի չարաչար տանջանացն և յանշեալ
խաւարէն, և եկ 'ի լուսոյն Ճանապարհ. փափագեա
անբաւ բարութեցն և անյագ փափկութենն, և հան
հալածեա 'ի քէն զՀոգեկորոյս խորհուրդս սատա-
նայի. հնազանդեա Հոգւոյն սրբոյ հրամանաց, և
բանիւ բերանոյ ՝այ՝ որ ասացաւ քեզ 'ի Թղթիդ, զի
և վարձ քում հնազանդութեդ զարքայութիւնն երկ-
նից ընդարձիցէ հանդերձ անբաւ բարութիւնքն. և յաս-
տիսս առողջ մարմնով պահէ 'ի ցաւոց, և քաւեալ
ոգւովք 'ի մեղաց. և բոլանդակ քո ոգի և շունչ և
մարմին անարատ 'ի գալստեան տեառն մերոյ Յսի
Քրի պահեսցէ. որում փառք և պատիւ յաւիտեանս
յաւիտենից. ամէն։

ԺԹ

ՎԱՍՆ ԱՆԱՍՆԱՄՈԼԱՑ ԵՒ ԻԳԱՑԵԼՈՑ ԵՒ ԱՐՈՒԱԳԻՏԱՑ *

ՈՂԲԱԼՈՎ յիս հոգի իմ հիացեալ զարմանամ, և սոսկալի հիացմամբ և դողութիւն անձն իմ հեծէ անդադար, առ միշտ հանապազ զմտաւ ածելով թէ յորպիսի անդունդս խաւարայինս ախտից սողի ինձանէ ժպրհուիս մեր. ընդ որոյ ախտիւ տարակուսեալ լեզու իմ տկարանայ առ ոչ բաւել ցուցանել զահեղ ախտիցն պղծութիս՝ որ առաւել քան զամ բնութիս մեղաց զանցուցանէ անօրէնութիւնք. զի քան զամ յայտնի ամբարշտութեցն աւազակութիւն է սա, և քան զգաղտնի գողութեցն չարութիսն, և քան զամուսնացելոցն շնութիսն, և քան զկուսանացն պոռնկութեցն պղծութիս, և քան զարիւնահեղ սպանութեցն խողխողումն։ Եւ քան զայս ամ չար ամբարշտութիս մեղաց առաւել ևս ահեղ ամբարշտութիւնք և անհնարին պղծութիք այն են՝ զոր արուք ընդ արուս գործեն զաղբալի անօրէնութիս և դիւական մոլութիս, և էգք առ էգս կատարեն զանառակ զցանկութիս և զսատանայական կատաղութիս. և առաւել ևս այն է՝ յորժամ յանբան յանասունս ոք պղծիցի։

Ընդ այս և վերին զօրութիքն հիացեալ զարմանան. ընդ այս և սրբոցն դասքն տխրացեալ սգան. ընդ այս ողբան և անձինք ամ արդարոց, զի զարարիչն արարածոց թշնամանեալ արհամարհեցին անօրէն պղծութիքք։ Ի սմանէ և Հոգին սուրբ գարշի և փախչի և հեռանայ, և այլ ոչ դառնայ 'ի սա. և ապա բնակարան լինի սատանայի և դիւաց, և ողորմելի ամենեցուն։ Քանզի և ոչ մի ինչ ամբարշտութի հաւասարի ախտիս այսորիկ. այլ քան զամ դիւահարս

* Գտանի և այս Ճառ 'ի Ճառընտրի ուրեք առանց անուան մատենագրի։

միշտ անզգայացեալ են անձինք նոցա՝ որք մոլեկան ցանկութիւնք ի միմեանս կատաղին, արուք վաւաշտեալք զարուացն զարուական բնութիւն իգացուցանեն. և էգքն լքեալք և անամօթեալք զիգական բնութիւն արուացուցանեն։ Աւլ յանքան անասունսն ևս ապականեցան, որ է առաւել քան զնմա պղծութիւն։

Բայց հիացեալ զարմանամ ընդ այնչափ ներքոգրեալն այ՝ որ ոչ վաղվաղակի փայլատակունս յերկնից իջուցանէ ի վերայ այնպիսի ամբարշտելոցն, և ոչ զերկիր միանգամայն հերձանէ և ընկղմէ զայր տղմոյն զաղբացեալսն. զի արտաքոյ օրինացն պղծեցան, և քան զնմա սահմանս մեղաց անօրինեցան։ Զի ոչ բաւեմ ցուցանել զդառն ողբալի ախտին զեղկութիւնն. և առաւել ևս ընդ այս զարմանամ և հիանամ՝ յորժամ և կանայք ևս զայսպիսի մոլեկան կատաղութիւս գործեն, և զանբնական պղծութիւնս կատարեն։ Զի ի սկզբանէ այրն այր ստեղծաւ ի պէտս կանանց, և կինն կին ստեղծաւ ի յարանց յօգնականութիւն. իսկ անօրէնն պակշոտուիրն անզգայական ախտին զնծաղիր զասհմանս փոխեցին ամբարշտութիւք. և զպէտս բնականս զոր պարտ էր արանց ի կանանց ընդունելոյ և կանանց յարանց, նոքա և յայլ աղտեղութիւնս փոխեցին, և յանհնարին պղծութիւնս այլակերպեցան՝ որ է տաղտկալի ամ լսողաց, զոր և պատմէ յիս հիացումն արկանէ։

Բդ և գուք ի բանէս ինչ լսելով դարձեալ զիր. այլ երանի թէ յերացն տաղտկացեալ նողկայիք, զի քան զնմա ախտս զազրագոյն է։ Զի առ այնպիսւոյն ոչ է օրէն բնակել, և ոչ ճաշակել ընդ նմա. այլ իբրև ի գիւէ փախչել. զի պիղծ է ամ՝ յոր ինչ հասանէ ձեռն նորա, և քան զամենայն պղծուելս առաւել ևս պղծագոյն է, և արժանի մեծաց վրիժուց, և բազում շանթից հրոյ ի վերուստ։ Աւլ առաւել ևս բազում մահաբեր ի զարուն՝ դառն այնպիսիքն անուերելի ահեղ տանջանաց։ Զի պոռնկութիւն թէպէտ և անօրէն է և դիմադարձ ածային հրամանին, սակայն ըստ բնութեան է մեղայն խառնակումն. իսկ անասնամոլացն և իգացելոցն և արուագիտացն պղծութիւնք առաւել են քան զամ չարաչար անօրէնութիւս, և

զարթուցանեն զբարկութիւն ՝այ և զսաստիկ սրտմբտութիւն։ "Զի ՝ամ մեղք, ասէ, արտաքոյ մարմնոյ են. բայց որ պոռնկին, յիւր մարմնոյն մեղանչէ,, ։ Իսկ ո՞րչափ զաղրալի է և դժնեալ այս մոլութիւս, և անհնարին պղծութի՝ քան զ՝ամ պոռնկութեց. և արդարացուցանէ զ՝ամ չարաչար անօրէնութիւնս մեղաց ըստ առաւելու�՝ն իւրոյ ամբարշտութ՝ն։ Որպէս և գրեալ է՝ եթէ "Արդարացաւ կռապաշտութիւնն Իսրայէլի առ ուխտազանցութիւնն Յուդայ,, , սոյնպէս առաւել զեռաւ այս ամբարշտութիս քան զ՝ամ չարութի՝ անօրէնութի՝ ախտից, զոր և բանիս բերմամբ չէ հնար 'ի միջի կայուցանել զպղծութիս նոցա. վասն զի շըփոթեալ փոփոխեցին զբնութիս իւրեանց, զառնացին լինել կանացի, և զկանացին առնացի [1]. և առաւել սողեալք յանբան անասունս սպականեցան. անօրէն ահեղ անօրէնութիք, և արհաւիրք և դողումն սոսկալիք 'ի միտս բանիս։

Արդ զի՞նչ ասացից, և կամ որպիսի՞ բանիւք ծանուցից զչար ախտիս դառնութիս. զի անդունդք ժանդաՀոտք բանան յախտէս, որում ոչ կարէք հանդարտել լսելեօք։ Զի եթէ հաւաստեաւ զբնութի՝ ախտին բանիւ մերկացեալ ծանուցից առ 'ի քաջ 'ի միտ առնուլ, զլեզուս իմ աղտեղեալ ապականեմ և տրդմով շաղախեմ. կամ եթէ զղջացեալ ընդ պատրուակով ասացից, ծածկի չարութի՝ մոլեկան ախտիս։

Բայց արդ անցից ընդ պատմութի՝ ախտիս ըստ ձերում լսելեացդ հանդարտելոյ, և մտօք 'ի միտս իմասցուք զաղրալի ախտին, և մի՛ զ՝ամնեխութիս բանիւ ցուցանել, զի մի՛ և դուք տաղտկացեալք նողկայցէք առ 'ի չՀանդարտելոյ լսելեաց. քանզի իմաստնոյն և մի բան բաւական է առ 'ի խրատ և 'ի զգուշութի՝ Հոգւոյ։ Զի զայնպիսի մոլեգնութիւնն զոր անասնամոլքն պղծին, կամ էգք առ էգսն կատարեն և արուք ընդ արուս, որ ընդ միտս անկամ անցուցանէ՝ պղծուի՝ է ոգւոյ, իսկ ո՞րչափ ևս առաւել գործն այրեսցէ. զի եթէ արդարն հաղիւ կեցցէ, իսկ ամբարիշտն մեղաւորն ո՞ւր գտանիցի։ Զի

[1] Յօրինակին արանդի. Եդաք ըստ նախընթացին։

հուր անչէջ վառեցաւ՝ ի մարմնս նոցա, և ՝ի վերբ բորբոքեալ ապականեցաւ յանմահն մնուն։ զի այլն այլ էր՝ և անսրժեաց լինել կին, և զայլն լինել կոյս։ և կինն կին էր՝ և կամեցաւ լինել այր, և զկինն լինել կորոյս։ զոր պարտ է հալածել յարանց և ՝ի կանանց, զի Թողին զմնական պէտս և յանմահանս մնեցան։ զոր և Պաւղոս ողջալով ասէր՝ Թէ "ԵղբՆոցա փոխանակեցին զպէտս մնական՝ ի պէտս անմահանս։ նոյնպէս և արուացն Թողեալ զմնական պէտս իգուՆԹ բորբոքեցան ցանկուՆ իւրեանց՝ ի միմեանս, արուք ընդ արուս զնայտառակուՆ գործէին,, ։ Որոց պիՆՁ խորհրդովք զչար ցանկուՆս լցուցեալ՝ ի մարմնս իւրեանց և յանչարն անասունս բորբոքեցան, և զեղանյամ՝ չարուԹիս, և առաւել ևս պղծեցան քան զսեղանակապուտսն և զգերեզմանակրկիտսն, և չար ևս քան զմարդասպան անօրինեցան։ զի մարդասպանն միայն զմարմինն սպանանէ, և զայն՝ աստ միայն։ իսկ սոքա զհոգին և զմարմինն սպանանեն յաւիտենական տանջանօքն։

Այս և քան զհեԹանոսուԹիս ամբարշտագոյն է։ և վասն այսորիկ բարկուԹիք ահեղ հեղուն՝ ի յերկրի։ վասն այսորիկ երկինք կամ փակին չարաչար, և կամ բանին խստուԹիւ։ վասն այսորիկ մահք տարաժամք և զանազան պատուհասք։ վասն այսորիկ ՁԸրհեղեղք համբինք զտիեզերս հեղձեալ կորուսին։ վասն այսորիկ և հրացան անձրևք կայծականց տարածեալ տեղեաց՝ ի վերայ Սոդոմայ և հրակիզեաց զնա՝մ սահմանս նոցա։ վասն արուամոյ գիՁուԹեանն և իգական կատաղուԹեանն։ Ով անօրէն մոլորուԹիւ։ ով սատակի կուրուԹիւ, և միգապատ յիմարուԹիւ։ զի՝ ի սկզբանէ սուտսուռ առնու, և առ ահիս միտքս յիմարին, և ոչ կարէմ զանս բովանդակել։ Ով է՝ տես, կամ՝ով լուսաւ այսպիսի ահեղ արհաւիրս և անօրէն ամբարշտուԹիս և զազրալի պղծուԹիս։ Ով սատանայ և՝ ի սկզբանէ մարդասպան, յոր խաւար կամ յորպիսի խորս անօրէնուԹեան իՁուցեր ըզմարդն, մինչև արուամոյս և անասնամոյս և իգացեալս գործես։

Լաւ արդ զինչ անուանեսցուք զնոսա, որք զայնպի-

սի մոլեգնութիւն մոլեգնեցան. զի մարդ չէ, և չէ իսկ. իսկ անասունն կոչեսցուք, այլ և նա քան զանասունս առաւել ևս անմտագոյն գտանի. քանզի ոչ երբեք տեսանեմք զանասունս 'ի մարդոյ բնութիւն ախորժեալ։ Իսկ շունս կատաղեալս անուանեսցուք. այլ և քան զշունս առաւել անամօթացեալք կատաղին։ Զի շունք յիւրեանց նմանութիւն ախորժին, և մերձենան ըստ իւրեանց օրինաւոր բնութեան. իսկ ի-գացեալքն և արուագէտքն և անօրէն անասնամոլքն առաւել քան զշունս կատաղին, և զանցուցանեն ըզչարութիւս իւրեանց քան զչարութիւս դիւաց։

Ո՛վ ահեղ երկայնմտութի՜ւն. ո՛վ մեծի սիրոյն և անբաւ երախտեաց բարերարին, որ ոչ զերկինս 'ի վայր կործանէ յայսպիսի ամբարշտեալոցն վերայ, և ոչ զերկիրս 'ի ներքոյ հերձանէ և ծածկէ զապականեալսն և զծանրացեալսն, և ոչ սաստիկ փայլատակունս իջուցանէ 'ի վերուստ, և շանթիւք հրոյ խանձոտէ. այլ երկայնամտեալ ներէ մինչև 'ի ժամանակս վրէժխնդրութե՛ն, և յօր ահեղ դատաստանին։ Եւ արդ քանի՞ գեհենք և հնոցք հրացանք իցեն բաւական այնպիսի անձանց. քանի՞ տարտարոսք ներքինք և աղջամուղջք խաւարի ընդ այնպիսի անօրէն զեղխութե՛ն. քանի՞ դուրբ որդնալիցք սպառնացեալ են և բազմութիւք տանջանաց, զոր և ասել չեմ բաւական զհրեղէն գետոյն զյորդութիւն, որ հոսեալ ի-ջանեն յամբարշտութե՛ն վերայ, ուր են ահեղ արհաւիրք և լալ և ողբալ անդադար։

Մարդ զի՞նչ առնիցես եղկելիդ և թշուառականդ զդառնութիւդ սաստիկ յիմար [1] կուսանացն յաւուրս չարաչար քո վախճանիդ, յորժամ պահանջիչք ոգւոյդ քո անողորմք եկեալ ահագին կերպարանօք 'ի վերայ քո հասանիցեն փութանակի տագնապաւ զոգիդ քո յափշտակել ընդ մարմնոյն, և տագնապեալ ոգիդ [2] վարանեալ ահագին դողմամբ անդրէն 'ի ներքս դառնալ ջանայ, և զոգեալ ընդ յարկաւ մարմնոյդ, և ոչ հանդարտեալ հայել ընդ դէմն եկելոց հրեշտակացն, որք սաստիկ սպառնալեօք զոգիդ 'ի մարմնոյդ հա-

1 Այլք փարիսեանացն։ 2 Յօրին. ոգւոյդ. և դաւ ի նոսա. օր։

նեալ ձգիցեն. և յայնժամ պատիցեն զքեզ արհաւիրք սոսկալի ահեղ ատենին, և երկիւղ տարակուսանաց չարաղէտիցն տանջանաց։

Այլ արդ զահն զայն ոչ զմտաւ ածեալ լայցես դառնապէս, և անդադար ողբալով հառաչիցես զքաջմութիւն չարաչար քո ամբարշտութեան. Թերևս երկայնամտեալ գթասցի տէր՝ 'ի ջերմեռանդն արտասուս վշտագնելոյ սրտի քո, և գորովագութ ողորմութիւն ընկալցի զպաղատանս քոյոյ հեծուն։ Արդ վաղվաղեա յապաշխարութեան մինչ դեռ է մեր ժամանակս, զի մի եկեալ օրն յանիշտակիցէ, և ոչ օր իցէ՝ որ փրկիցէ։ Այլ փութա զերծանել 'ի պղծութենէդ՝ ապաւինեալ 'ի մարդասիրութիւն այ։ Թէպէտ և անթիւ են անօրէնութիւնք քո, այլ անքաւ են մարդասիրութիւնքն այ. Թէպէտ և չարաչար գլխոցեաց, այլ վաղվաղեա ապաշէա զքէմ՝ որ կանգնէն զգլխոցեալս։ Թէպէտ և դեռաթաթախ տղմով զազրացար, այլ ունիս աղբիւր արտասուաց՝ որ մաքրել և լուանայ։ Թէպէտ և յանհնարելի աղտեղութեան մեղացն կործանեցար, այլ մի ևս յամեր և մնար՝ 'ի կործանմանդ, և գտանես թողութիւն և փրկութիւն։ Թէպէտ և ներկեալ նեխեցար 'ի սևաթոյր ամբարշտութիւնս քո, այլ մերձեցիր առ քեզ ջերմեռանդն արտասուօք, և լուսաւորեալ պայծառացուցանեսզքեզ։ Թէպէտ և սատակի բարկացուցեր յամելով յապականեալ 'ի գնացս քո խաւարայինս, այլ կանխեա խոստովանութիւն, և ընդունիս որպէս զանառակ որդին։ Թէպէտ և կարեւէր վերաւորեցար յոտից մինչև 'ի գլուխ, այլ կարող ես բժշկել ողորմութիւն և գթով տնանկաց։ Թէպէտ և կապեցար 'ի շղթայս սատանայի, և շաղեալ պատեցար 'ի հաղբս նոցա, այլ պնդութիւն պահոց և ջերմութիւն աղօթից քոց ցրուեն զտոհուտնս մեղաց կապանաց սատանայի։ Թէպէտ և յանդունդս խաւարայինս և 'ի խորինս իջուցին զքեզ ահեղ անօրէնութիւնք քո, այլ հայցումն և հառաչումն կամաւոր ապաշխարութեդ քո հանեն 'ի խորին խաւարէն, և բարձրացուցանեն 'ի կամարն երկնաւոր՝ ուր արդարոցն են բարութիւնք։

1 Յարինակին պակասի թէր։

թէպէտ և ժանդահոտ պղծութեղեր բնակարան խաւարային դիւաց, արդ սրբեցիր 'ի զաղրալի նեխուէդ, խորդով և մոխրով և պաղատանօք եղ 'ի տաճարն ՅՍ։ Թէպէտ և չար են չարիքդ քո, այլ յաղթող են մարդասիրութիւք նորա։ Թէպէտ և պղծագոյն քան զոհեալն և զմեռելոտին. այլ կարող ես մաքրեալ վարիւք առաքինութիւք և հաճոյանալ ՅՍ։ Թէպէտ և տաղտկալի աղտոտն մեղաց չարանեխ փետեցեր զմարմինդ քո, և շաղախեալ ծրդեալ կաս յանօրէնութեդ, բեկեալ անձամբ, խոնարհեալ սրտիւ ընչեա 'ի քէն զանօրէնութիս քո, և վաղվաղակի շնորհօք սուրբ Հոգւոյն լուսաւորիս։

Բազումք մոլորեցան 'ի Ճշմարտութենէն, և ապա գտին Ճանապարհս փրկութեան. բազումք գլորեցան չարաչար, և միւսանգամ կանգնեցան. բազումք 'ի նահատակացն խոցեալ կիսամահ վիրաւորեցան, և դարձեալ յաղթութիւն գործեցին. բազումք աղքատացեալք 'ի նաւաբեկութենէ՝ դարձեալ մեծացան. բազումք 'ի խորս չարեաց ընկղմեցան, և միւսանգամ արդարացան ապաշխարութեամբ. բազումք 'ի հիւանդաց յետ անյոյս լինելոյ բժշկեցան. բազում ծանրաբեռինք մեղօք ջերմեռանդ ապաշխարութիւն թեթևացան։ Արդ և դու մի՛ յուսահատիր յողորմութենէ մարդասիրին ՅՍ. յիշեա զի բազում մաքսաւորք արդարացան, բազում պոռնիկք սրբեցան, բազում աւազակք արդարացան; և բացին զդրունս դրախտին. և դու փութացիր կանգնեա 'ի գլորմանէդ, և ընկեա 'ի քէն զանօրէնութիդ, և հասանես փրկութեան։ Մի՛ նմանիր սոդոմայեցւոյն անզղջութիւք քով, զի մի՛ ընդ նոսին հրակիզեալ այրեցիս 'ի հուր գեհենին. այլ նինուէի նմանեա ապաշխարութիւք, և դարձիր 'ի չար Ճանապարհէն։ Ահա դեռ ևս բնակեալ է 'ի քեզ թշնամին անօրէն, և խստացուցանէ զսիրտ քո չդառնալ 'ի զղջումն ապաշխարութեան. արդ ծանիր զգաղտնի նետս սատանայի, և փութա զերծիր յորոգայթից նորա։ Ահա պահպանեալ կան զքեզ անթիւ բանակք դիւաց, և պատեալ պաշարեն զքոզ հուրդս քո՝ չխոստովանել և չապաշխարել. այլ ոստիր 'ի միջոյ նոցա լերև 'ի հրոյ կայծականց, և փու-

թա անկիր յողորմութիւն ՝այ. ողջա ասելով. Հայր, մեղայ յերկինս և առաջի քո. մի մերժեր յողորմութիւն քումմէ. յորմէ լսեար ՝ի ձեռն մարգարէին, թէ թողեալ լիցին քեզ մեղք քոյ Որոմ ողորմութիւն և մեք արժանի լիցուք հնորհօք և մարդասիրութիւն հօր և Որդւոյ և՝ սբ Հոգւոյն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն ։

Ի

ՎԱՍՆ ՀԱՌՆԵԼՈՅ ՍԷՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ ԹՇՆԱՄԻՍՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ*

ԱՆԱՊԱՏ զմտաւ ածեալ զարհուրիմ յահեղ յանցանացս այսորիկ, և անպակաս խորհուրդք իմ յուղին. սիրտ իմ հիացեալ երկնչի, զի հանապազ վիրաւորիմ յախտէս յայսմանէ. զի յընդելական սովորութէն և վէրն իսկ վէր ոչ երևի։ Զարեօքն չարաչար խոցոտիմք, և անհոգ եմք իբրև զառողջս. ընդ միշտ հիացեալ զարմանամ և սգամ հանապազ, քանզի գիտեմ զվիրին չարութէն, գիտեմ լիով զվիրացն ծուլութիս։ Վասն այսորիկ պարտ է առաւել սգալ դողալով, և անդադար ողբալ զկուրութէ յիմարութէս մերոյ. քանզի գիտեմ թէ ահեղ բանդք և կապանք մեծամեծք և պատիժք զանազան տանջանաց կան արհամարհողաց բանից և թագաւորաց աշխարհի։ Իսկ ո՞րչափ ևս առաւել հուր ահեղ տանջանաց բազմութէ այնոցիկ մնասցէ՝ որ զհրաման Հոգւոյն և զպատուիրանն ՅԻ արհամարհեն, և թշնամեաց ՅԻ բարեկամք լինիցին, որք հանապազ զՀոգին սուրբ հայհոյեն և տրտմեցուցանեն [1] անօրէն գնացիւք, և ոչ դառնան և զղջան, այլ կան 'ի նմին հանապազ. յորոց պարտ է ՅԱԾապաշտաց և քՅասիրաց 'ի բաց հեռանալ ըստ բանին Պաւղոսի որ ասէ. "Եթէ եղբայր անուանեալ կամ պոռնիկ իցէ, կամ ագահ, կամ արբեցող, կամ բամբասող, կամ յափշտակող, ընդ այնպիսումն և հաց մի՛ ուտել"։ Եղբայր անուանեցաւ՝ որ աւազանին ծննդեամբն և սրբոյ սեղանին հաղորդութէն լուսաւորեցաւ. և զի անսուրբ վարիւք և անապաշաւ անօրէնութէք պղծեաց և կորոյս ըղսուրբ աւազանին զսրբութէն, և հեռացեալ մերժեցաւ 'ի մէնջ և 'ի սուրբ հաւատոյ քրիստոնէութէն,

* Կայ 'ի Ճառընտրի և այս Ճառ առանց անուան մատենագրի։

1 Յօրին. հայհոյէր և տրտմեցուցանէր։

կամ պղծեցաւ ընդ անօրէնս չնութեամբ աղտեղեալ, և կամ զազիր և գարշելի անկողնեօք ամուսնութեն կասկելով՝ զբէն խոզի ընդ ցեխ և ընդ տիղմ թաւալեալ, այսպիսին եթէ եղայր իսկ իցէ և կամ քոյր, կամ որդի, կամ դուստր՝ նզովեսցի և մերժեսցի ի սիրոյն և ի խնամոյն և ի բարեկամութենէ. և ընդ այսպիսումն հաց մի ուտեր, փոխանակ զի դարձաւ յետս ի ՔՌԵ, և եթուր յաւազանն, և հաւատաց անօրէն խաբէութեն սատանայի։

Լսող որ են հրամանքս, այր են պատուիրանքս. ոչ ապաքէն միածնին այ և թագաւորին թագաւորաց՝ զոր պատուիրեաց Հոգւոյն սրբով՝ ի բերանոյ Աւաքելոյն։ Եւ արդ թշնամանեալ արհամարհին պատգամք Հոգւոյն սրբոյ և պատուիրանք այ վասն չհրաժարելոյ մեր նախ յանօրինացն սիրոյն և յանարժան խնամութենէն, որ է հանապազ պոռնկութեն։ Եւ արդ որոմ ներելոյ և թողութեն արժանի լինիցիմք, զի զհրամանս և զպատուիրանս այ կոխան արարաք. նա ընդ ագահի և ընդ արբեցողի չհրամայեաց առնել բարեկամութիւն, և մեք ընդ հրեայս և ընդ հեթանոսս և ընդ հերձուածողս առնեմք բարեկամութեն և խնամութեն։ Եւ յոր իսաւար երթայցեմք, և կամ ուր սուզանիցիցիմք վասն անհնարին ծուլութեն և չարաչար սովորութեն, որ արհամարհեմք զպատուիրանս այ. և կամ որ պատասխանատուն կայցէ յաւուր ահեղ դատաստանին՝ յորժամ յանդիմանեալ կշտամբիցիցիմք առաջի տիեզերական հրապարակին. զի՞նչ ասիցեմք. չլաւ երբէք յումեքէ ասեմք, կամ չուսայց ոք։ Ահա Պաւղոս բողոքեն և ասէ. եթէ եղայրս ոք ագահ իցէ, կամ արբեցող և կամ բամբասող և կամ յափշտակող, ի նոցանէ, ասէ, որոշեա և ի բաց հեռացիր. ընդ այսպիսումն հաց մի ուտեր. այլ երէք ի միջոյ նոցա, և մեկնեցարուք ի նոցանէն. մի Հաշակէք, մի հուպ լինիք, զի հանապազ թշնամանողք են այ, և արհամարհողք պատուիրանացն նորա։ Զայս յամ ժամ լսեմք ի Պաւղոսէ, մանաւանդ ի Հոգւոյն սրբոյ՝ եթէ չէ

1 Ա. յապէս յորինակին։

պարտ թշնամեաց ՝այ լինել բարեկամ։ Ահա և մարգարէն ասէ՝ եթէ «Զատելիս քո տէր՝ ատեցի, և վասն թշնամեաց քոց տրտմեցայ. ատելութի կատարեալ ատեցի զնոսա, և եղէ նոցա թշնամի, զի զօրէնս քո ոչ պահեցին»։ Ահա մարգարէն ուսուցանէ թէ պարտ է ատել զթշնամիս ՝այ, և ոչ եթէ բարեկամութի ընդ թշնամիս ՝այ առնել։ Ալ և միւս մարգարէն ասէ, եթէ «Եւ վասն այսորիկ խորտակեաց զնաւս քո, զի թշնամեաց ՝այ բարեկամ եղեր՝»։ ահա և սա զնոյն բողոքէ՝ եթէ չէ պարտ ընդ թշնամիս ՝այ առնել բարեկամութի և խնամութի և լինել ատելի և թշնամի ՝այ։ Զայս և այլ մարգարէ ասէ. «Որ ամբարտաւանն էր աչօք և ագահ սրտիւք, ընդ նմա և հաց ոչ ուտէի. և ոչ բնակէր 'ի մէջ տան իմոյ, որ առնէր և գործէր զանօրէնութի»։

Մարդ զայս գիտելով և մեք հեռասցուք 'ի թշնամեաց ՝այ. զի չէ պարտ քրիստոսասիրաց և ՝ածապաշտից ընդ ատելիս ՝այ և ընդ թշնամիս Քեի սէր ինչ և բարեկամութիս առնել. այլ ատել և իբրև զթշնամիս համարել։ Կին ոք եթէ զայրն [1] իւր թշնամանէսցէ, ոչ միայն թշնամի թշնամանողին լինի, այլ և քինանայ և ընդ նմա և ոխայ. մեք վասն Քեի չատեմք իսկ երբէք, և չքինանամք ընդ գողս և ընդ պոռնիկս և ընդ բամբասողս և ընդ ՝ամ թշնամիս ՝այ, որ յ՝ամ ժամ բարկացուցանեն զնա անօրէն գնացիւք։ Որդի զանարգիս հօր իւրոյ անարգէ և թշնամանէ. և մեք զթշնամիս ՝այ հօր մերոյ սիրեմք և պատուեմք, և առնեմք բարեկամութիւն ընդ նոսա։ Բազում ծառայք 'ի վերայ տերանց իւրեանց մեռանին, և մեք վասն ՝այ հօր մերոյ և արարչի մերոյ ատելի ևս թշնամեաց նորա չկամիմք լինել։ Եւ զիա՞րդ անուանիմք ՝ածասէրք և ՝ածապաշտք, և ակն ինչ յաւիտենական կենացն ունիցիմք. և կամ զիա՞րդ սիրիցիմք 'ի նմանէ՝ որք ոչ սրտիւք զնա սիրիցեմք. զի որով չափով չափէք՝ չափեցից ձեզ։ Զի եթէ կոչէք զիս Հայր՝ ասէ, և զոր ասեմն ոչ առնէք, որդիս կոչեցից և ես, և 'ի ժառանգութենէ իմմէ հեռի արարից։ Ընդէ՞ր տէր և վասն

1 Յօրին. ղ-բ-ոյ ոչ. եդաւ ըստ այլ կրկին օրինակաց։

էր. զի զԹշնամին իմ սիրեցիք, և զատելիս իմ բարեկամ արարէք։

Եւ այժմ ոչ ինչ համարին զայն բաղումս. այլ խառն և անխտիր ընդ Թշնամին, ընդ չունս և ընդ գողս և ընդ պոռնիկս և ընդ ագահս և ընդ յափշտակողս ուտեմք, և ընդ բամբասողս և ընդ զրկողս, և խնամով 'ի տունս մեր մուծանեմք, և պատուեմք զԹշնամանողս ՝այ, և զոգիս մեր փնասեալ կորուսանեմք։ Եւ որ ևս ահագին անօրէնութիւնք են քան զայսմ չարիս, և հաւասար կուսակցուտեւ, որք քրիստոնեայքն լինին, և ընդ անօրէնսն խառնակին, ամուսնանան ևս, և հաւասար անասնագիտաց անուանեն զանձինս իւրեանց, և զՀոգին սուրբ հալածեն յիւրեանց և 'ի տանց իւրեանց և 'ի ծնողաց և յեղբարց և յազգատոհմից իւրեանց, և ոչ իմանան և զընդ Ջանան, և ոչ գառնան և ապաշխարեն. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանեմ, և չտայ իմանալ՝ եԹէ այս են մեղք որ մահուչափ են։ Վասն որոյ ոչ է պարտ յայսպիսիսն յարել և ճաշակել ընդ նոսա. այլ իբրև յօձից փախչել 'ի հաղորդութեէ նոցա, գուցէ որ ուսանիցի զգործսն։ Իսկ եԹէ ընդ չարակն չհրամայէ հաց ուտել, որչափ ևս առաւել ընդ չարագործեն՝ որով օգիք մեր ապականին։ Զի Թէ 'ի պոռնիկ ամուսնոյն հեռանալ հրամայէ, որչափ ևս յօտար պոռնիկն, որք զմեզ յայլ հեռացուցանեն։ Զի եԹէ 'ի դատարկէն փախչել հրամայէ, որ դատարկ և անգործ և ստոյգակ շրջի, որչափ ևս առաւել փախչել 'ի բամբասողաց և յարբեցողաց։ Զի եԹէ ընդ բարկացող առն չհրամայէ բնակել՝ գուցէ ուսանիցին զՀանապարհս նորա, որչափ ևս առաւել 'ի նոցանէն հեռանալ՝ որք զնա բարկացուցանեն հանապազ։

Ընդէր օտար չարն զբդ չարչարիցիմք, և ընդ այլոց մեղայն դատապարտիցիմք. տես որ զՀանդերձս մաքուրս որ ունիցի, և առաւել չփիցի ընդ այնոսիկ՝ որ տղմոնին իցեն շաղախեալք, ոչ ապաքէն և նա ընդ նոսա շաղախեալ ապականիցի։ Նոյնպէս և որ սրբուն իցէ ստացեալ, և ընդ ագահս և ընդ յափշտակողս և ընդ՝մմ շաղախեալս մեղքք սէր և բարեկամութիւնս առնիցէ, 'ի պղծոյն պղծութեէ զսրբութիւնն իւր ապա-

կանէ։ Ապա եթէ ոք նեխեալ և փտեալ և չարահոտ վիրօք զոք տեսանիցէ, չկամի և ոչ 'ի մահիճն յարել. իսկ մեք ընդ անօրէնսն և անկնունքսն խառնակիմք, և ընդ հերձուածողսն՝ որ ևս չար քան զնեխուլեալ և փտուլեալ 'ի նոցանէ բուրէ մեղացն ծանրութիւն՝ որ զմարմինս մեր և զոգիս պղծեալ ապականէ, և հանէ յարքայութէն, և սատանայի և դիւաց առնէ ժառանգակից, որ զքո բարկացուցանեն յանօրէն անկողինս պղծելով։ Իսկ քրիստոնեայք նոքա են՝ որք զհրամանն քոյ պահեն և առնեն հանապազ։

Ա.յլ քրիստոնեայքն միշտամեղք որք ընդ անօրէնս վաւաշին, և քան զհեթանոսս առաւել ևս դատապարտին։ "Ծառայ, ասէ, որ գիտէ զկամս տեառն իւրոյ, և ոչ առնէ, արբցէ գան սաստիկ ,, . և Պաւղոս ասէ. "Եթէ եղբայր ոք անուանեալ՝ կամ ագահ իցէ, կամ կռապարիշտ, ընդ այնպիսումն և հաց մի ուտել,։ Ահաւասիկ ընդ կռապարիշտս համարի զայնոսիկ երանելին Պաւղոս՝ որք ընդ անօրէնս կամօք յաբաժամ պոռնկին, և ամուսնութիս համարին. զթըլփատութիւնն պատուեն, և զաւազանն և զլուսաւորութիւնն քոյ անարգեն. և ոչ իմանան թէ չէ նմանութիւն լուսոյ ընդ խաւարի, և ոչ քոյ ընդ սատանայի, և ոչ բաժին հաւատացելոյն ընդ անհաւատին։ Արդ եթէ սիրելի ես քոյ, ատեա զթշնամիս նորա. եթէ բարեկամ ես քոյ, թշնամի լեր ատելեաց նորա. զի ՈՒՄ որ անօրէնութիւն գործէ, արհամարհէ զպատուիրանս նորա. եթէ թշնամի էն ՈՒՅ, որ սրտիւք ՈՒԾապաշտ է՝ մերժի և հեռանայ 'ի նմանէ որպէս 'ի թշնամոյ, թէպէտ և կարի սիրելի ոք է, և կարևոր յընդանեաց։

Ա՛ԵԾ առաքինութի է որք նահատակին և մերժին յարհամարհողացն ՈՒՅ, և լինին թշնամիք թշնամանողաց նորա. ընդ որոց կան հատուցմունք մեծամեծք և պարգևք զանազանք և պատիւք ընդ մերձաւորս ՈՒՅ։ Այլ հարց ընդ Թադաւորս աշխարհիս, եթէ զոք 'ի ծառայիցն տեսանիցէ՝ որ թշնամի թշնամեաց նորա լինիցի, տես քանի վայելչութիւն պատուով փառաւորէ զնա առաջի մեծամեծաց իւրոց։ Իսկ եթէ լսէ եթէ ծառայ ոք թագաւորին սէր ընդ թշնամիս

նորա առնիցէ, և բարեկամութիւն ընդ նոսա դնիցէ, ՝ի միտ առ թէ քանի գանիւք և քանդիւք և զանազան տանջանօք մաշեսցէ, և չար մահուամբ յաշխարհէս բառնայցէ։ Իսկ մեք որում ներելոյ և թողութիւն արժանի լինիցիմք, եթէ սէր և բարեկամութիւն ընդ թշնամիս այ առնիցեմք, որք հանապազ անօրէն գնացիւք հայհոյեն և թշնամանեն զնա։ Յորոց պարտ է բազում երկիւղիւ զգուշանալ ՝ի սեղանոյ և ՝ի սիրոյ նոցա. քանզի յանօրէնութեաց են կերակուրք յափշտակողաց և գողոց. պիղծ են կերակուրք պոռնկաց և բամբասողաց. առեալ յաւիտենական տանջանացն են արբեցողացն խրախճանք, և մարդազոհիցն աբեամբ շաղախեալ են ագահացն սեղանք, և են անսուրբ, և ապականիչ են կերակուրք ՝ամ անօրինաց և ապստամբողաց յայ, յորոց և Պաւղոս պատուիրէ հեռանալ. զի թէ մատուցողն պիղծ է, առաւել զն հրն նորա պիղծ է. և որոց վարքն անսուրբ է, անսուրբ են և կերակուրքն նոցա։ Եւ դու եթէ սրտիւ ես ՝ածապաշտ, մերժեա և հեռացիր ՝ի սեղանոյ և ՝ի սիրոյ նոցա։ Տես զի և դատաւորք աշխարհիս զոր և ընդ գողս և ընդ սպանողս գտանէն, ընդ նոսին և դատին, մանաւանդ զբարեկամս և զվանտուրս նոցա։ Զսոն որոյ և մեք հեռասցուք ՝ի նոցանէն զոր ՝ած է դատելոց. զի մի և մեք ընդ նոսին դատեսցուք յահեղ հուր գեհենին և անմեռելի տանջանաց։

Եւ արդ զայս ՝ամ իմացեալ ՝ի բաց եղիցուք ՝ի բարեկամութէ հերէից և հեթանոսաց և հերձուածողաց, գողոց և սպանողաց, պոռնկաց և բամբասողաց, յարբեցողաց և յագահաց և յափշտակողաց. եւ առաւել յայնցանէ՝ որ յանապաշաւ չարիսն իցեն զարքեալ և ընդ անօրէնս՝ ամենեսին ՝ի բաց մեկնեսցուք. զի չէ միաբանութիւն արդարոյն ընդ անօրինին. զի թշնամի է արդարուն ընդ անօրէնութեան։ Զի՞նչ միաբանութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի, և կամ զի՞նչ կայ հաւատացելոյն ընդ անհաւատին. զի հաւատացելոց տէր է բաժին, և անհաւատիցն հուր է ժառանգութիւն։ Եւ կամ զի՞նչ նմանութիւն է տաճարի ՝այ և մեհենաց. զի քրիստոնեայն տաճար է բնակութեան ՝այ, և անօրէնն բաղին է դիւաց։ Նոյնպէս և ՝ամ անօ-

բինեալք մեղօք մեհեանք սատանայի են և բնակարան դիւաց։ Ահա յայս են բաժինք և սահմանք և որոշմունք, և զատուցանեն զմեզ յանօրինաց սիրոյ։ Ո՞ւր է զի աղաւնիք ընդ ագռաւս բնակեսցեն, և գառինք ընդ գայլս մակաղեսցեն, և կամ խառնուրդք միաբանութեան դիւաց պղծոց և լուսեղէն հրեշտակաց լինիցին։ Այլ սուրբք զսուրբս խնդրեն, և անօրէնք յանօրէնս յարին. զի՞ամ հաւ, ասէ, յերամ[1] իւր ելանէ, և մարդ վնմանիս իւր խնդրէ։ Վասն որոյ և մեք զսուրբս խնդրեսցուք, և 'ի սուրբս յարեսցուք. զսուրբս պատուեսցուք, զառաքեալս սիրեսցուք, և բարեխօս արասցուք. և 'ի շնորհաց և յողորմութէ և յաղօթից մի զանգիտեսցուք. և արժանի լիցուք ընդ նոսին խոստացեալ ՅԾային բարութեցն 'ի Քս Յս 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտեանս. ամէն։

1 Յօրինակին վերամ։

ԻԱ

ՎԱՍՆ ԱՀԵՂ, ՀԱՐՈՒԱԾՈՑ ԿԱՐԿՏԻ*

Բ ԱԶՈՒՄ կերպարանք են պատուհասից սպառնալեաց ՝՝՝

կեր։ Վասն որոյ պարտ է զգուշանալ յիւրաքանչիւր 'ի չար ճանապարհէն, զի մի այլ ևս բազմութիւն չարաչար պատուհասին յաւելցին 'ի ձեզ։ Քանզի յորժամ անօրէնութիւնք մեր առաւելուն, յայնժամ պատուհասքն զեղուն 'ի մեզ։ Այլ նախախնամութիւն ՅՀ և զայն ևս խնամով ածէ 'ի վերայ մեր. զի յորժամ մոռանայցեմք զերկիւղն ՅՀ, և 'ի չարիսն հոլովիցեմք, ոչ անդէն 'ի մեղսն կամի անապաշաւ զոք կորուսանել, այլ շնորհէ ժամանակ ապաշխարութեան։ Ապա եթէ ոչ ապաշխարեմք, և այլ ևս յանձինս մեր խնայէ վասն դարձի, և հարկանէ զանդաստանս մեր կարկտիւ, կամ մարախով և կամ այլ ինչ պատուհասիւք, զի ծանուցեալ զյանցանս մեր ապաշխարեսցուք։ Ապա եթէ և այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք, հարկանէ վասն մեր զանասունս մեր պէսպէս հարուածովք իբրև զպատժապարտ՝ զի մեք 'ի զեղջ եկեսցուք։ Ապա թէ և այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք, կամ փակէ զերկինս 'ի վերայ մեր դժնդակ երաշտութիւն, կամ բանայ չարաչար յոլովութիւն յապականութիւն։ Ապա եթէ այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք, շարժեալ զերկիր դողացուցանէ 'ի ներքոյ մեր, և իբրև ձայնիւ բարբառի ծանուցանել զյանցանս մեր. այլ ոչ ընկղմէ վասն դարձի ապաշխարութեան։ Ապա թէ և այնպէս ոչ ապաշխարիցեմք, այնուհետև առաքէ՝ յանձինս մեր ախտս չարաչարս, կամ մահս տարաժամս, կամ խեղութիւն մարմնոյ, կամ ցաւս անբժշկելիս, կամ լկումն դիւական, և պէսպէս ախտաժէտութիւնս, որպէս և Պաւղոս ասէ՝ թէ "Վասն այնորիկ են 'ի ձեզ բազում հիւանդք և ախտաժէտք, և շատ ևս տարաժամ ննջեցեալք,,։ Վասն որոյ պարտ է ձեզ միշտ պատուհասիւ դառնալ և ապաշխարել. և մի զհոյլս բազումս և չարաչարս ընդունել զպատուհասին, և յետ այնորիկ զհուրն անշէջ և զտանջանսն յաւիտենից։

Այս արդ իւրաքանչիւր ոք զնեղչ անձին իւրոյ քննեսցէ, և զբազմութիւն յանցանաց իւրոց ծանիցէ, և մի զնոյն անիրաւ ոք կարծիցէ 'ի հեղուլ զցասումն սրտմտութեան իւրոյ. այլ տուր գոհութիւն ներողաց և ար-

1 Յօրին. ՀԵՔ ՈՐՈՒԹԻՒՆ. յաւելաւ յայլոց օրինակաց։

դար դատաւորութիւն նորա, զի զոր ինչ ՝ուծ գործէ՝ ոչ եթէ բարկութիւն ինչ նշանակիչ է, այլ ողորմութիւն։ Ահա ջրհեղեղն համայնքն՝ ՝ամ աշխարհի՝ նշանակ էր ողորմութիւն և ոչ բարկութիւն։ զի իբրև ոչ կամեցան զղջանալ և ապաշխարել տասանագործ քարոզութիւն՝ Նոյի, որ ՝ձայնիւ ուրագին հնչեցուցանէր յամենեցունց լսելիս, ՝ի ձեռն արդարոյն մահուն յանեթիւ մեղացն կարձեցան։ Թէպէտ և սաստիկ տանջանս ընկալան վասն գործոցն չարեաց, այլ զոր ՝ի վաղուն գործել կամէին՝ ՝ի ձեռն մահուն ապրեցան։ և յայտ է՝ եթէ ողորմութիւն նշանակ եղև ջրհեղեղն նոցա, որք ոչն կամեցան զղջանալ և ապաշխարել։ Զսոդոմ և առ սոդոմայեցւոցն խմացիր։ զի ոչ եթէ ՝ի բարեգործութեաց ինչ կործանեցան ՝ի ձեռն հրացան կայծակաց, այլ ՝ի սաստիկ անօրէնութեցն և ՝ի ժանդագործ գնացիսն։ զի բանդարգելեալք էին յամ զաղութիս, որք յարագ մահուն ապրեցան ՝ի բաղում պղծութեաց։

Լ.ՍԼ ՝ի ձեզ իբրև յորդիս մատուցեալ է ՝ուծ ՝ի խրատել, ՝ի բժշկել, և ոչ վիրաւորել։ այժմէն յայտնել զանօրէնութիս ձեր, և ոչ պահել յաւիտենական ամենայն տանջանաց։ Հարկանեմ վասն ձեր զանդաստանս ձեր, զի անձինքք ձեր ՝ի զեղջ եկեսցեն։ Լսել թերևս չար ախտիսն ազատհիլ ընչաքաղց և օգտաժողով էիք, և կարձել կամեցաք։ և կամ ՝ի ցոփագնացս ինչ ցանկութիւն յափրացեալք, և ՝ի ձեռն կաթսուութեցդ ցածուցանել կամեցաք։ և կամ ՝ի լրութիւն հացալիցք և մարմնասարար յափրութիւք յոռացեալք ինչ մռացայք զերկիրն՝ այ, և արդ ՝ի ձեռն սուղ ինչ նեղութիւն և կարօտութիւն յիշէք, խրիդրէք և աղաչէք զնա, և կամ մեղօք ինչ բարկացուցանէք զնա, և զարթոյց զձեզ յապաշխարութիւն։ ահա և ձեզ ցասումն պատուհասիւք նշանակ ողորմութիւն, և ոչ բարկութիւն։ Լսլ ողորմութիւն՝ ՝ի դէմս ցասմանդ ցուցանելոյ բազմութիւք մեղաց դադարեն։

Լ.ՍԼ հանդէս արարէք խորհրդոց, և քննեցէք զսիրաս ձեր, և գտէք զբազմութիւն յանցանաց։ վասն

1 Ցոփն։ փարոյսութիւն։ եղաւ ըստ այլ օրինակի։

որոյ զեղուն յորդութիւնք պատուհասից 'ի վերայ երկրի. զի չարն սատանայ միշտ 'ի չարիսն յորդորէ, և 'ի միտս մեր փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք. և մեր անմտաբար արհամարհեալ չնչին ինչ զմեզս համարելով, դիզեալ կուտէ 'ի վերայ մեր շեղջք շեղջք մեղացն։ Զի ոմանք նեղէն և կտրեն զսահմանս անդաստանաց ընկերին, զորմէ մարգարէն ասէ. "Վայ որ շինէ զտուն առ տուն և ոչ իրաւամբ". և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցեն։ Եւ ոմանք զվարձս վարձկանաց հատանեն, որք ընդ արիւնահեղսն համարին. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցեն։ Եւ ոմանք զպտուղս եկեղեցւոյ չարակնեն և խաբեն զՏՀԱԾ, և զընտիր ընտիր խաշանց, զկալոյ և զընծանի անձանց իւրեանց չարակնեն, և խաբեն զՏՀԱԾ, և զխոտանն և զանօգուտն տեառն մատուցանեն. որում և մարգարէն ասէ. "Անիծեալ լիցի մարդն որոյ ընտիրն կացցէ, և զարատաւորն տեառն մատուցանիցէ". որով և Կայէն անիծեցաւ. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք ընդվայրաց լեզուօք 'ի բամբասանաց ոչ դադարեն՝ գաղտ զընկերէն խօսելով, որոյ և ասէ. Եթէ որ 'ի մարմնոյ տեառն հաղորդի, և չար զընկերէն խօսեսցի, երկնաւոր սուրն շողասցի 'ի շրթունս նորա. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք յորկորստութիւնք ապականեալք, որոց և Պաւղոս ասէ՝ Եթէ "Արբեցողք և բամբասողք զարքայութիւն ՏՀԱՅ ոչ ժառանգեն". և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք աներկիւղ և պակասամիտք եղեալ 'ի թատերս նստին անամօթեալք, և 'ի դիւամոլ տեսարանէն աներևոյթ նետիւք վիրաւորին. թէպէտ և ոչ զմարմինսն, սակայն զհոգիսն պղծեալ ապականեն. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք ոչ երկիւղիւ ՏՀԱՅ, այլ ըստ սովորութեանն միայն մտեալ յեկեղեցին՝ զանձինս դատարկ բանից պարապեցուցանեն, և զպաշտօնեայսն փառաբանութեանն ՏՀԱՅ արհամարհեալ՝ և զաղօթսն 'ի մեղս դարձուցանեն, և գնան դատա-

պարտեալք. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք ուժացեալք ի սերոյն ՅՍ, և մերժեալք ի Հոգւոյն Հնոր Հայց, կամ պղծութիւն հալածիչն ի սուրբ խորհրդոյն, և կամ ժուժիւն հեռանան. երկոքեան յարաւար տանջանաւք դատապարտին. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցեն։ Ոմանց արհամարհեալ զնորա միրուութիւն և զայս յարութիւն՝ հեթանոսաւ կան անյուսութիւն գնան, և լան և կոծին ի վերայ մեռելոց, զոր արգելեալ ի քրիստոնէից սրբոց առաքելոցն. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանց թողեալ ի բաց ընկեցեալ զհաւատս քրիստոնէութեան և զզօրութիւն խաչին, և ի հմայս և յաւելս և ի խտիրս և ի գիւթս և ի գիւաց զառածանս ընթանան՝, որ է կատարեալ կռապաշտութիւն և մերժումն յածային օրինացին. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանց անբերկիւղ յերդումն և ի սուտ երդումն սովորեցուցանեն զանազան զոր և Քո իսկ պատուիրեաց՝ թէ և ամենևին մի երդնուք. այլ եղիցի ձեր այոյն այո, և ոչն ոչ. որ աւելի քան զայն՝ ի չարէն է. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք զորս և զայրիս և զպանդուխտս յաղթաշխարեն, և տան հաւատալ ի վերայ զբաւարարոցն. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք զգրացիս իւրեանց նեղեն ընդարձակել զտեղի իւր, և զվիճակ ընկերին սակաւացուցանեն. վասն որոյ ասէ մարգարէն. «Վայ որ յարէ տուն ի տուն, և զընկերին հանիցէն»։ և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ ոմանք թիւրեն զիրաւունս այրոյն ի դատաստանի, և ակն առնուն ի շքեղ երեսաց, խոտեալք և արհամարհեալք կաշառաւք անօրէնութիւն, զոր և գիրն ասէ՝ եթէ «Ի հրապարակս անէծք եղիցին, և անէծք ընակեսցեն ի տունս կաշառառուաց»։ և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի ապաշխարեսցուք։ Եւ

1 Յոլին. չեք ընդանան։

ումանք 'ի տոկոսեաց վաշխից ժողովէն մեծութիւն և ընուն զտունս իւրեանց, զոր և մարգարէն ողբալով ասէ՝ թէ "Վայ որ ժողովէ զմեծութիս անօրէնութիւն,, և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ումանք զվաճառս ճշդեն և կսկծեցուցանեն զսիրտս գնողացն՝ չհայելով յարդարակշիռ վաճառոցն. այլ ջանան առնել զսակաւն մեծագին, և զմեծն սակաւագնի. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ումանք չափ արդար և կշիռ արդար ոչ ստանան, այլ առնեն փոքր և մեծ 'ի խաբէութիւն և 'ի զրկումն բազմաց, զոր և մարգարէն ասէ՝ եթէ "Ձափ կրկին պիղծ է առաջի Տեառն,,. և սատանայ զայն փոքր կարծեցուցանէ, զի մի՛ ապաշխարեսցուք։ Եւ ումանք քինահանութիւն զանդաստանս ընկերին և զհամբարս ապականեն. այլ առաւել մոլորեալք խորհրդո

պատուիրանն պատժել հրամայէ։ Եւ ոմանք զորդիս իւրեանց ոչ խրատեն, այլ խակ և ընդվայրագնաց թողուն. ընդ որոց ծնողքն զպատիժս պատուհասի ընդունին։ Եւ ոմանք ծառայք ստահակք զտեարս իւրեանց արհամարհեն, մարդահաճոյ և աչք վաստակք յանձանց դատապարտութեի և 'ի տանջանս։ Եւ ոմանք յուխտաւորաց՝ որք զնաչինս ընծայս մատուցանեն, անցին զուխտիւն և ստեղծին, և զդաչինս երդմանն արհամարհեցին։ Եւ ոմանք 'ի կուսանաց՝ որք փոքի կամեցան հաճոյ լինել հանդերձիւք և կերպարանօք, որ է չարաչար հնութի։ Եւ ոմանք 'ի կրօնաւորաց ոչ երկիւղուն այ պարկեշտանան, այլ կերպարանեալք պնդին առ 'ի մարդկանէ։ յիմարեալք ախտիւն մնափառութիւն զնոճ անգիտացուցանեն. ընդ որոց առաւել քան զոմանսկին և զարբեցողն դատապարտին։ Եւ ոմանք ախտիւք և խեղութիւն նախատեն և բամբասեն զեղբարս, որոց թշնամանքն յոճ եւանեն, զի զգործս ձեռաց նորա հայհոյեն։ զի որոց գործն հայհոյի, և գործելին թշնամանի։ Եւ ոմանք չարակնեն և նախանձին ընդ եղբօրն յառաջադիմութի, և ուրախ լինին և խնդան ընդ անկանելն և ընդ աղքատանալն նորա, որ են մեղք ահեղք և չարաչար անօրէնութիւք առաջի այ։ և ստանայ զայն փոքր կարծեցուցանել, զի մի ապաշխարեսցուք։

Լ. Յլ ըստ սովորութեան և մարդահաճոյ աղօթեմք, և ըստ սովորութեան հաղորդիմք, և ըստ սովորութեան զպաշտօնն կատարեմք, և ոչ ահիւ և երկիւղիւ և սիրոյ Հոգւոյն, և անձանց ամ յօժարութիւք։ Թողից ասել և զայլ անթիւ բաղում յանցանացն, զամբարտաւանութեցն, զգողութեցն, զպոռնկութեցն, զընպանութեցն, զնենկութեցն, զկռապաշտութեցն, և առաւել զարիւնարբու նախանձուէ, և զսիրդ ոխակալութի, և զանհաշտ թշնամութիւն զնկերին, որ են հանապազորդ սպանողք և միշտ 'ի մեղս. և ստանայ զայն փոքր կարծեցուցանել, զի մի ապաշխարեսցուք։

Լա արդ այս ամ բաղմութիւք անօրէնութեց զերան 'ի մեղ. և իշխիցեմք ասել արդեօք եթէ ընդեր գեղուն 'ի մեղ ցասմունք պատուհասիցն այ, զոր վասն

ողորմութեան իւրոյ 'ի բազում ժամանակաց երկայնամտեալ արգել հեղուլ զսրտմտութիւն բարկութեան իւրոյ 'ի ձեզ՝ ակն կալով դարձի ապաշխարութեան։ Եւ վասն զի անկեղծ և անապաշաւ մնայցէք, արբոյց ձեզ սակաւիկ ինչ ճաշակումն սպառնալեաց իւրոց. զի ծանիջիք՝ թէ գոյ որ դատի զամ բազմութիւն անօրէնութեաց մերոց. և ոչ զբարկութիւն Եհեղ ըստ չափոյ մեղաց ձերոց, այլ զմասն մի 'ի բազմաց առ 'ի խրատել զձեզ. զի գիտասջիք թէ գոյ գեհեն և տանջանք յաւիտենականք, որով դատի և զայլ ևս անթիւ զամբարշտութիս ձեր։

Այլ արդ ահա զփորձ առէք զզօրութեան այ, և ծանեայք զմարդասիրութիւն նորա. մի այսուհետև նմանիք ամբարշտութեան Փարաւոնի խստացուցանել զսիրտս ձեր. այլ յիշեցէք զանուղղայ զգործս ձեր, և դարձարուք յիւրաքանչիւր ձեր ճանապարհէ, և ուղիղ ճանապարհին խնդիր արարէք աղաչանօք և պաղատանօք. զի և 'ի ձէնջ այլ պատուհասից բազմութիք վերասցին, և սպառնալիք ահեղ տանջանացն անցեալ դադարեսցեն. զի և 'ի ցասումն Եկեղոց պատուհասիցն համարեսցի մեղաց թողութիւն, որպէս և մարգարէն ասէ. "Տէր, տուր մեզ զխաղաղութիւն քո, զի ըստ ամ գործոց մերոց հատուցաւ մեզ։" Որպէս և դուք ընկալայք 'ի ձեռանէ ամն սակաւ ինչ հատուցումն մեղաց ձերոց, որ եղև ձեզ նպաստ փրկութիւն՝ զարթուցանել զձեզ յապաշխարութիւն։

Այլ արդ մի սոդոմապէս պանծանալ անզգջութիւն, այլ նինուէացիաբար ապաշխարել, լալով և հառաչանօք հաշտեցուցանել ընդ ձեզ զՀայրն երկնաւոր՝ որ խրատէ զձեզ որպէս սիրելիս, և ոչ անտես արարեալ արհամարհեաց իբրև զխորթս ատեցեալս։ Եւ զխրատն թէպէտ և առժամանակ մի տրտմութիւն համարիք, բայց յետոյ ճանաչէք՝ թէ զգջումն ապաշխարութիւն և զթողութիւն մեղաց նովաւ ընկալայք. զի զոր սիրէ տէր՝ զնոսին և խրատէ, զի սրբեալք և քաւեալք 'ի մեղաց պահեսցեն։ Այլ թէ և գոհանայցէք ևս զարդար դատաստանացն այ, եթէ յիրաւի յորում գործեցաքն՝ ընկալաք, կարող է ած զսակաւ ինչ մնայորդս պտղոցն անդաստանաց ձերոց իբրև զհինգ հացին

բազմացուցանել առ 'ի լուսոյ թիւն բաւականաւ ձեռ-
բոյ։ Բայց դուք մի ինչ զարմանաւոր յղփուն խրնդ-
ութիւն, այլ խնդրեցէք նախ զՅողուն մեզայ և զժամ-
կուլթի հոգւոյց ձերոյց՝ և այդ ՝ամ յաւելցի 'ի ձեզ։
Եւ ՝ամ որ մեծն է ողորմութիւն, տայ սերմն սերմանա-
հանին, և հաց 'ի կերակուր պարգևեսցէ ձեզ, և ա-
ճեցուսցէ զարդիւնս արդարութեան ձերոյ։ Զեր զամ
լուութիւն ընկալեալ և առաւելեալ լիցիք ողորմութիւն
՝ոյ՝ առ 'ի ընալ զամ կարօտութիւս ձեր չքաւորաց,
որոց և նեղելոց։ Եւ այդ է քաւութիւն մեղաց և ՝ամ
անօրէնութեց ձերոց. այդ է Հանապարհ՝ որ տանի
զձեզ յօթեւանս արքայութեան. այդ է նաւ՝ որ տա-
նի 'ի նաւահանգիստն խաղաղութեան. և այդ է դու-
ռն որ մուծանէ զձեզ 'ի փափկութիւս անուշահոտ
դրախտին և 'ի լուսեղէն և յաւիտենական սրբոցն
և արդարոցն խորանս։ Ընդ որս[2] զմեզ արժանիս ա-
րասցէ վայելել 'ի շնորհս փառաց Հօր և Որդւոյ և
Հոգւոյն սրբոյ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւի-
տենից. ամէն։

1 Յօրին. պակասէր խորանս. յաւելաւ յայլ օրինակէ։

2 Յօրին. Ընդ որս. եկաւ բառ նոցն օրինակին։

ԻԲ

ՎԱՍՆ ԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԵՐԿԻՒՂԻ Ի ՍՈՒՐԲ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ ՄԵՐՁԵՆԱԼՈՅ*

Սոսկան ոսկերք իմ գողութիւն, և սարսափիւ անձն իմ հիացեալ՝ յորժամ յիշեմ զմերձաւորութիւն ահագին և մեծ խորհրդին. և յերկուս վարեալ միտք իմ ծփին հանապազ. կամիմ մերձենալ 'ի փափագելին, և անարժանութիւնս իմ արգելու. մերժել հեռանալ՝ այս կորուստ է հոգւոյս։ Քանզի են բազումք՝ որ կամ հպին չարաչար, և կամ հեռանան անօրէնութիւն, և երկոքեան են սատանայականք. զի մինն զահեղ խորհրդոյն զզօրութիւն ոչ իմանայ, այլ ընդելական սովորութենն հարեալ[1] խղճի մտօք մերձենայ, ոչ 'ի փրկութիւն՝ այլ 'ի դատապարտութիւն, ոչ 'ի թողութիւն մեղաց՝ այլ յաւելումն անօրէնութիւն։ Եւ միւսն իբրև զդոյզն[2] ինչ արհամարհեալ հեռանայ՝ ոչ ինչ կարևոր համարելով, զի զզօրութիւն և զընդարձակ մեծի խորհրդոյն ոչ ճանաչէ, և կամ'ի պատիւ ինչ խորհրդոյն համարի զոչ ստէպն մերձենալ. որ ոչ 'ի պատիւ, այլ յիմարութիւն և ծուլութիւն, հեռանալ 'ի կենաց, և փափագել խաւարի և մահու. զոր տէր ինքնին ասաց՝ եթէ "Ես եմ հացն կենաց. և որ ուտէ 'ի հացէս յայսմանէ, կեցցէ յաւիտեան. և հացն զոր ես տաց՝ մարմին իմ է, զոր ես տաց վասն կենաց աշխարհիս"։

Այլ արդ՝ եմ որ հեռանայ 'ի մարմնոյ և յարենէ քոյի, որպէս յաւել ևս զամէնն՝ վասն առաւել ևս հաստատութեանն, թէ "Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ կերիջիք զմարմին որդւոյ մարդոյ, և արբջիք զարիւն նորա, ոչ ունիք կեանս յանձինս ձեր"։ Եւ որք

* Կայ և այս 'ի Ճառընտրի ուրեք առանց անուան մատենագրի։ Գտանին առ մեզ այսր Ճառի և այլ երեք նոյնագիր օրինակք մակագրեալք յանուն Մանգակունւոյ առհասարակ քաղուածոյք և տարբերք յերկաթագիր օրինակէս։

1 Յօրինակին հարէալ։

2 Յերկուս օրինակս 'ի դոյն ինչ իրոյ արհամարհեալ։

ոչ ունին զկեանսն յաւիտենից, նոցա խաւարն աղ-
ջամղջին և հուր գեհենին է ժառանգութիւն։ Զի
ամ որ հեռի է 'ի սուրբ խորհրդոյն, դիւրաւ ըն-
դունի զախտ սատանայական, և օթեվան լինի նմա
հանապազ։ Պարտ է անձին կամ 'ի հնորհաց Հոգւոյն
վայելել, կամ 'ի պիղծ Հոգւոյն ընդունել։ «Հոգի
տեառն վերացաւ 'ի Սաւուղայ, և նեղէր զնա այս
չարս։» Զի այդոյ որ ոչ է պարիսպ, գազանք ապակա-
նիչք և խոզք անտառի մտեալ ապականեն զնա. և
որ սուրբ խորհրդոյն ոչ պարսպին, բնակարան են դի-
ւաց անձինքն նոցա. փախուցեալք 'ի հրեշտակական
ժողովոյն 'ի բանակս դիւաց անկանին. և գևք դիւ-
բաւ ըմբռնեն զնոսա, և զՀոգիս նոցա տանջեն, և
զմարմինս նոցա լլկեն չարաչար, երբեմն 'ի հուր, եր-
բեմն 'ի ջուր։ Եւ արդ տես և գյմփարութիւն քո
փարատեա 'ի քէն, զթերահաւատութիւդ քո ուղղեա,
զծուլութիւդ 'ի փոյթ յորդորեա, և փութա սրբել
'ի մեղաց, և մեծաւ փափագանօք փութա 'ի սուրբ
սեղանն Հոգւոյ, զի մի 'ի քրիստոնէական անուա-
նեդ մերժեսցիս։ Զի քրիստոնէութի հաւատքն են
և մկրտութիւն և վայելումն սրբոյ խորհրդոյն. և որ
յայսմանէ հեռի է և թերի, թերի է 'ի քրիստոնէ-
ութէ. զի ոչ քա 'ի նմա բնակէ, և ոչ նա 'ի քա. քանզ-
զի որ ուստ, ասէ, 'ի մարմնոյ իմմէ, նա յիս բնակեսցէ, և ես 'ի նմա։

Այլ արդ որ կամի բնակել 'ի նմա, այնպէս պարտի
գնալ, որպէս նայն գնաց։ Եւ որ ունիցի զայն յոյս
թէ ամ 'ի նմա բնակի, և նա յամ, այնպէս պարտի
լինել սուրբ, որպէս և նայն սուրբ է՝ ըստ մարդկան
տկարութեանէ չափոյ, ապա մերձենալ։ Եւ որ ոչ այսպէս
մերձենայ, յայտ է եթէ 'ի դատապարտութեան անձին
ելուսմ մերձենայ։ զի մերձենալ 'ի սուրբ մարմինն
տերունական՝ սրբոցն լոյս է, և լուսաւորէ Հոգւոյնն
մերձաւորութեամբ. և պղծոցն հուր է, այրէ և ապա-
կանէ վասն խղճին մերձենալոյ։ Զի յորժամ վկայ-
ուին մտացն սրբութեանէ քում ոչ վկայէ, յայտ է եթէ
մերձենալն քո 'ի սոր խորհրդոյն ոչ է ըստ կամացն ամ-
որպէսվկա Պաւղոս ասէ՝ թէ «Այս են կամք ամ'վկայ-
ուին մտաց ձերոց»։ Եւ եթէ միտք քո վկայեն քում

սրբութեդ, ըստ կամացն ՝այ է մերձաւորութիդ։ Ապա եթէ խղճիւ մերձենայցես, գիտես զի դատապարտեալ ելանես, և անօրէն քան զ՝ամ անօրէնս. զի սա և առաւել անօրինագոյն է քան զարիւնահեղ սպանողացն չարութիս։ Զի մարդ որ զմարդ սպանանէ, մարդասպան անուանի. իսկ որ անարժանութիւն 'ի մարմնոյ տեառն հաղորդի, նա ՝ածասպան է. քանզի վերստին 'ի խաչ հանէ զՈրդին ՝այ։

Լու արդ տես թէ յո՞ր սեղան անօրէնութիւն մերձենաս. յորմէ վերին զօրութիւնքն սոսկան և սարսեն, և դու պիղծ շրթամբքդ յանդգնեալ մատչիս։ Զի եթէ հոտ ինչ չարեաց հարկաներ՝ առ թագաւոր ոք չիշխեր մերձենալ, և զերկնաւոր թագաւորն 'ի հոտեալ հոգիդ ընդունիս, և ոչ մեծաւ ահիւ հիանաս. ցիսոտ ձեռօք 'ի կերակուրս խղճես մերձենալ, և դեռաթաթախ ոգւովդ անխտիր հաղորդիս։ Ո՛ խորք անօրէնութեա՛, ո՛ ահեղ արհաւիրք, ո՛ անամօթ լրբութի՛ և սաստիկ ամբարշտութի՛. խղճիւ մտօք և աղտեղեալ ոգւով երթեալ մերձենաս 'ի սրբուիս մեծի խորհրդոյն. և որ քան զայս անօրէնութիս յանդգնեալ յանդգնեսցի, չէ և չէ իսկ տեսանել։ Յորժամ մարդոյ, ասէ, մեղանչէ՝ առ ՝ած աղաչէ, իսկ որ ՝այ մեղանչէ՝ զո՞ աղաչեսցէ. զի ոչ եթէ արեան մարդոյ եղեն պարտական, այլ և մարմնոյ և արեան Որդւոյն ՝այ։ Աղէ 'ի միտ առ և տես՝ եթէ ո՞րպէս հաղորդիս 'ի սուրբ խորհրդոյն. զի եթէ վստահ ես յարքայութի՛ն ՝այ մտանել՝ անխիղճ ընկալ և զհաղորդութիւն խորհրդոյն. իսկ եթէ թերահաւատ ես յարքայութի՛ն երկնից, ապա և անարժան ես և խորհրդոյն սրբութի՛։ Զի չէ հնար սրբոյ խորհրդոյն արժանաւոր լինել, և արքայութի՛ն ոչ. զի երկոցունցն մի սրբութի՛ է արժանաւոր լինել։

Այլ և ոմանք թէպէտ և 'ի խղճէ մտացն ոչ հաղորդին, սակայն կեղծաւորեալք մնան 'ի ներքս, կարծեցուցանելով արտաքնոցն՝ եթէ 'ի հաղորդելոցն իցեն. զի՝ամ՝որ ոչ է արժանի խորհրդոյն, և ոչ 'ի ներքս կալոյ, ոչ աղօթից և ոչ հաղորդուն. այլ ելանել արտաքս ընդ անարժանսն։ Մի՛ կեղծաւորիր մնալ 'ի ներքս իբրև արժանաւոր, և չհաղորդել իբրև զանար-

ժան։ Ընդէ՞ր արհամարհէս զահաւոր և զմեծ խորհուրդն. ո՞չ իմանաս՝ եթէ յորժամ խորհուրդն սուրբ ի սուրբ սեղանն ելանիցէ, յայնժամ երկինք բանին ի վերուստ, և քո ինքեալ անդր հասանիցէ, և զօրք հրեշտակաց յերկնից յերկիր ծաւալիցին, և շուրջ զսեղանովն բոլորին՝ ուր անդ հոգին խորհուրդն է տեղուն՝ սակայն, և սուրբ Հոգւոյն ամբեան ընդ ուսն Յայնժամ հարեալքն խղճիւ ոչ են արժանի հաղորդել յայսպիսի խորհրդոյն, մինչև ապաշխարութիւն ուղղիցին։ Լուր և զահեղ բողոք քարոզին. մի՞ զ յերեսս խայեց, ասէ, մի՞ զ ի՞ թերահաւատից, և մի՞ զ յանյուսից, որ ոչ են պատրաստ սրբութիւն զնոսա արտաքրս առաքել, և ի՞ նեղքս մնացեալսն աղաղակէ՝ եթէ հայեցարուք յանձինս ձեր, և զսիրտս ձեր քննեցէք. մի՞ խղճիւ զը և մի՞ նեղկութիւն, մի՞ խորամանկութիւն զը և մի՞ պատրանաք, մի՞ երկմտութիւն և թերահաւատութիւն մերձեսցի. զի սրբութի՞ խորհրդոյն սրբոց և անարատից վայել է։ Եւ զայս լսելով ոչ դողանք և սոսկամբ յահեղ և ի մեծ խորհրդոյն, յորմէ սերբովքէն սարսափին, և քերովքէն չիշխեն մերձենալ. հրեշտակք և հեշտակապետք սոսկան դողալով, և՝ մի՞ վերին զօրուն՝ հիացեալ սարսեն։ Իսկ օրէ՞ փափ սասաթիկ տանջանաք մաշիցի, թէ մարդ յանցաւոր խղճիւ ինչ ի նա հպիցի, և որպէս խուլ ինչ ի հուր հպիցի, որ ի հրոյն այրի և ապականի. զի իբրև փոքր ինչ համարելով զՔրիստ մարմինն թանամնեաց։

Վասն մի՞ իբրև ի՞ լոկ հաց հայիցիս, և մի՞ իբրև ընդ-գինի համարիցիս և տեսանիցես. զի ոչ տեսանելի է ահաւորութիւն սուրբ խորհրդոյն, այլ իմանալի զորութիւնս. քանզի ոչ ինչ տեսանելի աւանդեաց մեզ Քրիստոս[1] ի խորհուրդն և ի միստութիւնս՝, այլ իմանալի։ Զուր տեսանեմք, այլ ոչ ծայրն բանին հաւատամք, որ ասէն, եթէ այս է մարմին իմ և արիւն. որ ուտէ ի մարմնոյ իմմէ, և ըմպէ յարենէ իմմէ, նա յիս բնակեսցէ և ես ի նա, և ես յարուցից զնա յաւուրն յետնումն։ Եւ մեք ոչ՝մարիտ հաւատով զՔրիստոս իմանամք

1 Յօրին. Քրիստոս և նին Քրիստոս ի խորհրդոյն և ի միստերիոն. իսկ այլ օրինակք ունին։

'ի վերայ սեղանոյն, 'ի նա մերձենամք, զնա տեսանեմք, զնա շօշափեմք, զնա համբուրեմք, զնա առնումք 'ի ներքս և ընդունիմք, և լինիմք մարմին և անդամք և որդիք ՅՍ։

Մ.ԸՐԴ որ այսպիսի հաւատով ոչ հաւատայ, և զմարմին Որդւոյն ՅՍ ոչ իմանայ, հեռի է յօգնականութենէն ՅՍ, հեռի է և 'ի շնորհաց Հոգւոյն, հեռի է և 'ի թողութենէ մեղաց և 'ի կենացն յաւիտենականաց. անակնկալ յարութենէ, և անյոյս փրկութենէ, և մերժեալ 'ի քրիստոնէական հաւատոց, որով[1] եղև մեզ փրկութենէ հեղմամբ արեամբն Քրի։ Եւ արդ մի՛ ոք 'ի նա խղճիւ մերձեսցի, մի՛ ոք 'ի նա թերահաւատութեամբ մերձեսցի, մի՛ ոք թուլութեամբ յարեսցի։ այլ հաւատացեալ[2] ճշմարիտ՝ եթէ 'ի մեծ ահեղ խորհրդին երկինք են եկեղեցին, աթոռ փառաց է սեղան խորհրդին, և Քրի ինքեալ դնի 'ի վերայ՝ որ միշտ բաշխի 'ի փրկութենէ ամենուն։

Եւ արդ ով մարդ, հայեաց 'ի քեզ և տես, ուր կաս, զո՞վ տեսանես, զո՞վ համբուրես և 'ի ներքս ընդունիս. ընդ երկնային զօրութիւն կաս, ընդ հրեշտակս օրհնես, ընդ սերովբէան բարեբանես, զՔրի տեսանես, զՔրի համբուրես, զՔրի առնուս և ճաշակես, և լցեալ Հոգւովն սրբով և ՅՍ ծայրին շնորհօքն պայծառացեալ զօրանաս հանապազ։ Վասն որոյ և դուք քահանայք և սպասաւորք՝ մատակարարք սուրբ խորհրդոյն, ահիւ մատերուք, երկիւղիւ պահեցէք, սրբութենէ սպասաւորեցէք, և զգուշութենէ մատակարարեցէք. գանձ ունիք արքունի, մեծաւ երկիւղիւ ըզգուշացարուք պահպանութենէդ. քանզի և ձեզ աննեարելի տանջանք են՝ եթէ զչարիս ուրուք գիտիցէք, և նա եկեալ յանդգնեսցի 'ի սուրբ մարմինն Քրի, և ակն ածիցես ինչ խրատել մերժել և յանդիմանել։ Այլ վասն ծուլութենէ և ակնառուէ զսուրբ մարմինն Քրի անօրինաց և անարժանից բաշխիցէք, և որպէս շանց և խոզից ընկենուցուք, և զՈ՞ր ներեալ թողութենէ ունիցիք, և քանի՞ պատժոց և աննեարելի

1 Յօրին. որոյ. եդաւ ըստ այ. ընդ։

2 Յօրին. հաւատքեալ. այլ օրինակք հաւատով։

տանջանաց մատնիցիք՝ որք մատնիչք և պարտականք տերունական մարմնոյն եղերուք։ Ահա վասն Քրիստոսի, վասն Քրիստոսի կերակրիք, և զՔրիստոս անօրինացն մատնեք, և պիղծ վարիւք անարժանիցն չարչարեք։

Բ. Զի հայեա յանձն քո՝ քահանայդ, և ծանիր զքեզ՝ զինչ է վաստակ քո քահանայութեանդ, և զինչ գործ ստացեալ ունիս։ Ոչ հարկահար ես ժողովրդեանդդ, և ոչ արտունճ՝ և կասողայլ յուսուցանել և ի խրատել կարգեցար, մերժել և յանդիմանել։ Ահա է գործ քահանայութեան, և միշտ հարկ հանապազ։ զի վասն ամենայն այսպիսի պատուոյ պատուեցայք, և իշխեք ճանչուն, զի զայսպիսին քննեցէք, և յանդիմանեալ մերժեցէք։ Իսկ զոր ոչն գիտիցեն քահանայքն՝ նոքա ևս առաւել անտերելի տանջանաց են պարտապանք, որպէս և Պաւղոս ասէ, եթէ "Որ ուտէ և ըմբէ անարժանութիւն, պարտական եղիցի մարմնոյ և արեանն տեառն,, Ահա և բազմոց իսկ ըստ ճաշակ դատաստանին արքուցանէ՝ չարաչար ախտիւք և դառնութիւն հիւանդութեանց տարաժամ հանէ յաշխարհէս, որպէս և ասէ՝ եթէ "Վասն անարժան՝ ի մարմնոյ տեառն հաղորդելոյ են ի ձեզ բազում հիւանդք և ախտաժէտք, և շատ ևս որ տարաժամ հանջեցին,, Զի ոմանք վասն անարժան՝ ի խորհուրդն մերձենալոյ լեպրն մոլեան ախտիւք. և ոմանք վասն նորուն խեղք և լուծեալք շրջին զամ աւուրս. և ոմանք վասն նորուն անկեալ կան՝ ի հարուածս և ի ցաւս անբժշկելիս. և ոմանք վասն նորուն՝ ի բանդս և ի կապանս մնանեն. և ոմանք վասն նորուն անզաւակ իսկ յաշխարհէս ելանեն։ Ահա և բազում ևս ցասմունք՝ ի հիւթոցս, և պղտղկորուսութիւք և մահք տարաժամք մարդոյ և անանոյ վասն անարժան հաղորդելոյ՝ ի մարմնոյ և յարիւնէ տեն լինին։

Ա՝ ան որոյ բազում երկիւղիս մերձեսցուք, բազում զգուշութիւն զսիրտս մեր քննեսցուք. մի վասն ծուլութեանէ տմս նշանակեսցուք՝ ի հաղորդութիւնս մերձենալոյ. զի յուրբաթուն և ի կիրակէին և ի տոնս պենդեկոստէիցն և զատկայն մի զենումն է, և նոյն

1 Նստրագիր օրինակն արտանուն։

խորհուրդ կատարի. և դու 'ի ժամանակ մերձենալոյ՝ սուրբ զմիտս միայն պահեա, և մի՛ ինչ աւուրս յերկարաձիգս։ Զի՞ ինչ յանդգնութի՞ սուրբ սրտիւ բաղում անգամ մերձենալ, զի առաւել ևս կեցուցանես և նորոգես զոգիդ. իսկ անարժանութի՞ և խղճիւ թէ յա՛մ ժամանակս կենաց քոց մի անգամ մերձեսցիս, կորուսեր զոգիդ։ Տես զի մի յանցանս յանցեաւ Կայէն, և կորեաւ. մի յանցանս յանցեաւ Քանան, և կորեաւ. մի յանցանս յանցեաւ Աբեսաբ, և կորեաւ. մի յանցանս յանցեաւ Յուդայ, և կորեաւ. և որք զքե՞ սպանին՝ մի անգամ սպանին, և կորեան. և դու եթէ մի անգամ յա՛մ ժամանակս կենաց քոց անարժանութի՞ 'ի սուրբ խորհուրդն մերձենաս, սպաներ զոգիդ յաւիտենական տանջանացն կորստեամբ։

Այլ ասիցես. 'ի տօնս քառասնորդացն սրբեալ մերձենամ։ Եւ արդ զի՞նչ օգտիցիս մի անգամ՝'ի սրբելոյն՝ յորժամ դարձեալ աղտեղանայցես. զի՞նչ օգուտ է լուանալն՝ յորժամ դարձեալ ցխոտ լինիս. զի՞նչ օգուտ է շինելն՝ յորժամ դարձեալ քակիցես։ Յաւուր տօնին միայն կամիս առողջ լինել 'ի ցաւոց, և յետ այնորիկ 'ի ցաւս մաշել. մի օր բժշկիլ 'ի վիրաց մեղացն, և ապա զնոյն վերս ստանալ ախորժես. մի օր հեռանաս 'ի դիւէն, և ապա նովին լակել հանապազ։ Այսպիսիք են որ մի անգամ հաղորդին 'ի սուրբ խորհրդոյն, և ապա 'ի մեղս մաշին հանապազ։ Զի՞նչ օգուտ է մի անգամ հեռանալ 'ի սրոյն սպանողին՝ յորժամ վաղիւն 'ի ձեռն նորա մատնիցիս. և կամ մի օր ընդ թագաւորի բազմիլ 'ի սեղանն, և վաղիւն դահճաց մատնիլ անողորմ։ Նոյնպէս չէ՞ ինչ շահ և օգուտ'ի տօնի զատկին միայն վայելել 'ի սուրբ սեղանոյն, և ապա պիղծ գործովք հեռանալ, և ընդ սատանայի լինել հանապազ։ Զի՞նչ օգուտ է յաւուր տօնի գտանել ականս պատուականս, և 'ի վաղիւն կորուսանել. և ոչ 'ի տօնին հաղորդելն է օգուտ, յորժամ դարձեալ անարժան վարիւք կորուսանիցես։ Զի՞նչ օգուտ է 'ի քե՞ մերձենալ, յորժամ դարձեալ անդրէն 'ի սատանայ յարիցես։ Զէ՞ ինչ օգուտ այսօր 'ի հրոյն զերծանել, և 'ի վաղիւն

միայն այրել չարաչար. և ոչ միթէ թարուեալ՝ ինչ է՝ մի օր ի բանդէ ելանել, և լինել թագաւոր, և ապա ընդ դատապարտեալսն տանջել անողորմ. և ոչ մի օր օգուտ է ի խորհրդին վայելել, և ապա ընդ դատապարտեալսն արտաքս ելանել։ Զմի յերկուս ոտս կաղաս և յերկուս միտս տաղտապիս. կամ դիւաց լեր պաշտօնեայ, և կամ Քրիստոսի խորհրդակից. մի օր օգի սպիտակացեալ երևիս, և մի օր այծի սևաթոյր. այսօր Դաւիթ հոգելից, և վաղիւ Սաուղ այսահար. այսօր Պետրոս հնազանդ, և վաղիւ Յուդայ ապըստամբ. այսօր Քրիստոսի խորհրդակից, և վաղիւ սատանայի կամարար. այսօր իբրև զքրիստոնեայ ի մարմնոյ տեառն վայելես, և վաղիւն իբրև զերպիսայ հեռանաս ի նմանէ. այսօր ընդ խոստովանողսն, և վաղիւն արտաքոյ ընդ ուրացողսն. այսօր ընդ հաւատացեալսն ի խորհուրդն մտանես, և վաղիւն ընդ անհաւատսն արտաքս ելանես։ Զինչ զքեզ կոչեցից, կամ զինչ զքեզ անուանեցից. երբեմն գառնացեալ, երբեմն գազանացեալ. երբեմն լուսազգեաց, և երբեմն խաւարապատ. այսօր առնուս պատիւ ի թագաւորէն, և վաղիւն չընդունիս և դարձուցանես զերեսդ։ Նոյնպիսիք են՝ որ ի յաւուրս ինչ հաղորդին խորհրդոյն, և ապա իբրև զերախայս զերեսս դարձուցեալ ելանեն։ Եթէ արժանաւոր ես խորհրդոյն՝ հանապազ վայելիս համարձակ, զի հոգելից և քաջազգեաց և քաջնկալ լինիցիս. և եթէ անարժան ես վարիւք, և ոչ ի տուն զատկին ես արժանաւոր։

Ա՛ԼԼ ասիցես՝ եթէ ի քառասներորդ պահն սրբեցայ, և ցանկամ ի սուրբ խորհուրդն մերձենալ։ Բարիք է, և ես գովեցից. բայց արդ ընդէր չմերձենաս հանապազ։ Զկարէմ, ասես, զիս մաքուր ունել հանապազ։ Արդ եթէ [1] այդպէս է՝ միտս քո՝ եթէ մի անգամ հաղորդիմ ի տունն, և ապա հեռանամ, և ոչ ի տունն ես արժանաւոր. զի խորհուրդք չարին են ի քեզ. Զինչ օգուտ է ի քո մերձենալ, և ի սատանայէ չհեռանալ. զինչ օգուտ է զպատուական դեղն Աստուծոյ, յորժամ զցաւն ի

1 Յորմն. չկ Աստ ԵԹԷ. յաւելու ըստ երկուց օրինակաց։

ներքս 'ի քեզ պահիցես. զի՞նչ օգուտ է առ բժիշկն երթալ, յորժամ զվերքն չկամիցիս մերկանալ. և ոչ օգուտ 'ի հաղորդելոյդ ինչ գտանես, յորժամ 'ի մեղացն չկամիս հեռանալ. այլ յաւելուս դատապարտուի և տանջանս։ Զի եթէ լսեր Թագաւորն՝ եթէ իշխան ոք այսօր ընդ նմա 'ի խորհուրդ մտաներ, և վաղիւն հեռանայր 'ի նմանէ և Թշնամեացն լիներ խորհրդակից, միթէ ընդունէր զնա 'ի խորհուրդս. այլ կապեր և տանջեր և սպանաներ։ Իսկ ո՞ղջամի ևս առաւել քո դատապարտիցէ և տանջիցէ՝ որ այսօր կամի ընդ նմա 'ի խորհուրդն տէրունական մտանել, և վաղիւն 'ի խորհրդոյն հեռանալ, և զկամն Թշնամոյն կատարել։ Միթէ այսօր մաքո՞ւր ինչ իցես 'ի մեղաց՝ յորժամ զայդ 'ի միտս քո խորհիս եթէ վաղիւն հեռանամ, և զկամն անձին իմոյ կատարեմ. այս առաւել ևս չար է առաջի ՅՀ։ Որ խորհի ոք մերձենալ 'ի սուրբ մարմինն քո՞ի, և ապա հեռանալ 'ի նմանէն և 'ի հրամանացն ՅՀ, այս է խղճի մտաք մերձենալ, և այս է երկմտութիւն ընդունել, այս է նենկութիւն հաղորդել և պատրանաք և խաբէութիւն և Թերահաւատութիւն ճաշակել։ Այս աղտեղագոյն է քան զՅՄ պղծութիւն՝ յորժամ դարձեալ հեռանալ խորհիցիս, և միւսանգամ անդրէն յառաջին չարիսն մերձենալ։ Զի մարդ որ ասէ դառնալ 'ի մեղաց, և միւսանգամ անդրէն շրջիցի, շան նման է՝ որ յիւր փսխածն դառնայցէ։

Լու արդ զայս ՅՄ իմացեալ մի՛ արժանաւորութիւն հեռասցուք 'ի սուրբ խորհրդոյն յերկար ինչ ժամանակս, և մի՛ անարժանութիւն յանդգնեալ հպեսցուք յահեղ խորհուրդն սրբութեան. զի պատիժք ահեղք անարժանիցն ինքն՝ որք յանդգնեալ խղճիւ մտացն հաղորդին. և պատիժք արժանաւորացն՝ որք հեղգանն և ծուլանան յերկար ինչ ժամանակաւ։ Այլ բաղում երկիւղիւ անձանց զգուշասցուք, և մեծաւ փութով զխաւարն անգիտութեան փարատեսցուք. զանիրաւ զբարկութիւն, զթշնամանողութիւն, զչարայուշ ոխակալութիւն 'ի բաց ընկեսցուք. զխորամանկութիւն, զքինահանութիւն, զնախանձ մերժեսցուք. զտրտմութիւն և զառանց բարբառոյ աղա-

զանն 'ի բաց թօթափեսցուք. յագահաց, 'ի բամբասողաց, յարբեցողաց և 'ի զեղխեցելոցն փախիցուք. զարանունութի և զատելութիւն և զգաղտնի նենկութի դադարեցուսցուք. ընդ թշնամին հաշտեսցուք, զատելին սիրեսցուք, և զյանցանս միմեանց թողցուք. յամ սրտէ միմեանց ծառայեսցուք, միմեանց հնազանդեսցուք, զմիմեանց բեռինս բարձցուք, զմիմեանս սիրեսցուք, զընկերս լաւ քան զանձինս համարեսցուք. զսիրտս սրբեսցուք, զաչս ցածուսցուք, զլեզուս 'ի բամբասանաց դադարեցուսցուք, զձեզ ապաշխարեսցուք, զսիղձս փարատեսցուք, զյիմարութիւնս թօթափեսցուք, և զծուլութիւնս 'ի փոյթ դարձուսցուք. պահօք պնդեսցուք, աղօթիւք աշխատեսցուք, յողորմութիւնս յօժարեսցուք, զործովք առաքինասցուք, 'ի յարեաց տղայասցուք, և հաւատով կատարեալ լիցուք։ Զի այսպէս ամենայն առաքինութիւնքն արժանաւորեսցուք ահաւորի և մեծի խորհրդոյն. բազում փափագանօք և կատարեալ սրբութիւնք վայելեսցուք յամենասուրբ և 'ի կենսաբար [1] 'ի մարմնոյ և յարենէն տեառն մերոյ Յսի Քրի. որում փառք և զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

1 Յարինակին Կենաբար։

ԻԳ.

ԹՈՒՂԹ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆԵԼՈՅ ՅԱՇԽԱՐՀԷՍ *

ԱՅՑԵԱ դու 'ի յոյն վերին՝ որ ի ջանեա 'ի խոր խաւարային սգոյդ. փութա փարատեա 'ի քէն զյիմարեցուցիչ խորհուրդս չարին, և զարթիր և եկ 'ի միտս քո. յիշեա զպատուէրս պատուիրանացն ՅՀ, և թափեա զքեզ 'ի սատանայական թախանձանացդ, և 'ի միտ առ զբազմաչար հնարս թշնամոյն, և պատկառեա 'ի նեռից նորա. երկիր 'ի խորամանկութէն և թիւնից աներևութից նորա. փախիր 'ի դառն վիրաց և 'ի սաստիկ հարուածոց նորա։ Հայեա 'ի պըղտորութէն մտացդ քոց, և ծանիր եթէ այդ սերմանք թշնամոյն են 'ի քեզ. արի անկիր առաջի ՅՀ՝ զի ապրեսցիս 'ի չար խաբից նորա և յանօրէն տրտմութէն։

Զի յորժամ սատանայ բոլորովիմբ գերէ զմիտս մարդոյն, ածէ 'ի վերայ տրտմութիւն և յուզմունս խորհրդոց. որ թէպէտ և սուղ ինչ ի ցեն տրտմութիքն, սակայն նա 'ի պղտորեալ միտս նորա անհնարին և անչափս կարծրացուցանէ, որով և զսիրտն յիմարեցուցանէ, և թուլացուցանէ 'ի սովորական աղօթիցն և յերկիւղէն ՅՀ։ Եւ մանաւանդ որում պատճառս ևս վախճանելոյ իւրոյ գտանիցէ, բոլորովիմբ արկանէ 'ի վերայ մերձաւորացն նորա անհնարին մթերս սգոյ տրտմութեան, և 'ի նեղքս զսիրտն այրէ, և զմիտսն նուազէ, և ամենևին զուշն ափշեցուցեալ 'ի սգայութէ մտացն ընկենու, և ոչ տայ խոնարհել 'ի բանս միսիթարչացն և սփոփողացն. այլ յամառեալ պնդին 'ի սգոյն տրտմութէ, զի ցնորք թշնամոյն անհնարին թաղծանօք յիմարեալ ափշեցուցանեն առաւել քան արբեցութիւն. և ամենևին ոչ թողացուցանեն նայել 'ի պատուիրանս ՅՀ որ ասէ՝ թէ լաւ է օր մա-

* Կայ և այս ճառ 'ի ճառընտրի առանց անուան մատենագրի։

հուսանն քան զոր ծնունդեան։ Ընդէր. քանզի օր ծնընդեանն սկիզբն է մեղայ և անօրէնութեաց, և անգի սկսանին աՀել 'ի նմա ցաւք և հոգք և տրտմութիւք և զզպարտութիւք և աղքատութիւք, այրութիւնք և որբութիւք և անզաւակութիւնք և ամ չարչարանք բազում նեղուցեաց և տառապանաց աշխարհիս Աստ և ժողովեալ ևս հեղու զնովաւ սատանայ զամ բազմութիւն ախտից մեղայն չարչարել, նեղեալ, վիրաւորեալ զնա թշնամութիւք, գողութիւք, սպանութիւք, բամբասանօք, երդմամբ, նախանձու, չարակնութիւ, ոխակալութիւք, ագահութիւք և զայլս զրկելով, նենկութիւք, հմայիւ դիւթականօք, և ամ անթիւ ախտից բազմութիւք. ընդ որոց հատուցումն է հուրն անշէջ և տանջանք մշանջենաւորք։ Իսկ 'ի ձեռն մահնուանն յայսմ ամենայնէ բուժեալ դադարէ. զի թէպէտ և վարս արդարութեաց ոչ ունէր, սակայն 'ի մեղանչելոյն դադարեաց. ապա եթէ վարս ուղիղս էր ստացեալ՝ զերծաւ յամ կասկածանաց մեղայ և 'ի հոգոցս աշխարհիս, և վերացեալ խառնեցաւ 'ի բանակս սրբոց և արդարոց։

Եւ արդ զայսպիսի լուսաւոր կեանս յիմարութի է լալ և սգալ անառակութեաւ և հեթանոսաբար. զի Պաւղոս և զլուկ միայն տրտմութիւն արդելեալ փակեաց ասելովն՝ թէ "Զանս ինքնեցելոցն մի տրտմիք որպէս և այլ հեթանոսք՝ որ ոչ գիտեն զյոյժ"։ Իսկ ոՀչափ սաստիկ պատժոց արժանի համարիցիք՝ որք 'ի սուգս և 'ի կոծս և յոլոյս մոանիցեն. զի արդելեալ է 'ի քրիստոնէից հաւատացելոցն՝ որք լուսաւորեցան զաւազանաւն, և մեծ և ահեղ անուն սուրբ Երրորդութեանն 'ի վերայ նոցա անուանեցաւ, և կնքեալ խաչիւն այ նուիրեցան, ամենեին իսկ ոչ են իշխանս զնուիրեալսն այ խաչատակեալ հեթանոսական անօրէնութիւք, և ոչ չարաչար խզել և փետել և մխիր 'ի վերայ նուիրեալ գլխոյն արկանել. այլ ամենեին 'ի բաց հեռանալ յանօրէն և 'ի սատանայական վայրցն և յոլոյցն և անօրէն ձաղանացն։ Ոչ զՀերս փետել հրամայեսցէ քրիստոնէիցն, ոչ զայտս ցտել, և ոչ 'ի կոծ մտանել, ոչ զաւիլ ածել, ոչ զուսոալքն մերկանալ, ոչ զՀաճատն հարկանել, ոչ քուրձ սգե-

նուլ, ոչ մոխիր ցանել, և ձայնս արկանել, և ոչ աշխարանօք ողողանել. զի այս ՝ամ սատանայական է և հեթանոսական, զոր անմիտ կանայքն բարբառեն 'ի ցոյցս կեղծաւորութեան, և զկռապաշտիցն զգործն գործեն 'ի վերայ քրիստոնէից, զողբսն ողբալով, և զկականն բառնալով, և զՃչիւն աշխարանացն հնչեցուցանելով, անյուսաբար չարաչար զմարմինն կոծելով 'ի վերայ քրիստոնէի վախճանելոյն, զոր պարտ էր սաղմոսիւք և օրհնութիւք յղարկել, պատուեալ երգօք 'ի կեանսն յաւիտենականս։

Ընդէր խայտառականօք և անարգանօք սգոյդ թշնամանեք զմարմինն հոգեկիր և քաղցեաց։ Եւ արդ ի՞նչ իւիք քրիստոնեայ անուանեսցուք զնոսա որք սատանայական մոլորութիս մոլորեսցին 'ի վերայ մեռելոյն. քանզի ընդ այդպիսի անօրինեալսն և դեւք խառնին՝ 'ի կոծատեղին անցանեն։ Քանզի նոքին իսկ ուսուցին զկոծ անյուսութե և զտրտմութեան սգոյ աշխարանացն, զի զկոծողսն ընդ նմին 'ի հուր գեհենին դատապարտեսցեն։ Այլ ձեզ պարտ էր ամաչել 'ի Հրէից և 'ի հեթանոսաց և յայլազանդիցն՝ որ ըզհաւատս մեր բամբասեն և ասեն. ո՞ւր է ձեր յոյսն յարութեան՝ յորժամ այդպիսի ողբովք և սգովք և աշխարանօք և զաղբալի խայտառականօք արիւնահան և արիւնահեղ լինիք հանդերձ վայիւք և փետիւք, Ճչիւք, գուժիւք կոծեալ աշխարիցէք զանուանեալն քրիստոնեայն։

Ընդէր պարծիք, ով քրիստոնեայք, որ երգովդէք նմանեալք Հրէից, և հեթանոսաց. այլ զսուգ և զտրտմուն զօրինաւորիդ առաւել քան զանօրինացն տեսանեմք, արք չարաձայնք կառանչիւք և վայիւք և փետիւք խեղդին, ողբան և ողողանին անյուսալի ըզՃակատն դիւահարեն հալկանեն, և զկուրծսն անընդամաբար բախելով իբրև զայսահար. և կանայքն կանչիւք հերարձակ զայտսն ցտեն, զստինս կեղեքեն, և անամօթապէս իգացեալք մերկանդամք խզին և կոծին մոլելով, իբրև զմոլիչն չարալլուկ դիւահարեալս. եղիՃ, արիւն և մոխիր, և հանդերձք պատառեալք։ Արդ այսպիսի ձաղանօք ձաղին և ծանակին քրիստոնէիցն պատկերքն՝ որ ոչ 'ի հեթանոս

լսի, և ոչ՝ ի Հրեայս, և ոչ՝ ի հերձուածողս, և զրք ոչ ընկալան երբէք զյոյս յարութեան մեռելոց։ Եւ արդ մեք մերժեսցուք զայնպիսի անօրինեալ սգաւորսն՝ ի համարոյ քրիստոնէից, և հանեալ յեկեղեցւոյ՝ ընդ երախայս համարեսցուք, և սուգ առցուք՝ ի վերայ նոցա իբրև՝ ի հեթանոսաց. զի այնպիսիքն են սգոյ արժանի՝ ողբալոյ և աշխարելոյ և կոծոյ մեծի, որք՝ ի հուր գեհենին դատապարտին, և մասն ընդ անհաւատսն ունին, զի զհեթանոսական չարաչար ախտսն անյուսութեամբ յեկեղեցի մուծին։

Այլ արդ ասա ինձ, ով քահանայ, ընդէր մուծանես զգունդս պաշտօնէից և սաղմոսաց՝ ի դասս մերկանոցամ խայտառակելոյն[1]. զի՞նչ կայ սրբեցելոց պաշտօնէից, և սատանայագործաց դիւամուղ կոծողացն։ Ընդէր խառնես զօրհնողդ ընդ անիծողսն, զգոհացողդ ընդ թշնամանողսն, զփառաւորիչն ընդ հայհոյիչսն։ Ոչ է օրէն յանօրէն ժողովս սատանայական զհրեշտակական երգսն մուծանել, և ոչ՝ ի պիղծ մեհեանս դիւացն նոցա զտուրբ զաղօթսն մատուցանել, և ոչ՝ ի բագինս զոհարանացն պատարագս նուիրել. զի պիղծք առ պիղծն ժողովին, և սրբոցն սրբութիւնք վայելեն։ Ոչ է մի ժողովուրդ Հրէից և հեթանոսաց, և ոչ քրիստոնէից և հերձուածողաց. զի հակառակք և խափանիչք են միմեանց, և դու խառնեալ ընդ միմեանս միաւորես. և՝ ի մի ժողովս առաքեալ օրհնութիւնս և անէծս։ Կոծողք անօրէն անառակութիւնք բարկացուցանեն, և պաշտօնեայքն աղօթիւք և սաղմոսիւք բարեխօսեն։ Ցորժամ մերձաւորք վախճանելոյն անօրէն սգով և կոծելով թշնամանեալ բարկացուցանեն զնա՝, ընդէր աղաչես, մաղթես և բարեխօսես վասն թողութեան մեղաց վախճանելոյն։ ՈՒմ լսէ, և զոր ընդունի։ Եթէ ես ինչ հոգաբարձու հրաժարելոյն, յեկեղեցիս քո յիշեա, և յաղօթս քո աղաչեա զնա՝. այլ ընդ վայր և անվայելուչ է խառնել զպաշտօնեայս սուրբ եկեղեցւոյ՝ ի պիղծ ժողովս սատանայական կոծողացն, և՝ ի տեսիլ անամօթ կանանցն հերարձակացն արիւնաշաղախ

1 Ցօրին. Խայտառակիչ. եդաւ ըստ այլ օրինակաց։

խղելոյն և մոխրացանացն, որ [1] թէ և թշնամիք էին վախճանելոյն, այնչափ կարէին տրտմեցուցանել և առնել նմա չար, զոր 'ի ժամանակի հրաժարելոյն հոգւոյն արարին. և ոչ ընկալան զբանն մարգարէին որ ասէր՝ եթէ «Դարձ անձն իմ 'ի հանգիստ քո, զի տէր բարի արար քեզ»։ Տէր բարերարուն ցուցանէ զոր մահուանն, և դու կոծիս և աշխարես և ողբաս դառնապէս։ Ահա քեզ ասէ մարգարէն՝ թէ «Վայ որ ասէ զչարն բարի, կամ զբարին չար». քանզի չար են կեանք մեղաւորին, և ևս քան զևս յաւելու 'ի մեղս. և բարի է մահ նորուն, զի դադարէ 'ի չարեաց։

Այլ թէ կեցեալ էր, ասես, թերևս ապաշխարէր, աղաչէր և ողորմութիս առնէր, և արտասուօք զտէրն հաշտեցուցանէր։ Մի՛ դու զայդպիսի ինչ ածեր զմըտաւ, և անգէտ զամենագէտն կարծեցուցաներ՝ որ ոչ կամի զմահ մեղաւորին. բայց գիտէր սրտագէտն ՚ած՝ թէ ոչ ապաշխարեսցէ, զմահն նմա ողորմութի պարգևէ՝ զի դադարեսցէ յառաջիկայ մեղացն գործելոյ։ Այլ մահ արդարոցն իսկ ցնծութի է և ուրախութի՝ փոխել 'ի մեղսասէր և մնալաստակ հոգոց աշխարհիս, և զգանձս վարձուց առաքինութէ զոր համբարեալ տարաւ, յամրի և զգուշութիւն պահեսցէ. և եթէ սուղ ինչ իցէ ստգտեալ, օգնեսցուք նմա գթով մնանկաց, յիշեսցուք յահեղ խորհրդին, ողորմութիս վասն նորա արասցուք. և այն է կաշառ բարերարին ՚այ՝ որ առնէ բարերարութի 'ի վերայ վախճանելոյն՝ որպէս ինքն գիտէ։ Եւ արդ զայս լսելով փարատեա 'ի քէն զսուգ թանձրամած յուսով ահեղ աւուրն յարութէ, և բոլորովին հանեալ զերծ 'ի քէն զաղջատանս սգոյ տխրութէ, զի քրիստոնեայ կոչեցիս. և ՚ամ բերկրանօք սթափեցիր. ակն կալ փափագելի կենացն յաւիտենականաց, և այսիւ մխիթարեա, զի քում վախճանելոյն ոչ պատահեցին մահք սոսկալի պատուհասից։

Քանզի բազումքն մահք չարաչարք, և յանկարծ օրէն յորոգայթից ինչ տարաժամ մեռանել. այլ դու այդիւ մխիթարեա և գոհացիր զ՚այ, զի քոյդ խաղաղութ

[1] Յօրին. գրեալ էր որ է թէ և թամ էին. եդաւ ըստ այլոց։

'ի մահիճն իւր վաղանեցաւ։ Եւ մահէ չարաչարք այսոցիկ է, որք 'ի գեռոց վաղանեցան, և քարաձեռ պատառեցան։ այլ դու այդիւ մխիթարեա և գոհացիր զնոսա, զի քոյդ 'ի գերիկս քո կատարեցաւ, և կտակ մխիթար կենդանեաց եթողաւ։ Եւ մահ չարաչար այսոցիկ է՝ որք 'ի թիւնից օձից և 'ի չարաժանի գազանաց գեշ գեշ պատառեալ իցեն, և ոչ զբեռին բարբառն լսեաց, և ոչ զձեռս և զոտս ածեալ տեսանիցեն. այլ դու այդիւ մխիթարեա և գոհացիր զնոսա, զի զքոյդ ձեռովք քովք թաղեցեր, և զբեռին բարբառն լուար։ Եւ մահ չար այսոցիկ՝ որք 'ի պատերազմունս մեռանիցին, և զսուրն շողացեալ տեսանիցեն, և կենդանոյն խաւարն զաչքն պատիցի, և թշնամոյն գիթաւալ կացուցեալ՝ գեշ գազանաց արկանիցեն. այլ դու այդիւ մխիթարեա և գոհացիր զնոսա, զի քոյդ 'ի վերայ անկողնոյն հիւանդացաւ, և պատուով նուիրեցաւ։ Եւ մահ չար այսոցիկ՝ որ վասն մեղաց գաղձանցն մասնեցան, և կենդանոյն զմարմնոյն յօշեալ և պատառեալ անդամ անդամ՝ 'ի փայտ բարժանեսցեն անգեղք և ագռաւք ամենալից ձագանօք։ այլ դու այդիւ մխիթարեա և գոհացիր զնոսա, զի քոյդ գոհութիւն հիւանդացաւ, և խոստովանութիւն կատարեցաւ, և համբուրիւք ողջունից զգերեզման հարցն ընկալաւ։ Եւ մահ չար այն՝ որք 'ի դիւաց լակեցան, և անզգայեալ զմարմնոյն անդամոցն ուտիցեն, և անողորմ ձեռակալաւք արկեալ յարգել՝ սովամահ մեռանիցին. այլ դու մխիթարեա և գոհացիր զնոսա, զի քոյդ հանգստեամբ հիւանդացաւ, և օրհնութիւն վաղանեցաւ, պատանօք պատեցաւ, և սաղմոսիւք յղարկեցաւ, և քահանայական աղօթիւք և պատարագաւք յերկինս առաքեցաւ, և հանապազ օրհնի և յիշի 'ի յիշատակացն կատարելոյ։

Եւ արդ ով իցէ որ այնչափ ապաշնորհ և անիմաստական միտս ունիցի, և զայս զմտաւ ածելով մեծապէս ոչ մխիթարեսցի, և անդադար գոհասցի զնոսա՝ թէ որպիսի փառօք և պատուօք վաղանեալն յերկինս կոչեցաւ, ուր են ամենայն ժողովք տիեզերաց, բանակք արգարոց և գունդք սրբոցն, երամք մարգարէիցն, դասք առաքելոցն, և անթիւ հոյլք մար-

տիրոսաց, խորանք պայծառազարդք, բնակութիւնք լուսեղէնք, և մշտնջենաւոր վայելչութիւնք, և փափագելի դրախտն, անանց բարութիւնք, անտրտում խնդութիւնք, անծերանալի մանկութի, անխախտելի ադողջութի, սէր սուրբ, տեղի ցանկալի, կեանք փափագելիք, և անյաղ ցանկութիւնք հոգևոր կերակրոց, հրճուանք հրաշալիք, գգուանք գգուանաց, և սիրոփու

փափկութեց, և հանգիստ հոգևորական ամ ընտրելոց. ընդ որս և քո վախճանեալն ուրախութեամբ հանգիցէ։

Այս արդ քեզ պարտ է մխիթարել ամ խնդութիւն, զի 'ի յերկինս թռեաւ, 'ի մարդկանէ 'ի հրեշտակս փոխեցաւ, 'ի մահուանէ 'ի կեանս ընկեցաւ, 'ի խաւարէ 'ի լոյս ճգեցաւ, յաղքատութէ 'ի թագաւորութի կոչեցաւ, 'ի ծառայութենէ յազատութի, 'ի վաստակոց 'ի հանգիստ, 'ի հոգոց յանհոգութի, 'ի մեղաց յարդարութի, 'ի հողեղինացս 'ի հոգեղէնսն փոխեցաւ և ընդ հրեղէնսն դասակցեցաւ։ Արդ դու այդիւ մխիթարեա ամենայնիւ՝ եթէ ակն ունիս յարուցեն. այլ և ած զմտաւ՝ եթէ մահ է ճանապարհ ամ աշխարհի, և ամքեան երթամք ընդ այն ճանապարհ։ Ադամ, Աբել, Սէթ, Նոյ, և ամ արդարքն զմահ ընկալան. որով պարտ է և քեզ մխիթարել։ Աբրահամ, Իսահակ և Յակոբ և Մովսէս և Դաւիթ՝ տեսողքն ամ, և ամ նահապետքն՝ արդարքն և ածախօսքն զմահ ընկալան. որով պարտ է և քեզ մխիթարել։ Ահա ամ թագաւորք սուրբք և արդարք զմահ ընկալան, որով պարտ է և քեզ մխիթարել. ահա և մարգարէքն և առաքեալք և մարտիրոսքն և սուրբք կոյսն Աստծինն զմահ ընկալաւ, որով պարտ է և քեզ մխիթարել. ահա և Քո Որդին ամ վասն մերոյ փրկութե զմահ ընկալաւ, զի զմեզ անմահացուսցէ 'ի կեանս անմահս։ Վասն որոյ պարտ է գոհանալ և մխիթարել նորոգութիւն յուսոյն յարութենն ամ արդարոց, ընդ որս և մեք յարիցեմք, և զվախճանեալսն մեր ընկալցուք խնդութեամբ։

Արդ լուարուք Պաւղոսի, որ մխիթարէ զմեզ ասելով եթէ "Վասն ննջեցելոցն մի տրտմիք որպէս և զայլ հեթանոսս որք ոչ գիտեն զամ"։ Լուր և մարգարէին

որ ասէ. «Ընդ երեկոյս հանգիցեն լալիք. առաւօտուց եղիցի ուրախութիւն»։ Արդ եթէ անուանեալ էք քրիստոնեայ, և հաւատացեալ էք յարութեան, արիք մխիթարեցէք զձեզ մարդարէական և առաքելական մխիթարութիւնքն. զի սուգ անյուսից է՝ և ոչ իմաստնոց, և հաւատացելոց՝ որք անն ունին նորոգման համ՝ հնչելոց. զի ոչ է ի կորուստ մահ քրիստոնէին, այլ ի նոր նորոգութիւն կենացն յաւիտենից. վասն որոյ՝ և զոգիս վախճանելոցն մերոց սաղմոսիւք և օրհնութիւնք * ի կեանս յղարկեմք, իբրև ընծայ ինչ այ նուիրեմք։ Յաղագս այնորիկ ոչ է պարտ քրիստոնէին ի վերայ մեռելոց սուգ ունել և լալ. այլ լայցեն Հրեայք և ողբասցեն հերետիկոսք, սուգ առնուցուն և կոծեսցին համ թերահաւատք և հերձուածողք, զի նոքա լալոյ և ողբալոյ արժանի են և աշխարհնայց և կոծոյ մեծի։ Այլ մեք նորոգուլ կենացն յաւիտենից մխիթարեսցուք։ Եւ արդ վասն այսր ամի բարձէք ըզկոծս, խափանեցէք զողբս, ի բաց արարէք զարտմութիւն, դադարեցուցէք զարտասուս, արդելիք զալաւկանս, լռեցուցէք զկառչիւն լալեաց և վայից. արհամարհեցէք զեղանակամարս լալականաց, անարգեցէք զփեսիւն վարսից և զխզել հերաց, հալածեցէք զարիւնահանսն և զմխրացանսն, թշնամանեցէք զմարկանդամսն և զնայտառակեալսն։ Մեկնեսցուք յանօրէն մոլութիւն, հեռասցուք ի հեթանոսական ամբարշտութիւն, ամենևին ի բաց փարատեսցուք զսուգ սատանայական և զանյոյս մեռելս։ Զի կեցցուք քրիստոնէութիւն, և վախճանեսցուք ածպաշտութեամբ, և հանդատեան և երկնից արքայութեան արժանի լիցուք ի տեր մեր. որում՝ փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և յաւիտեանս։

* Ցօրին. թուղթ մի անկեալ պակասէր վերջին մասն ճառիս, որ լրացաւ ի նօսրագիր օրինակն։

ԻԴ

ՈՂԲՔ *

. . . . . .

Ես զարհուրեալ եմ և դողամ
Յորժամ լսեմ ըզձայն փողոյն,
Որ տագնապաւ կոչէ զաղինս
Ի մեծ ահեղ օր ատենին։
Զի չարաչար մարտեաւ ընդ իս
Ամենամեղքն սատանայ,
Եւ կարեվեր զիս արարեալ
Հանեալ ընկեաց զիս յանմահ փառացն.
Դառնագին չար պատրաստեաց
Ըզտարտարոս գեհենին,
Եւ ըսպառնայ մեղաւորիս
Այրել 'ի հնոցիս կայծականց։
Որ ոք ունիք զսէր սրբութեան
Զիս ողբալով արտասուեցէք.
Եւ ջերմագութ պաղատանօք
Ինձ խնդրեցէք թողութիւն։
Քրիստոսասէրք, իմ սիրելիք,
Ինձ օգնեցէք վիրաւորիս.
Եւ գորովամեծ ողորմ ողորմիւ
Աղաչեսցուք առ տէր վասն իմ։
Հառաչանօք զձեզ աղաչեմք
Մեղուցելոյս ողբակցեցէք.
Պաղատանօք լացէք ընդ իս
Զայնակցելով իմ աղէտիս.
Կականաբարձ զիս ողբացէք
Եւ ձայնս առէք ողորմելիք.
Զի չարաչար ըմբռնեցայ

* Յօրին. չէք սկզբնաւորութիւն ոտանաւոր բանիս վասն թղթոյն պակասելոյ անսի. և ոտղ մի թերակատար մնացեալ է 'ի նմանէ։ Ինչ որ ի սկզբան մատենիս, ընդ յաջորդ ապօթիցն 'ի մի համար գասեալ։

Ի լար նետից սատանայի ։
Մի գ ապատեաց զիս Թշնամին
Խաւարային ցանկիւքն իւրովք ։
Եւ սուր հանեալ վիրաւորեաց ,
Զոր աղաչեմ զձեզ բժշկել ։
Սուրբ հաւատոյ մանկունք , ուր էք ,
Ողորմեցէք ինձ նեղելոյս ,
Եւ գրեթագին պաղատանօք
Զքաւիչ մեղայն աղաչեսցուք ։
Յաղօթքս ձեր ապաւինիմ ,
Եւ ինձ հայցեմ ըղթողութիւն ։
Զի զանազան եմ մեղուցեալ ,
Եւ ոչ բաւեմ ապաշխարել ։
Ես զարհուրեալ եմ և գողամ
Յորժամ յիշեմ զիս զբազմամեղս ,
Թէ յայն երկիր կայ անցանել ։
Քրիստոս գրեթած և ողորմած ,
Գրեթա և յիս ամենամեղս ,
Զի ես գրտից ողորմութիւն
Ի գումարել մեծ ատենիդ ։
Զի օր ահեղ կայ առաջի
Եւ սոսկալի մեղաւորիս ։
Որ ըզգաղտնիս սրբտիս քննեսէ
Եւ ըզծածկեալ խորհուրդս յայտնեսէ ։
Արդ աղաչեմ , տէր մարդասէր ,
Զիս յայնմ աւուր մի պահանջեր ։
Զար տանջանացդն մի մատներ ,
Եւ կայծականց անչէջ հրոյն ։
Զի քեզ տացից փառս
Հօր և Որդւոյ և սուրբ Հոգւոյն ,
Որ միշտ օրհնեալ ես յաւիտեանս ,
Փառաւորեալ ես յաւիտենից ։

ԱՂՕԹՔ ՆՈՐԻՆ *

Ով որ անեղդ ես և անստեղծ և արարիչ ամ-
բարածոց, զոր ոչ երկիրս ստանալ հանդուրժէ, և ոչ
երկինք բաւանդակեն. այլ 'ի վեր ես քան զերկինս,
և անդր քան զծագս. և ամ երևելիքս և աներևոյթ-
քըս ընդ քև եմք բովանդակեալ։ Դու տիրես ամի, և
քո հրամանդ կառավարէ զամ արարածս. դու աղ-
քատացուցանես, և դու մեծացուցանես, հարկա-
նես, և դու բժշկես. դու ես սիրելի վտանկելոյս 'ի
սատանայէ, և առողջացուցիչ հիւանդացելոյս մե-
ղաց. դու ես ընդունիչ աղօթից և կատարիչ խնդ-
դրուածոց։ Խոնարհեցո, տէր, զունկն քո, և լուր
քոյոյ ծառայիս. տես, տէր, զտառապանս իմ, և ընկալ
զիս դթութիւնք. մի՛ բարկութիւնք քով խրատեր զիս,
և մի՛ սրտմտութիւնդ քով յանդիմաներ. զի ած ես
դթութենց՝ գթա և յիս 'ի մեղաւորս, որ բազում հե-
ծեծանօք և պաղատանօք մաղթեմ և աղաչեմս ըզ-
քեզ։ Զի կարեվեր եմ մեղօք, և յաւագնեալ անօրէ-
նութիւնք. չարաչար ախտիւք եմ 'ի յանցանս, և պիղծ
խորհրդովք յամբարշտութիւնս ժահահոգովս եմ
աղտեղեալ, և մեղսաթաթաւ մարմնովս զազրացեալ.
ամօթով երեսօք կամ առաջի քո, և ամօթով առա-
ջի տեսողաց։

Եւ արդ դու տէր քաղցր և ներող, երկայնամիտ
վասն մեղաւորաց կոչեցար. որ ասացեր՝ թէ 'ի դառ-
նալ անօրինին ոչ յիշեցից զամ անօրէնութիւս նորա
զոր արար։ Եւ արդ ահա եկեալ անկեալ եմ առաջի
քո ծառայս մեղուցեալ, և ժտեալ խնդրեմ 'ի քէն
ողորմութիւն. մի՛ յիշեր զմեղս իմ բազում, և մի՛ զան-
օրէնութիւս իմ յանդիմաներ՝ եթէ կամաւ և եթէ
ակամայ ինչ մեղայ, եթէ բանիւք և եթէ գործովք
և եթէ անդէպ մտածութիւնք պղծեցայ, եթէ յան-

* Մասն ինչ 'ի սկզբանէ աղ-
օթից կայ 'ի գիրս Հարանց վարուց
յանուն Ս. Եփրեմի. կան և այլ
չորս օրինակք 'ի կարգս աղօթա-
գրոց յանուն Ս. Մեսրովպայ. կի-
սով չափ նման երկաթագիր օրի-
նակիս, թէպէտ երևելի տարբե-
րութիւնք. այլ անախյառաջ ամենև-
ին տարաձայն։

գիտութեէ և եթէ 'ի ծուլութեէ և 'ի մոռացութեանէ գործեցի . զի գոս տեր , սովոր ես գթալ և ողորմել , և թողուլ զմեղս բազումս , և քաւել զնմա հոյլս անօրէնութեէ . որ զսոնոնիկս սրբեցեր , զաւազակն աստատեցեր , զմաքսաւորն արդարացուցեր , և զծանրաբեռնեալս մեղօք թեթևացուցեր ։ Զամ զի ածես ողորմած , և գթաս 'ի մեղուցեալսն՝ որք հաւատով կարդան առ քեզ . գթա , տեր , և յիս 'ի բազմամեղս , և ապրեցո 'ի թիւնից թշնամոյն ։ Փարատեցո , տեր , զիաւար յածող հայեցուածոցս իմոց , և բաց զանանջս իմ խլացեալս յանդէպ լսելոյ . բժշկեա ըզվիրաւորեալս լեզուս 'ի բամբասանաց , և սրբեա զսիրտս իմ 'ի չար խորհրդոց ։

Դիեզ ցանկամ , տեր բարերար , և փափագեմ զբնթածի Հօր իմոյ . գթա 'ի վերայ իմ մեղաւորիս , և ընկալ իբրև զանառակ որդին ։ Յագեցո 'ի քաղց իմ 'ի սիրոյդ քումմէ , և լցո զծարաւիս յառատաբուղխ հնոցէդ . զի ցանկ առ քեզ խնդրեմ մերձենալ , և բաղձամ 'ի քեզ հայել 'ի յարաժամ . միշտ հնորհաց քոց փափագեմք , և հանապազ ողորմուն քում կաքոտիմ ։ Մի ընդ պատժեալսն պարտաւորեալ , և մի ընդ ատելիսն դատապարտեր . այլ ընդ կամարարս կամաց քոց ընկալ , և ընդ պահողս պատուիրանաց քոց պահեա ։ Զի եթէ առանց ներելոյ զյանցանս իմ քննեսցես , ընդունայն են ինձ յարութեէ խոստմունք . զի 'ի հուր գեհենին է ժառանգութեէ իմ ։ Զի եթէ զդատապարտութիւն և զանդէպ մնածութիւնս իմ դատիցիս , ապա երանեմ ես չեղելոյն յորովայնէ . այլ նայեա 'ի մաղթանս իմ և 'ի պաղատանս , և մի մերժեր 'ի յաղօրմութեդդ քումմէ՝ որ ողորմութեան քում բաղձամ , և քոյոյ գթութեդ կարօտիմ ։ Զի միշտ զմարմնս իմ պղծեցի , և հանապազ զոգիս ապականեցայցի , ոչ չարաչար վարիւք միայն , այլ և զանզիր խորհրդովք ։

Լաւ արդ լուա 'ի մեղայ , և մաքրեա 'ի գեռաթաթախ տղմոյս ։ Զաքեր խնդրեցի , և զքեզ աղաչեմ , լից զկարօտութիւնս իմոյ փափագմանս . խառնեա զնս 'ի դասս սրբոց և 'ի ժողովս արդարոց , որք 'ի բաղձալն տեսուէդ քումմէ վայելեն յարաժամ ։ Ես ոչ համար-

ձակերես իբրև զբարեգործ ոք հայցեմ, այլ աղերսիւ ժտիմ իբրև զպարտապան և զբազմամեղ։ Ոչ....[1] ունելով համարձակիմ իբրև զմաքուր, այլ 'ի մաքրութէդ քումմէ զժահահոտութիս իմ մաքրել աղաչեմ, զի անթիւ ունիմ զմեղաց իմոց զբազմութիս, և հոյլք անօրէնութեաս իմոյ հեղձուցանեն զիս հանապազ. միշտ զսիրտս իմ ճմլեցուցանեն, և զմարմին և զոսկերս իմ հալեն և մաշեն. և վասն այսորիկ ժըտիմ հանապազ պաղատել, աղաչել և մաղթել, զի դու ես Հայր իմ և տէր, արարիչ իմ և ստեղծիչ. առ ո՞ երթայց, և կամ յումմէ՞ խնդրեցից օգնութիւն։ Քեզ մեղայ, և առ քեզ խոստովանիմ, և զքեզ աղաչեմ. մի՛ 'ի քումմէ ողորմութէդ զիս մերժեր, և մի՛ յերեսաց քոց ընկենուր։ Մաղթեմ քեզ տեառն բարերարիդ և բազմագութ իմոյ արարչիդ. մի՛ յաւիտենական ամօթոյն ամաչեցուցաներ զիս, և մի՛ 'ի մեծի աւուրդ դատապարտեր. մի՛ 'ի տիեզերական հրապարակիդ զիս յանդիմաներ. մի՛ անողորմ տանջանօքդ տանջեր, և մի՛ սոսկալի գեհենիւդ պատուհասեր։ Այլ ապրեցո 'ի հրացան հնոցացն, և 'ի հրահոսան գետոյն հրեղինաց, որդանցն չարաժանեաց, և յանհաշիւլ խաւարէն, և դառն դատաստանացն, և յանհերելի տանջանացն, յանլոյծ կապանացըն, և 'ի հանապազորդ նեղութենն, 'ի միշտ ողբոցն, և 'ի կրճելոյն ատամանցն։ Այլ գթա 'ի վիրաւորեալս մեղօք, և բժշկեա զհիւանդացեալս անօրէնութիւնք։ Ընկալ իբրև զհայհոյողն և զհալածիչն, և փարատեա զմեղաց իմոց զբազմութի. սրբեա 'ի պղծութէս իբրև զպոռնիկն, և արդարացո իբրև զմաքսաւորն։ Ողորմեա ինձ իբրև քանանացւոյն, և շնորհեա զյանցանս իմ իբրև զաւազակին։ Բնակեցո զիս 'ի դասս սրբոց և 'ի խորանս արդարոց կամաբարաց յանանց կենացն վայելչութիս, և 'ի յանբաւ բարութենն ուրախութիւն 'ի Քո Ցո 'ի տէր մեր. որում փառք յաւիտեան։

1 Ցօրինակին բառ մի ոնընթեռնլի։

ԻԵ

ՅԱՂԱԳՈՍ ՊԻՍՊԻՍ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏՈՒ *

Յառաջ քան զմահ առաքինութիւն է խոնարհութիւն, և նախ քան զմահ ախտս է փառասիրութիւն։ Գլուխ առաքինութեանցն սէր է. իսկ գլուխ ախտիցն է արդարացուցանել զինքն։ Իսկ երկիւղն այ հալածէ զմահ զմեղսն. իսկ դանդաղումն հալածէ զերկիւղն այ. նոյնպէս և գերութիւն հալածէ զառաքինութիւն յանձնել։ Զորք են առաքինութիւք, լուսն, և խոնարհութիւն, և պահել զպատուիրանս այ, և նեղուն։ Զորք են առաքինութիւք՝ որ պահէն զանձն, ողորմութիւն յամենեսեան առնել, և մի բարկանալ, և երկայնմտութիւն, և զգուշանալ ինքեան 'ի մոռացմանէ մտաց։ Պէտք են առաքինութիւքս այս յարաժամ, և անսպառ անկանել առաջի այ 'ի սրտի իւրում, և ունել զինքն առ մեզաւորս, և մի դատել զոք. և յայնժամ դադարէն խորհուրդք։ Զորք են այս առաքինութիւք որ օգնէն մանկան աբեղայի, խոկումն գլոց յամ ժամ, և աղքութիւն և գործաձեռն, և հնազանդ և հպատակ լինել հօրն, և մի թուել զինքն յիրս ինչ ուրեք ամենեսին։ Վասն չորից այս իրաց հոգիք պղծին, մի՝ շրջել 'ի քաղաքի և չդնել պահապան աչաց, և մի՝ ունել ծանօթութիւն ընդ կանայս, և մի՝ ունել սէր ընդ փառաւորս երկրի, և սիրել զմարմնական խօսս և զդատարկաբանութիւս։ Յաղագս չորից իրաց լինի պառնկութիւն, յուտելոյ և յըմպելոյ յագ, և յագմանէ քնոյ և 'ի դատարկ կալոյ, և 'ի դատարկաբանելոյ խաղալ և ծիծաղել, և 'ի զարդարմանէ հանդերձից։ Վասն չորից իրաց խաւարին միտք, մի՝ յուզելոյ զընկերն, և անկանելոյ զընկերն, և արհամարհել և նախատել ընդ ընկերն, և 'ի չարախօսել զընկերն։

* Ասյս Հատ. համառօտ կայ և 'ի գիրս Հարանց վարուց գլ. բ. եր. 64. տպ. կոստ. իբրև 'ի Թզգ. թոյ Մովսէսի միայնակեցի։ Իսկ յաղագս տարբերութեանց օրինակին այնորիկ չուշնիմք զայլ ինչ ասել. բայց զոր ուրեք ասացեալ էմք 'ի Հատս Ս. Եկիրեմի. հա. Դ. 184։

Յաղագս չորից իրաց հոգիք խոպանանան և լինին անպտուղ, մի՝ յոչ դադարել 'ի տեղւոջ և 'ի տան, և մի՝ գործել ինչ ոչ, և մի՝ զի սիրեսցէ զսքաղմունս մարդկապէս, և մի՝ յորժամ սիրեսցէ զնիւթս երկրի և զագահութի։ Յաղագս չորից իրաց բարկութիւն գայ, մի՝ 'ի տալոյն, և յամելոյն զիւր կամն, և հակառակելն և սիրելն վարդապետ լինել բազմաց, և մի՝ կարծել զինքն լինել քան զայլ մարդ իմաստուն։ Զորք են այս առաքինութիք զոր դժուարաւ ստանայ մարդ, և այսպիկ պահեն զամ առաքինութիս, սգալ յարաժամ, և հայել միշտ և եթ յիւր մեղսն միայն և մի դատել զոք, և ունել զինքն առ մեղաւորս, և ունել առաջի աչաց իւրոց զմահ իւր հանապազ։ Արդ որ ոք կամի պահել զառաքինութիս զայսոսիկ, կարէ ապրել. զօրաւոր է ած պահել զմեզ յամ չարէ և 'ի փորձութէ և 'ի հանդերձեալ ժամանակին՝ որ գալոյն են 'ի վերայ ամ տիեզերաց. զի գտցուք ողորմութի 'ի Քրիստէ 'ի ձեռն սուրբ Հոգւոյն։

ՅԱՂԱԳՍ ՊԷՍՊԷՍ ԱԽՏԻՑ

Արար ած զմարդն, և եդ զնա 'ի դրախտին փափկութէ, զամ սգայութիս ողջ ունելով 'ի քնութէ իւրում։ Արդ իբրև լուաւ այնմ՝ որ խաբեացն զնա, յայնժամ էառ զախտս ամ, և իսկոյն ընկեցեալ եղև արտաքս 'ի մեծ և 'ի չքնաղ փառաց իւրոց. զի ծանիցէ մարդ՝ թէ գոն ախտք որ մերժեն զնա յայ. և զի աղաչէ զբարերարն ած, որպէս զի օգնեսցէ նմա, և ապա կարասցէ կտրել յինքեանէ 'ի բաց զախտս ամ։ Ա յս ամ վերք են՝ որ կրին յանձին մարդոյն, և քակեն որոշեն զնա յայ։ Երանի որք սրբեն զինքեանս յամ ախտից և յամ պղծութեց հոգւոց և մարմնոց. զի է ոչխար բանաւոր ընդունելի պատարագ այ, և լսէ զձայնն որ ասէ. "Բարի ծառայ և հաւատարիմ. 'ի սակաւուդ եղեր հաւատարիմ, 'ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ, եկ մուտ յուրախութի տեառն քում"։ Իսկ որք կամին կատարել զկամն իւրեանց որ ըստ մարմնոյ, և ոչ կամին բժշկել զինքեանս 'ի բժշկութէ

սուրբ առաքինութեց, գտանին մերկ 'ի սուրբ պատուիրանէն 'ի ժամ հարկաւորութենն։ անկանին 'ի խաւարն արտաքին՝ուր կայ սատանայ և կապեալքն։ Եւ պատմուածնք պղծուեցն են այսոքիկ։ պոռնկութիւն, արծաթասիրութիւն, չարակնութիւն, բանսարկուութիւն, նախանձ, փառասիրութիւն, հպարտութիւն։ այսոքիկ և որք սոցին նման են։ Զինչ է պոռնկուութիւն։ պոռնկուութիւն՝ ցանկութիւն, որկորստուութիւն, յագել քնոյ, դատարկութիւն, դատարկաբանութիւն, պաճուճանք մարմնոյ, և զեղումն, և ընդվայր ծաղր, անամեթութիւն, թուլութիւն, դանդաղումն։ Զինչ է արծաթասիրութիւն։ արծաթասիրութիւն, անհաւատութիւն, անյուսութիւն, անգթութիւն, անողորմութիւն, ագահութիւն, աղահամարհնութիւն, անբաւել սուտութիւն, անձնահաճութիւն, և ոչ հայել 'ի պատուիրանն ՝ այ։ Զինչ է չարակնութիւն։ չարակնութիւն է չարախօսութիւն, նախանձ, մարդահաճութիւն, անձնասիրութիւն, անգիտութիւն, ստութիւն, և սուտ վկայութիւն։ Զինչ է բարկութիւն։ բարկութիւն է հարստահարել զիւր կամն, հակառակութիւն, վիճութիւն, նենկութիւն, սուտ գիտուն, կարձմտութիւն, նեղկութիւն, ձանձրութիւն, ոչ բառնալ զիրշնամանս մտաց, տալ և առնուլ։ Զինչ է նախանձ։ նախանձ՝ատելութիւն, ոչ բառնալով զիտաս ընկերին, և արկանել գայթագղութիւն ընկերին։ Զինչ փառասիրութիւն։ փառասիրութիւն է անսգամութիւն, սիրել զաշխարհս և որ ինչ յաշխարհի է, և լինել անուանի 'ի մէջ մարդկան, և կատարել զկամն յանդգնութենն։ Զինչ է հպարտութիւն։ հպարտութիւն է խստասրտութիւն, անհնազանդ լինել ամենոն, և քաջալերել յիւր զօրութենն, և համարելով զինքն իմաստուն, և առնել յար և եթե զիւր կամն, և արհամարհել զընկերն, և կարծել զինքեան իմաստուն գոլ, և ունելով զինքն իբրև ոչ իմիք կարօտ գոլ։ Այս ամ գործին յանձին մարդոյն, մինչև որոշեն զնա յայ։ Այս է զոր երարձն Ադամ՝ յորժամ եկեցն 'ի պտղոյ ծառոյն, և անկաւ ընդ ոտիւք մահուն։

ԻԶ

ԹՈՒՂԹ ՎԱՍՆ ՀՄԱՑԻՑ ԳԻՒԹԱԿԱՆԱՑ ԵՒ ԱՆՕՐԷՆ ՅՈՒՌԹՈՂԱՑ

ԱՌՆՈՒՑՐ առներ զք զլուխ իմ շտեմարանս ջուրց բազմաց, և զաչս իմ յորդ աղբիւրս արտասուաց, և լայի գառնապէս 'ի տուէ և գիշերի զհանապազ մեղս մեր. զի կորեաւ երկիւղած յերկրէ, և ոչ գոյ ուղիղ առաջի մարդկան. և լցաւ աշխարհ մեր հմայիւք իբրև զառաջինն. և խոնարհեցաք մտաք 'ի հնազանդութիւն սատանայի մերոյին իսկ մտօք. զի լեզուաք խոստանամք ճանաչել զՅ՝ և գործովք ուրանամք 'ի նմանէ։ Ասայ Յ՝ եթէ "Սիրեսցես զՅ՝ Յ՝ քո յամ սրտէ և յանձնէ և 'ի զօրութիւն քումմէ"։ Յանձնէ է՝ այս ինքն եթէ զնա միայն պաշտեսցես, և կոչեսցես անձին քում տէր և արարիչ. 'ի զօրութիւն՝ այս ինքն եթէ զզօրութիւն անձին քում նախ հանիցես յաղօթս և 'ի վաստակս հոգևորս. յամ 'ի սրտէն՝ այս ինքն թէ մի 'ի տունս հեթանոսաց և 'ի ժողովս մարտիրոսաց, մի 'ի մեհեանս և յեկեղեցիս, մի 'ի բախտս և 'ի չնորհս, մի 'ի խաչն և 'ի ճակատագիր, մի առ դիւթս և առ քահանայս, մի առ աղօթս և առ պահարանս, մի լեզուով խոստովանել, և 'ի սրտէ ոչ հաւատալ. և մի սրտիւ հաւատալ, և լեզուիւ ուրանալ. մի բանիւք պատուել զՅ՝, և արդեամբք բարկացուցանել. մի հաւատովք մեծարել և գործովք տրտմեցուցանել. այլ յամենայն սրտէ և յանձնէ և 'ի զօրութիւն և 'ի մտաց սրտէ սիրել զՅ՝, և քրիստոփնեայ անուանակից[1] Քրի։

Իսկ եթէ լեզուաւ կոչես զՅ՝ արարիչ, տուիչ և փրկիչ և կեցուցիչ, իշխան մահու և կենաց, և սրբութիւդ և անձամբդ առ դիւթս և առ թովիչս և առ հարցուկս և առ ուռուութս և առ խտիրս և առ հմայս գերեսցիս[2], ոչ ևս պարտ է կոչել զանձն քրիս-

1 Յորինակին անուանէր։ 2 Յորինակին գերեսցին։

տնեայ՝ զի հեռացեալ ես ''ի քեզ, և հնազանդեալ ընդ լծոյ սատանայի. զի Թողեր լքեր զարարիչն և զկեցուցիչն, և առ սատանայ ապաւինեցար։ Զի եթէ ՀՀմարիւ հաւատայիր՝ թէ ՀՀծ է արարիչ ՀՀմի, ապա պարտ էր թէ արարիչն միայն էր իշխան կեցուցանել և մեռուցանել՝ հարկանել և բժշկել։ Զի ՀՀ՝ ոք իշխեր մերձենալ առ հարցուկս՝ որ և անձին ոչ կարէ առողջութիւն և անմահութիւն ընծրկել։ Աղէ ցոյց զոր 'ի կախարդաց՝ որ անցաւ և անմահ եղև։ Իսկ եթէ ասես՝ եթէ ոչ երթամ առ կարցուկս, այլ բժիշկ է և առ բժիշկս երթամ, գործ բժշկի այս է, խարել, կարել և արիւն թափել և դարմանս ըստ ցաւոցն նմա մատուցանել։ այլ ոչ եթէ յուռութս յուռթել, և զսատանայական բարբանջս քարբանջել։ կամ աղ և ածուղ, կամ ասղենի առնուլ կարմիր, և երկաթ, և ջուր, և ուլունս ուռթել, և կամ գիր պահարան ընդ անձն արկանել, և կամ զոսկերս ձկանց և սողնոց, զծրարս բժժանաց 'ի ձեռին և 'ի յականն և 'ի պարանոցի կապել։

Արդ եղկելի և թշուառական, զի՝ Թողեր զՀՀծ արարիչ և զբժիշկ և զխան պահապան, և ապաւինեցար առ կախարդս յիմարս և ապականեալս գիւզս։ Աղէ տես զինչ գործէ չարագիւթն։ 'ի մէջ գետոյն անցեալ յուռթեն, և ընդ ուռթեն մերձենան 'ի նա գետն։ և ընդ մնանելն յարանչի, 'ի ՀՀամն գիւթէ և 'ի յայլ թքթքէ, զխան անարգէ և զՀՀն թշնամանէ, և ոչ իմանայ։ Իսկ եթէ զուռութս ևս ցուցանէր, ծաղր և կատականս և խաղ մանկտոյ լինէր։ Արդ եթէ էր պարապ զմասանց մարմնոյ զուռութս մի ըստ միոյէ պատմել, ծաղր կացուցանել զչիմարեալ միտս գիւթին առաջի ամենայն։ Զի ամուռութք և պարտանք գիւթի և թովչի և հարցկի սուտ են և եղկելի, և առիթ գեհենի և հրոյն յաւիտենից։ և որ մերձենայ 'ի նոսա, 'ի հուր գեհենին դատապարտի, և մասն ընդ անօրէնս ունի։ զի զչնորհս բժշկուէն արհամարհեցեն, որով մարթ էր արուեստիւք բժշկութեան խարելով և կարելով և դարմանս

1 Յորինակին հնոաչէ։

ցաւոցն առնելով՝ բժշկել։ Զի և սա առաւել զշնորհս պարգևացն արհամարհիցեն. զի որ ասէն՝ եթէ «Հիւանդանայցէ ոք 'ի ձէնջ, կոչեսցէ զերիցունս եկեղեցւոյն. աղօթս արասցեն 'ի վերայ նորա, և օծցեն իւղով 'ի յանուն տեառն, և աղօթքն հաւատով փրկեսցեն զաշխատեալն». և զոր դէն լսէք, նորին իսկ հրամայեաց՝ պահօք և աղօթիւք հալածեն 'ի ձեռն նշանի ամենայաղթ խաչին։ Եւ որ անարգէ զխաչն փրկական, և արհամարհէ զշնորհսն Քրի, և գնայ առ դիւթս յուռթել, և պահարանն և ուռուութսն և զգիր պահարան ընդ անձն արկանէն, զնոցանէ ասէ Քրիստոս՝ եթէ «Երթայք, անիծեալք, 'ի հուրն յաւիտենից, ոչ գիտեմ զձեզ». վասն զի զայն արարին՝ զոր նայն ոչ հրամայեաց։

Արդ եթէ ասես՝ եթէ և նոքա քրիստոնեայք էն և Քրի անուամբն ուռթեն, այլ և զգիրն ասս սպասաւորք եկեղեցւոյ և աբեղայք գրեն, արդ միտ դիր աւետարանչին. «Բազում մարգարէք, ասէ, ասեն յաւուր յայնմիկ՝ եթէ տէր, յանուն քո մարգարէացաք, և յանուն քո դեւս հանաք, և զօրութիս բազում արարաք, բաց և մեզ. և տէրն ասէ. ոչ գիտեմ զձեզ». Վասն զի զայն արարին՝ զոր նայն ոչ հրամայեաց։ Եւ զի՞նչ ասացիս զմարգարէիցն. այլ և աշակերտն ասս Յուդաս՝ որ 'ի վեր քան զմարգարէսն նշանս և բժշկութիս առնէր, ոչ թուեցաւ ընդ առաքեալսն, այլ եղև 'ի նեռքոյ գեհենին։ Եւ զի՞նչ ասացիս զաշակերտն. որ և հրեշտակն ոչ[1] պահեաց զբնակութիւն ուր կարգեցաւն. այլ անիծեալ անկաւ և եղև սատանայ, և զնոտան անուն ժառանգեաց։ Արդ որ 'ի յայդ ապաստանիսդ՝ թէ և նոքա քրիստոնեայք էն և սպասաւորք եկեղեցւոյ, և անուամբ Քրի գրեն զերդմունս պահարանացն, ով անմիտ, զի՞նչ էն երդմունք դիւացն, ոչ ապաքէն պահք և աղօթք հաւատովք 'ի ձեռն յաղթողի նշանին խաչի, յորմէ դողան ամ բնութիք դիւաց։

Այլ գիր պահարան հակառակ է շնորհաց և պատուիրանացն այ. որպէս զսուտ մարգարէքն՝ որ թիւ-

[1] Յորինակին պակասէր «է»։

բէին զժողովուրդն առ ուղղելոյն մարգարէին, և զանն Ճշմարտութեն գաղարեցուցանէին, և զմոլորութեն գաղարեցուցանէին։ Արդ եթէ մարգարէին որ սուտ ուսուցանէին՝ ոչ լուաւ յաւուր յայնմիկ, և զաշակերտն Յուդայ եհան 'ի գնդէն, և 'ի հրեշտակս յանցուցեալս ոչ խնայեաց, այլ խաւարային կապանաւքն արկեալ 'ի տարտարոսն, ոչ պահեալ յօրն դատաստանի, յօրինակ այժմու մեղուցելոցս, ապա պարտ է իմանալ՝ եթէ և 'ի սոսա ոչ խնայեաց՝ որք ոչ հաւատովք, բայց լոկ անուամբ զանձինս այ նուիրեն, և 'ի տան այ կերակրին, և վասն այ պատիւ ընդունին, և եկեղեցւոյ գլուխս համարին, և զօրէնսայ ընթեռնուն, և տգիտաց վարդապետ անուանին, և մոլորելոց առաջնորդ. և ինքեանք մոլորեալք են, թողեալ զշնորհսն այ, զաղօթսն և զերգն օծման՝ զոր պատուիրանք հրամայեցին հիւանդին, և զսպասն և զաղօթս ցաւածին, և ինքեանք յուռութս և 'ի գիր զառածին։

Լ՝ամ և առաջնորդացն ևս միս 'ի մարմին խղեսցին և կամ ցաւ ինչ արագ անկանի, գիւթս 'ի տունս աՃեն առ 'ի յուռթել. և ոչ մի արտաքին գիւթիւքն վարին, այլ և անձանց ևս ուռութս ուսանին, և գրել պահարանս, և 'ի փոզս ցաւածիցն արկանեն, և ժամանակս մտացածին բանից. և զանուան որ ոչ լսի 'ի պատուիրանս՝ գրածս առնեն, և զանուն Վեռի ընդ նոսին արկանեն՝ զի գրածն ՅՃեալն համարեսցի։ Եւ այնչափ յանդգնեցոյց սատանայ, մինչև զսուրբ անուն այ 'ի պահարանս գիւթաց գրել, և 'ի յուռութս արկանել. զի այն ոչ 'ի պատիւ այ է, այլ յաբ համարհանս։ Եւ ևս առաւել պարտաւորին՝ զի զՅՃ յուռութս և 'ի պահարանս ընդ գիւաքն արկանեն, և ոչ իմանան զաներևոյթ նեռս սատանայի. զի ուռութք և գիր պահարան՝ գիւաց հրամանք են, և ոչ այ. և վասն այսորիկ չտայ սատանայ զգալ զչար նեռս իւր, զի և զսուրբ անուն այ ետ չարաչար հարկանել 'ի հրամանս իւր, զի վասն անուամբն այ մի օր կարասցէ իմանալ զնաւարային խորհուրդս նորա։ Զի յիմարեալ մոռաւ անուամբ քրիստոնեաքս անուանին, և գործովք յիմարեալ խոնարհին յիմաստութեէ իւ-

ըեանց։ Արդ մինթէ որ զդևսն պաշտիցէ, յաչս և 'ի բերանս զդևսն համբուրեսցէ. ոչ. այլ զՀրամանս դիւացն կատարել[1], է կատարեալ դիւապաշտութիւն։

Արդ յորժամ 'ի խտիրս և 'ի հմայս և 'ի կիւսս[2] և 'ի դիւթութիւնս և 'ի թովչութիւնս և 'ի հատահարցութիւնս և 'ի հաւահմայութիւնս և 'ի մաղարախութիւնս և 'ի քուահարցութիւնս և 'ի հեղահարութիւնս և 'ի հմայութիւնս և 'ի միջագիտութիւնս և 'ի գիրաբարութիւնս, յաստեղագիտութիւնս, 'ի դիւահարցութիւնս, յօրահմայս, 'ի լուսնախտիրս, և 'ի շեղջախտիրս, յոզոտանահմայս, 'ի գեղահմայս[3], 'ի սնեկոնս, յուռութս, 'ի բախտս, 'ի Ճակատագիրս, և 'ի գիր պահարանի, և յայսմ 'ի շարժմակս բժժանաց, հմայից, դիւթաց, յորս կոչեն զդևսն յաղ, յերկաթ, 'ի ջուր, 'ի նարօտս, յեղս, 'ի գարի, 'ի յուլունս, 'ի մոմ, և 'ի հեր գլխոյ և յայսմ պղծութիւնս՝ որով պղծենն և կորուսանեն զոգիս հնազանդելոցն։ Եւ արդ այս այսմ սգոյ և արտասուաց և մեծի բարկութեանէ չիցէ՞ արժանի, զի յետ զՈրդին իւր առաքելոյ յայնպիսի իրս մտաբերել իշխիցեմք։ Եւ արդ որ այսմ հնազանդիցի, պա՞ռտ իցէ արդեօք զանձն քրիստոնեայ կոչել՝ որ հեռացեալն է 'ի Քրիստէ, և հնազանդեալ[4] կամաց դիւաց, և 'ի ծառայութիւն կայ սատանայի, և զՀրամանս նորա կատարէ հանապազ։ Հմայիւք և յուռթիւք և պահարանօք գրոյ՝ զորս գրեն մանկունք անիծից, և համարին կալ 'ի սպասու սրբոյ սեղանոյն այ։

Ով անմիտք և անհանճարք, ո՞չ լսես՝ զի մեղաւորին ասէ այծ. "Դու ընդէ՞ր քնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, կամ առնուս զուխտ իմ 'ի բերանս քո". և դարձեալ ասէ. "Զմեղսթէ տեսանէի 'ի սրտի իմում մինթէ լսէ՞ր ինձ տէր". և դարձեալ ասէ. "Ի բաց կացէք յինէն ամենեքեան՝ որ գործէք զանօրէնութիւն"։ Արդ 'ի մնոտի աղօթս քո հրաժարէ զքեզ մարգարէն, և ոչ իմանաս։ Յորժամ ասես, եթէ 'ի բաց կացէք յինէն ամքեան՝ որ գործէք զանօրէնութիւն,

1 Յօրին. չիք բառս կատարել։
2 Յօրին. Եր-ի էր։
3 Յօրին. գիղահմայս։
4 Յօրին. հնանդել։

ոչ ասպաքէն անձինդ ասես հեռանալ 'ի բաց. պիղծդ և անօրէնդ, յորժամ դու իսկ ասես 'ի ինդրուածս քո, մեղաւորին ասէ՝ ՇԱԾ՝ դու ընդէր բնաւ պատմես զարգարութիւն իմ, ոչ ապաքէն քեզ ասես. ընդէր իշխես բանալ զամենապիղծ բերանդ քո, և պատմել զարգարութիւն ՅԻ. ոչ ապաքէն հակառակ քեզ բարբառիս, և ոչ իմանաս։ Եւ յորժամ լսես 'ի քուռմէ բերանոյդ իսկ՝ զմեղս թէ տեսանէի 'ի սրտի իմում, մինթէ լսէր ինձ տէր, արդ ահա դու իսկ գիտես՝ թէ ունիս մեղս 'ի սրտի, տէրն ոչ լսէ քեզ. զի դուա-սես զայդ բերանով քով հանապազ։ Եւ արդ յորժամ զարբրաա բերանոյդ ոչ լսես, զիարդ հնարս սատա-նայի գիտել մարթասցես. և կարեվէր արարեալ զքեզ՝ և ոչ իմանաս. որ զգիրս ընթեռնուս, և ըզ-գրեալսն ոչ իմանաս։

Օ ինչ հրամայեն մեզ պատուիրանք ՅԻ. ոչ ապա-քէն ՅԻ՝ գործոց մերոց զնաչն հրամայէ պահպանն և յօրինիլ, հիւանդաց աղօթս և օծումն եւղոյ, և լկելոյն 'ի սատանայէ պահս և աղօթս. և որ զայս խոտիցէ, գրովք և յուռթովք վարիցէ, և կանայս ձեռնածուս 'ի տունս մուծանիցէ, արտաքոյ է պա-տուիրանաց և քրիստոնէութեան, և ընդ նզովիւք ա-ռաքելոցն։ Զի 'ի նոցանէ այդ ոչ քարոզեցաւ. այլ և նզովս ևս դնէ 'ի վերայ և ասէ. "Եթէ ոք աւելի քան զայս ուսուցանիցէ, նզովեալ լիցի"։ և դարձեալ ասէ. "Մի ինչ աւելի քան զգրեալսն իմանալ"։ և դարձեալ ասէ. "Ապիծեալ ՅԻ մարդ՝ որ ոչ կացցէ 'ի գրեալսն ի գիրս"։ և Քս ասէ. "Եթէ ոք լուծցէ մի ինչ 'ի պատուիրանաց, փոքր կոչեսցի"։ Արդ ահա զչնորհսն ՅԻ և զզօրութիւնն սուրբ խաչին լուծանես, և զպահս և զաղօթս զոր պատուիրանք հրամայեն, և մուծանես զգիր պահպան, և զուռութս դիւ-թացն՝ որ ոչ է 'ի պատուիրանաց ՅԻ. այլ զգաղտնի նեռս սատանայի 'ի ձեռն դիւթացն, որ իբրև զմեզ տարածեալ ոմնի զՅԻ աշխարհս և ոչ իմանան։

Այլ և ասես ևս. զոր դիւթքն գործեն և ասեն, այսպէս լինի։ Եւ եթէ երբեք պատահի՝ մի խաբիր, ով մարդ. ոչ եթէ 'ի դիւթէն եղև, այլ և թէ չեր-թայիր առ դիւթն՝ քեզ 'ի ժամուն այն այնպէս պա-

տահէր։ Բայց դու զայ ողորմութիւն դիւթին զօրութեան կարծեցուցանես։ Բայց 'ի ձեռն դիւթաց բազում անգամ չլինի, և երբեմն լինի. ոչ եթէ զօրութիւն դիւթին լինի, այլ իբրև կուրաց ընդ խարխափս ընդ ոտս ինչ անկեալ գտանիցին. ահա ընդ խարխափելս գտանես, և ոչ եթէ աչօք ինչ յառաջագոյն տեսանիցես. նոյնպէս և զդիւթացն տեսանիցես։ Բայց մարդիկ յիմար 'ի չպատահեալն չհային, բայց եթէ զմինն պատահել տեսանիցեն՝ զայն առեալ վերացուցանեն, և 'ի լսելիս ամբոխն արկանեն։ Այլ դիւթի և ուռթոյ զօրութիւն ոչ լինի. և եթէ եղեալ տեսանես 'ի յանկարծ որպէս ասացին, ոչ եթէ յուռթէն և 'ի դիւթէն եղև, բայց զի դու այնպէս հաւատացեր՝ թոյլ ետ ած այնպէս լինել ըստ քում այնպէս հաւատալոյն, զի մեծապէս դատապարտեսցիս, զի փոխանակ այս առ դիւթն ընթացար։ Զի յորժամ թողուս զպատուիրանն, և 'ի դիւթս և 'ի յուռուութս ապաւինիս, մտեր կամօք ընդ հնազանդութիւն սատանայի, և տէր եղև կամաց քոց. որպէս որդի թագաւորի յորժամ կամօք թողու զթագաւորն, և երթայ 'ի լերինս առ աւազակապետ մի, և տայ զինքն 'ի ծառայութիւնմա, ապաքէն տէր և իշխան է աւազակապետն կենաց և մահու նորա։

Արդ մեծ մասն աշխարհիս ընդ յուռթիւք և ընդ հմայիւք եմուտ 'ի հնազանդութիւն սատանայի, և չէ ոք որ իմանայ զչարաչար ամբարշտութիւնս մեր. որ թողեալ զաած արարիչ, և առ դիւթս և առ ուռութս և՝ առ թովիչս և առ պահարանս և առ հմայս ընթանան, և հանապազ բարկացուցանեն զարարիչն։ Եւ արդ առ այս ամ զի՞նչ պարտ էր առնել, բայց միայն սգալ և լալ. զի փոքր մասն աշխարհիս հազիւ թէ ապրեսցի. զի առեալ զպատիւ որ այն վայել էր՝ մահկանացու մարդոյ մատուցեալ էաք ըզդիտութիւնն. զայն դիտութիւնն՝ որ առաջնոյն երևէր, որպէս Սաւուղայ վասն իշոյն կորուսելոյ յայտնեաց. վասն զի տղայք էին, և չէր կատարելութիւն դիտութիւնն առ նոսա։ Բայց առ մեզ կատարելութիւնքն են ՀՐՇմարիտ ոգւոյ դիտութիւնք. զի ինքն քա՞ն էին աւետարանեաց, զկապանս օրինացն ելոյծ, զշնորհս եմոյծ,

զմահ խափանեաց, զյարութիւն խոստացաւ, և զարքայութիւն և զկեանսն յաւիտենից։ Այս է կատարեալ գիտութիւն, և ոչ գիւտ իշոյ կորուսեալոյ. զանգիտութիւն եբարձ, և զայս եմոյծ, զոր ոչ կամի վասն մեր եթէ զմարմնաւորս ինչ խնդրեսցուք. այլ մեք զՀոգևորսն հոգևացուք, և զմարմնաւորսն 'ի նա՝ ընկեսցուք. վասն այսր ծածկեաց 'ի մէնջ զայն գիտուին։

Լ՝ԶԴ մի հաւատայք՝ եթէ ոք զօշաքաղութիւն յայց և 'ի սրբոց զօրութիւն գիտել ինչ կարծեցուցանիցէ ըզքեզ. արգելելաւ է 'ի մէնջ զայն, զի չէր ինչ մեծ այն քան զչնորհսն զոր ետ մեզ։ Աչդ եթէ ոք հաւատովք առ ՝ՈՏ անկանի, աղաչանօք ապաւինի 'ի նոշխարս մարտիրոսաց, ընդունի բժշկութիւն ցաւոց, ըզհալածումն ախտի, և զելումն դիւաց, և զթողութիւն մեղաց։ Այլ և ծածկեալ մարգարէութիւնս 'ի յայժմու ժամանակիս մարդոյ ոչ է. զի ոչ նշխարք մարտիրոսաց զմեզս ուրուք յանդիմանեն, և ակամայ ապաշխարութիւն 'ի վերայ ածեն առանց կամաց առնելոյն. զի ՝ՈՏ ոչ երբէք բռնադատէ զմարդ, այլ 'ի կամն ապաստան առնէ, զի վարձս ընկալցի գործելոն։ Եւ ոչ եկեղեցիս և մատուռնս շինեն, զի ոչ երբէք ՝ՈՏ սովոր է այդպիսի ինչ գործել զի մի բարկս մեր 'ի հարկէ լինիցին. այլ 'ի կամն ապաստան աբարին, զի վարձս տացէ առնելեացս։ Բայց այսպիսի չփմանք 'ի գիւաց կեղծեաց լինին՝ զի անվարձ աշխատ և ծաղր արասցեն զմարդիկ։

Լ՝ԱԼ զյառաջիկայ ինչ գիտութիւն դևք ոչ երբէք գիտեն, զի մինն միայն է սրտագէտ՝ արարիչն ամենայնի. իսկ դևքն և դիւքն արարածք են, և ոչ արարիչ. և կեանս և մահ և առողջութիւն և հիւանդութիւն և բժշկութիւն և մեծութիւն և աղքատութիւն իւրոց արարածոց տալ՝ արարչին միայն վայել է, և ոչ գիւաց և ոչ դիւթաց. որ և անձանց նոցա ՝ՈՏ է իշխան և արարիչ։ Աչդ զի՞մարդ իշխեն այլոց արարածոց հրամայել՝ որում չեն արարիչ. զի արարածք արարչին միայն կան 'ի ՝ՈՏանդուածք, որ եղծանել և նորոգել կարէ, և ոչ գիւաց և դիւթաց, որ և [2]

1 Յօրին. 'Ի Նոսա. Թերևս 'ի 2 Յօրինակին պակասի որ։
հոգևորսն խմանայ։

ինքեանց չունին իշխանութիւն։

Արդ գիտացեալ եթէ ՝ի միայն է արարիչ, ընդ-
էր ընդ կապանօք խտրոց և հմայից արկանել զանձն,
և յօրահմայս ամբարշտել. և համարիս 'ի նմանէն
ինչ եղծանել և կամ նորոգել խոտոյ, որթոյ, և նիւ-
թոց կալոյ։ հնծանի, և սերմանց, և ՝ամ գործոյ որ
անցանէ ընդ ձեռս ձեր։ Ընդէր յօրահմայս և 'ի
խտիրս անկանիս՝ աղէ տուր ինձ պատասխանի։ Ի-
նչ ինասակար է շաբաթն և չորեքշաբաթն, զի սոքա ա-
նուամբ Քրիստոնեայք. և անուն ինչ
նորոգել և եղծանել ոչ կարէ առանց լուսոյ և տօթոյ.
և լոյսն և տօթն յարեգակնէ է. և արեգակնն ոչ
եթէ յաւուրս չորեքշաբաթին և 'ի շաբաթուն այլ
ինչ ծագումն է, և 'ի յայլսն այլ. այլ[1] այս մի ծա-
գումն է, և նոյն հանապազ։ Արդ եթէ մի ծագումն
է արեգական՝ չորեքշաբաթին և ուրբաթին, շաբա-
թուն և կիւրակէին, ընդէր 'ի մի ծագմանէն սոքա
ինասեն և նոքա ոչ, տուր ինձ պատասխանի, ով յի-
մարդ խտրողադիւթ և ծառայդ հմայից և հեռա-
ցեալ 'ի ընորհացն ՝այ. ոչ ապաքէն ՝ամ աւուրքն ՝ոն
են, և 'ի յաւուրս ՝ամ զոր բարի գործեմք մերով յօ-
ժարութիւն և կամաւն ՝այ, և զոր չարն[2] գործեմք մե-
րով չարութիւն և ներելով ՝այ. և բարւոյն ՝ած է կա-
տարիչ, և չարին մեք եմք իշխան։ Արդ անուն շաբա-
թու և չորեքշաբաթու զիարդ կարէ նորոգել ինչ,
կամ եղծանել. քանզի և մարթին իսկ ոչ. զի անուն
անձն և միտս ոչ ունի. և որ ինչ անձն և միտս ոչ ու-
նի, զիարդ մարթի առնել արարչութիւն։ Բայց միայն
սատանայ ապշեցոյց զքեզ իմանալ զայս. զի զ՝այ ա-
րարչութիւն պատիւ առեալ, և անշունչ անուան շա-
բաթին և չորեքշաբաթի նուիրես, և ընդ կռապաշտ-
սըն դատապարտիս։

Արդ թողեալ զյիմարութիւդ քո որ 'ի ձեռն խըտ-
րանաց աւուրդ է, զի ոչ ինչ կարես տալ պատասխա-
նի, բայց միայն անօրէն մոլորութիւդ քո քարշէ զքեզ
գործել զայդ. բայց աղէ ցոյց, ընդէր ամբարշտես
և 'ի լուսինդ, և առնես եղծիչ և նորոգիչ զլուսինդ.

1 Ցօրինակին չկ՝այ շաղկապդ։ 2 Ցօրինակին յարն։

եթէ յարեգակն ամբարշտեիր, թերևս տայիր՝ ինձ պատասխանի՝ թէ յարեգակն տօթուութի է, և կարող է հասուցանել և լնացուցանել, ցամաքեցուցանել և սնացուցանել ըստ հրամանի արարչին. զի հիւթքջրքն են որ գարմանեն զարարածս այ հրամանաւն այ, հուր և ջուր և հող՝ և օդ ։ և 'ի գոցանէ թէ որ պակաս գտանի 'ի խառնուածսն, երկիր պտուղ ոչ բերէ. և յայսմ նիւթոյ առ լուսնոյ ոչ գտանի։ Ընդ-էր ունիս զլուսինք պատճառս եղծանելոյ և նորոգելոյ. հողն յերկրէ է, հուրն յարեգակնէ, ջուրն յանձրևաց, օդն մրրկածին. այս են որ գարմանեն զարարածս հրամանաւն այ։ Լուսնոյ զինչ իշխանութի է եղծանել կամ նորոգել. զի լուսնոյ ոչ տօթ է և ոչ օդ, ոչ հող է և ոչ ջուր. բայց միայն մեզ 'ի լուսաւորութիւն գիշերոյ ստեղծաւ. և պատի թաղի՝ բերելով զօրինակ կենարարին, և ինքն զինքն ոչ գիտէ՝ եթէ է ինչ և կամ չէ, զի շունչ և կենդանութի ոչ գոյ 'ի նմա. բայց շարժի և գնայ իբրև զհուր և զջուր, և կայ մեզ 'ի հարկի և 'ի ծառայութիւն հրամանաւ արարչին. և խոտոյ և սերմանց նա ոչ իշխէ, զի ամենևին անշունչ է։ Աբդ ՈՒրտի տանջանաց և գեհենի արժանի համարիցիս զայն, որ զանշունչն շնչաւոր կարծեցուցանէ, և զպատիւ և զիշխանութիւն արարչին առնուցու և տացե սատանայի և աւուրց հմայից, և պաշտե զարարածս և ոչ զարարիչն։ Յորժամ զիշխանութի եղծանելոյ դնիցես աւուրց նշան, և տեր և արարիչ զնոսա կարծեցուցցեր, և եղեր գործովքն քովք պաշտօնեայ և երկրապագու լուսնոյն և աւուրց հմայից, և անլուծանելի ածեր 'ի վերայ քո զանէծն որ ասէ՝ եթէ "Անիծեալ լիցի որ պաշտն տանիցի և երկիր պագանիցէ արեգական և լուսնի և զօրուեց երկնից"։ Եւ ընդ-էր վերաւորիս, ով թշուառական, սերևոյթ նետիւ սատանայի, արկանելով 'ի վերայ գործոց քոց հմայս աւուրց և խտիրս. յորմէ ոչ ինչ օգտիս, բայց միայն տուգանս ոգւոյ և առիթ գեհենին։

Իսկ եթէ ասես, եթէ ընդէր ոչ հաւատացիս հմայ-

1 Յօրինակին հոգի։

լոյն՝ յորժամ տեսանեմք զամ ինչ եղծեալ 'ի յաւուրս խտրոցն, մի՛ խաբիր, ով մարդ, զի չիք ինչ յարարածս այ առանց ախտից և ապականութեանց և փոխելոյ. զի անեղծ և անփոփոխելի արարիչն միայն է։ Բայց արարածս որ ընդ ձեռամբ մերով անցանէ՝ ախտ և ապականութի՛ և եղծումն և յարդարումն։ Եւ եղծումն և յարդարումն 'ի խամբայութէ[1] անձրևաց լինին, և 'ի տօթոյ արեգական, և ոչ կռուելոյ օդոյ. այլ ոչ եթէ 'ի լուսնոյ[2], զի ոչ եթէ 'ի լուսնի անձրև է. և ոչ եթէ 'ի տօթութի՛, և ոչ օդ՝ եթէ ինասէր խոտոյ և սերմանց և ամ գործոյ՝ զոր խրտրեա գործել 'ի յաւուրս նորա. բայց միայն լուսատու է արարածոց։ Եւ քեզ 'ի լուսնոյն ինաս երբեք ոչ լինի, բայց միայն 'ի տօթոյ արեգական, և 'ի խոնաւութէ լուսնի։ Զի որպէս 'ի չոր և 'ի ցամաք հոտ ինչ ինասակար ոչ հարկանի. և յորժամ գգիջութի՛ հովոյն արեգակն ջեռուցանէ, հոտ և որդունս ծնանի. զի զոր օրինակ և 'ի հանդերձս մարմնոյ յորժամ գիջութի՛ և ջերմութի՛ և փոշի ոչ է՝ զեռունք ոչ ծնանին, և յորժամ ջերմութի՛ մարմնոյն և թացութի՛ քրտան[3] և փոշին ընդ միմեանս մտանեն՝ զեռունք հանդերձիւ յոլով ծնանին, նոյնպէս և փոշի 'ի խոտոյ և 'ի գիջութէ և տօթոյ աւուրն լինի և 'ի կշռելոյ առ միմեանս հիւթիցն։ Զի շաբաթն և չորեքշաբաթն հիւթս ինչ ոչ ունին, և արարածոց այ ոչ իշխեն, ոչ նորոգել և ոչ եղծանել։

Մարդ ով մարդ յիմար և անհանճար, եթէ կամիս ընտրել վասն գործոյ ձեռաց քոց, զխառնուածս հիւթիցն ընտրեա, զտօթութի՛ և զցրտութի՛, զխոնաւութի՛ և զցամաքութի՛, և զաւուրսն գարնանային և աշնանային. և ոչ 'ի շաբաթս ամպարշտել, և 'ի նմանէն համարել զեղծումն և զաջողումն գործոյն։ Իսկ եթէ ասես դարձեալ, է զի և 'ի խտրանացն աւուրց ինասին որթն և գինի և ամ ինչ՝ զոր յաւուրսն գործեմք, արդ համարեաց և լինիցի այդպէս։ Բայց 'ի միտ առ. մի՛ աւուրց համարիր՝ եթէ նոքա

1 Ցօրինակին այսպէս։
2 Ցօրինակին 'ի լուսոյ։
3 Ցօրինակին գրեալ էր Բայց։ Ուիշնի տպան։

իշխեն. զի զաւուրցն ՅԾ լոյս միայն եցոյց մեզ, և զբարի գործել՝ի նմա և չար՝ մեր իշխանութիւն է։ Եւ եթէ՝ի սատանայէ համարիս զապականութիւն գործոց քոց, սատանայ առանց քոյոյ կամաց և ՅՅ թողացուցանելոյ՝ արարածոց ՅՅ ոչ իշխէ։ Դու իսկ գիտես եթէ՝ի խոզիցն երամակ ոչ իշխեաց մտանել, բայց եթէ հրամայեաց. և զինչս նոցա ոչ իշխեաց կորուսանել, բայց եթէ՝ի տեառնէ առ հրաման։ Եւ եթէ առանց մերոյին կամաց իշխէր սատանայ մտաց մերոց, հաՀՁոյ ՅՅ և ոչ միում ումեք տայր լինել։ այլ զՅմմնեան ընդ մեզոք արկեալ կորուսեալք։ Ապա եթէ այդպէս է, ոչ մարգարէքն մարգարէ լինէին, և ոչ առաքեալքն առաքեալք, և ոչ արդարքն ՅՄ արդարք. զի նմա այնպէս կամէր։ Բայց ոչ այդպէս. այլ զ՝ նմայն հնազանդի, նմա միայն իշխէ։ Զի զայդ դու իսկ գիտա, զի սատանայ մարդատեաց է և ոչ մարդասէր։ և թէ ունէր իշխանութիւն գործոց ՁեռաՀ մերոց խանգարել և կեցուցանել, վաղուց իսկ կորուսեալ էր՝ ոչ միայն զգործս մեր, այլ և զմեզ իսկ գլխովին։ զի կամք նորա այն իսկ էն, այլ ոչ իշխէ։ Բայց եթէ լինի ապականութիւն գործոց քո, այսպէս գիտա. արար զքեզ ՅԾ՝ի պատկեր իւր, և իշխան ՅՄ արարածոց իւրոց, և զՅՄ ինչ հրամայեաց քեզ գործել հաւատովք և չնորհՀք, և պահպանութիւնՁ նշանաւ սուրբ խաչին։ և դու թողեր զՁՅմարիտն ՅԾ, զհաւատս և զխաչն պահպան, և արարեր իշխան գործոց քոց զչաբաթն՝ զաւուրսն հմայիցն։ Ապա թոյլ տայ և ՅԾ ապականել գործոց քոց ըստ հմայիցն քոց, զի ստուէն հաւատասցես և մեծապէս դատապարտիցիս, փոխանակ զի զՁՅմարտութիւնն ոչ ընկալար։ Զի Պաւղոս ասէ վասն Կեռինն և այսպիսի անիրաւուեց. «Փոխանակ, ասէ, զի ՁՅմարտութիւնն ոչ հաւատացին, այլ հաՁեցան ընդ անիրաւութիւնն, վասն այնորիկ առաքեսցէ նոցա ՅԾ ազդեցութիւն մոլորութիւն՝ հաւատալ նոցա մոլորութիւնն, զի դատապարտեսցին որք ոչ հաւատացին ՁՅմարտութիւնն, այլ հաՁեցան ընդ անիրաւութիւնն»։

1 Ցոփնակին չիք։

Արդ ո՞չ զարհուրիս, ով մարդ, որոյ թողեալ զաստ արարիչդ, և սովորեալ մտօք արարածոց պաշտօնս մատուցանես հմայիւքդ։ Ո՞չ լսես գրոյն որ ասէ՝ եթէ "Հմայք աշխատուի[1] և ցաւս ածեն 'ի վերայ"։ և դարձեալ մարգարէն ասէ՝ թէ "Լցաւ իբրև զառաջինն աշխարհս մեր հմայիւք նման այլազգեաց"։ և Առաքեալ ասէ. "Զաւուրս խստրէք և զամիսս և զժամանակս, երկնչիմ 'ի ձէնջ"։ Արդ պարտ է և մեզ երկընչել 'ի պատուիրանաց, և հաւանել ճշմարտութեն. և պիղծ համարել զնոսա՝ որք խստրանօք և դիւթօքն վարին, և սուտ երազօք պատրեալ բանդագուշին։ Եւ ոչ իմանան՝ եթէ յորժամ թողեալ ուրուք զճշմարիտ ճանապարհն ածպաշտուէ, և այնպիսեացն լսել հաւանի, բազում անգամ զստուերն որպէս ճշմարտութիւն ցուցանէ 'ի միտս նորա, զի չարաչար դատապարտեսցի. փոխանակ զի ճշմարտութենն ոչ հաւատաց, այլ հաճեցաւ ընդ անիրաւութեն. որպէս և գրեալ է յերրորդ թագաւորութեն յորժամ մեղաւ Աքայաբ՝ ետես Միքիա մարգարէ զտէր, և զօրութիւնք երկնից կային յաջմէ և յահեկէ. և ասէ տէր. ո՞վ ելցէ և պատրեսցէ զԱքայաբ, և ելցէ 'ի Հռամաթ Գաղայադու և մեռցի. և սկսան ասել ոմն այսպէս, և ոմն այնպէս։ Եւ ել ոգի և եկաց առաջի տեառն և ասէ. ես երթայց և պատրեցից զնա, և մեռցի։ Եւ ասէ տէր. ի՞ւ։ Եւ ասէ. եղէց ոգի սուտ 'ի մարգարէս նորա, և ելցէ 'ի Հռամաթ Գաղայադու՝ և մեռցի։ Արդ տէր ոչ է այն պատրանացն[2] պարտապան. բայց թոյլ ետ պատրանացն լինել, փոխանակ պատրանացն լինել հաւատալոյ նոցա սուրբ մարգարէիցն։

Արդ որ հաւատալ սովորի պատրանաց դիւացն, թոյլ տայ ածպատրել զնա՝ զի դատապարտեսցի, փոխանակ հաւատալոյ նոցա ստութենն։ Արդ փախիցուք 'ի պատրանաց սուտ մարդոց, և 'ի տեսլենէ երազոց, և 'ի դիւացոյց գիտից սուտ նշխարաց, և 'ի հրամանաց խաբող մոլորեալ երազախօս սպասաւորաց նորա, որք աշխատեն զանձինս բազմաց սուտ մարգարէութիւնքն իւրեանց, և զպատիւն ՝այ առեալ՝

1 Յօրինակին աշխատուի։ 2 Յօրինակին չիք պատրանաց։

զոր պատ էր 'ի տանն ոյ առաջի սրբոյ խաչին և սուրբ վկայիցն մատուցանել զգոլոշի անուշահոտ խընկոցն և զպայծառութիւն լուսոյն, առեալ առաջի սրբոյ մատուցանեն։ Ով լիմար ընթերցող յամ մոլորութեաց, չերեն քեզ բաւական նշխարք մարտիրոսաց՝ որ եկեալ և դադարեալ են առ քեզ, և հանապազ խնդրեն վասն քո. և կամ նշան սրբոյ խաչին՝ որ առ քեզ և 'ի տան քում հանապազ։ Ընդէր ոչ խնդրես 'ի նոցանէ զնշդիրն քո. զի ընթանաս 'ի խնդիր պատիր բանից. մի եթէ ասէ վասն զի ոչ չուգար առ նոսա՝ բարկանայ քեզ. ոչ ապաքէն ինքնին ասէ. "Եթէ որ ասիցէ, ասէ, ձեզ ասատ է Քս կամ՝ անդ, մի հաւատայցէք. զի բազում սուտ Քրք և սուտ մարգարէք ելին 'ի յաշխարհ. և մոլորեցուցանեն, ասէ, եթէ հնար ինչ իցէ և զընտրեալսն։" Ահա եղև իսկ և տեսաք յետ մարգարէիցն սուտ մարգարէք, յետ առաքելոցն սուտ առաքեալք, և յետ մարտիրոսացն ահա այժմ իսկ տեսանեմք սուտ մարտիրոսս խաբել զմարդիկ։ Եւ վասն տգիտաց որք ոչ գիտեն զՀոգի զօրութիւնն և Ճշմարտութիւն, առաք զՀրամանս զայս 'ի տեառնէ որ ասէ. "Եթէ ասէն ձեզ՝ Եթէ ահա յանապատի է, մի ելանիցէք. և եթէ ասիցեն՝ Եթէ յշտեմարանս է, մի ելանիցէք։"

Արդ պատ է պահել զպատուէրն Քրիստ, և մի խաբել մեզ 'ի պատրանաց դիւաց, թէպէտ և սուտ ինչ տանջանաք չարչարիցեն զմեզ. զի լաւ է օրինաք Քրիստ չարչարել. քան հրամանաց դիւաց հնազանդել թեպէտ և նշանս և սքանչելիս առնիցեն. զի սոքոր է սատանայ սուտ նշանաք որպէս Ճշմարիտ յաստմանէք պատրել զմարդիկ՝ որք ոչ ինչ տեղեակ են աներևոյթ նեռից նոցա, զոր և յառաջն եցոյց առ Երեմիա մարգարէին, առ Մովսէսիս Յանէս, առ Պետրոսիս Սիմոն, և այլք բազումք՝ որք զարբանեկութիւն սատանայի հարկանեին, և սուտ նշանս ցուցանեին, և իշխանաք և ժողովրդք հաւատային՝ մինչև զսուրբ առաքեալսն հալածել, և զՃշմարիտ քարոզուին Քրիստ մոլորութիւն համարել, և բազում նեղութիւն հաւատացելոցն հասուցանել։ Արդ սուտ մարգարէիցն և սուտ առաքելոցն և սուտ մարտիրոսացն վասն սուտ նշանի

մի՛ հաւատար, զի սովոր է սատանայ զայդ առնել. որ 'ի յայնժամ զմովսէսեանսն և զպաւղոսեանսն զՀռգելիցսն և զամենիմաստսն աշխատէր, որչափ ևս առաւել զյիմարսս և զտխմարսս։

Արդ այս ՝ամ աներևոյթ հնարս սատանայի զի՞նչ ունիցիմք առնել. այլ զգուշանալ պատուիրանացն ՝այ, և սիրել զնա յ՝ամ սրտէ և յանձնէ և 'ի զօրութէ. և անդադար աղօթել 'ի տուէ և 'ի գիշերի։ Զի աղօթքն զՀնոցն շինուցին, զառիւծսն սանձեցին, ըզգազանական ձուկնն դադարեցուցին, զծոփն հերձին և զժողովուրդն ապրեցուցին։ Եւ պահօք ամրացուցանել զքեզ, զի պահքն զէն են առաքինութէ. 'ի ձեռն պահոցն շքեղայան դէմքն Մովսէսի. 'ի ձեռն պահոցն Նինուէ ապրեցաւ, մարգարէն յերկինս վերացաւ։ Եւ մի՛ վասն քո դանդաղ և յիմար մտացդ փոքր համարիր զմեծդ անօրէնութիւնս։ Յիշեա վասն զի փոքր կարծեցուցանելոյ Ադամայ զպատուիրանն ՝այ՝ եւ 'ի դրախտէն. վասն փոքր կարծելոյ Քամայ զամօթ հօրն յայտնեալ՝ անկաւ ընդ անիծիւք և ընդ ծառայութեամբ. վասն փոքր կարծելոյն Եսաւայ զանդրանկութիւն ընկենուլ՝ տեղի ապաշխարութէ ոչ եգիտ. վասն փոքր կարծելոյ Կայէնի զ՝ծծ անգէտ համարել՝ սպանմամբ Աբելի երերումն և տատանումն ընկալաւ. վասն փոքր կարծելոյն Կորխայ և Դադանայ և Աբիրոնի 'ի պատիւ քահանայութէն մերձենալ՝ կենդանւոյն ընկլան 'ի դժոխս. վասն փոքր համարելոյ զպոռնկութիւն Զամբրի՝ քսան և երեք հազար արանցն սատակեցան. վասն փոքր համարելոյ երդմանն Սեդեկիայ՝ աւարումն Երուսաղէմի. վասն փոքր համարելոյ Սաւուղայ ստել բանին ՝այ և չսպանանել զԱգագ՝ պատառումն թագաւորութէն. վասն փոքր համարելոյն Դաւթի ընդ թուով առնել զԻսրայէլ՝ սպանումն եւթանասուն հազարացն. վասն փոքր կարծելոյ Սափիրայ ստելոյն և Անանիայ՝ զդառն մահ ընկալան. և վասն փոքր կարծելոյ բազմաց զպատուիրանն ՝այ՝ աստ տանջեցան, և անդ տանջանաց ակն ունին։ Եւ արդ պարտ է պահել զպատուիրանս զգըրեալս. ոչ յշտեմարանս մտանել, և ոչ յանապատս ելանել, և ոչ երկիր պագանել երկիւղիւ օտարին. այլ

պահել զպատուիրանս նորա, ոչ յաւելուլ և ոչ հատանել։

Զիցե՞ն մեզ բաւական իւրաքանչիւր նշխարք մեր, ընդէ՞ր ելանեմք և խաբիմք 'ի դիւաց։ Չիցե՞ն մեզ բաւական հոգեկիր մարգարէքն, ընդէ՞ր լսեմք երազոց. Չիցե՞ն մեզ բաւական քահանաքն այ, ընդէ՞ր երթայցեմք առ հարցուկս մոլորեալս. Չիցե՞ն մեզ բաւական օրէնքն բնագիրք՝ յոր են լիով կամքն այ, ընդէ՞ր ուսնիցիմք զհրամանս նորատուրս և զթուղթս պատիրս՝ որ թերի և պակաս կարծեցուցանեն զպատգամս հոգելից մարգարէիցն, զքարոզս նոցրք առաքելոցն և զվարդապետութիս սուրբ աւետարանին. և զոր 'ի պատուիրանացն ոչ է հարկաւորել հարկաւորեն, և զնա քզնե յերկնից ցուցանեն, զգրեալս մատամբն այ։ Եւ ոչ լսեմք Պաւղոսի որ ասէ. «Մի՞ խուսվել զՀեզ, մի՞ բանիւ և մի՞ թղթով, որպէս թէ 'ի մէնք »։ Ի միտ առ, ով յիմար և չարադիւթ, զի վասն միոյ մեղաց Ադամ ել 'ի դրախտէն. վասն միոյ սպանութեն տատանումն Կայէնի. վասն գիջութեն ջրհեղեղն աշխարհի. վասն ամբարտաւանութեանն անկումն սատանայի. վասն ամբարշտութեանն շփոթումն լեզուաց. վասն աւրուագիտութեն կործանումն Սոդոմայ. վասն սուտ երդմանն աւերումն Երուսաղէմի. վասն զծնողս արհամարհելոյ անէծք և ծառայութի. վասն սուտ վկայելոյ սղոցումն Ծերոցն առ Շուշանաւ. վասն ոչ գոհանալոյ սատակումն Հերովդէի. վասն խստասրտութեն ընկղմումն Փարաւոնի. վասն գողութեն քարկոծումն Աքարայ. վասն տրամնջման յօթիցն սատակումն. վասն պոռնկութեն որ անկան 'ի միում աւուր քսան և չորք հազարք։ Զի վասն 'ի սուտ յիշելոյ երթալոյդ, և վասն անխտիր 'ի հմայս մերձենալոյդ՝ են 'ի ձեզ, ասէ քարոզն եկեղեցւոյ, բազում հիւանդք և անտաժէտք. վասն այդորիկ և մահք տարաժամք. վասն այդորիկ և նեղութիւք բազումք. վասն այդորիկ և անպատակութիւք 'ի ծնանդոց և կապումն երկնից անլուծանելի. վասն այդորիկ և լլկումն դիւաց։ վասն այդորիկ տնանկութիւք և աղքատութի. վասն այդորիկ և երկնային պատուհաս. վասն այդորիկ և անդաստանաց մնութիւք. վասն այդորիկ և

շարժմունք անդադարք. վասն այդորիկ և ցաջողու-
թիւնք անասնոց. վասն այդորիկ և զրկանք է գողոց.
վասն այդորիկ և հուր գեհենին և աղջամուղջքն յա-
ւիտենից և տանջանքն մշտնջենաւորք։

Օ՛ի եթէ զբաժակն ոսկի՝ զոր Թագաւորի իսկ
մատուցանեմք 'ի սպաս և 'ի սեղան, և դարձեալ ըզ-
նոյն առեալ՝ և կոյ և ցեխ և աղբ մարդոյ առեալ
բերեմք՝ զոր և նա իսկ տեսանէր, միթէ զնոյն բա-
ժակն միւսանգամ անդրէն 'ի նորուն սեղան իշխէաք
մատուցանել. ոչ։ Ընդէ՞ր. զի աղբո

ոչ վասն մեղացն, զի զՀրամանս նորա կատարեմք։ Ապա և պսակիմք ոչ վասն արդարու թէ. զի ոչ եթէ մեր կամաւ գործեմք զարդարին, այլ նորա հարկաւ ակամայ։ Ապա և թագաւորք ոչ պարտին՝ զգողն և զպոռնիկն և զպսաւորն տանջել, զի ոչ իւրով կամաւ գործէ զայն, այլ զՀրամանս կատարէ։ Ապա թէ որ պիղծ այր սպանանիցէ, կամ նու սկեսուրս, կամ դրացի զդրացւոյ, կամ ծառայ զտէր, կամ աղախին զտիկին, կամ աշակերտ զվարդապետ թէնամանիցէ և սպանանիցէ, չպարտի որ մեղադրել և կամ պատուհասել զի զՀրամանն կատարէն։ Ապա և զաւազակն չպարտիմք մեղադրել և հալածել, զի հրամանաւ գան՝ ի վերայ որպէս ասեսդ։ Բայց ոչ այդպէս. այլ արարածս ընդ հարկաւ և ընդ ծառայութիւն և ըստ հրամանի սորա վարին, և Հնազանդակ անգամ յորոգայթ ոչ անկանի առանց հրամանի. բայց միայն զմարդ տէր և՝ ի վեր քան զՀրամանն ստեղծ։ Զի որպէս ինքն ազատ է ընդ հրամանաւ ծառայ՝ այլ ազատ և զինչկամարար նմին, որպէս և զմարդն ըստ իւրում նմանութեան ստեղծ տէր և ազատ և անձնիշխան և զինչկամարար բարոյ և չարի։ Եւ կամակար մտօք եթէ բարիս գործեմք՝ արքայութիւն խոստացաւ, եթէ չար, զդժոխս։ Կարող և կատարիչ ՀԱՅ բարւոյ, և ընդ մահ մեղաւորին ոչ կամի, բայց զանձնիշխանութիւն՝ ի մէջն ոչ բառնայ, քանզի ասէ իսկ՝ եթէ կամեսջիք և լուիջիք ինձ։[2]

1 Յօրինակին պոռնին։

2 Այս Հաւ ընդարձակ այսպէս տեղի էջէ՝ ի վերջոյ։ տեղին, որ Թուի թէ պակասաւորեալ է՝ ի գրչագրի մաս։

ՆՈՐԻՆ

ՏԵՄՈՆ ՅՈՊՀՄԱՆՆՈՒ

ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻՈՅ

ԿԱՆՈՆՔ

Արդ ես զայս ըստ իմում գիտելոյ ասեմ՝ թէ որ զմանուկ տգէտ զտխմար, որ ոչ կարէ կարդալ զաւետարանն 'ի բեմի 'ի լուր ժողովրդոցն, և զբոլոր ուսումն կարգի քահանայութեան ոչ է ուսեալ, զպատիժ քահանայանալոյ նորա նա կրէ՝ որ ձեռնադրեացն զնա. զի զհանոցն և զուսելոցն զհամարս մեղաց անձինք իւրեանց տան։ Այլ օրէն է առաւել զգիտունն և զհասակաւ կատարեալս արժանացուցանել զանձինս, և առաջնորդել ժողովրդեան։ Վասն որոյ մեծին իսկ Պաւղոսի ձայնարձակ բարբառովն զբողոք բարձեալ ասէր Տիմոթեայ՝ թէ "Զեռս յուրուք վերայ վաղվաղակի մի դիցես, և մի լիցիս կցորդ մեղաց օտարաց"։ և դարձեալ. "Մի մատաղատունկ, զի մի հպարտացեալ 'ի դատաստան սատանայի անկանիցի"։ Այլ զի պարտ է քահանային անարատ լինել՝ որպէս ՅՍ մնտեսի, վերակացու լինել հաւատարիմ բանիւ վարդապետութիւն։ Արդ զոր օրինակ Պաւղոս զՔՍ դնէ միջնորդ ՅՍ և մարդկան, և երաշխաւոր և փրկանս ՅՍ աշխարհի, արդ ո՞չ ապաքէն նոյնօրինակ՝ և քահանային օրէն է ՅՍ անարատութիւն լինել առաջնորդ և փրկանք քաւութեան մեղաց ժողովրդեանն ՅՍ։ Արդ եթէ մեծին Մովսէսի ասէ գիր՝ եթէ հեզ և խոնարհ և հանդարտ էր քան զՅՍ մարդիկ և ուսեալ զՅՍ իմաստութեան եգիպտացւոց, զի թէ հեզն և հանդարտն և իմաստունն և անարատն 'ի բծոյ՝ հաւատարիմ պատգամաւոր ՅՍ և մտերիմ տեսուչ ժողովրդեանն ոչ կարոյց 'ի մեղաց ողջ պահել զժողովուրդն, և ապրեցու-

ցանել զնոսա 'ի հարուածոցն ՝այ, և ժառանգեցու-
ցանել նոցա զպարգևական երկիրն, իսկ քահանայք
տգէտք և արատաւորք զիարդ կարեն ապրեցուցանել
զժողովուրդն 'ի մեղայ՝ որք և զանձինս անդամ չկա-
րեն պահել 'ի մեղայ, թող թէ ժողովրդեանն ՝այ լի-
նել առաջնորդ և երաշխաւոր, տանել յարքայութիւն
՝այ։ Քանզի գրեալ է և պատուիրեալ՝ թէ մի յայ-
խոտորիցիս և մի յահեակ։ Վասն որոյ պատուիրեմ
առաջնորդաց եկեղեցւոյ զգուշանալ 'ի ձեռնադրու-
թէ տգիտաց, և մի կաչառաւք արծաթոյ զոք յառաջ
մատուցանել յեպիսկոպոսուն, կամ յերիցութիւն,
և կամ 'ի սարկաւագութիւն, կամ յայլ աստիճան,
որպէս 'ի սուրբ աւետարանին փրկիչն ասէ առ սուրբ
աշակերտսն՝ թէ «Ձրի առէք, և ձրի տուք»։

ՅԱՂԱԳՍ ՔԱՌԱՍՆՈՐԴԱԿԱՆ ՊԱՀՈՑ ԵՒ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐԱ ԸՆԴ ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՔԱՌԱՍՆԻՆ

Արդ վասն զի պահոց քառասնորդ կոչի օր մի ուրբաթ՝ չարչարանք խաչելուին տեառն, և առիթ կոչման չարչարելոցն յաշխարհիս ունել յանձին զօրինակ չարչարանացն տեառն, առ 'ի փրկուէ հոգւոց չարչարակցացն տեառն, և առ 'ի պահպանուէ անձանց պատուիրանապահացն տեառն, առ 'ի լինելոյ չարչարակից խաչելութենն տեառն, և փառակից յարութենն, և առիթ կոչման մեղաւորաց յապաշխարութենէ։ Արդ յայսմ քառասներորդի որպէս զի օրէն է զշաբաթն և զկիւրակէն որպէս զուրբաթ և զչորեքշաբաթ պահել զհետ օրինացն առնելոյ[1], և յայնմ քառասներորդի որ կոչի՝ կիւրակէն կոչի օր առաջին, և սկիզբն աւուրց յարութենէ և ուրախութենէ աշխարհի, և աւետիք արքայութենէ, լի ՈՒՄ ուրախութք անձանց պատուիրանապահացն արդարութենէ օրէն է զուրբաթն և զչորեքշաբթին իբրև զկիւրակէն և զշաբաթն ուտել։ Քանզի զոր օրինակ 'ի զատկէն մինչև ցվերացումն տեառն կիւրակէ կոչի, այսպէս և 'ի բարեկենդանէն մինչև ցզատիկն ուրբաթ։

Արդ քեզէն զքեզ ած 'ի հաւան, և զուգեա զայս քառասուն քաւութենէ, և զայն քառասուն ուրախութենէ. կշռեա զքառասուն ընդ քառասնի, և զուրբաթ և զչորեքշաբաթ ընդ շաբաթու և ընդ կիւրակէի, և գտանես հասարակ. ոչ 'ի սմա յագումն և ուրախութենէ, և ոչ 'ի նմին պահք և տխրութիք։ Այս քառասուն առիթ քաւութենէ մեղաց տարւոյն, և այն քառասուն յաջորդ ուրախութեանց տարւոյն։ Արդ օրէն է զայս պահոց քառասնորդս հարթիկ պահել 'ի բարեկենդանէն մինչև ցզատիկն. քանզի քաւիչ և թողիչ մեղաց տարւոյն կոչի։ Այլ գինի և իւղ[2],

1 Յայլում օրին. առնելոյ։ 2 Յայլում օրին. Իւղի։

ձու[1], ձուկն, պանիր, կոգի, կաղամ, բաձին, շՁուկ, կաթն, խեր, և ձկամորեւ, զայս բնաւ ամենևին չէ օրէն և ոչ վայել է Ճաշակել ամ ուսաք, մեծի և փոքուս, արդարոյ և մեղաւորի։ Շատ են մեզ այլ կամակրն քառասունն աւուրն, կանեփՀատն, կտաւատ, փոխինդ, հատ, սամԹաջուր։

ԲՀդ այսու քառասնորդաւ տեղն 'ի լերինն փորձուԹեան տարաւ յետս զՀիսուսՁին սատանայ, որ է օրինակաբեր յաղԹուԹեան համ հաւատացելոց. մինԹ ոչ պահել ինչ պիտոյ էր. ոչ ապաքէն վասն օրինակի մարդկան առներ զայն։ ԲՀդ եԹէ զՀանապազօրն մեռանել ոչ կարէմք ըստ բանին Պաւղոսի, այլ գոնեայ քառասուն աւուրքքս լինել Հաղորդ չարչարանացն տեառն Ջանասցուք. զ'ի բաց անկեալ[2] մեղք տարոյն քառասուն աւուրքքս ընկեսցուք յանձանց։ Ոչ գիտես զի որ միտեալ մտաք չարչարակից լինին չարչարանացն Քրիստոսի, նոքա միայն կարեն լինել փառակից յարութեան. քանզի ասէ, ԹԷ ոչ միայն հաւատալ 'ի Քս, այլ և վասն անուան նորա չարչարանս ընդունել արժան է։

ԲՀդ այս քառասունք չարչարանք խաչելուԹեան տեառն, և այն քառասունք յարութեան կենդանուեան տեառն։ Այս քառասունք քացախ և լեղի չարչարանացն տեառն, և այն քառասունք խորխոխ մեղուս և ձկան խորվելոց-մասն յարութեանն տեառն։ Այս քառասունք զնուսոթայն կնքով պահել զգերեզմանն տեառն, և այն քառասուն հրեշտակացն զաւետիսն տալ մարիամանցն զյարութեան տեառն։ Այս քառասուն միկնորդ ապաշխարուԹեան, և այն քառասուն երաշխաւոր Թողուեան։ Այս քառասուն քահանայանցեանց, և այն քառասուն Թողիչ մեղաց։ Այս քառասուն լալոյ և արտասուաց, և այն ցնծութեան և ուրախուԹեան։ Այս քառասուն սերմանելոյ ցաւովք և տրտմուԹիւն, և այն քառասուն ժողովելոյ փառաւք և գովեստիւն։

ԲՀդ այս քառասնորդաւ մեծ մարգարէն Մովսէս

1 Յայլսում չկա յոս., յորում և գրեալ էր զկնի կողի. Բոխ։

2 Յայլսում օրինակի բոփանութեամբ։

ետ զօրէնս ժողովրդեանն. և այն քառասնորդաւ քաւեաց Մովսէս զյանցանսն Ահարոնի և զյանցանս ամ ժողովրդեանն։ Այս քառասնորդաւ չոգաւ Եղիա 'ի լեառն սինէական, առնուլ հրաման 'ի տեառնէ զվերանալոյն իւրոյ յերկինս։ Այսու պահօք ապրեցան երեք մանկունքն 'ի բարձրաբերձ բոցոյ տոչորական հրոյն սատակմանէ։ Այսու պահօք լուծին նինուէացիքն զվՃիռ մահուան զտէրունական հրամանին, առ 'ի լինելոյ ընդունելական պահք ապաշխարութեան նոցա, և արագաթող լինելոյ մեղք յանցանաց նոցա։

Ի ՍՈՒՐԲ ԵՐԵՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ

ԵՒ Ի ԾՆՈՒՆԴՆ ՀՐԻՍՏՈՍԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ

Սրբոյ և զուգական Երրորդութեանն երեք անձինք, մի ածութիւն, մի էականութիւն, մի իսկութիւն, մի ինքնակամութիւն. մի է թագաւորութիւն, մի է արքայութիւն, մի է տէրութիւն, մի է իշխանութիւն, մի է փառաւորութիւն, մի է բնութիւն, մի է հաւասարութիւն, մի է սրբութիւն, մի է կամք, մի է խորհուրդ, մի է փառք, մի է պատիւ, մի յոյս, մի սէր, մի հաւատ։ Մեծ, հզօր, կարող և 'ի վեր քան զամ, անեղ, անանց, անսկիզբն, անվախճան, անկատարած, անհաս, անտես, անքնին, և ոչ իւիք կարօտ, և ոչ իմիք ցանկացող. ամենահայր, ամենասէր, ամենագութ, ամենախնամ, ամենալուր, ամենապարգև, ամենահաս, ամենատես, ամենագէտ, ամենափրկիչ, ամենակեցոյց։ Որ ակնարկելովն զարմանէ զամարածս, զերկնաւորս և զերկրաւորս, զերևելիս և զանէրևոյթս, 'ի չէնս և յանչէնս, յամ արարածոց յերևելեալոյ և յանտերևութիւն, յերկնաւորաց և յերկրաւորաց՝ նմա փառք յաւիտեանս։

Մ'ետին Բանն կամաք Հօր եկեալ յերկիր, և 'ի սրբոյ կուսէն մարմնացեալ, ջրջարեալ, թապեալ, յարուցեալ յերրորդ աւուր՝ նստաւ ընդ աջմէ Հօր. և գայ դարձեալ դատել զկենդանիս և զմեռեալս։ Որ ըստ էութեան անմայր, և ըստ տեսչութեան անհայր՝ եկն փրկել զարարածս։ Ձէ հնար և սոսկ այ ջարջարել, և մեռանել չէր հնար. արդ էն ած եկն և եղև մարդ, և մեռաւ և փրկեաց զարարածս։ Արդ այլ ոք արարիչ և փրկիչ և կեցուցիչ իբրև զնա ոչ եղև և ոչ եղիցի և ոչ լինելոց է. բայց միայն մինն, միածինն, 'ի կուսէն ծնեալ ած, եղեալ մարդ։ Քանզի բացումք 'ի մարդկանէ ածածանօթք, ածատեաք, ածախօսք. այլ ըստ բնութեանէ մարդիկ կոչին, և ոչ ած։ Եղէն ոմանք մարմնով յերկինս. սակայն և անդ մարդիկ ըստ բնութեան են, և կամ հրեշտակք, այլ ոչ եթէ

ՈՒԾ։ Նոյն օրինակ և Բանին ՈՒՅ էկեալ յերկիր և եղեալ մարդ, և մեռեալ իբրև զմարդ, այլ ըստ էութեանն ՈՒԾ կոչի, և ոչ մարդ. և ըստ տեսչութեանն ՈՒԾ մարդացեալ, և ոչ մարդ ՈՒԾացեալ։ Մարդ յերկինս և յերկրի մի և նոյն ինքն միացեալ միաւորեալ մարմնով և ՈՒԾութիւն, 'ի սրբոյ կուսէն ծնեալ կամաւ Հօր բան և միտք, և կամաւ Հօր 'ի սկզբանէ արար զՈՒՄ, և 'ի վախճանի երևեցաւ մարդկան, տէր և տեսուչ յերկինս և յերկրի։ Որ յառաջ քան զյաւիտեանս և 'ի վախճանի էջ յերկիր վասն կենաց և փրկութեան մարդկան. միջնորդ ՈՒՅ, և երաշխաւոր աշխարհի. պատարագ Հօր, և փրկութեան մարդկան. զատիկ աշխարհի, և տօն տիեզերաց. հովիւ մարդկան, և պահապան 'ի թշնամեացն. տուիչ կենաց, և աւետաւոր յարութեան. յաջողիչ կենաց, և առիթ արքայութեանն. խաղաղարար աշխարհի, և լուսատու խաւարելոց. տուիչ կենաց, և բաշխող պարգևաց. փառք արդարոց, և փրկանք մեղաւորաց. կեանք կենդանեաց, և յոյս մեռելոց։ Նմա փառք յաւիտեանս։

Աստուած սեր է, ասէ որդին որոտման սիրելի աշակերտն Քրիստի Յովհաննէս. և որ կայ ի սէրն յաւիտեանս բնակէ, և ած ի նմա։ Եւ արդ եղբարք, լուարուք և ի միտ առէք զՀառս սիրոյ։ Զի եթէ որ սիրէ զած, սիրէ նա և զեղբայրն իւր. զի սէրն այ սիրով եղբօրն երևի։ Զի թէ զեղբայրն զոր տեսանէ՝ ոչ սիրէ, զած զոր ոչն տեսանէ՝ զիարդ կարիցէ սիրել։ Այսուրիկ Հանդէպեմք եթէ սիրեմք զած, յորժամ սիրեմք զեղբայրն մեր ըստ հոգւոյն սիրոյ և ոչ ըստ մարմնոյ։ Զի այլ է սէր հոգւոյն և այլ մարմնոյն. զոր յառաջագունացեալ ասացուք յիւրում տեղւոջն։ Բայց արդ եթէ որ սիրէ՝ Հանդէպ յայ, և ինքն Հանդէպ զած. և եթէ որ ոչ սիրէ զեղբայրն իւր ցաւակցաբար, օտար է յայ, և զչնորհս ածայնն ոչ կարէ ընդունել։ Ամենայն որ սիրէ զեղբայրն իւր ի սուրբ սրտէ, բնակարան լինի այ, և ած ի նմա բնակէ։ Զի ինքն տէրն սիրեաց զմեզ և առաքեաց զՀոգին Հշմարտութեան բնակել ի մեզ։ Զի իմանալի հոգիս մեր ընդ անիմանալի Հոգւոյն այ սիրով կապակցի. և որպէս նա սիրեաց զմեզ, նոյնպէս և ի մէնջ կամի սիրել զմիմեանս։

Տես թէ որչափ Համարձակութեան ունի սէրն առած, որպէս թէ նման այ առնէ զմարդն։ Զի ած սիրոյն իւրով նման մարդկան եղև, և եցոյց թէ մարդեկ իւրեանց սիրոյն նման այ լինելոց են։ Զի ած այնչափ սիրեաց զաշխարհս, մինչև զՈրդին իւր միածին առաքեաց ի փրկութեան աշխարհի։ Եթէ մեք սիրեսցուք զմիմեանս որպէս և սիրեաց ած զմեզ, ոչ ինչ է չար որ խափանէ զսէրն մեր։ Ամենայն որ սիրէ, յայտնի է առաջի մարդկան և Համարձակ առաջի այ։ Զի երկիւղ ի մեզաց մահու ոչ ունի, այլ սիրոյն այ զմնեալ կայ, և անահ յամ երկիւղական վտանգից։ Ուր սէր է, անդ երկիւղ ոչ է։ որպէս և Յոհաննէս ասէ. «Երկիւղ ոչ գոյ ի սէրն, այլ սէր կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղ»։ Զի երկիւղ ընդ տանջանաւք է, և սէր ի Համարձակուն է. զի երկիւղ Հա-

լածի 'ի սիրոյ։ Եւ ուր սէր ոչ է, անդ է երկիւղ դատաստանին, և ահ կորստեան յաւուր մեծի ահեղ ատենին։ Իսկ սէր աներկիւղ առնէ զմարդ յամենայն ջանաց։ Սէր զայն ասեմ, որ ամենևին հեռի է յերկրայութենէ։ Զի երկրայութիւն և սէր 'ի միասին ոչ բընակէ. և գիտելի է՝ զի սէրն ոչ միայն 'ի կեանսն յաւիտենականս պտղաբերէ զպտուղ խաղաղութեան իւրոյ, այլ և յաշխարհիս յայսմիկ զամենայն թշնամութիւն 'ի բաց հալածէ. զնախանձ և զատելութիւն, զոխակալութիւն և զչարակնութիւն, զչարախօսութիւն և զհայհոյութիւն, զտրտունջ և զբամբասանս, զհպարտութիւն և զամբարհաւաճութիւն, և մանաւանդ զմայրն ամ չարեաց զարծաթասիրութիւն և զագահութիւն։

Արդ որ զսէրն ունի, յայս ամ չարեացս 'ի բաց հեռանայ, և յերկնային անքոյթ խաղաղական նաւահանգիստն ժամանէ յամենևին բարին։ Զի՞նչ խաղաղական քան զսէրն՝ ազատ լինել յամ խռովութենէ և զամ ծային հաճոյսն կատարել։ Սէրն բանալի է արքայութեան երկնից և ճանապարհ կենացն յաւիտենից։ Սէրն ըզմարդիկ որդիս ամ առնէ և երկնից արքայութեան ժառանգորդ։ Սէրն զապականացու բնութիւնս անապական գործէ, և զմահկանացուս յանմահութիւնս գերափոխէ։ Սէրն զերկրայինս երկնային առնէ, և զհողեղէնս հրեղէն կազմէ։ Եւ արդ ո՞վ կարէ պատմել զանչափ մեծութիւն սիրոյն, զի անճառ և անպատում է։ Ըստ որում և անեղ բնութեան ամ ծութեան անքննելի է, այսպէս և բնութիւն սիրոյն։ Եւ որպէս ամ ծ անբաւ է, բայց յամենեսինն մերձ է, և բնակեալ է 'ի հեզս և 'ի խոնարհս և յայնոսիկ՝ որ դողան 'ի բանից նորա, այնպէս և սէրն յամենեսեան մերձ է, որ կամին զնա. և ինքն եկեալ բնակեսցէ 'ի խնդրողս իւր։ Քանզի սէրն սիրէ զսիրելիս իւր, և ատէ[1] ոչ զատելիս իւր։ Որ խնդրեն զնա, մերձ է 'ի նոսա ամ ծապէս. զի ամ ծ սէր է և կամեցող սիրոյ 'ի սուրբ սրտէ և յանկեղծաւոր հաւատոյ։

1 Ի չորս օրինակն ևս առէ։

ԳՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԱՆԿ

Վասն խոստովանութեան վարուց յանցանաց 1
Վասն ապաշխարութեան 9
Վասն պահոց պնդութեան 18
Վասն ընդունելի և անընդունելի աղօթից 26
Յաղագս ողորմութեան տնանկաց 35
Յաղագս պտղոց և պտուղաց 45
Վասն փոխոց և վաշխից 52
Յաղագս մխիթարութեան աղքատաց 60
Վասն քահանայից տեսչութեան 68
Յաղագս բամբասողաց 79
Վասն սիրոյ և մխանաց և նախանձու 87
Վասն բարկացողաց բարուց 93
Վասն ոխապահաց և քինահանաց 100
Վասն սակաւ դողութեան որ ոչ ապաշխարեն 106
Վասն չար սովորութեան երդման 110
Վասն արբեցողաց անօրէնութեանց 117
Վասն անօրէն թատերաց զիւականաց 123
Վասն կնաթողաց 130
Վասն անանձամոլաց 134
Վասն չիրեղոյ զթշնամիս ձեր 142
Վասն ահեղ հարուածոց կարկտի 149
Վասն զգուշութեան 'ի խորհուրդն մերձենալոյ 158
Վասն մխիթարութեան վախճանելոց 168
Ողբ 176
Աղօթք 178
Յաղագս պէսպէս առաքինութեան խրատու 181

Յաղագս պէսպէս ախտից 182
Վասն հմայից դիւթականաց 184
Կանոնք 202
Յաղագս քառասնորդական պահոց 204
Ի սուրբ Երրորդութիւն 207
Վասն սիրոյ 209

Էջ	Տող	Վրիպակը	Ուղղեալը
20	12	պրն_ու թիք	պրն_դ ու թիք
32	37	այնպէ	այնպէս
48	23	ջ_ղեալք	զ_ղեալք
107	19	սարաչին	սարարչին